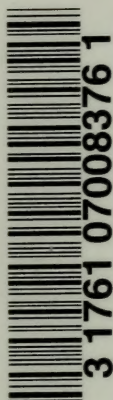
Knihovna českých klassiků belletristů.

Mimořádný 2. doplněk ke svazku III. (Bel. Spisy Havlíčkovy.)

KAREL HAVLÍČEK BOROVSKÝ

EPIŠTOLY KUTNOHORSKÉ

A

VYBRANÉ ČLÁNKY POLITICKÉ

Za 50 hal.

PRAHA
NAKLADATEL B. KOČÍ
1906

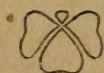
J. Steinská

KAREL HAVLÍČEK BOROVSKÝ

EPIŠTOLY KUTNOHORSKÉ

A

VYBRANÉ ČLÁNKY POLITICKÉ

PRAHA
NAKLADATEL B. KOČÍ
1906

TISKEM JOS. B. ZÁPOTOČNÉHO V ROKYCANECH

EPIŠTOLY KUTNOHORSKÉ.

Duch pak světle praví, že v posledních časích odvrátí se někteří od víry, poslouchajíce duchů bludných a učení ďábelských, v pokrytství lež mluvících a cejchované majících svědomí své, zbraňujících ženiti se, přikazujících zdržovati se od pokrmů, kteréž Bůh stvořil . . . Světské pak a babské básně zavrz ale cvič se v pobožnosti.

Sv. Pavel I. k Timot. kap. IV.

PŘEDMLUVA.

Úsilí, s kterým nyní u nás zvláště na Moravě strana hierarchická aneb jinák řečeno strana náboženských absolutistů hledí rozšiřovati škodlivé učení své, vyzvalo také k zvětšené činnosti nás, kteří v sobě cítíme svatou povinnost opírati se proti její škodlivému, duchamornému vplyvu. Vyzváni byvše již dříve od mnohých stejně smýšlejících přátel, abychom své ve Slovanu uveřejněné Epištoly Kutnohorské zvláště otisknouti dali pro větší rozšíření také mezi obecenstvem, mezi které posud Slovan nepronikl, a na kteréžto obecenstvo posud strana hierarchická svými drobnými spisy hustě rozšiřovanými škodlivě působila: vyplnili jsme tímto přítomným spiskem nejen přání svých stejnověrců, nýbrž i povinnost, kterou jsme na sebe přijali, bojovati totiž všemi silami proti mocnosti odjakživa záhubné pokrokům veškerého člověčenstva a jmenovitě úhlavní nepřítelkyni našeho národu ve všech dobách jeho dějin.

Již na první pohled pozná každý, že tento spisek není pouhý otisk Epištol Kutnohorských ze Slovana: hledíce totiž k tomu, aby tento zcela oddělený spisek také byl jistým celkem, přijali jsme do něho také více jiných stejného směru článků dílem již dříve od nás vydaných, dílem nyní zvláště sepsaných, při čemž také zapotřebí bylo celý běh spisů změniti a jinak spořádati. Doufáme, že toto druhé rozmnožené vydání v mnohých ohledech jest zdokonalenější a více zakrouhlené, a také přede vším více působící na přesvědčení, poněvadž jsme v něm již také na mnohé námitky od protivné strany učiněné slušný ohled vzali.

Předvídám sice, že tímto spisem o jehožto laciné vydání a náležité rozšíření jsem se přiměřenými cestami postaral, zvláště proti sobě popudím celý chvost hierarchie, a že se budou sypati na mne ze všech stran odpovědi a tupení: a však domýšlím se, že spisek můj tak snadně srozumitelný a tak přesvědčitelný jest pro každý zdravý rozum a pro každé nezkažené srdce, a na druhé straně odpovědi hierarchických absolutistů tak zbytečnými a nadutými slovy přecpané tak zamotané jsou, že mohu s všemožným upokojením pustiti se do zápasu s nimi se všemi, cožkoli jich jest. Proto také doufám k Bohu, že tak jako již v jiných vzdělanějších a pokročilejších zemích strana hierarchických zatemňovatelů rozumu lidského dávno poražená, přestala býti již předmětem bázně, a stala se již více jen předmětem útrpnosti: také u nás brzy již přijde ten čas, kdežto nelze bude čistolidský a bohulibý cit nábožnosti zneužívati za nástroj k upoutání rozumu a skrze upoutaný rozum k utiskování lidu, které nechce Bůh.

Psáno v Kutné Hoře ku konci Máje 1851.

H. B.

I.

Za našich časů počíná se zase velmi mnoho mluviti o náboženství; mocnářové kteří r. 1848 vynechali z dlouhých svých titulů slovíčka „z Boží Milosti“ hned zase r. 1849 je tam vsadili, slyšíme zvláště od jisté strany velmi mnoho o tom, kterak zapotřebí jest, aby se pěstovala v lidu „pravá“ nábožnost, ba dočtli jsme se i o tom, kterak bývalá svatá alliance chce táhnouti do Francouz, poněvadž tam prý zapotřebí jest zakotviti náboženské myšlénky, což jest jinými a pochopitelnějšími slovy řečeno tolik, že řecko-šismatické vojsko ruské s protestanským vojskem pruským a s katolickým rakouským chtějí ve Francouzích podporovati katolickou víru! (neboť Francouzi jsou skoro všichní katolíci.) Pozorujeme také že se tu a tam mezi náš již dávno křesťanský lid vysílají jezovité a liguriáni na misionářská kázaní, kdežto se přece posud jenom mezi pohany misionáři vysílali, pozorujeme též, že všude zakládají katolické spolky, a že vláda oko zamhuřuje na to, ačkoli mnozí z těchto spolků nezachovávají „spolkový zákon“. Kdo jest čipernější zpozoroval zajisté, že se těmto spolkům všelijak přeje a pomáhá z jistých stran, kdo jest čipernější, pomyslil si snad jž kolikrát „odkud asi ti liguriáni a jezovité tak mnoho peněz berou na ty své cesty, na ty misie atd. atd. atd.“

To jsou přece jen hodní páni, že se tak všemožně chtějí o to starat, abychom všichni do nebe přišli! — Inu dobře, dobře, máli to již být takové, půjdu i já držeti misionářská kázaní ačkoli nejsem ani jezovita ani liguriån; poněvadž ale nemohu ode vsi ke vsi, od městečka k městu cestovati a slova svá hlásati, umínil jsem si svá misionářská kázaní tuto tiskem vydati a mezi Vás drazí krajané! rozeslati. Že tato svá kázaní nazývám „Epištolami Kutnohorskými“ stalo se jen proto, aby se již tím od ostatních misionářských kázání rozeznávala: nebudiž to však nikomu na pohoršení, jakobych se snad tím za apoštola nějaké nové víry vydávati chtěl. Naopak budu v těchto svých epištolách (což znamená po řecku psaní, dopisy) vysvětlovat staré křesťanství, tak staré, že již naň mnozí docela zapomněli, ačkoli jsou velikými důstojníky v církvi, připomínati budu mnohá učení pána Ježíše, která přišla již tak v zapomenutí, že je leckterý biskup za kacířství považuje. Umínil jsem si v těchto epištolách trochu odhaliti a zahanbiti ty nábožné muže, kteří nám naději na nebe osladiti chtějí to peklo, které nám oni sami již zde na zemi způsobili; umínil jsem si pokaziti řemeslo oněm bohabojným mužům, kteří považují náboženství jen za lacinou policii; umínil jsem si nebáti se při tom ani těch horlivých zelotů, kteří myslí, že pán Ježíš jen proto se na kříž přibíti dal, aby jim tím vymohl na věčné časy desátek.

Uslyšíte pak ovšem od mnohých, že jsou tyto moje epištoly pouhé kacířství, a já sám neznaboh a člověk beze vší víry a že se rouhám Bohu, a že všechno svaté hanobím: to však budiž vám jen na znamení, že jsem těmto pánům zajel do živého, že jsem se dotekl nejsvětější jejich věci — kapsy. Já však dvě věci na světě pokládám za největší kacířství a rouhání a neznabožství: první jest nepoctivost, když totiž jistí lidé za Boha se schovávajíce, jiné ke svému prospěchu podvádějí, a druhá jest hloupost, když zas jiní lidé se takto podváděti nechají. Proti těmto dvěma kacířstvím a rouháním a neznabožstvím budu ve svých epištolách bojovati.

Budu ovšem jen jednati o věcech, které se dají pouhým rozumem pochopiti a posouditi, neboť se dle mého mínění nemá žádný rozumný člověk hádati o věcech, které se pouhým rozumem pochopiti a posouditi nedají.

II.

Kdo jednou svobodu a právo člověčenstva postavil na svou korouhev co heslo, kdo se dal do boje proti všeliké libovolnosti, proti všelikému utiskování, ten nesmí snad jenom v jistých věcech chtíti svobodu a právo, a v jiných dopouštěti libovůli a utiskování: neboť jedna nepravda ze sebe rodí tisíce jiných a jedna libovůle zruší na tisíce práv. Tak také pravda, svoboda a právo v politickém a národním životě neobstojí bez pravdy, svobody a práva v náboženském, a obzvláště v našich okolnostech musí každý, kdo chce přispěti k poražení světského absolutismu, bojovati napřed proti církevnímu. Církevní absolutismus jest poduška světského, jeden s druhým stojí, jeden s druhým klesá, a kdo dovede otřásti sloupem libovůle a absolutie církevní, zboří jistě i politickou. — Komu to všechno již z věci samé není patrno, toho jistě zkušenost historická poučiti může, neboť pozorujeme všude, že absolutismus světský nikdy sám sebe nepovažuje za utvrzený, pokud nezavedl a nepojistil také absolutismus církevní.

Uznáváme jenom dvoje náboženství, totiž pravé a nepravé, pravdivé a falešné. **Pravým** náboženstvím jmenujeme to, které ten, kdo je veřejně před světem vyznává, také skutečně v srdci svém potají věří: **nepravé** náboženství čili falešné jest každé, které se jen před světem ukazuje, v srdci ale nevěří. Jsme přesvědčeni, že mnohem důležitější a užitečnější jest tento rozdíl činiti v náboženství, nežli jak se to posud děje podle církví. Já alespoň bych neřekl nikdy, že katolík, jenž sice pokřtěn jest, a všechny obyčeje katolické církve veřejně koná, v srdci svém ale katolickému učení nevěří, má pravou víru: ovšem ale řeknu, že ku př. muhamedán, jenž opravdu a upřímně věří svému náboženství, pravověřící jest. Jistě jsou si vyznavači nejrozmanitějších věr, kteří opravdu a upřímně každý své náboženství v srdci věří, mnohem bližší mezi sebou, nežli dva vyznavači jedné církve, z kterých jeden upřímně věří a druhý jest pokrytec.

Pro pravé náboženství nastane teprva tenkrát nejpříznivější doba, až bude největší tolerance (snášelivost), až náboženství zcela odtrženo bude od veřejných státních záležitostí, a stane se v každém ohledu záležitostí jen privátní (osobní). Pokud se světské moci míchají do záležitostí božích, pokud to nese na světě světské užitky, když se kdo k jistému náboženství přiznává: potud také pravé náboženství vždy bude ujmu trpěti, neboť pokrytci, kteří sami nic nevěří, budou ve jménu náboženství pronásledovati poctivé lidi, kteří něčemu věří.

Nelekám se té důslednosti, kterou si jistě mnohý pospíší z této mé zásady proti mně jako meč jedem kalený vytasiti, vytýkaje mi, že jen jedna víra může býti pravá a samospasitelná, a že jako katolík jsem povinen věřiti, že jenom jedině katolická víra jest pravá a spasitelná, že tedy zde vystupuji proti katolické dogmatice. Kdybych chtěl, mohl bych se všelikými sofistickými obraty z tohoto obvinění vytáčeti, jako to mnozí jiní činí, počítající se mezi horlivé katolíky, kteří mají o každé věci vždy kolik výkladů pohotově a dovedou každému každé učení katolické v tom smyslu vyložiti, který jemu nejmilejší jest.

Vyznávám ale zcela zřejmě, že kdyby mne to i stálo ztracení pověsti pravého katolíka, přece mi ani srdce ani rozum nedovolují věřiti, že by jen jedno, kterékoli náboženství mohlo býti pravé a samospasitelné, a že by tedy vyznavačové všech ostatních museli býti — jako to mnozí myslí aneb alespoň říkají — věčně zatraceni! Srovnává se to s rozumným a poctivým ponětím o dokonalosti Boží, aby jen část lidstva a to bez jich zásluhy za tu náhodu, že právě co katolíci narozeni byli, nechal k spasení přijíti, a velikou nesrovnale větší většinu všech ostatních svých tvorů též bez jejich viny (neboť se z nich větší část ani po čas svého života nedoví, že jest jaká katolická církev na světě!) nechal upadnout do věčného zatracení?! Mohl by zatratiti Bůh ty nesčíslné miliony, kteří žili na světě ještě dříve než nastalo katolické náboženství a kteří tedy ani nemohli státi se katolíky?

III.

Ovšem se zdá snad mnohému divno a nepochopitelno, kterak by mohlo býti více náboženství pravých a pravdivých, vždyť jest prý jen jedna pravda atd. Ale to jest všechno jen omylem. Jsou totiž dvojí pravdy na světě: jedny které se mohou nezvratně dokázati a které musí uznati každý obdařený rozumem, z takových ovšem jen vždy jedna může býti pravá. Ku př. jest nepochybné, že Plzeň od Prahy k západu leží, a nemůže býti pravda, že leží také od Prahy k východu atd. Takové pravdy jsou předmětem vědy. Kromě takových pravd jsou ale i jiné, které nelze nevyvratným způsobem dokázati, bez kterých ale přece svět nikdy nebude, a které se věří. Skoro ze samých takovýchto pravd sestaveno jest náboženství. Patrno jest samo sebou, že takováto pravda jen potud jest a může býti pravdou, pokud ji někdo věří a že jest pravdou jen pro toho, kdo ji věří. Patrno tedy, že v tomto ohledu může býti více pravd*), každá taková prav-

---

*) Slovo p r a v d a ovšem se ani nehodí k poznamenání obou pojmů a mělo by se rozličných užívati, jmenovitě by ku př. prvnější nepochybné pro každého nevyhnu-

da jest pro toho, kdo ji věří, jistotou, ten ale kdo ji sám nevěří, musí alespoň ji za pravdu onoho uznati, kdo ji věří a dle toho se chovati. Křesťanství jest tedy křesťanovi pravdou, muhamedánu muhamedánství, katolíku katolictví, evangelíku evangelictví, budhistovi budhaismus, lamaitovi lamaismus: před Bohem ale (osměluji se doufati!) jsou všechny stejně pravdou, totiž potud, pokud je kdo upřímně dle svého nejlepšího přesvědčení věří a dle nich se zachovává.

Čím více se svět vzdělá, čím dále pokročí člověčenstvo v pravé osvětě a v pravé mravnosti, tím více se bude tato drahocenná pravda uznávati. Čím více člověk pozná rozmanitost duchů lidských, čím upřímněji každý bude opravdu to ve svém srdci věřiti, co před světem vyznává: tím více si bude vážit také cizého přesvědčení. Žádný člověk s citem, buďsi on muhamedán, buďsi evangelík, buďsi třeba pohan aneb atheista, nemůže se posmívati sprostičké babičce, která myslí v pevné víře, že za groš ulehčí některé duši v očistci: naopak každý počestný a lidumilovný člověk musí se z takového činu potěšiti, poněvadž jeví lásku a obětovnost. Ale každý počestný a lidumilovný člověk, buďsi kterékoli víry a jakéhokoli přesvědčení, musí se opříti proti tomu, když jiní sami nevěříce v platnost takových obětí podporují a rozšiřují naschvál sprostnost mezi svými spolubratry, aby z jejich sprostnosti, z jejich lásky, z jejch dobroty nakořistili pro sebe špinavého zisku! Velký jest tedy rozdíl v tom, snášeti a vážiti si cizího náboženského přesvědčení, aneb zase opírati se proti všelikému zneužívání, které se s náboženstvím tropí. Mně zajisté svatá jest víra upřímná každého člověka i v tom pádu kde ji držeti musím dle svého přesvědčení za pošetilou, neboť umím oceniti ten pokoj duše, tu mnohou utěšenou chvíli, kterých člověk nabývá pevným náboženským přesvědčením, pročež za nedovolené držím bořiti chrámy v srdcích lidských, (třeba to i chrámy model byly), pokud se jiné na jejich místo postaviti nemohly. Toho ale nesmějí zneužívati lidé, kteří upřímných, ale sprostných a pověrčivých náboženských citů u svých spolutvorů pro svůj světský zisk vykořistiti usilují, kterým jest náboženství jenom prostředek k dosažení světských účelů na základě pověry lidské. Proti těm povinnost máme vždy brojiti, jejich úmysle odhalovati a kaziti.

---

telně přesvědčitelné věci slušelo nazývati: j i s t o t a (objektivní pravda) a slovo pravda by se mohlo ponechati jen pro subjektivní pravdy onoho druhého spůsobu, které se sice nevývratně každému dokázati nedají, kterým ale přece mnozí věří, a pak by slovo p r a v d a souviselo s praviti, a slovo j i s t o t a již také dle etymologie se dobře hodí k vyznamenání svého pojmu.

Jakož nezasluhuje posměchu a potupy sprostý pohan, který v srdečné oddanosti svým domnělým bohům přináší své nejlepší věci k jídlu; tak zasluhují trestu a zahanbení ti, kteří tyto pokrmy potají místo bohů snědí a lidu namluví, že bohové to učinili! Z toho příkladu dá se posouditi všeliká upřímnost a neupřímnost v náboženství.

Jest docela jisto, že pravá nábožnost na světě velice získá, až bude náboženství zcela odloučeno od všelikých státních a veřejných záležitostí, až se nebudou nikoho v žádné kanceláři ptáti, jakého jest vyznání, až nebude nikdo potřebovat dovolení od úřadu, aby směl dle svého přesvědčení Boha ctíti, až to nebude zcela žádnou zásluhou nebo předností náležeti k té neb jiné víře, až bude moci každý své upřímné mínění o náboženských věcech vyznati, aniž bude za kacíře, za rouhače atd. považován! Pak se zdvihne jistě pravá pobožnost, neboť přestane všechno pokrytství.

Či myslíte snad, že jest nyní tak mnoho nábožných lidí na světě? myslíte, že to jest tak snadné a lehké býti opravdu nábožným? Odražte od toho počtu nábožných, které nyní vidíme, všechny ty, kteří [z] této své nábožnosti nějaký světský zisk táhnou, kteří se tím živí, kteří jen proto jsou nábožní, aby jiným „dobrý příklad“ dávali v pokoře a poslušnosti rozumí se ke svému prospěchu, odražte konečně i ty, kteří jen proto jsou nábožní, poněvadž ve své sprostnosti lehkým spůsobem za malou modlitbičku, za malou obětičku velkých darů od Boha obdržeti chtějí: a pak teprva máte z těch, kteří ještě zbydou, ten pravý počet opravdivě a nezištně nábožných. Nic protismyslnějšího, nic méně důstojného není než policejním spůsobem chtít rozšiřovat pravou nábožnost, víru v Boha!

IV.

Velice by se mýlil ten, kdo by ze svrchu řečeného odvozovati a souditi chtěl, že jest to pro každého člověka zcela jedno, ku kterémukoli náboženství se přiznává; že na tom nic nezáleží, k jaké víře se kdo hlásíme. Takový smysl ovšem slovům našim zlomyslně podkládají a podkládati budou nepřátelé naši, zastavatelé hierarchie čili libovlády církevní, oni budou nazývati smířlivé učení naše indifferentismem, to jest lhostejností ve víře. Avšak jenom falešně a zlomyslně proti nám budou toho jména užívati: neboť indifferentistou jest ten komu jest zcela jedno míti takové neb jiné náboženství.

Pozorujme ale dobře jak veliký rozdíl v tom jest, nepronásledovati a netupiti nikoho pro jeho víru, a nenechati si nic na své víře záležeti! Já mohu býti zcela jistě přesvědčen ve své mysli o tom, že to co o Bohu a o náboženství věřím pravda jest, a za žádnou cenu bych nebyl v stavu něco

jiného věřiti: při tom ale přece co člověk moudrý, snášenlivý, blížního milovný, znající velikou rozmanitost duchů lidských nemohu jinému za zlé pokládati, když on o těchto věcech jiného než já je smýšlení a něco jiného také pevně věří jako já svoje. Tak jako já sám nechci od své víry, od svého osobného přesvědčení upustili, a tak jako by mne bolelo, kdyby mne někdo pro takové mé upřímné přesvědčení tupil a pronásledoval: tak také co člověk spravedlivý a poctivý nemohu k tomu připustiti, aby jiný tupen a pronásledován byl pro svou víru. To není lhostejnost ve víře čili indifferentismus, to jest jen snášelivost.

Člověk, který jak živ ze své vesnice daleko nepřišel, nic o světu neslyšel a nečetl: tomu arci nemůže se při jeho sprostnosti příliš za zlé pokládati, když každého vyznavače jiné víry za hlupáka neb špatnějšího tvora považuje, Bohu se tím zavděčiti míní, kdykoli nějakého jiné víry vyznavače potupí neb urazí. Ale člověk zkušený a jiné země, jiné národy buď ze svých cest neb z dobrých popisů znající, který tedy ví, jaké jest na světě množství rozličných vír a náboženství zcela rozdílných a sobě odporujících, který ví, že každá tato víra sama sebe co jedinou pravou, od Boha zjevenou vydává, že toto své udávání každá rozličnými zázraky jakožto pravdivé ztvrzuje, že každá všechny jiné za bludné a jejich vyznavače za zatracené vyhlašuje, že se každá důkazům a zázrakům jiných vír co vymyšleným posmívá: který člověk pravím všechno toto ví, může on tak jako svrchu podotknutý nevědomec vyznavače jiné víry zatracovati, tupiti a pronásledovati?

Já si představuju tuto snášelivost a nesnášelivost v následujícím podobenství. Jest chrám ohromně veliký, okrouhlý, stavený jako do hvězdy s množstvím výklenků kolem do kola, do kterýchžto jest do všech viděti ze prostřed chrámu. Výklenků čili kaplí těchto jest tolik, kolik rozličných vír na světě, a v každé kaplici jedna kazatelna: Z každé kazatelny hlásá se shromážděnému v kapličce lidu, že jenom tato víra jest pravá, od Boha zjevená která se tuto hlásá, že všechny víry hlásané v ostatních kapličkách jsou lež, a že vyznavači jejich jsou bludaři, nepřátelé boží, s kterými pravověřící nemá ani obcovati, že ty zázraky, které tyto druhé víry pro sebe uvádějí jen vymyšlené jsou. Tak a podobně mluví se ve všech kapličkách, někde mírněji, někde zuřivěji. Lidé přítomní v každé kapličce neslyší nic z toho, co se v ostatních kapličkách hlásá, a majíce tedy mysli naplněné jen tím co oni slyšeli, vycházejíce ven hádají a perou se s posluchači jiných kapliček, opakují jim všechny nadávky, které o nich ve své kapličce slyšeli, ti jim stejné stejným oplácejí, každý mele jak mu nasypali na mlýn. — Jen lidé kteří uprostřed chrámu stáli, do všech kapliček viděli a ze všech kázaní slyšeli, kteří tedy vědí, že se ve všech kapličkách stejně mluvilo a ve všech stejné důkazy uváděly, jen tito budou mírnější a snášelivější: oni sice nemohou mysliti, že všechno co ze všech stran kázáno jest zároveň jistotná pravda býti může, avšak poznavše běh věcí alespoň tolik nahlížeti budou, že posluchačové každé jednotlivé kapličky příčinu mají své za jedinou pravdu držeti a všechno ostatní za lež vydávati.

Vědomí toto vede k snášelivosti: nevědomí k svárům.

V.

Objasnivše takto veliký rozdíl, jenž jest mezi lhostejností (indifferentismem) a snášelivostí (tolerancí) můžeme ještě jiným patrnějším spůsobem dokázati, že se nám předhůzka indifferentismu žádným spůsobem činiti nemůže. Kdyby nám, jak hierarchisté praví, na náboženství tak málo záleželo, že by nám jedno bylo jako druhé, nač bychom se tak snažili o opravy v té víře, ku které náležíme? Nač bychom sobě k vůli těmto opravám tolik zlosti, tolik nepřátel mezi mocnou hierarchickou stranou byli udělali? Komu jest víra jako víra, tomu také asi mnoho na tom záležeti nebude, máli nynější katolictví na sobě o několik neduhů více nebo méně!

Právě tím, že se všemožně o to přičiňujeme, aby vymýtěno bylo z katolictví všechno to, co jest patrně a dokázaným spůsobem proti účelům Zakladatele naší víry, co jest lidský nechvalitebný přívěsek, pozůstatek několika smutných pro člověčenstvo století duševního a tělesného otroctví, aby bylo vymýtěno všechno to, co zabraňuje katolictví státi se tím čím má býti každému národu dobré náboženství; právě tedy tím, že se o všechno to horlivě přičiňujeme dokázáno jest tuším až k nepochybnosti, že nejsme lhostejní (indifferentní) a že nám není jedno k jakému náboženství se přiznávati máme.

A však někteří nespokojí se ani s touto předhůzkou lhostejnosti ke všem vírám, nýbrž zrovna naopak a protismyslně budou nám vytýkati vedle indifferentismu!! také ještě zřejmé nepřátelství a sočení proti katolické církvi, což se asi tak vedle sebe hodí, jako když za předešlých dob zelotové nadávali někomu zároveň deistů a atheistů.*) Strany tohoto sočení proti katolické církvi nehodlám se ani tak příliš očišťovati, jestli jen se rozumí ta katolická církev

---

*) Pro ty čtenáře, kteří jiným jazykům nerozumějí, dodáváme, že slovo deista znamená toho, kdo jen v Boha věří, ale při tom se žádné církve nedrží, a za nemožné pokládá, že by byl Bůh s kterým člověkem kdy zřejmě mluvil a jemu něco zjevil. Atheista jest kdo v žádného Boha nevěří.

jak vypadá veřejně před světem za našich časů. Jsouť totiž mezi zbrojnoši naší hierarchie mnozí umělci, kterým se obyčejně říká eskamotéři, a jejichžto umění hlavně vězí v tom, že mají vždy několik katolických církví a několik výkladů o každé věci hotově, jak právě kdy zapotřebí. K vyjasnění toho co říci míním sloužiž následující podobenství. Kdosi měl dům starý, rozbořený, hmyzem škodlivým naplněný, bez oken a bez dveří, skrze jehožto střechu volně procházely paprsky a dešťové. Kdykoli ale přišla řeč na tento dům buď že se měl s jinými porovnávati, neb pronajímati neb prodávati, vždy ukazoval velmi hezký plán tohoto domu čistě vymalovaný a uměle uspořádaný.

To samé tedy činí ti svrchu dotčení eskamotéři s katolickou církví. Když se vady vytýkají, ukazují nám vždy jen na pěkně malovaný plán, na kterém těchto vad nikde nelze pozorovati, oni mluví vždy veliké chvalořeči o výbornostech katolických, které však nejvíce jen na onom plánu se nalezají ve skutečnosti se nevyskytujíce.

Proto jest tak snadno okaceřovánu býti co nepřítel a brojič proti katolické církvi, jestli se totiž mnohá zneužívání, mnohé vady za církev katolickou považují. Církev katolická se ve mnohých a na nejvýš důležitých věcech uchýlila od toho účele, který měl Zakladatel její a následovníci jeho, a to co nyní se jmenuje katolická církev (jak viděti okolo nás v životě a ne snad jen ve knihách) není již dávno rovno onomu prvotnímu plánu.

VI.

Každá víra, jak se to ze skutečnosti dějin lidských pozorovalo, pokud utištěna jest a pronásledována od světské moci, nejvíce se vyznamenává cností, čistým a upřímným učením a vůbec všemi těmi vlastnostmi, které na sobě míti má každé náboženství, jakožto nejvznešenější dědictví člověka. Béru zde ovšem náboženství v nejširším smyslu toho slova, ne snad s ohledem na nějakou určitou církev a víru, nýbrž pouze jakožto nějaké představení, které si člověk každý podle stupně svého duševního vzdělání dělá o původu [a účelu světa] a o povinnostech svých. To, kterak každý člověk opravdu a upřímně smýšlí o původu a účelu světa a o svých povinnostech, to jest jeho náboženství, a již z toho se jeví nevyhnutelně, že k náboženství nějakému se nikdo nutiti nemá a ani nemůže, proto že není na světě žádná moc, která by někoho přinutiti mohla k nějakému smýšlení. Neboť smýšlení jest nejsvětější, nejsvobodnější dědictví každého člověka, které se mu nižádnou mocí tohoto světa odejmouti nemůže. Despota, který polovici ze svých poddaných ustanovil za placené slídiče a vyzvědače nad druhou polovicí, nemůže přece nikdy nahlédnouti do mé hlavy, do mého srdce, a vypátrati, kterak tam o něm smýšlím: on mne může pronásledovati, mučiti, ale nemůže mne přinutiti, abych o něm a o jeho činech nesmýšlel tak, jak já chci; on nemůže nikterak zabrániti, aby, když jeho pochopové na jeho rozkaz mi hlavu srazí, ještě poslední myšlénka této hlavy o něm nebyla: Ty bídný tvoře! ty násilnický zlosyne! Myšlénkám nemůže žádné násilí zabrániti neb cesty předpisovati — a proto také nemůže žádné násilí předpisovati nebo zabraňovati některému člověku jeho náboženství, nemůže předpisovati nebo zabraňovati jemu, aby nesmýšlel o všech vznešených a nejdůležitějších předmětech tohoto světa tak jak on chce a jak to za dobré uznává. To ovšem jest pravda, kterou každý nahlíží: jiná ale pravda neméně patrná, jest zase to, že myšlénka, jak mile má skutečně se vtěliti a do života vstoupiti, jak mile má přestati být pouhou myšlénkou a státi se skutkem živým, již nevyhnutelně zjevnou se státi musí též jiným spolutvorům. To samé platí též i o náboženství, které co smýšlení o původu a účelu světa a o povinnostech člověka, velmi důležitý musí míti vplyv na jednání každého člověka, jak mile jen přechází z pouhé myšlénky ve skutek, pročež vždy hleděla despotie uchopiti se jeho a předložiti celní hranice své samolibosti, aby v ohledu náboženském nic vycházeti nemohlo ze srdcí, hlav a úst lidských, co by vyvrátiti mohlo časem neobmezené panování.

A tu stojíme právě u nejžalostnější stránky člověčenstva, u výjevů tak smutných, že při upomínce na ně se vždy zarmoutiti musí srdce opravdivého lidumila. Tak jako člověk již dle svého zřízení všeho i k dobrému i ke zlému užívati může, tak pozorujeme, že právě náboženství, tohoto nejvznešenějšího daru právě nejhanebněji zneužíval člověk k soběckým a podlým účelům, a čím vznešenější jest toto dědictví člověka, tím více z něho kořistila nečistá, necitelná a nelidská samochtivost. Zlosynové tohoto světa spozorovali velmi brzy, jak silný jest náboženský cit každého poctivého člověka, a umínili si hned pokaliti svým jedem tento zdroj lidského blahobytu a útěchy, a použíti tohoto náboženského citu právě pro jeho sílu a všeobecnost za pouta, kterými by sobě spolubratry své k tuhé služebnosti co nejpevněji uvázali.

VII.

Všechno to stalo se také s křesťanstvím. V prvních věkách, jsouc od světské a duchovní moci jakožto nebezpečné učení pronásledováno, nemohlo být přece nikterak z myslí lidu vypleněno. Pročež obrátili nepřátelé pravdy a osvěty zbraně své jinák: oni sami přijali toto náboženství, ale jen jméno mu ponechavše, všechny hlavní zá-

sady zahalili a malicherností nových všude přimísili, a užívali tohoto náboženství právě zase k tomu, k čemu jim sloužilo dříve pohanské, to jest k udušení rozumu v lidu. Od této doby pronásledovali sice pravé a čisté křesťanství zrovna tak jako dříve, ale nejmenovali je již pravým křesťanstvím, nýbrž všelijak kacéřovali, vydávajíce sebe zcela faryzejsky za pravé přátele a ctitele Krista, jsouce ale skutečně jeho největší protivníci.

Kdo o tom chce býti až k nepochybnosti přesvědčen, sledujž s námi v následujícím uvážení.

Jsem přesvědčen, že mnohý křesťan již mnohonáctekrát [se poklonil kříži, již mnohonáctekrát] rozjímal o umučení Krista, a že přece vlastně neví, co to jest kříž a jakou smrtí umřel Kristus, kterého ctí svět co Boha! Kříž bylo za těch časů tolik, co jest nyní u nás šibenice, ukřižovati někoho bylo tenkráte tolik, co jest nyní oběsiti na šibenici, byl to trest, který se jen nad otroky a hanebnými zločinci vykonával.*) A takovou smrtí odstraněn jest ze světa nejsvětější, nejlaskavější muž, největší zastavatel práv lidu! To tedy považte všichni: **Ježíš byl od farizeů a zákonníků ukřižován,** to jest **konsistoř, biskupové a úředníci dali Ježíše oběsit na šibenici!**

Myslím, že již na těchto několika slovech má každý dost k rozjímání! Proč jej ale dali oběsiti? Poněvadž prý rozšiřoval nebezpečné učení, poněvadž prý byl kacíř, rouhal se Bohu, popuzoval prý národnosti proti sobě, totiž národ svůj proti panujícím Římanům a proti představeným, poněvadž prý mezi nevzdělaným lidem chtěl způsobiti nenávist proti otcovské vládě od Boha ustanovené.

Z této stránky se musí tyto věci považovati, a jsem přesvědčen, že by Ježíš i za našich časů tak odsouzen byl jako za časů Pontia Piláta. Čím to tedy jest, že se nyní lidé toho samého smýšlení jako tehdejší faryzeové a zákonníci, za úhlavní ctitele Ježíšova učení vydávají, a ba že ještě jiné ve jménu toho učení pronásledují? [o tom se hned dovíme.] Mohou oni to samé učiti co učil Ježíš, od jejich duševních předků tak potupně a nelidsky ze světa zhlazený? Či nevidímeli je za našich dnů pronásledovati lidi pro ty samé věci, pro které soptili za onoho času předchůdcové jejich na učení Ježíšovo? — — —

VIII.

[Ne bez příčiny počal jsem epištoly tyto výkladem smrti Ježíše Krista.] Vím sice napřed, že tito faryzeové a zákonníci našeho věku proti mně povstanou řkouce: „Ejhle! rouhače! jenž naschvál snižuje důstojnost božského zakladatele naší víry, právě o něm, že umřel na šibenici, jen aby tím u sprostého lidu uvedl v lehkost kříž a náboženství!“ Já pak velmi chladnokrevně na to pravím: Nebojíte vy se, vy plémě ještěrčí! tak příliš, že bych já snížiti mohl Ježíše a jeho kříž před sprostým lidem, ale bojíte se, abych jej právě před tímto lidem příliš **srozumitelně** nezvelebil, a bojíte se také, abych příliš srozumitelně neodhalil a nezlehčil ty, kteří jej ukřižovali. Vy jste se ovšem velmi snažili zahaliti svatou rouškou před lidem ohavnost smrti, kterou vaši duševní předkové odstranili ze světa miláčka lidu: když jste dlouhý čas všechny následovníky jeho spravedlivého a lidumilovného učení tak jako mistra samého na darmo věšeli, vraždili, mučili a všelijak pronásledovali a přece nikterak uhasiti nemohli násilím toho ducha lásky k lidu, kterého zanechal po sobě Ježíš, chopili jste se chytrosti a přimíchavše se sami do počtu vyznavačů křesťanského učení, hleděli jste jen slova v něm ponechati, věci ale podle svého převráceného smyslu zase poznenáhla otočili, což se vám také výborně povedlo. Převrátili jste učení Ježíšovo tak, že by ho nyní božský původce ani sám nepoznal: všechno to, proti čemu Ježíš nejvíce horlil, všechno to jste zase poznenáhla uvedli pod jinými jmény do jeho náboženství, to co hlavního bylo a na čem nejvíce záleželo, jste lidu učinili nesrozumitelným a vymyslili jste nejrozmanitější titěrky, jen abyste odvrátili pozornost lidu od hlavních věcí. Ježíš vás učil, abyste vy lidu sloužili, ale vy jste ve jménu téhož učení přivedli lid do služebnosti své; Ježíš učil, že dobrý pastýř dá život za ovčičky své, vy ale, vydávajíce se za následovníky jeho, učili jste, aby dali ovčičky život svůj pastýřům svým. Červenými taláry, podivnými čepicemi a lidu nesrozumitelnými ceremoniemi chtěli jste nahraditi na sobě nedůstatek všeho toho, čeho žádal Ježíš na následovnících svých. Vy jste zasvětili kříž a zbožnili jste jej, aby lid zapomněl na jeho pravý význam, [jenž jest šibenice]; aby lid zapomněl na to, proč vlastně zakladatel našeho náboženství tak potupnou smrt utrpěl. Když však sami jste nyní počali světu dokazovati potřebnost „zakotvení náboženského ducha“, směřujíce k tomu, abyste na novo zas použili svatého, lidumilovného učení Ježíšova jen k prospěchu vlastnímu, k utužení duchů v rozumného tvora nehodné a Bohu, dle jehož obrazu stvořeni jsme, rouhající se slepé poslušnosti: což divu tedy, jestli i my budeme vás následovati se zářící pochodní do temných cest vašich plánů, s kteroužto pochodní osvítíme učení Ježíšovo před lidem tak, aby poznal neupřímné úmysly vaše.

Vám jest ovšem nanejvýš nepohodlný můj prostonárodní a pravý překlad slova „crux“, neboť se obáváte, aby lid sobě ne-

---

*) Sv. Pavel, apoštol, jak známo, co občan římský, již nesměl býti ukřižován, nýbrž sťat jest.

pomyslil: Co asi učil Ježíš tak protivného biskupům, farizeům a zákonníkům svého času, že jej takovou hanebnou a potupnou smrtí ze světa odstranili? Kdyby byl učil o slepé poslušnosti k biskupům, o desátcích a o takové svobodě církve, jakou máme nyní, o růžencích, o latinské liturgii, o coelibátu atd. atd., nebyl by jistě umřel na kříži.

Což tedy učil biskupům a konsistořím a faryzeům svého času tak nepříjemného? O tom budeme ovšem hned dosti obšírně jednati [ve svých epištolách], nyní ale zatím si povšimneme následujících míst ve svaté bibli:

Lukáš XIX. 47. 48.: „Biskupové a zákonníci a přední v lidu (to jest aristokratie) hledali Ježíše zahladiti. Ale nenalezli, co by mu učinili, nebo všechen lid jej sobě liboval, posloucha je ho."

Lukáš XXIII. 2. 5. (Biskupové, starší lidu a zákonníci žalují na Ježíše u Piláta): „Tohoť jsme nalezli, an převrací lid, a brání daně dávati císaři. Bouříť lid, uče po všem Judstvu, počav od Galilee až sem."

Lukáš XXIII. 27. (Když vedli Ježíše na popravu): „I šlo za ním veliké množství lidu i žen, kteréž plakaly a kvílely ho."

Marek XIV. 1. 2.: „I hledali biskupové a zákonníci, kterak by Ježíše lstivě jmouce, zamordovali. Ale pravili: ne ve svátek, aby snad nebyl rozbroj v lidu." To jest, poněvadž ve svátek, když lid nepracoval a pohromadě byl, obávali se pomsty lidu.

Již tato některá místa z evangelistů podávají každému, kdo o nich přemýšlí dosti světlosti o tom, jak asi věci stály.

IX.

Abychom poněkud poznali odkud se vzala tak veliká zášť biskupů a faryzeů a zákonníků proti Ježíši, tak že jej konečně až na popraviště přivedli, umínil jsem si předložiti čtenářům některá místa z biblí Nového zákonu, která uvádí řeči Ježíšovy o těchto faryzeích. Měl s nimi Ježíš zajisté mnohé hádky, o kterých nám evangelisté mnoho zaznamenali. Z těchto předhůzek, které Pán Ježíš před tak dávným časem činil Faryzeům a Zákonníkům, poznáme spolu, jak dalece se tyto vlastnosti faryzejské až na naše časy zdědily na mnohé osoby, které se samy nazývají následovníky Ježíše Krista.

Lukáš v XI. píše, kterak jeden Faryzeus pozval Ježíše na oběd, a divil se, že Ježíš před obědem ruce si neumývá, což drželi oni za nevyhnutelný předpis víry, zakládajíce vůbec víru v malichernostech, jako i nyní se nejvíce děje, a opomíjejíce hlavní věci. Ježíš tedy odpověděl: „Vy faryzeové po vrchu konvice a mísy čistíte, ale to což vnitř jest u vás, plno jest loupeže a nešlechetnosti. Blázni, zdaliž ten, který učinil co zevnitř jest, neučinil také i to, což jest vnitř. Pročež dávejte z toho, co máte chudým, a všecky vaše věci čisty budou." (To jest: nedržte se tak příliš malicherných ceremonií, ale plňte raději dobré skutky).

Matouš XIII. 25. 26. ještě zřetelněji tato slova přivádí: „Běda vám Zákonníci a Faryzeové pokrytci! že čistíte povrchu konvice a mísy: ale vnitř plné jsou loupeže a nestřídmosti. Faryzee slepče! vyčisť prvé to, co vnitř jest v konvi a v míse, aby i to, což jest zevnitř, bylo čisté." To jest: Vy zachováváte pilně ceremonie, na kterých málo záleží a z kterých také žádný pravý užitek nepochází, ale lépe byste učinili, kdybyste nikoho neodírali o peníze a kdybyste se nepřežírali! Kdo si při tom nevzpomene na žalmy před klášterským obědem, po kterých následuje pak nesmírná, ducha zabíjející, celý den trvající cpanice a chmelovina!

Kapitola XXIII. u sv. Matouše, dotýká se nejvíce našeho předmětu, pročež ji tuto klademe: „Tedy Ježíš mluvil k zástupům a k učedníkům svým, řka: Na stolici Mojžíšově posadili se Faryzeové a Zákonníci. Protož všecko, cožkoli by vám rozkazovali zachovávati, zachovávejte a čiňte: ale podle skutků jejich nečiňte; neboť praví ale nečiní. (To jest: nezachovávají se podle řečí svých). Svazujíť zajisté břemena těžká a nesnesitelná, a vkládají je na ramena lidská; ale sami ani prstem nechtějí jimi pohnouti. Všecky pak skutky své činí, jen aby byli vidíni od lidí (na oko): rozšiřují zajisté nápisy své a veliké dělají podolky plášťů svých. (To jest: již šatem svým chtějí se od jiných rozeznávati).

A milují přední místa na večeřích a přední stolice ve shromážděních, a pozdravování na trhu, a aby byli nazýváni od lidí mistři, mistři!

Běda vám zákonníci a faryzeové, pokrytci! že požíráte domy vdovské, to pod zámyslem dlouhého modlení; protož těžší trest ponesete. (Tomuto místu rozumí snad každý bez výkladu, kterak již tenkrát faryzeové nejvíce drželi na pobožné paní a vdovy, a pod záminkou pobožnosti od nich peníze vytahovali a je vyjídali).

Běda Vám, že obcházíte moře i zemi, abyste učinili jednoho novověrce: a když bude učiněn, učiníte jej syna zatracení dvakrát více než jste sami. (Tomu též snadno porozuměti). Běda vám vůdcové slepí, kteří říkáte: Přísahal-li by kdo na chrám, to nic neplatí: ale kdo by přísahal na zlato chrámové, povinen jest ve své přísaze státi. Blázni a slepci! což jest většího, zlato-li či chrám, kterýž posvěcuje zlato. Běda vám zákonníci a faryzeové, pokrytci! že dáváte desátky z máty a z kopru a z kmínu, ale opouštíte to, na čemž více záleží v zákoně (v náboženství) totiž soud a milosrdenství a věrnost; tyto věci měli jste činiti a oněch neopouštěti. Vůdcové slepí! kteří cedíte komára, velblouda pak požíráte!" (To

jest na maličkostech si zakládáte, ale hlavní věci nezachováváte.)

„Běda vám zákonníci a faryzeové, pokrytci! že jste připodobněni hrobům bíleným, kteří se zdají sice zevnitř krásní, ale vnitř jsou plní kostí umrlčích i vší nečistoty. Tak i vy zevnitř zajisté zdáte se lidem spravedliví, ale vnitř plní jste pokrytství a nepravosti. Běda vám, nebo vzděláváte hroby proroků a ozdobujete hroby spravedlivých, a říkáte: kdybychom byli za dnů otců našich, nebyli bychom účastníci jejich ve krví proroků." (To jest: ctíte teprva proroky, když již nežijí a vaší převrácenosti v cestě nejsou, ale kdyby žili, ukamenovali a usmrtili byste je, jako to také na Ježíši samém splněno).

Lukáš XIII. 52 atd.: „Běda vám zákonníkům! nebo jste vzali klíč umění; sami jste nevešli a těm, kteří vcházeti chtěli, zabránili jste. A když jim to mluvil (totiž i jiné předhůzky již svrchu uvedené) počali zákonníci a faryzeové přísně na něho dotírati a k mnohým řečem příčinu jemu dávati, úklady činíce jemu a hledajíce popadnouti něco z úst jeho, aby jej mohli obžalovati.

Marek VII. (když faryzeové předstírali učedníkům Ježíšovým, že nezachovávají malicherná ustanovení starších): „Dobře prorokoval Izaiáš o vás pokrytcích, jakož psáno jest: Lid tento rty mne ctí, srdce pak jejich daleko jest ode mne. Nebo opustivše přikázání boží, držíte ustanovení lidská, umývání žejdlíků a kotlíků a jiné věci mnohé těm podobné činíte. Neboť Mojžíš pravil: Cti otce svého a matku svou, a kdož by zlořečil otci neb máteři, ať jest smrtí potrestán. Ale vy pravíte: Řekl-li by člověk otci neb máteři k o r b a n (totiž obětoval jsem to, čímž bych tobě pomoci mohl), ten že bez viny bude." (To jest strkáte se za Boha a za oběti, abyste nemuseli zachovávat povinnosti tohoto světa).

Mohl bych ještě mnohá jiná místa z evangelistů uvésti, kterak vystupoval Ježíš proti faryzeům a zákonníkům, avšak i z těchto zde uvedených již každý poznati musí, kterak plémě faryzeů a zákonníků za našich časů zrovna ty samé vlastnosti má, jako za časů Ježíšových s tím toliko rozdílem, že faryzeové za našich časů, vydávajíce se za následovníky a ctitele Ježíše Krista, neopovažují se ovšem proti Ježíšovi tak vystupovati, jako tehdejší jejich předchůdcové, nicméně však přece zas ty pronásledují, které jim nyní ty samé výčitky činí, které činil tehdejšího času Ježíš jejich duševním praotcům. Jména a formy se změnily, věc zůstala a po ovocích poznáte je.

X.

Ve svém vlastním národu máme ostatně znamenitý důkaz, že hierarchie křesťanskokatolická velice byla podobná hierarchii židovské za času pána Ježíše. Známo jest, že až posud strana jezovitská v církvi všelikým způsobem hleděla pokaliti u našeho lidu jméno a památku mistra Jana Husa, a podařilo se jí skutečně tak dalece, že muž ten, jenž umřel pro svůj národ a pro svobodu, a kterého ctí vzdělaní mužové všech národů, právě u svého vlastního lidu, pro který tak mnoho učinil a přetrpěl, v neváženosti byl, že se jméno od nevědomé sprostoty jen s jakousi ošklivostí co jméno nějakého zlosyna, kacíře a nepřítele Božího vyslovovalo. Tak daleko byl zakořeněn onen chytře rozšířený předsudek, že si až posud málo kdo troufal s úctou příslušící zásluhám a obětem tohoto mučedníka o něm mluviti, boje se staré nepřítelkyně jeho, až posud panující hierarchie.

Nechceme ani tvrditi že by se Hus v ničem nebyl uchýlil od tehdejší církve katolické: to však jest jisto, že v hlavních věcech, na kterých Husovi a jeho straně právě nejvíce záleželo, docela dobře a čistě katolicky učil, a že jeho tehdejší protivníci, kteří tenkráte za přísné a pravé katolíky považováni byli, právě byli kacíři podle nynějšího učení všech moudrých katolíků. Tak ku př. definici církve katolické, kterou tenkrát Husovi protivníci postavili, totiž **„církev katolická, jejížto hlava jest papež a tělo sbor kardinálů"**, nebude nyní žádný moudrý katolík za pravou uznávati. Musíme na př. vědět, že dlouhý čas panovalo mezi největší částí katolíků to hrubé kacířství, **že papež neomylný jest**, což si nyní jenom ještě někteří ultrahierarchové a ultramontáni a to jen s obalem učiti troufají; v oněch časech ale by byl mnohý nevěřící v neomylnost papežovu za kacíře platil.

Rovněž tak asi jest to s neomylností církve katolické, která vlastně pranic neznamená, proto že není nikdy na jisto a zcela srozumitelně určeno, **co jest církev a kdo jest církev.** Zvláště když se tato neomylnost církve má do nějaké souhlasnosti uvésti s hierarchickou autoritou. Jest ku př. jisto, že tehdejší papež Jan XXIII. byl v každém ohledu špatnější katolík než Jan Hus. Od té doby co církev katolická ve správním ohledu despoticko-monarchického řízení se drží, jest patrně možná, že na poručení hierarchie právě kacířství za pravověrnost držáno býti musí, a že nejpravověrnější katolík, kdyby tomu představení církve chtěli za kacíře se vyhlásí. Všechno to vidíme nejjasněji na mistru Janu Husovi.

Hlavní věc, která zavdala příčinu k všelikým těm událostem smutným, byly odpustky vydané toho času od papeže na vojnu proti králi neapolitánskému. Zkažení papežové tehdejších časů zneužívali vůbec moci církevní k věcem světským a jmenovitě vymýšleli všeliké prostředky na sehnání peněz, k čemu zvláště jim dobře sloužilo tehdejší prodávání odpustků za pe-

níze. Tehdejší papež tedy, jsa s králem Neapolitánským, s jehož zeměmi papežské hraničí, ve sporu, exkomunikaci (kletbu) naň prohlásil, vyzval proti němu křížácké tažení a dal každému odpustky, kdo by proti neapolitánskému králi táhl neb penězi na tu vojnu přispěl.

To jest tedy asi tak, jako kdyby nyní nějaký farář, maje hádku se sousedem svým o zahradu, tohoto souseda nechtěl do kostela pustiti, jemu svátostmi posluhovati, kdyby kázal, aby se ostatní jeho ovčičky na onoho souseda sběhly, jemu vybily, čímž hříchů odpuštění dojdou. Jestli pak by který katolík (ani liguriány nevyjímám) nyní za našich časů jednání takové některého faráře schvalovati se opovážil? To samé ale učinil tehdejší papež (byl to však tehdá všeobecný způsob celé hierarchie, zneužívati moci církevní ke svým privátním neb vůbec světským oučelům), náš mistr Hus se ale proti tomu co nejrázněji opřel, a učil zřejmě, že věřící nejsou povinni poslouchati rozkazů papežských, pokud se nesrovnávají s učením Kristovým.

Hlavní věci které mistr Jan Hus namítal proti této bulle papeže Jana proti králi neapolitánskému a proti papeži Řehořovi, jsou následující: „Předně že jmenuje papež Ladislava a Řehoře kacíře, spravedlivým soudem božím zatracené; kde že jest důkaz, že je zatratil Bůh? Za druhé, že je zatracuje papež i s potomky až do čtvrtého kolena, tedy i lidi ještě nenarozené. Dále že povzbouzí papež k boji proti křesťanům, což nesrovnává se s mírným evangelium Kristovým. Že uděluje bulla odpuštění hříchů, nečiníc rozdílu, jsouli ti toho hodni, kteří se odpustků činí účastni. Že žádné modlitby, žádné milosrdné skutky, ani kázaní slova božího, ani čtení mší místa v této bulle nenalezají, než jediné peníze za odpustky. Že kdo nic nedá, byťby jakkoliv byl dobrý, neobdrží těch odpustků; avšak prý to velmi dobře; neb že pravým vnuknutím božím spravedliví se vyjímají z těchto lživých odměn. Mimo to že všichni, kdož co dají, stejnou mají odměnu, totiž úplné zbavení pokuty a viny. Že bulla plat vysazuje za odpuštění hříchů, proti rozkazu Kristovu: darmo jste vzali, darmo dávejte. Že není žádná zmínka, aby se lidé vystříhali hříchu aneb živi byli dobře, nýbrž že znějí odpustky pouze: všem kteří hříchy své vyznají a litují, což k odpuštění hříchů není dostatečné. Také že touto bullou ruší papež všecky předešlé odpustky, mezi které patří ku př. odpustky od papeže Alexandra V., teprv nedávno na pět let, posud neprošlých, udělené; což jaký nesmysl, aby jedno odpuštění hříchů mělo druhému překážeti na tom samém člověku. Konečně ani obyčejná závěrka papežských bull neušla posměšnému vtipu Husovu: „Protož žádnému člověku nebuď dovoleno, tento náš list rušiti, aneb skutkem opovážlivým jemu na odpor se postaviti. Kdožby pak zkusiti toho se opovážil, ve spravedlivý hněv boha všemohoucího a sv. Petra a Pavla apoštolů, věz, že upadne!“ Což kdyby Kristus, pravý člověk, aneb některý svatý s nebe sstoupil, a těchto takových věcí v bulle obsažených všech neschválil, zdali též upadne ve spravedlivý hněv boží a svatých dvou apoštolů? Naproti tomu bulla předešlého papeže Alexandra o odpustcích že rovněž zavírala se oněmi slovy, a tento člověk, papež, zrušiti jí novým svým listem že se neostýchal!

Hus ostatně napomínal i v kázaních často lid, aby za tyto odpustky peníze nedávali. Který katolík by za našich časů nedal ve všem tom za pravdu Husovi proti papeži, přece však byl právě za to do strašlivé klatby dán a co kacíř z církve vyloučen.

O sprostnosti tehdejšího smýšlení mezi katolíky i kněži samými dává nám dostatečnou světlost to, že Hus opříti se musel proti kněžím vychloubajícím se, že oni každodenně dělají Boha, kromě toho vytýkal jim Hus ve svém spisu o šesti bludech, že chtí v pannu Marii neb jiné svaté neb v papeže tak věřiti jako v Boha, že myslí jako by měli starších svých biskupů, pánů a jiných vladařů duchovních i světských ve všem poslouchati, cožkoli přikáží buď si to dobré neb zlé, což se ale s vůlí boží nesrovnává, kterou musíme a máme více poslouchati než všechny lidi z celého světa, dále že hříchy neodpouští kněz, nýbrž Bůh, a kněz že jest jen toho ohlašovatel.

Při každé příležitosti snažil se též Hus papeže jen co člověka představiti, neboť skutečně toho času se papeži nějaká skoro božská úcta proukazovala. Vůbec má celé snažení Husovo ten ráz, že chtěl zničiti slepé poslušenství k hierarchii, kterého tato jen ku svému světskému zisku, z otupení lidu zneužívala, nepovažujíc toho času náboženství za nic jiného než za svou dojnou krávu. Proto také byl Hus u celé hierarchie v takové nenávisti a to jest jediná příčina jeho ohavného usmrcení a mučednictví.

Právě proto ale musí mistr Jan Hus v očích každého liberálního a poctivého člověka tím větší úcty nabýti jakožto zastavatel liberálního smýšlení a osvěty lidu. Despotie jest jen jedna na celém světě, ať si má roucho náboženské neb vojenské, neb bürokratické neb aristokratické: účel její jest vždy jeden a ten samý, totiž zneužívati lidstva jen za nástroj své libovůle a svého špinavého prospěchu. Despotie ale v rouchu náboženském jest ze všech nejhorší a nejnebezpečnější, neboť zneužívajíc rouhavým spůsobem jména Božího ukrývá lidomorný jed svůj do svatyně a zaslepuje nevzdělaný lid. Proto vidíme, že despotie světská vždy považuje despotii náboženskou za nejprospěšnějšího spojence svého, vidíme že vždy, když počne se v lidu ujímati nějaké liberálnější smýšlení, hned despotie světská vyšle jezovity a liguriány na honbu proti takovým světlejším zásadám, aby zase poznenáhla zastřeli všechno svým černým

rouchem. Považme jen pozorným okem časy naše, tyto na všech stranách se vyskytující misionáře, tyto nové zázraky; vraťme se něco nazpět v naší české historii, kterak po porážce Čechů přišli hned jezovité, sbírali knihy, drželi misionářské kázaní a hleděli všelikou upomínku na předešlou svobodu utopit svým kejklířstvím: ejhle! všechno jest pořád stejné, všude tensamý úmysl a všude ty samé prostředky. Despotie církevní jest vždy sestra despotie světské, jedna bez druhé neobstojí a jedna také klesá s druhou.

Proto také obě tyto despotie tak velice nenávidí Husa a snažily se jméno jeho u našeho nevzdělaného, v historii nesečtlého, lidu co nějakého zlosyna zohyzditi, myslíce, že s osobou jeho porazí též i blahonosné myšlénky od něho do národu vštípené. Nám ale, kteří se snažíme o spravedlivost a svobodu jak duchovní tak i světskou, kteří chceme pravé a čisté člověka ušlechťující náboženství a poctivou dle vůle lidu a k blahu lidu zařízenou vládu, nám velice na tom záležeti musí, aby se lidu strany tohoto velikého muže, kterého nám všichni vzdělaní a již svobodní národové závidí, oči otevřeli, aby náš celý národ v mistru Janu Husovi poznal zase svého nejvěrnějšího přítele a otce, jenž lásku svou k národu českému a k pravdě s největší lidskou cenou se svým životem, zaplatil. Jako takového ctili jej naši předkové přes 200 let, a jen zase dvoustoletá duchovní a světská despotie mohla tuto zakořenělou a zasloužene úctu zničiti. S časem svobody navrátíž se zase stará úcta. Obraz mistra Jana neměl by v žádném obydlí pravého Čecha chyběti, a každý představiž jej mládeži co příklad hodnější k následování, co pravého ctitele Boha a přítele lidu. Nehleďte mnoho na zlostné řeči zaslepených a zaslepenců, kteří vám snad budou Husa dle obyčeje z absolutních časů malovati co kacíře: Bůh jest svědek, že by to jinák stálo s katolickou vírou, kdyby byl každý tak hodný katolík jako byl Jan Hus! On sice učil, že má kněžstvo odříci se zbytečných statků, kázal proti jejich hrdosti, ctižádosti, lakomství, urputnictví, obžerství atd. prohlásil vybírání platů za udělování svátostí za kacířství, učil že máme poslouchati více Boha než lidi — a zaplatil to své nebezpečné učení smrtí. Kdo jej proto tupiti chce, budiž tak, tuším ale, že nás bude více, kteří jej budeme za to ctíti.

XI.

Pravé neštěstí tohoto světa jest, že se z každého náboženství poznenáhla udělá také řemeslo a výživa, a že pak jaký jest člověk, obyčejně u mnohých řemeslnické a výdělkářské ohledy zastíní duševní. Kdo čteš, rozuměj. Kdyby bylo zůstalo křesťanské náboženství vždycky ve spůsobu prvních časův svých, kdežto kněží nebyli ještě naskrze zvláštním stavem, nýbrž jen to co jejich jméno „presbyter" (starší) skutečně znamenalo, to jest mužové v celé obci vážení a pro zkušenost a váženost svou od své obce za kněze vyvolení, kteří však se neživili ze svého kněžství, nýbrž své vlastní živobytí od jinud a již dříve měli, a kněžský úřad a církevní důstojnost jenom vedle svého jiného světského povolání zdarma (jak říkáme pro čest) zastávali, asi tak ku př. jako jsou jiné hodnosti obecní: kdyby byly pravím věci zůstaly asi v podobném pořádku, bylo by zůstalo také křesťanství upřímnější, čistější a podobnější pravému svému účelu.

Jak mile se ale stal z důstojnosti kněžské spolu stav zvláštní, který měl výživu a výdělky své od náboženství tak jako advokáti a všichni jiní stavové na tomto světě, a když konečně přičiněním papežským zavedeno jest v kněžstvu našem proti vší přirozenosti a proti zjevnému učení Ježíše nucené bezženství (celibát), čímž se stalo kněžstvo stavem od jiných svých spolukrajanů a od světských spolubratří zcela odděleným a jako nějakým vojskem papežovým: od té doby sice počaly velmi zkvétati a povyšovati se papežské koruny, a biskupské čepice, zvětšovaly se příjmy a důchody klášterů, biskupů a far, ale pravé křesťanství a pravé učení Ježíšovo počalo se vždy více zapomínati a kaziti. Nádhernými oděvy, skvostnými ceremoniemi, ještě k tomu z větší části od pohanů přijatými*), procesími, dosti nemotorně vymyšlenými místními zázraky, otčenášky, svíčičkami, růženci a tomu podobnými věcmi chtěli nahraditi lidu pravé náboženství, a bohužel! to přivedli tak daleko, že větší část nevzdělaného lidu ještě posud jen takové věci za náboženství a křesťanství drží, nemajíc ani ponětí o pravém účelu učení Kristova.

Mnohý tu bude ovšem namítati, že u všech národů a ve všech náboženstvích jest kněžstvo zvláštním stavem, který důchody své a výživu táhne za své kněžské zaměstnání. Proti tomu jest ale nejlépe uvésti

---

*) Chlubívalit se za často, že právě z opatrnosti a moudrosti naschvál přijímají mnohé obyčeje národům za jejich předešlého pohanství milé, jen aby si národ tím snadněji na křesťanství uvykl: skutečně se to ale dělo z málo chvalitebné zhola světácké chytrosti a politiky, záleželo jim totiž více na tom, aby národ přijal jejich hierarchickou vládu, a ještě více aby přišel pod desátkové a štolní právo, než aby skutečně se stal křesťanským; a proto také všemožně na svém křesťanství slevovali, tak až že národy na víru obrácení v ničem podstatně se nedělili od svého pohanství předešlého, zůstávajíce v pravé víře tak nevzdělaní jako dříve, a ctíce jen místo svých bývalých pohanských bůžků nyní figurky a obrazy křesťanských svatých, praví to křtění pohané.

tolik, že když se katolická církev za jedinou samospasitelnou mezi všemi ostatními považuje, když učí že jenom její náboženství jest pravé a všechny ostatní falešné, když tedy v tak důležité a v nejdůležitější věci nic společného míti nechce s jinými církvemi: proč by se kdo odvolávati měl a musel v něčem jiném zase na příklad těchto jiných církví, jakožto na vzor pro katolickou církev?

To jest nade všechnu pochybnost, a nikdo se ani osměliti nesmí odporovati mi, že by náboženství katolické mnohem silněji na lid působilo, mnohem lepšího ovoce nésti muselo, kdyby kněz katolický s lidem věřícím v pražádných peněžitých a živnostních poměrech nestál; kdyby se nikdy za žádnou církevní službu nic neplatilo, kdyby lid svému kněži pod žádným jménem žádných daní a poplatků odváděti nemusel — zkrátka kdyby kněžství nebylo žádnou světskou živností.

Kdo by myslil, že se tato věc již nyní provésti nenechá, tomu uvádím na pamět: **předně** že úmysl můj není snad, aby kněží docela přestali a aby si jednotlivé obce samy ze sebe někoho za kněze zvolily, což by nynějším časům nebylo ovšem přiměřené; **za druhé**, že by se velmi snadně toho docílilo i za našich časů, aby kněžství nebylo žádným stavem, žádnou obživou, když by se při knězi zase více jeho **učitelská** stránka objevila, tak aby každý kněz vlastně co učitel za svou učitelskou práci slušný (a dle našeho mínění co možná veliký) plat dostával, a aby kněžskou důstojnost jen co čestnou na sobě měl, o čemž bez toho později obšírně jednati budu; **za třetí** ale, že všechno to, co posud kněžstvo z rukou lidu svého buď na penězích buď v jiných dávkách dostávalo, tam kde toho zapotřebí jest, velmi snadně k daním zemským se přiraziti a z veřejných pokladnic se vypláceti může.

XII.

Jak málo ale záleželo naší katolické hierarchii na náboženství vůbec, a jak daleko to přivedli v rouhání se proti Duchu svatému: to již nejlépe pozorujeme z toho, že zavedli u všech národů do služeb božích jazyk latinský, kterému lid nikde nerozuměl; takového nesmyslu, takové hrubé urážky Boha jakožto původce všeho rozumu zajisté se nikde nedopustili ani pohané! Jaká jest to pobožnost, jaké jest to moudré pozdvížení myslí k Bohu, když se před lidem odkřikují nebo odzpívávají slova mající pro lid tak málo smyslu, jako kdybych říkal: hokus pokus! Já vím že již mnozí skrze tolik století takovému nerozumu přivykli, a že se jim to již nezdá ani nic divného ani nic neslušného: ale pomyslete si jen ku příkladu ten pád, co by si moudrý otec o svém dítěti pomysliti musel, kdyby si jemu k poctě nebo žádajíc jej o něco dalo od někoho jiného napsati, nebo samo napsalo, aneb se nazpamět naučilo latinskou nebo řeckou gratulaci neb žádost, kdežto by otec věděl že dítě ani slova latinsky neb řecky nerozumí. Co by si pravím musel pomysliti takový moudrý otec? Pomyslil by si, že musí být asi velmi pošetilý a hloupý ten učitel, který dítěti takovou věc poradil nebo napsal, a postaral by se brzy o nějakého moudřejšího učitele. Tomuto podobenství každý snadno porozumí.

Nemysli ale nikdo, že jest tato věc totiž latinský ritus snad málo vážná, a že se jen snad tak náhodou zavedl: nikoli, měli oni velmi mnoho příčin k tomu. A jaké by tedy byli měli příčiny? Ve věci samé a v náboženství nebyla, neboť biblí svatá N. Z. jest sepsána v řeckém jazyku, a Pán Ježíš obcuje na světě užíval zajisté jak ze samé biblí pozorujeme nejvíce jazyka hebrejského, a v prvních stoletích církve užívalo se zajisté mnohem více řečtiny, poněvadž v těch krajinách kde se na počátku nejvíc církev rozšiřovala jazyk řecký byl panující a nejvíc běžný, což všechno jen z toho ohledu uvádím, aby snad nikdo nemyslil, jakoby latina nějakým pro křesťany svatým jazykem byla. Příčiny pro které uvedena jest latina do služeb božích a co úřední a diplomatický jazyk v církvi, jsou předně pohodlí římské papežské hierarchie, aby mohla pomocí jednoho jazyka nade všemi národy vládnout, za druhé ale hlavně, aby se lid učil nic nemysliti, přijímati slepě věci i beze všeho porozumění, kteroužto slepou, nerozumnou víru neostýchali se rouhajíce se Bohu, původci všemu rozumu, ještě za zvláštní cnost prohlásiti, na vzdor písmu sv. kteréž praví: Zkoumejte všechno, co nejlepší jest, toho se držte! Svaté náboženství zajisté vydrží také rozumnou zkoušku, oni ale naschvál i dobré a chvalitebné věci jen bez důvodu a na slepou víru podávali, aby pak se i jejich lidské a velmi „výnosné" příspěvky též na slepou víru a bez důvodů přijímaly. Čím jsou řeky kalnější, tím jsou lovy valnější.

Tato latina v církvi měla pro národy přijavší katolickou víru nesmírně škodlivé následky. Neboť poznenáhla, jakož v chrámě se hlásala a tím do uctivosti přišla, také všude jinde mezi vzdělanějšími a vznešenějšími stavy uhnízdila se latina co obyčejný jazyk, ve kterém se všechny skoro knihy psaly, ve kterém se důležitější jednání konala, byl to jazyk učenců a vlády. Tím však již obyčejný lid zcela byl vyloučen ode všeho pokroku a ode všeho podílu ve veřejných záležitostech, a zůstával pořád v temnosti, neboť kde vyšší ústavy mluví jiný jazyk než nižší třída tam jest nevyhnutelné utiskování a šizení lidu. To nám ukazuje všude zkušenost historická, a již to poněkud také dává zdravý rozum.

Kdyby ale někdo povznesl hlasu svého, aby u nás místo latiny do katolické liturgie uveden byl národní jazyk, jaký by tu po-

vstal pokřik, zrovna jako by zákon a proroci v nebezpečí byli, a jako by největší kacířství se již vozilo. A Rusíni (uniti) v Haliči, ačkoli jsou katolíci jako my, ačkoli byl jejich biskup tak dobře na poradě biskupské ve Vídni jako naši biskupové, mají přece celý slovanský ritus a odbývají všechny služby boží jen po slovansku a lid zpívá celou mši sv. s knězem, a ani slovíčka latiny nepotřebují k spasení. Co může býti u katolických Slovanů rusínských, to může býti také u katolických Slovanů českých.

S jakou urputností se ostatně uváděl tento latinský ritus, to nejlépe pozorujeme na sv. Cyrilovi. On přijda hlásati opravdivé, nezištné křesťanství ke slovanským bratřím do Moravy, uvedl také všude národní jazyk do církve, a lid přijal s ochotou všude jeho učení: ale biskup Solnohradský a jiní okolní cizí biskupové, bojíce se, aby nebylo uvedeno křesťanství bez desátku,*) tak dlouho proti tomuto slovanskému ritusu brojili a intrikovali, až z Čech a z Moravy zcela vypuzen jest.

Jak mnoho při tak nazvaném rozšiřování pravé víry na náboženství záleželo, to nejlépe vidíme ku př. na tak zvaných Ostsejských provincích. Tam přišli křižáci, řád to katolický, se zbraní v rukou, a pod záminkou rozšiřování pravého křesťanství, ve jménu dobrotivého Boha podmanili sobě jakožto rytíři národ tamnější, a pobrali mu jeho vlastní zem. Pokřtili lid tento ale více na sedláctví nevolnické než na křesťanství, a zavedli tam takovou selskou porobu, které nemáme snad jinde příklad. — Když nastal Luther a protestanství, přestoupili všichni rytíři na protestanskou víru, panství ale rozumí se, si nechali i s poddanými, kteří spolu s nimi zase přestoupili na protestanství. Nyní vládnou v krajinách těch Rusové, a nedal bych za to mnoho, že časem svým přijmou všichni ještě rusko-řeckou víru, jak to již mnozí z nich učinili. A tak si ta panství vydobytá ve jménu katolické víry nechají, kdyby třebas ještě deset jiných vír po sobě přijali; což dokazuje nejlépe, že jim na víře mnohem méně záleží než na něčem jiném — čemuž říkáme obyčejně výdělek a panování. Lid ale ten v oněch provincích, který křest svůj tak draze svobodou a blaženost zaplatil, ještě podnes je, vyjmouc některé ceremonie, tak pohanský jako byl kdy jindy.

A tento příklad není jediný: kamkoli se podíváme ve středním věku nadvlády a světské bujnosti papežské, všude vidíme jen náboženství potřebovati za zástěru světského neslušného panování. Jako papež sám vedl vojnu, páliti a mučiti dával své protivníky a vybíral v celém světě samé taxy, nazývaje se při tom služebníkem služebníků Páně, což znělo jako učiněný posměch proti Kristu, jenž pravil: „Kdo chceš nejprvnějším být, budiž služebníkem všech“; tak zrovna zase biskupové, preláti atd. chovali se zcela co světská knížata, kterýžto obyčej se až podnes zachoval.

*) Nemysliž nikdo, že to snad jest jen moje nějaké domnění. Jest to věc historicky dokázaná, že již nejen tito, nýbrž i jiní biskupové, napřed ještě než země náležitě křesťanství přijala, již se soudili mezi sebou před papežem o její desátky a jiné dávky, a že mezi ně tyto země jako nějaké výnosné usedlosti formálně děleny jsou.

XIII.

(Proti vykladačům [od Hané]).

[Aj! mudrci od východu slunce přijeli.
Math. II. 1.]

Není již obyčej, že by se spisy žijících spisovatelů vykládali, přece však povstal mezi Hanáky jeden veliký neb vlastně dlouhý vykladač epištol těchto, hned jak byly ponejprvé tištěny ve Slovanu, a dal vytisknouti ve Vídenském Denníku mnohem delší výklady, než jsou epištoly. Poněvadž také, jak doufám, epištoly moje mnohem srozumitelnější jsou než tyto jejich výklady, ukazuje se, že by i bez těchto výkladů každý byl velmi dobře smyslu epištol mých porozuměti mohl, a že tedy tyto výklady vlastně jsou něco jiného, než zač se vydávají. Zdají se tyto výklady býti nějaká kázaní, na která p. skladatel najíti nemoha nakladatele, použil obšírně papírové prostory Víd. Denn. [Pan spisovatel, jehožto sloh a spůsob myšlének tentýž jest, co ve známé knize „Mluvnictví a zjevení“, praví sám, že na radu přátel svých skrátil tyto svoje výklady: a to jest ono místo, za které jemu obecenstvo asi nejvíce povděčno bude. Sláva lidmilovným přátelům jeho, kteří touto radou obecenstvu a také mně mnohou dlouhou chvíli ušetřili!]

Pan spisovatel těchto výkladů náleží do počtu tak zvaných švihácких církevníků, kteří obyčejně umějí sem tam prohozenými francouskými sadami, citacemi rozličných jmen, květnatým (často jim samotným nesrozumitelným) slohem, nejvíce ale jakousi přepodivnou apellací k rozličným apokryfickým vědám a vědatorům vyšperkovati svoje články, a ukrýti tak staré známé formule a protimysly. Tito šviháčtí theologové mají vždy maličkou zbrojničku ssebou pohotově, z které odrážejí všechny návaly na hierarchii a na církevní neduhy. Zbrojnička tato není veliká, obsahuje vždy jen několik vybraných kusů, a ty pak mají protivníci zkažené hierarchie a zatemnělé církevní správy ustavičně na talíři: ráno arcibiskup Pařížský Affre se svými cnostmi, v poledne biskup Vratislavský, k svačině irský klerus a na večer misionáři v Americe atd. Když tedy budete vytýkati něco biskupům, hned vám nadhodí, že Vratislavský pan Dieppenbrock nemá ani ko-

čár, a když řeknete, že vyšší část kněžstva velmi málo platná jest lidské společnosti, zacpou vám hned ústa několika misionáři, kteří obrací indiány na katolickou víru! Že ale a conto toho, že pan biskup Dieppenbrock jest pořádný muž a opravdivý kněz, na sta biskupů a arcibiskupů jestli neškodí, jsou zhola jen **fruges consumere nati**, že a conto několika misionářů a jděme dále také a conto menšiny ex privata industria horlivého nižšího kněžstva většina ex offo velmi málo neb nic nepřispívá k blahu člověčenstva: to se tak jak by nic zabarví a zamlčí. Nikdy mi nenapadlo — jak o mně praví pan vykladač — držeti každého kněze za pokrytce: že však každý kněz, který s národem upřímněji smýšlí, pro strach biskupský se všemožně s pravým smýšlením svým tajiti musí, jest věc pochopitelná. Jestli ale sám p. vykladač praví, že časopisy nejrozmanitějšího smýšlení Presse, Union, Ost-Deutsche Post a Slovan o církevních věcech stejně píší: zdá se mi, že tím neuvedl nic sobě prospěšného, neboť stejné smýšlení tak rozličných stran v této věci, není jistě poslední znamení, že něco podstatného jest v námítkách jejich proti nynější správě v katolické církvi.

Že jsem já v tomto svém brnění nevyrostl — jak praví pan vykladač, přiznávám se ochotně, již z té příčiny, poněvadž se nikdo v brnění nerodí, a také proto, že jsem skutečně nosil dříve brnění té samé hierarchické strany, kterou drží pan vykladač. Bylť jsem já za onoho času odchovaný za tak věrného zbrojnoše pánů hierarchů, jako pan vykladač, a ty samé důvody, které nyní on proti mně uvádí, uměl jsem nazpamět odříkávati: ale časy se mění, člověk nabývá s lety víc zkušenosti, a proto jsem se uchopil raději onoho jak p. vykladač praví, husitského mlatu. Za jméno husity nestydím se, neboť naši předkové husité ve mnohých věcech velmi rozumně a poctivě smýšleli, a budeme-li se jen jejich chyb vystříhati, zasluhují zajisté dobré stránky jejich našeho následování.

XIV.

Co se tedy ritusu týče, ve velikém omylu jest p. vykladač, myslí-li, že tupím ceremonie katolické. Potřebu ceremonií v každé víře uznávám, ale pravím, že se duch víry zatlačil ceremoniemi, to jest, že hlavní věci se zanedbávají pro postranní. Že by ale katolický ritus byl velice přispěl k vyvinutí umělců malířských, sochařských atd., nemohu za pravdu držet, když vidím skoro všude v kostelích nejnevkusnější sochy a obrazy. Zbytečné demokratisování pana vykladače na tom místě, kde se mluví o navštěvování kostelů jakožto jediném uměleckém užívání lidu, a že katolická církev **„co pravá máti chudobných, skvostné svým dítkám strojí hody, v nichž král a žebrák stejný mívají podíl“**, to všechno jsou sice krásná slova, ale smysl — prchá po lesích. Dle řečí p. vykladače museli bychom si katolickou církev představovati co nějakou bohatou paní, která se svým jměním odjinud k nám přišla a nám nyní ze své kapsy strojí skvostné hody . . . . každý kostelník nám ale poví něco jiného, jestli bychom to sami nevěděli. **Král a žebrák stejný podíl!!** ovšem že nemohou pro krále varhany do vyššího tonu pískat než pro žebráka, takto ale jste se při každé i té nejmenší věci o znamenité rozdíly dobře postarali. Či neviděl p. vykladač ty baldachiny a trůny v kostelích, ta oratoria, stolice pro honoraci, zavřená místa pro zvláštní dobrodince, těch rozmanitých druhů suken prostřených a podušek, to nošení pacifikalu a kropáče k místům honorace — o jděte jen, jděte se svou demokracií, se svou stejností pro žebráka a krále! za pět grošů pochovává se jinák než za zlatý a půlzlatová mše nezní tak líbezně jako zlatová ve stříbře! Doufám, že každý rozumný čtenář slova tato bude bráti jen v tom smyslu a směru, ve kterém řečena jsou. Jinak ovšem uznávám nynější nevyhnutelnost této věci, a brojím jen proti věci samé, ne však proti osobám. Kdo ví že ku př. kaplan trápiv se po mnoha let ve studiích potom kromě své ztravy obyčejně a skoro napořád jen několik zlatých ročně platu má, a ostatně zcela odkázán jest na štolu, kdo ví, že lokalista obyčejně jen s 300 zl. po celý rok svůj dům celý vydržovati má: tenť pochopí že by takoví kněži bez štoly ani obstáti nemohli. Když ale vidíme, že se nesmírné církevní jmění na jiných stranách téměř okny vyhazuje, aneb desátky k farám cizím dle starého šlendrianu odváděti musejí: jistě jest přirozená myšlénka, aby již konečně spravedlivější rozdělení jmění církevního nastalo, a aby kněžstvo majíc své důchody slušné a jisté nemuselo štolou a podobnými dávkami uváděti náboženské funkce v lehkost.

XV.

S latinou béře si p. vykladač mnohem větší práci: bohužel ale se z celého chodu jeho rozumování patrně jeví, že sám po taji uznává pravdu toho, co jsme my o tom pověděli, a že se jen jakožto dobře disciplinovaný voják nutí dokazovati to co hierarchie nařizuje. Proto jsou jeho důkazy pro latinskou liturgii tak podivné, praví: **že prý kněz nesmí lpíti na hrudě své krajiny, že jeho povolání zaujímá obor celého světa**, a to tedy má býti důkaz pro latinu! Každá věda též jest pro celý svět a žádná nelpí na hrudě krajiny, proto přece ale již dávno upuštěno jest ve vědách od latiny, a všechny vědy pěstují se v jazycích živých a národních. Ostatně mezi námi řečeno, by-

loby to tuším pro náboženství, pro důvěru kněží a pro všeobecnost mnohem líp, kdyby každý katolický kněz více a srdečněji lpěl na hrudě své krajiny, a kdyby nepadali do té samé chyby, do které vojsko padá, považujíc se za zvláštní těleso a ne za část národu. **Srozumitelnost kultu prý nevězí v řeči** — myslí pan vykladač; ovšem srozumitelnost němého nevězí také v řeči, proto ale přece jest na každý pád lépe nebýti němým; nač ale po tom, dáme-li tento důkaz p. vykladače platiti, užívá církev vůbec jakého jazyka, a proč tedy neodbývá kultus svůj němě těmi znameními, kterým připisuje p. vykladač tolik srozumitelnosti? Také prý — praví p. vykladač — **církev touto latinou uvádí národy v bratrskou stýčnost, a surovost jejich mírní!!** smutná věc, když člověk něco musí par force dokazovat! To přec nenahlíží ani můj ani jakýkoli rozum, jakým spůsobem by společný jazyk v kultusu mohl sbratřovati národy?

Stejným právem by se říci mohlo, že ve středověku když se ku př. latiny užívalo skoro u všech národů také v diplomatii, tím tuženo bylo bratrství a mírněna surovost! Zkušenost ale praví něco jiného. Jak mnoho jiných věcí mají národové mezi sebou společných, a tuží se tím bratrství? Víra křesťanská **svým učením, svým duchem** ovšem určena jest tvořiti bratrství mezi národy, mírniti jejich surovost: ale latinou v ritusu ani za mák se toho nedocílí.

Nejdůkladnější a spolu také nejsměšnější důvod p. vykladače pro latinský ritus jest ten, kde praví, **že katolík do kterékoli zemi přijda na služby boží katolické jest jako doma!** Ovšem ať si přijde kam chce, nikde nic nerozumí, tak jako doma, a nabude toho potěšitelného přesvědčení, že všichni ostatní národové rozumějí tolik co on.

Konečně když p. vykladač nakopil všechny důkazy pro nevyhnutelnost a užitečnost latinského ritusu, zbořil sám celé stavení jedním rázem. On totiž chválí některé papeže, kteří **prý tak tvrdohlavě na latině nelpěli** a jednotlivým národům též v jejich domácí řeči liturgii odbývati povolili. Aj, aj! jestli ale latina v liturgii tak potřebná a užitečná jest, jak p. vykladač napřed dokazoval, chybili tito papežové velice, že těmto národům něco jiného povolili; jak je tedy může p. vykladač za to ještě chválit? An se tedy p. vykladač podřekl a prozradil své tajné husitství podobné mému, a ještě více se prozradil ku konci, kde praví výslovně, **„že by to slavnost a nábožnou pobožnost věřících ovšem zvýšilo“**, kdyby se konaly křty, pohřby, veřejné průvody, svěcení, uvádění atd. v jazyku českém. Nač tedy se namáhal dříve v potu tváře hromaditi děravých důvodů pro věc ztracenou jakou jest latinský ritus, když konečně sám se k našemu mínění přiznává?

Zřejmé tvrzení p. vykladače, **že prý lid** (musíme rozumět ruský, maloruský a srbský) **staroslovanské liturgii tak málo rozumí jako náš latině**, špatnou čest dělá filologickým známostem spisovatele „Mluvnictví a zjevení“ jenž nám vyložiti chtěl tajnost Babylonské věže: ubezpečuji p. vykladače, že by s tímto tvrzením nesměl jíti ani do Kijeva ani do Moskvy ani do Bělehradu. Pater noster, qui es in coelis, a otče náš iže jesi na nebesěch, Credo in unum Deum Věruji v Boha istina aneb Miserere mei Deus, Hospodi pomiluj: to jsou tak některá nejobyčejnější místa z latinské a ze staroslovanské liturgie, velebný p. vykladač může se zeptat příležitostně svých dítek ve škole, kterému lépe rozumějí!!

[**„Mělkost“** a **„směšnost“** a **„formanské nadávání“** kteréžto vlastnosti p. vykladač našel v Kutnohorských Epištolách, neobtěžují mé svědomí: formanské nadávání a nadávání vůbec v nich asi nenajde nikdo, nač bychom nadávali, když máme dosti důkazů, nadávky sluší více rozzlobené straně která s důvody již vystačiti nemůže. **Mělkost** vyčítají theologové obyčejně každému, kdo s nimi není stejného smýšlení: ovšem že sluhům a náměstníkům božím na tomto světě, kteří si mohou každou chvíli zaopatřiti nadělení Ducha svatého na korce, příliš malicherná se zdá všeliká moudrost tohoto světa. Zkrze černé sklo není nic vidět, a proto se jim zdáme všichni tak maličtí. Což dělat? žádný člověk nemůže, jak písmo praví, k postavě své přidělati ani jeden loket. —]

XVI.

Strany prakřesťanství p. vykladač počal hned mluviti jako sofista, anť praví, že prý bychom museli důsledně jako prakřesťané také synagogy míti, v dírách a jeskyních se shromážděti atd. Pan vykladač asi dobře ví, že nám nikdy na formách tak nezáleží, jako na duchu, a že tedy mluvíce o prakřesťanství, myslíme tím jenom pravého ducha jeho. Jestli pan vykladač těžce pochopuje, musíme mu na příklad uvésti, že nemůžeme ani za pravé křesťanství ani za další vyvinutí jeho držeti ten stav, když vidíme v naší hierarchii, v naší církevní správě zase všechno to zavedeno, proti čemu Ježíš nejvíce horlil, jestli jen řeči jeho zaznamenané v Novém Zákoně Vulgatae editionis čítáme. Pan vykladač přece snad ve své katolické horlivosti pro tradici nepůjde tak daleko, aby snad církevní tradice vyvracovati mohla zřejmý a nikterak nepochybný smysl vlastních slov Ježíšových! Pan vykladač staví se sice jako by myslil, že já za prakřesťanství považuju jen dobu pronásledování [víry] vůbec, a že tedy následky tohoto pronásledování snad držím

za ono prakřesťanství. V tom smyslu alespoň pohybuje se celý jeho výklad III. Abychom tedy p. vykladače positivním tvrzením upokojili, pravíme, že u nás prakřesťanství nebo pravé křesťanství sluje ten způsob učení a života křesťanského přiměřený zcela epištolám apoštolským, život to, jaký dle bezpečných historických vědomostí panoval v celku asi do 150 l. po Kr., než se totiž počala vyvinovati moc biskupská v nynějším smyslu toho slova. Pan vykladač bude asi dobře věděti, že po 150 l. po Kr. ještě pronásledování křesťanů nepřestalo a poněvadž tedy neklademe dobu tuto v celku (připouštějíce totiž i později výminky) za rok 150, patrno z toho, že toto pronásledování nepatří essentialiter k našemu ponětí o pravém a čistém křesťanství. Potupná narážka na mne a na Dra. Novotného, jakobychom své vědomosti historické o první církvi z Zschokke byli čerpali, charakterisuje více p. vykladače a všechny jeho soudruhy než nás oba: tolik historických vědomostí, kolik zapotřebí jest k seznání těchto dobře známých věcí možná sobě přece bez všelikých frintinejských arcanumů leckde opatřiti, a p. vykladač sotva asi najde mezi těmi, kteří sami historii neznají a proto jen v tomto pádu jiným věřiti musí, mnoho takových, kteří by vědomosti naše za tak příliš chatrné považovali.

Co ostatně celý vědecký svět o vědách z tak zvaného katolického stanoviska soudí, máme to snad p. vykladači teprva c.tovati? Oni pokazili všechny ty vědy, které chtěli katolizovati, a neudělali přece z katolické víry žádnou vědu. Věda a víra, oheň a voda jsou již na sobě pojmy protivné, kde nastává věda, tam přestává víra, a kde přestává věda, tam nastává víra, a právě ti, kteří chtěli víru do soustavy vědecké vměstnati, uškodili jí nejvíc, proto že zničili víru a nemohli z ní udělati vědu. Pro příklad, vlastnosti a působení elektricity náleží do oboru vědy, jsou stvrzeny zkušeností a důkazy: ale že vyšší Boží moc a ne náhoda všechno na světě řídí to náleží do oboru víry, to nemohou dokázat, nýbrž jen věřiti dle předpisů církve, a všechny vědecké důkazy jsou jen věci samé na škodu, poněvadž se s nimi jen přijde k podobným resultátům, jako když se onen kazatel divil moudrosti a prozřetelnosti Boží proto, že nechala téci veliké řeky zrovna tudy, kde stojí veliká města.

Proto se asi pan vykladač velice mýlí myslí-li, že já nepřipouštím v církvi žádnou autoritu, nýbrž že všechno jen k hloubání vlastnímu jednotlivcům do moci dávám. Zrovna naopak víra bez autority neobstojí, avšak právě proto myslím, že autorita taková musí míti morální váhu, máli být skutečně platná. Toť zajisté leží již ve věci samé, že autorita, které se podrobiti má v jistých ohledech rozum můj, nesmí na sobě míti žádných vad, které já tímto svým rozumem za vady uznávati musím. Z tohoto stanoviska vlastně bych si přál, aby p. vykladač byl posuzoval všechno co jsem až posud o věcech církevních pronesl. V nynějším spůsobu hierarchie a správy církevní vidím jedinou podstatnou škodu a záhubu náboženství.

Ona travestie ale, kdežto p. vykladač kus jedné mé epištoly o kněžstvu co stavu obrátil (ne bez patrné pochoutky) na vlastence a na spisovatele (žurnalisty), tratí všechnu sůl, když se jen jakož slušno připustí nestejnost pojmů vlastence a spisovatele (žurnalisty). Či snad p. vykladač ještě tak daleko nedospěl s určitostí pojmů, aby nahlížel, že jest něco jiného vlastenec a něco jiného spisovatel (žurnalista), že může býti někdo vlastencem kdo není spisovatel a že spisovatel nemusí býti vlastenec? Spisovatelství může býti ovšem stav a živnost tak jako každé jiné, a tak jako ku př. zámečník svého umění k dobrému neb ke zlému užívati může, tak i spisovatel buď k prospěchu nebo ke škodě všeobecnosti může obrátiti své schopnosti. V prvním pádu jej lidé nazývají vlastencem, v druhém jest sprostý výdělkář aneb srozumitedlněji řečeno darebák. Proto také určení, jeli někdo vlastenec, nezávisí od něho samého, nýbrž od obecenstva. Něco zcela jiného ale jest s kněžstvím. Kněžství může býti dle mého mínění jen tak dalece živností, jak dalece jest také učitelstvím, neboť sobě alespoň se svým rozumem a citem nikterak sformovati nemohu, aby si někdo živobytí své tím vydělával, že se modlí za lid, že světí, že jest prostředníkem milosti boží, že koná památku smrti Ježíšovy atd., zkrátka, že jest kněz, neboť takové konání se jménem práce pro slušnost jmenovati nemají, pročež také nemají být živností.

Co pan vykladač o velikých a nesmírně těžkých pracích kněžstva praví, o tom nechceme nic jiného říci, než odvolati se na všeobecný soud celého obecenstva, které si o této věci již dávno utvořilo své mínění. Mnozí kněží sice právě ti, kteří málo platu mají, dosti jsou zaměstnáni; za to ale bych o ostatních milerád řekl, že také něco pracují, kdybych se nebál pro lež trestu božího.

XVII.

O coelibátu a manželství mluví p. vykladač nejobšírněji a také nejopovržlivěji k apoštolu a proroku Kutnohorskému, jak mne nazývá. Mohl bych však za to p. vykladače ještě opovržlivěji a kratčeji odbýti, kdybych mu řekl, aby nemluvil o věcech, kterým nerozumí. Já totiž co ženatý člověk a otec zkusil jsem i coelibát i manželství, znám oboje a mohu tedy souditi: ale p. vykladač P. Škorpík z Bohdalic na Hané co katolický kněz nebyl nikdy ženat, a jestli

si tedy svůj coelibát chválí, jest to nejinák jako soud slepého o barvách.

Zdá se mi, že by vůbec nejslušnější věc byla, aby naše kněžstvo strany coelibátu **in sua causa** ani se nezmiňovalo, a aby celou tu otázku nám laikům k pojednávání přenechalo.

Co se mého osobního mínění o coelibátu týče, držím jej asi za takovou cnost, jaká by cnost byla, kdyby někdo po celý čas svého života oči své zavřené držel. Jestli by se ale v tomto ohledu na biblí někdo odvolával, odpovídám mu na to, že v biblí také stojí asi takto: **„Když ti někdo béře kabát, dej mu i plášť“** aniž pak někomu napadlo tohoto pravidla se také držeti. Těm ale kteří coelibát za tak velikou zásluhu a cnost drží neb se dělají jako by drželi, odpovídám: K žádné cnosti nemá se nutiti, a jestli tedy my proti coelibátu se opíráme, nechceme tím žádného kněze nutiti, aby se ženil,*) nýbrž chceme jen aby nikdo nucen nebyl neženiti se, zanechávajíce každému, kdo coelibát za cnost a za zásluhu držeti chce, právo neženiti se.

Pan vykladač bude zde ale hned s námitkou svou **„že vždyť nikdo nucen není býti knězem“**. Pravda nikdo jej v poutách nevede ke svěcení, ale co se morální donucenosti týče, totiž chudoby, nucení rodičů, vyhlídky na úplnou bezstarostnost atd. atd. atd., o tom by se dalo mnoho co vypisovat, a kdyby mi p. vykladač náležitých prostředků opatřil abych všem kteří nyní do theologie vstupují, na jiné straně mohl dopomoci k nějakému slušnému zaopatření, pak by p. vykladač viděl, kolik jich jde do theologie z chuti a z povolání, a kolik z morální donucenosti. My přece kteří jsme v seminářích živi byli, jako já a p. vykladač, mohli bychom, kdybychom jen **upřímně** chtěli, z vlastní zkušenosti mnoho o tom vypravovat!

Pan vykladač vytáhl ve třech pokračováních celý zrezovatělý arsenál starých známých důvodů pro hierarchický coelibát, a tak vyšly na světlo také některé vybrané kusy, které skutečně jest zábavno jen uzříti.

Tak ku př. se dle jeho mínění **„pravý kněz již co takový narodí, jsa od Boha ke kněžství určen“**, z čehož vidíme, že p. vykladač není vlastně katolík nýbrž muhamedán. Co by ale řekl p. vykladač kdybychom této jeho vznešené moudrosti také jinak prakticky použili, a řekli: **„že se pravý loupežník již co takový narodí, jsa od Boha k loupežnictví určen“**, čímž by ovšem všeliká vina i zásluha na světě odpadla, a jediné Bůh všeho zlého i dobrého vinen byl. Tito maličtí církevní otcové na Moravě vědí si arci ve všem tuze lehce rady, a řeknou, že nás Bůh jen k něčemu dobrému napřed určiti může, a všechno zlé že jen pochází z dopuštění nikoli z určení božího. Dejme tomu, ale jak k tomu pak přicházejí ti, kteří již od narození předurčeni jsou ku př. k biskupství, k papežství? Proč nejsme všichni k tomu předurčeni? —

Což teprva díme o slovech p. vykladače že **„nadpřírodná, mravní, volná duchovnost člověka prosta jest fysické pohlavnosti, a vzor čisto-lidské mužské a ženské dokonalosti není vázán pohlavím, a nedocílí se spojením s mužem neb se ženou, nýbrž spojením s Bohem!!!** — Kdo asi zjevil p. vykladači v Bohdalicích tuto moudrost, které ani já, ani on, ani žádný jiný na nebi a na zemi a v pekle nerozumí!

Pan vykladač špatně se ukázal vděčným za tu šetrnost, s kterou jsme my jednajíce o coelibátu pomlčeli o všelikých každému známých nechvalitebných okolnostech, v nichžto se tento chválený coelibát v praktickém životě jeví, a tak daleko šel v této nevděčnosti své, že praví: **„čistota manželská častěji se ruší nežli coelibát“!!** To snad myslil p. vykladač jen tak, jakoby se říci muselo a mohlo, že se v Rusích více nakrade než v státu Lippe-Detmoldském, totiž že mezi 100,000.000 lidu jest více zlodějů než mezi 100.000. My nechceme tak sprostě jako p. vykladač viniti jednu třídu a odvoláváme se v tom ohledu pouze jen na všeobecnou zkušenost.

Nejvyšší vrchol naduté stavovské směšnosti jest ale ve slovích p. vykladače, když praví **„že prý se manželstvím rozplozuje člověčenstvo v potomcích Adamových tělesně. Kristus co spasitel rozplozuje se duchovně kněžstvem církve“**, při čemž jsem si mimovolně vzpomněl na onoho katolického kněze polského v Haliči, kterého jsem r. 1842 na své vlastní uši věřícím jeho vesničanům kázati slyšel, **že kněží jsou praví Bohové**, což dokazoval srdnatě z písma. Jaký jest konečně rozdíl mezi tímto a mezi velebným Bohdalickým vykladačem proroka a apoštola Kutnohorského? O my ubozí tělesní potomkové starého hříšního Adama, jaká jsme my pleva proti těm vznešeným tvorům, kteří plodí potomky druhé božské osoby!

Bývalo to v Rusích vždy moje srdečné potěšení (netajím že se rád zasměji), když mi náš pravoslavný pan farář*) obšírně dokazoval, že oni slovansko-řečtí kněží nejen duchovně, nýbrž i tělesně jsou potomkové apoštolů, a že také na to rodokmen ukázati mohou. Všude se jeví ten samý směr dělati

---

*) V orig. patrná chyba tisku: snížil. Pozn. vyd.

*) Aby p. vykladač nemyslil, že jsem snad dle slovíčka „náš farář“ přestoupil k šismatické slovansko-řecké víře, musím podotknout, že to byl farář té osady, ve které jsem bydlil, a také každonedělně chrám její navštěvoval a slovanskou liturgii s velikým zalíbením společně konal — čehož se také dopustil, jak historie praví, upálený v Kostnici mistr Jeroným. Veliký pokrok od té doby, že já již proto upálen nebudu.

z kněze tvora nějakého nadčlověckého na ujmu ostatních spolubratří věřících, směr to, který nenacházíme nikde ve slovích Ježíšových ani v prvotní církvi křesťanské.

XVIII.

[Stejná] kastovní nadutost, nehodná rozumného kněze jeví se také z těch míst, kde se p. vykladač podřekl strany stavu manželského. Takto zřejmě sice mluví o manželství s celou úctou, jaká ale líčená jsou tato slova, pozorujeme jasně, když p. vykladač ženění kněží ve středověku*) „surovostí a nemravností" jmenuje,**) když praví že prý se každodenní požívání svátostí nedá smířiti se životem manželským!!! jaká by tedy byla podivná svátost manželství, kdyby se s ní také každodenní požívání jiných svátostí nedalo smířiti!! Zrovna tak bych říci mohl, že se každodenní požívání svátostí nedá smířiti se životem kněžským" neboť kněžství jest tak svátost jako manželství. O vy výborní katolíci! Vidíme kam člověk přijde když dokazuje věc, které hierarchie zcela k něčemu jinému potřebuje než k čemu udává!

Důkazy pro coelibát toho druhu, jako že jest manželství pro kněze přílišné rozptýlení ducha, pak že kněžský stav tolik nebezpečenství totiž nákazy při navštěvování nemocných by v sobě měl, že by se jemu nikdo maje ženu a děti věnovati nemohl atd. atd. nezasluhují ani žádné odpovědi. Když jest manželství přílišné rozptýlení ducha, proč pak si tedy drží každý p. farář hospodyni? Vidíme jak zkušenost mluví zrovna na opak než p. vykladač, a žena zrovna jest prostředek proti rozptýlení ducha, poněvadž za muže přejímá polovici starostí jeho, starostí totiž menších o domácnost, které jsou zcela přiměřené ženským, a tudy jemu tím více času zbývá k jeho povolání! Či ne tak? Proč pak by, kdyby tomu tak nebylo, páni fářařové neměli raději hospodáře místo hospodyň?

Strany druhého důvodu nemohl by se ale také žádný voják, lékař, loďař, rybář, tesař, pokryvač a množství jiných stavů ženiti, kteří skrze povolání své do nebezpečenství přicházejí. Ostatně mezi námi řečeno, nepovažuje se kněžský stav za tak nesmírně pro život nebezpečný, jako p. vykladač udává, a pozorujeme naopak, že skoro obyčejně při všem trápení a velikém nebezpečenství požehnání boží jest při jeho služebnících nejen za duši (což se samo bez toho rozuměti musí), nýbrž hlavně také na těle, z čehož také souditi lze, že coelibat zdraví neškodí.

Pan vykladač sice, aby veliké nebezpečí stavu kněžského a tudy potřebu coelibátu tím patrněji ukázal, velice nadsazuje práce kněžské při nemocných nad lékařské a spolu nám lékaře co bázlivce před nakažlivými nemocemi a kněze co veliké hrdiny líčí, tak jako by znal jenom toho nejbázlivějšího lékaře a jednoho nejhrdinštějšího kněze. Náš obyčej není nikdy celý stav obviňovati nebo chváliti, a však z pouhých statistických vědomostí o počtu lékařů a kněží jeví se, že každý lékař v celku má větší okršlek než kněz a tudy více nemocných, tím více, že obyčejně kněz jen jednou, lékař ale vícekrát je navštěvuje, lékař ustavičně jen s nemocnými zachází, u kněze není ale zaopatřování nemocných jediným zaměstnáním: pročež tedy tvrzení p. vykladače samo se rozpadává.

Jak opatrně p. vykladač slova stavěti umí, dokazuje nám vyřknutím, že se ve starobylosti církevní žádný kněz ženiti nesměl. Toť ovšem jest pravda, kdo ale ví, že za tehdejších časů vůbec panovala zásada, že druhé manželství sice dovolené ale ne chvalitebné jest, a třetí se dokonce nepřipouští, dále že kněží nemohli toho času jako nyní v 23 letech této hodnosti dojíti, a že obyčejně již co dospělí, a tedy vždy již co ženatí mužové na kněžství se posvěcovali, a že tedy tím méně kněží po úmrtí své ženy druhé manželství nastoupiti mohli: tenť porozumí zřetelně smyslu pravému této zásady p. vykladače. Litujeme ostatně, že pan vykladač zapomněl zde při coelibatu doložiti to, co doložil při latině, totiž, že stolice římská ostatně tak urputně na coelibatu nestojí a že ku př. Rusínům, ačkoli jsou katolíci jako my, přece povoluje manželství kněžské, kterážto „surovost a nemravnost" (jak p. vykladač říká) zase nejzřejměji ruší všechny argumenty p. vykladače, neboť jestli jest manželství kněžské taková ošklivost před očima Páně a coelibat tak nevyhnutelná cnost a vlastnost pro toho, „kdo každodenně svátosti požívá": kterak se mohla stolice římská tak daleko zapomenout, že tuto „nemravnost a surovost" trpí Rusínům a jiným? Či snad jest to jen jeden důkaz pro tu starou pravdu, že stolice římská podlézala všude, kde nemohla přeskočit, a slevila tam, kde se nedalo ji-

---

*) Z dějepisu jest ku př. velmi dobře známo, že byli kněží katoličtí také v Čechách ženati, jako sám Cosmas, kanovník a spisovatel českých dějin, a povědomo, jakou bouři spůsobil onen legat papežský, který přišel do Čech coelibát kněžský zařizovat.

**) Beztoho již ustavičné opakování slova čistota, zachování čistoty atd., velice se příčí zdravému smyslu, neboť jimi se manželství indirekte za jakousi nečistotu vyhlašuje, což jest sice zcela přiměřeno jistým na duchu pomateným sektám východním, které držíce přirozený a od Boha vštípený pud pohlavní za jakési čertovství, vyřezávali sami sebe jako zvířata; a však velmi nepřiměřené jsou tyto řeči pro rozumné lidi v 19. století v Evropě.

nák prodat? Tak povolili našim předkům kompaktaty, které dříve za největší kacířství považovali, když totiž se naši předkové zbraní a křižáckými tahy nedali poraziti, nýbrž sami křižáky ze země vyhnali. Potom byli ti sami kacíři i se svým kacířstvím zase praví synové církve a dostali na to své pravé synovství zvláštní patent, který se jim ovšem při první dobré příležitosti i s kompaktaty zase odebral.

Měl bych se sice na p. vykladače velmi mrzet, proto že on mne svého apoštola a proroka jmenuje nullou stran kompetence ve vědě náboženské; avšak poněvadž se zároveň stran coelibatu na autoritu a „zdravý smysl“ amerických divochů odvolává, kteří prý vždy jen chtějí kněze neženatého: vidím z toho, že není u p. vykladače mnoho zapotřebí k tomu býti autoritou, a milerád se spokojím se svou nullou, obzvláště když vím velmi snadný prostředek, kterak bych se z této nully jední rázem stal světlem v Israeli, znamenitým vědatorem atd. atd., kdybych totiž o všech těch věcech psáti chtěl ve smyslu p. vykladače, tuť bych se jistě brzy všechny ty nynější Hustopečské, Bohdalické, Bezdězské a jiné nadávky proměnily v nejvonačejší pochvaly a učenost, moudrost, zkušenost, schopnost má neměly by ani konce.

Pan vykladač myslí také, že prý má lid více důvěry k neženatým kněžím: v tom ale jest na omylu, lid má rozumnou důvěru a lásku ke knězi, když jest hodný a svědomitý muž, a tato rozumná důvěra a láska nenásleduje z coelibatu, nýbrž z dobrých vlastností kněze. Rozumná důvěra a láska pravím proto, že sem nepočítám tu lásku a důvěru, kterou staré babičky a tak zvané modličky mívají k jistým kněžím, kteří s nimi rádi na procesí chodí, pannenku Marii jim hodně strakatě vyšperkují, a vůbec náboženství dle vkusu jejich jim připravují, na kteroužto lásku a důvěru já tak málo kladu, jako z druhé strany na důvěru a lásku povstávající z toho, když kněz se svými ovečkami hodně pilně pije a v hospodě obcuje aneb jinak jim pochlebuje. Autorita starých babiček a jim ve smýšlení rovných lidí neplatí pro coelibat proto nic, poněvadž by jistě ještě větší vážnost ke kněžím měli, kdyby se tito z pobožnosti ku př. uši neb nos uříznouti dali, což snad by jistě ani p. vykladač neschvaloval. Důkazy na to máme při východních fakirech rozmanitého spůsobu, ku kterým tamější sprostý lid také proto mnoho důvěry a oddanosti má, že sami sebe všelijak mučí, mrskají, na sloupu stojí atd., což by zde bylo obšírné povídati.

Ostatně ale doložiti musím, že jen pod jednou výmínkou bych býti mohl pro nucený coelibat kněžský. Výmínka tato jest: kdyby na každém, jak mile uložený coelibat zruší, podle nějaké viditelné a každému nápadné a nezrušitelné známky ku př. na obličeji to poznati bylo. Pak doufám, že by byl brzy coelibat vyzdvižen a že by papež a biskupové, oženivše se sami, všem kněžím tak jako ostatním lidem ženiti se dovolili.

XIX.

Vyvracovali jsme dříve všeliké námitky, které z druhé strany dělány jsou proti zrušení kněžského caelibatu. Na tom však není dosti a zapotřebí jest upozorniti ještě na veliké škody, které pro všeobecnost z coelibatu kněžského povstávají a na druhé straně na výhody, které by z toho povstaly, kdyby se kněžstvo katolické tak jako ostatní lidé ženilo. Neboť jenom tak viděti bude, že ne snad z nějaké mody neb z bažení po opposici proti zvyklosti církevní proti coelibatu se opíráme, nýbrž ze skutečné potřeby.

Tažme se napřed k čemu je coelibat kněžský? jaké z něho užitky pro všeobecnost? — Žádné. Jaké ale z něho povstávají škody pro všeobecnost? Velké a mnohé.

Přední jest, že se skrze coelibát kněžstvo katolické stává jistou uzavřenou kastou, oddělenou od ostatních věřících — a to jest vlastně ta jediná pravá příčina, pro kterou hierarchie římská tak urputně drží coelibát. Vždyť pak na vojsku to samé pozorujeme; tam sice zřejmě coelibát uveden není, ale indirektně jest ženění u vojska tak obtíženo, že vojáky ženaté jenom za výmínku považovati musíme. Co tedy u vojska docíliti chce absolutní vláda, to samé u kněžstva hierarchie. Tak jak voják k prospěchu libovlády světské, tak zas kněz k prospěchu libovlády duchovní má býti ode všech ostatních oddělen, sám pro sebe, na to své oddělení hrdý, on nemá míti s ostatním národem žádný cit společný.

Žádný by ani neřekl, jak veliká podoba jest ve všem u vojska a kat. kněžstva, což jistě každému, kdo o té věci přemýšlí, patrno býti musí: jedna z největších a z nejdůležitějších podobností jest ta, že oba stavové již dávno se odchýlili od svého prvotního účele a povolání. Vojsko má vlastně hájiti zem a národ proti násilí, má ochrániti právo proti libovůli, obyčejně ale naopak hájí jen despotické vlády proti národům, pomáhá utiskovati právo a zaváděti libovůli. Povolání kněžstva zase jest vzdělávati, osvěcovati lid, rozšiřovati mezi ním zásady pravé svobody totiž bratrství, ušlechťovati lid a vésti jej k blaženosti: ale ve skutečnosti udělalo kněžstvo samo ze sebe jistý druh aristokratie a chceme-li v pravdě mluviti musíme říci, že by se věřící snadněji obešli bez kněží nežli kněží bez věřících, že tedy vlastně nejsou kněží pro lid, nýbrž lid pro kněze.*) Příčiny toho jsou, že se kněžstvo tak

*) Ačkoli to jest vlastně zbytečné, musíme přece doložiti, že arci toto neplatí o všech kněžích a o všech vojácích, nýbrž jen

od hierarchie jako vojsko od absolutie zneužívá, zcela k soběckým účelům, a coelibát jest jeden z prvních prostředků k tomu.

Strana svobodě a právu nepříznivá, která chce jako dříve držeti lid ve své služebnosti, výslovně o kněžstvu a vojsku co nástrojích svých v tomto smyslu mluví. Na důkaz toho uvedeme zde kus řeči „Dona Kortesa, markýse de Valdegamas“ aristokrata španělského, kterou držel ve sněmovně a z nížto nejpěknější kousek takto doslovně zní:

„Všeliká pravá civilisace vzniká z křesťanství; což jest pravdou v té míře, že se všechna civilisace toliko v pásmu křesťanském shledává; mimo toto pásmo není civilisace, jest sama surovost, a před křesťanstvím nebylo na světě ani jednoho národu civilisovaného. Ani jednoho, pánové; neboť národ řecký a římský nebyli civilisovaní, byliť vzdělaní, což jest ovšem něco jiného. Vzdělanost jest povrchním leskem civilisace. Křesťanství civilisuje svět; — onoť jej civilisovalo spůsobem trojím; tím, že vrchnost vyhlásilo za nedotknutelnou, poslušnost za posvátnou, sebezapírání a obětovnost, či lépe mluvíc, lásku za božskou. Takto křesťanství národy civilisovalo. Nyní ale — a v tom záleží rozluštění veliké úlohy této — nyní ale idey nedotknuté svrchovanosti, posvátného poslušenství a zbožné obětovnosti vymizely za našich dnů ze společnosti občanské, nacházejí se ve chrámech, kde se vzývá Bůh spravedlivý a slitovný, a v táborech vojenských, kde se vzývá Bůh mocný, Bůh války v podobenstvích slávy. Poněvadž církev a vojsko jediné ochraňují nedotknutelnou svrchovanost, posvátné poslušenství a zbožnou lásku; protož také jsou dnešního dne zástupci vzdělanosti evropejské. Nevím, pánové, zdaliž jste sobě kdy tak jako já povšímnuli podobnosti a téměř stejnosti dvou osob na pohled mezi sebou nejrůznějších a nejrozdílnějších, totiž podobnosti mezi knězem a vojákem: ani kněz, ani voják není sobě živ, není živ rodině své; oba slávu pokládají v zapírání sebe, v obětování-se. Úřadem vojákovým jest, aby hájil neodvislost občanské společnosti; knězi náleží hájiti neodvislost společnosti náboženské. Kněz povinen jest umříti, život položiti za ovce své dle příkladu pastýře dobrého; voják povinen jest jako dobrý bratr život svůj položiti za bratry. Pohlédnete-li na přísné živobytí kněžské, spatříte ve kněžství pravou službu vojenskou, a tak skutečně jest; považíte-li posvátnost služby vojenské, ve vojenství spatříte pravé kněžství. Což by bylo ze světa, z civilisace, z Europy, kdyby nebylo kněží a vojáků.“

Staří Římané a Řeci nebyli tedy civilisovaní, a proč? Proto že nedrželi vrchnost za nedotknutelnou, poslušnost za posvátnou, sebezapírání a obětavost, či lépe prý mluvíc lásku za božskou! O ty statečný hidalgo Done Donose Kortesi de Valdegemasu y Mancha! Psi ale starých Římanů a Řeků byli jistě civilisovaní, neboť tito psové měli dozajista všechny ty tři svrchu uvedené vlastnosti, které žádáš k civilisaci! O vy výborní křesťané! nic jiného, nic lepšího jste nenašli v křesťanství jen tu poslušnost a obětavost, jen tu neobmezenou úctu k vrchnostem! Za našich dnů jsou tedy nejcivilisovanější národové Kytajci, Lamaité, Mongulové, Negři, neboť u nich kvetou ony tři vlastnosti, a nejméně civilisovaní jsou obyvatelé Sev. Amerického Soustátí, pak Belgičané, Švýcaři, Angličané atd.!! O pane de Valdegemas! taký jest již svět, že každá vrchnost chce držána býti za nedotknutelnou, ale své poddané drží za velmi dotknutelné; takový jest již svět, že každý kdo poroučí, chce, aby poslušnost byla posvátnou; takový jest již svět, že leckdo by rád aby jiní sebe zapírali a obětovali pro něho. Tak chytří (neb jestli chceš civilisovaní) byli již mnozí lidé dávno před počátkem křesťanského náboženství!

A ta krásná podobnost mezi knězem a vojákem! Jenom kněži a vojáci drží civilisaci, drží svět, drží Evropu! My všichni ostatní bouráme civilisaci! Štěstí ještě, že nám všem, kteří kněžími a vojáky nejsme, pan de Valdegemas ještě v čas pověděl, jací jsme zlosynové, abychom se ještě mohli dáti na pokání a vstoupiti všichni buď do stavu kněžského neb na vojnu!

Coelibát překáží také patrně kněžím ve svědomitém plnění ouřadu. Svobodný kněz a kromě toho v klášteřích a seminářích vychovaný a pak zase všelikými prostředky od obcování časného s jinými stavy oddělený, kterak on může znáti všeliké okolnosti života, kterak on může býti rádcem jiných? Vždyť to víme ze zkušenosti, že nyní kněz kat. ani nesmí do některého domu několikráte přijíti, aby již pomluvačná ústa o tom nezačala skandalosní věci vypravovat!

Hlavní ale škoda, která dle našeho mínění z coelibatu kněžského povstává jest ta, že se nedá nikterak škola s církví v souměr uvésti. Strany této důležité věci jsou dvojí hlavní mínění: jedno aby škola podřízena byla církvi a učitelstvo kněžstvu, druhé aby škola byla od církve emancipována, totiž aby byla škola a učitelstvo zcela od církve a kněžstva neodvislé. Ani s prvním ani druhým tímto náhledem nemohu sou-

---

všeobecně o těch, kterých se to týče. Který smýšlí jinák než se tuto popisuje, toho zajisté vyřknutím pravdy třeba se i jeho stavu týkalo, nerozhoršíme: který však jest takový jak svrchu psáno, ten ať se horší na nás, aniž sobě toho příliš k mysli připustíme.

hlasiti: tam kde škola emancipována jest od církve, vidíme učitele a kněze proti sobě působiti, učitelstvo vyhlašuje kněze za pověrečné zatemňovatele, kněžstvo zas učitele za neznabohy. Jeden kazí druhému mládež. Kdyby se ale zas škola a učitelstvo podřídilo [církvi a] kněžstvu, budeme brzy viděti to pěkné hospodářství hierarchie, kterak bude ve školách ke svému jednostrannému prospěchu udušovati všeho ducha, všechen pokrok.

Mám tedy již dávno to přesvědčení, že se tomu nedá vyhověti jinak, nežli **když bude kněžstvo a učitelstvo jeden stav,** to jest když bude v mládí každý kněz učitelem, a teprva v dospělejším mužském věku pak knězem totiž farářem se stane. Jsme toho mínění, že [jen] takovým spůsobem možná jest na jedné straně stav našich škol náležitě zlepšiti a na druhé straně kněžstvu zase všeobecnou vážnost a důvěru opatřiti. A však máli býti takové splynutí celého učitelstva*) s kněžstvem možné, musí předcházeti jak v kněžstvu tak v učitelstvu veliké reformy. Přede vším jisto jest, že žádný moudrý národ a žádná moudrá vláda nesvěří veškeré vychování a vzdělávání mládeže a lidu nějaké v sobě uzavřené kastě, sice by nevyhnutelně brzy taková kasta zneužívala i náboženství i cvičení školního jen ke svým soběckým účelům, bažíc po panování nad ostatními. Za druhé není ani možná, aby veškeré učitelstvo a profesorstvo zároveň s kněžími bylo neženaté. První výmínka tedy k provedení této i pro náboženství i pro školy důležité a užitečné reformy jest, aby kněžstvo upustilo od nuceného coelibatu.

XX.

Jak se již samo sebou rozumí, způsobilo učení naše o snášelivosti k vyznavačům jiných náboženství největšího hluku mezi zaslepenými hierarchisty a zbrojnoši absolutistů. Mírné a lidumilovné zásady obsažené nyní v 2. 3. epištole tohoto vydání zamíchaly, když jsem je poprvé vyslovil, tak velice žlučí a jedem těchto advokátů a prokurátorů Božích, že se vylily proti mně jako vrchlice v jarní povodni. Známý vykladač od Hané pan Škorpík nahromadil všechny možné nadávky a nazval tyto zásady: **bahnem, pomyjemi ze školy nejmělčejších filosofastrů, nejohavnější tráveninou z kotrby duchových lenochů, duchovým jedem, mlátem německých náboženských a vědeckých bankrotářů, nekřesťanstvím, bohovzdorným mudrlanstvím atd.,** mne pak co spisovatele jejich pojmenoval **pokrytcem, nepočestným, duchovou opaduškou,** jakož se dočísti možná v čísle 116. Vídenského Denníka, kterýmižto nadávkami velebný p. Škorpík jistě projevil znamenité schopnosti kazatelské a missionářské, tak že mu dle našeho mínění první uprázdněné kanovnictví v Brně ujíti nemůže, já pak těším se zase tím blahým vědomím, že by mne byla mnohá hokyně snad ještě více vynadala, kdybych jí byl její švestky pohanil. **„Bezpečnější jest člověku** — jak dí písmo — **potkati se s nedvědicí, které pobrali mladé, nežli s bláznem doufajícím v bláznovství své!“**

A však hrubost tato dala by se panu vykladači ještě snadněji odpustiti nežli jeho chytráctví. On není spokojen, že zásady naše nejošklivějšími jmény potupil, nás za protivníky Boha vyhlásil, on také ještě **„ad majorem Dei Gloriam“** velmi obratně použíti chce starého národního záští proti Němcům a roztáhna tuto plachtu, chce svou děravou lodičku dostati do přístavu. **„Považte křesťané slovanští** — volá p. Škorpík — **v tomto počínání ani žilky slovanskosti není, tot jest čirá německost toho nejšpatnějšího druhu. Pan Havlíček jest největší přítel Němců, nebo atd.“** Ubozí hierarchové! ubohá učící církev! nemáš-li lepších a lidumilnějších důkazů a pohnůtek nežli jsou tyto! Tedy ze zlosti proti Němcům máme zůstati hlupáci, pronásledující a tupící spolubratry své, že mají dle vůle Boží jinou víru nežli my? Ze zlosti proti Němcům máme věřiti v tu nelidskou urputnost, že by vyznavači všech jiných vír kromě naší od Boha měli být věčně zatraceni? O! malí církevní otcové na Hané! o několik set let přicházíte pozdě s tímto keserem! Jsme již nyní tak daleko, že bychom navzdor všelikému nedorozumění a záští, které s Němci máme, přece nezamítali věc moudrou proto, že by od Němců pocházela. V této věci ale ani právě toho zapotřebí nemáme, neboť pravá, rozumná a ctnostná osvěta v náboženství není německého původu: nýbrž Němci svými nepraktickými systemy filosofickými dopustili se zase všech vad nesnášelivých církví, a přidali k nim ještě tu novou, že vypudivše z náboženství k nenahraditelné škodě cit, nenahradili mezeru ani pravým rozumem.

XXI.

[Od té doby co spisuji Kutnohorské epištoly udělal jsem již mnohou zkušenost. Žádný by to ani neřekl, že šest*) epištolek by tak mohlo rozčepejřit jisté mysli, jak se to skutečně přihodilo. Dostali jsme i k redakci několik hrubých dopisů se sprostými výhrůžkami, obyčejnými již proti redaktorům, totiž že ztrácíme mnoho předplatitelů! Nezkušení lidé! což nevíte, že op-

*) Míním zde i nižší i všechno vyšší učitelstvo.

*) Tak začínala ve „Slovanu“ 1850. str. 751. kapitolka sedmá Epištol. Pozn. vyd.

posiční redaktor v Rakousích jest nyní tak ostřílený pták, že se již nyní ničím zastrašiti nedá? Vláda nám vzala najednou přes 600 předplatitelů v Praze a v Haliči, vláda nám již dříve vzala všechny předplatitele najednou, a přece si dovolujeme proto míti své zvláštní mínění: kterak se tedy budeme strachovati vás, nemohoucích sobě jak písmo praví, ani jediného vlasu bílého neb černého učiniti, aniž mohoucích k postavě své přidělati loket jeden? Či myslíte, že ten, jenž drží na náboženství více než na biskupy a na desátky, také nebude více držeti na pravdu než na předplatitele? — O lidé malé víry!

Ostatně již ze způsobu takových výhrůžek pozorujeme jaký jest hlavní základ smýšlení odporníkův našich, totiž onen, jenž se připodobniti dá egyptským hrncům masa; sami jsouce smýšlení sprostého, zbožňovatelé a ctitelé Baalu, jenž se za našich časů jmenuje žaludek, myslí sobě, že také každé jiné smýšlení hlavně jen ze žaludku povstává a zase do žaludku se vrací, a že sprostá zištnost také jako jimi i každým jiným ustavičně vládne a lomcuje.]

Mnozí [též] užili proti mně té nepoctivé zbraně a roztrušovali mezi lidem katolickým, jakobych v tajném nějakém srozumění a spolku s protestanty, jenom proto proti katolické hierarchii vystupoval, abych touto cestou protestantství rozšiřovati mohl. Ovšem jest to pohodlná věc s použitím dávno pěstované náboženské nenávisti u sprostého katolického lidu každou pravdu pouhým jménem „protestant“ v podezření uvésti, a tak všem opravám nemilým cestu zakročiti; jest to starý vynález, kterého již faryzeové proti Ježíši užívali, pravíce sprostému lidu židovskému, že všechno co činí a učí ve jménu Belzebuba učí. Belzebub bylo asi u sprostých židů toho času tolik, co jest nyní mezi sprostým katolickým lidem „beran“ neb lutryan, a tedy na každý způsob špatná rekomendace.

Nepochybně že ale protestanti jsouce též čtenářové naši, radovali se z toho, že proti hierarchii katolické jejich nepřítelkyni tak ostře vystupuji, a tuť byla hned dobrá záminka, vydávati epištoly moje za protestantství. Není mi ale nic na světě tak snadno, jako zlomiti nepřátelům pokroku a osvěty tento chatrný, dřevěný mečík proti užitečným pravdám vytasený a učiním to následujícími dvěma řádkama: **Všechno to co jsem posud proti katolické hierarchii psal, platí také ve stejné míře proti hierarchii protestantské.** Hierarchie protestantská ku př. v Angličanech má na sobě všechny nectnosti katolické hierarchie, a kdekoli se stalo protestantství panující státní církví, všude tam navrátilo se zase ke všem těm starým nešvarám, pro které právě původně nastala reformace. Anglická protestantská hierarchie jedná s katolickými Irčany zrovna tak nekřesťansky a nelidsky, jako jednala naše katolická proti protestantům atd. atd. A nepotřebujeme ani pro příklad tak daleko choditi: sami naši evangelíci dají mi za pravdu, že jejich Vídenská konsistoř zrovna tak se chová jako obyčejně naše konsistoře, a v ničem jim neodevzdá ani o vlas. Ba ještě dále se pustiti můžeme a řekneme zrovna: Všechny hierarchie na celém světě, muhamedánská, tibetánská, bramínská, židovská, všechny pohanské a všechny křesťanské jsou docela stejné, žádné nezáleží tak mnoho na náboženství a na pravém blahu lidstva, jako na její světské moci a na její důchodech, každá hierarchie má ten směr, aby všelikého štěstí a blaženosti tohoto světa ona sama užila, a svým věřícím jen na onen svět ukazovala!

XXII.

H l a s j e d n o t y k a t o l i c k é p r o v í r u, s v o b o d u a m r a v n í u š l e c h t i l o s t, tak se jmenuje časopis vycházející v Brně jednou týdně v půl archu. Číslo 31. od 3. srpna 1850 obsahuje mezi jinými také následující z p r á v u c í r k e v n í:

Jako ve Vídni tak i v Brně přetřepávaly proticírkevní noviny podivnou událost na obrazu panny Marie v Riminech (v Římsku), o kterémž se ve mnohých církevních novinách vypravovalo, že oči p. Marie na obrazu jako oživené semotam se obracely a zvláště k nebi prosebně zřízeny byly. Nyní tomu téměř jeden měsíc, co si listové ti za terč jedovatých spisů svých obrali Julianu Weiskirchenovou, děvčici ze Šlaimbachu blíže Vídně, o které pověst jde, že prý každého pátku krví se potí a že rány Krystovy na sobě vytlačeny má. My až posud nic jistého nevědouce nezmínili jsme se o věcech těchto ani slovem, čekajíce na konečný úsudek první komise. Tolik však již s jistotou udati lze, že co proticírkevní listy jako o obrazu v Riminech tak o dotčené Julianě podávají, není leč holá lež a takové utrhačství, jakovéhož jedině lidé všeho svědomí a studu prázdní a téměř ďábelskou zuřivostí rozlícení schopni jsou. Půjde-li to pořáde tímto během, nezbyde kněžím a katolíkům nic jiného, leč žádati od vlády, aby i jim se dostalo rovnoprávnosti čili aby vymaněni byli z tyranství pisatelů neznabožských a rouhavých. Krátkozrakým však a zaslepeným měšťanům nepřejeme, aby jim prozřetelnost božská musila podati lék, který jediný s to jest jich uzdraviti, totiž socialismus a komunismus, čili všeobecné loupežení a obírání, k čemuž všecky proticírkevní listy směřují a cestu proklesťují.

I zde na Moravě koluje časopis p. Havlíčkův „Slovan.“ V Jedovnicích k. p. jest 6 exemplářů novin těchto. Ačkoliv vděčně uznáváme zásluhy p. Havlíčka o rovnopráv-

nost řeči naší, přece náramně želíme, že v nynějších listech jest toliko znamenati péro, které celé v ingoustě černé žluči omočené proti světským i církevním vrchníkům se téměř vzteká."

Proticírkevní noviny jsou tedy všechny ty, které nevědí, že obraz Panny Marie v Rimini **očima kroutí**, a že slečna Juliana Weiskirchenova ze Šleimbachu zázraky provozuje? Jsou tedy všechny noviny proticírkevní vyjmouc Brněnský H l a s, a podobné jemu bojovníky! O Hlase volající na poušti! Celý svět jest již nyní přesvědčen, že Pán Bůh důležitější [a také užitečnější] věci na starosti má, než aby kroutil očima obrazu Rimínského! Brněnský Hlas se ale ovšem ještě nic jistého o tom nedověděl, a proto mlčí, a nerozšiřuje **„téměř ďábelskou zuřivostí rozlícen"** holé lži a utrhačství o onom obrazu a o Julianě! A ve své zuřivosti zapomíná Hlas, že jsou kněží také katolíci, sice by jinak nebyl mohl říci že kněžím a katolíkům nezbyde nic než žádati od vlády **„rovnoprávnost čili vymanění z tyranství pisatelů neznabožských a rouhavých!"** Tedy neznaboh jest, kdo nedrží nic na kroucení očí obrazu Rimínského a na pět ran slečny Juliany? O Bože! sešli rozum na redakcí Hlasu Brněnského, aby se naučila vědět, co to jest neznaboh! A kdyby nechtěla ona redakce ve své zatvrzelosti tento shůry seslaný **rozum** přijmout, vzýváme Vás, p. c. k. zástupče Brněnský, abyste ve **jménu rovnoprávnosti** ji k tomu přinutil, čili abyste ji **vymanil z tyranství jejího nerozumu!**

A jen naň se socialismem a komunismem, kdo nechce věřit na kroucení očí obrazu a na pět ran Juliany, pošleme na něho socialismus a komunismus čili všeobecné **loupežení a obírání!** ku kterému prý všechny **proticírkevní listy** směřují. Nebudouli věřit na kroucení očí, poberem jim jejich jmění jako komunisté, a budouli věřit, pobereme jim zase všechno na jiný nábožný způsob. Na každý pád ale oloupeni budou!

Mezi těmito **„proticírkevními ke všeobecnému loupežení a obírání"** směřujícími časopisy jest také Slovan, vzteklý to časopis, který se spisuje perem ocelovým ve žluči namočeným, a to ve žluči lidské a ne ve žluči sprostých lidí, nýbrž ve žluči světských a církevních vrchníků! Šest exemplářů ho čtou v **Jedovnicích**. Jed a žluč ovšem si jsou blízko! O Jedovnice, již vás vidím se všemi stodolami na rožni v horoucím pekle!

Přiznávám se, že mne ještě na světě nic tak nermoutilo jako ta vděčnost, s kterou Brněnský Hlas uznal přece ještě některé moje zásluhy, a rmoutilo by mne to ještě víc, kdybych nevěděl že to učinil jenom jsa sprostný co holub a chytrý co had, totiž aby se nestranným býti zdál, a aby se vedle jeho malé chvály také ta tyranská hana dobře zažíti dala. Za toto přátelské uznání mých zásluh dávám redakci Hlasu přátelskou radu, aby i ona psala své články žlučí; žádný by ani nevěřil, jak zčerstva péro jede a jak vtipné myšlénky z něho vyskakují, když se namočí do žluči ku př. biskupské. A což hlavní věc, ušetří se inkoustu!

Až se ale dáme do onoho všeobecného loupení a obírání, slibuji též dotčené redakci polovičku všeho co naberu a naloupím jakožto proticírkevní ke všeobecnému loupežení a obírání směřující časopis! —

XXIII.*)

Což je nám zde, kdežto žijeme v pokoji: ale v Litoměřicích nyní, tam je hrůza. Tam se již po kolik dní liguriani potýkají s čertem, a bitva nebude trvat jen tři dni jako u Lipska, nýbrž plných jedenácte dní. Všichni čerti z celé Litoměřické diecése jsou uctivě pozváni na ten turnaj, a po jedenácti dnech krutého boje rozhodne se, mají-li v Litoměřické diecési panovati čerti nebo liguriani.

Kdo ještě nezapomněl toho, co jsme v předešlé epištole uvedli z úst Ježíšových o faryzejích a zákonnících, ten si na to jistě vzpomene, čta následující program aneboližto „teatrcetl", který vydali liguriani, o tom co se bude v Litoměřicích „producírovati". Přišel nám do rukou německý a zní ve věrném překladu takto:

Missionářská zpráva. 1. Začátek svaté missie počne v hlavním chrámě v pátek na večer v 6 hodin kázaním držaným od missionáře. Dříve půjde slavný průvod od biskupské residence přes domplac do hlavního chrámu, kdežto po udělení svatého požehnání nejvelebnější pan biskup svatou missí krátkou řečí otevře. 2. Sv. missí bude trvati po 11. dní a dne 9. července odpoledne ve 3 h. bude uzavřena. (Tedy všechno na minutu, dne 9. července ve 3 hod. odpoledne, to podle rafiky na Litoměřické věži, zavře se zase nebe). **3. Pořádek, ve kterém se bude držeti vyučování rozličných stavů a všeobecné přijímání jest následující: Dne 1. července jest přijímání dětí. Téhož dne po velké jest cvičení manželek. Dne 2. července po velké vyučování manželů. Dne 3. všeobecné přijímání manželek. Dne 4. vyučování mládenců. Dne 5. všeobecné přijímání manželů. Dne 6. po velké vyučování panen. 7. všeobecné přijímání mládenců. Dne 8. detto panen. Dle toho ať se rozliční stavové drží. 4. Ranní kázání drží se každodenně v 7 hodin ráno a hned na to všední den velká. 5. Večerní kázání jest každodenně v 6 hod. a uzavře se svatým požehnáním. 6. Všeobecné přijímání drží se vždy mezi velkou a při zvonění zvonů. 7. Též se budou každodenně ve 3 hod. odpoledne kázaní víry držeti, vyjmouce první neděli.** Pan biskup Litoměřický mluví o těch missích ve

---

*) Sepsáno na počátku července r. 1850.

svém pastýřském listu asi takto: Ustanovil jsem k tomu hlavní chrám, poněvadž je jako fara celé diecése, aby **všechny moje ovčičky přijíti** a podíl míti mohly, které milost Boží k tomu napomínati a tlačiti bude. Církev Boží otevře své svaté poklady, aby všechny obohatila. **„Kdo žížní přijdiž! a kdo chce, nabeř vody života darmo“.** Zjev. (Jan 22, 17.)*) Otec nebeský přijde vám se srdečným smilováním vstříc, a rozevírá ramena svá, aby vám dal políbení svého míru, které nemůže dáti svět. Svatý Duch zase přinese světlo a život, útěchu a sílu do vašich od ducha tohoto na víru chladného času a od hříšného služebnictví zatemnělých a uondaných duší. Kdo přijme missi do svého srdce a následuje ji ve skroušeném pokání, tomu se nebe zase otevře, ten se stane již zde spoluobčanem svatých a tovaryšem Božím atd. Tolik praví p. biskup. Já však dám každému celou blaženost již na světě, který najde nějaký moudrý smysl v těchto zapletených slovech pana biskupa. Pan biskup aneb jeho sekretář, který to psal, nepovážil, píše slova, ani co znamenají: kterak mohl sice všechny ovčičky své, kterých jest přes milion, zváti do svého kostela, do kterého se bez toho ani vejít nemohou? Pozorujeme tedy, že již jsou to jen tak řeči od plic, které se mluví, jen aby se mluvilo, bez ohledu, mají-li jaký rozumný smysl. A jaké bídné vysvědčení dává pan biskup sobě a celému kněžstvu své diecése, když myslí, že dvacet, Bůh ví, odkud sběhlých liguriánů více pro blaho jeho svěřených duší za několik dní učiniti mohou, než on se svým celým kněžstvem vykonal za tolik let. Zastyďte a zarděte se již jednou vy apoštolové **pohodlného** náboženství, kteří učíte, že se již každému za několik dní chození do kostela a provozování ceremonií otevře nebe, že ho Bůh bude objímat a líbat atd. Ježíš praví: Vezmi kříž svůj na sebe a následuj mne! A cesta k Bohu není zajisté tak pohodlná, jak vy učíte, nýbrž krušná, jest to cesta svědomitého konání svých povinností, ne pak cesta běhání za missionářemi. A to chytré oddělování stavů, mužů a manželek, panen a mládenců, kde jste se tomu naučili? Kázal kdy pán Ježíš pod večír jen zvláště pannám, jsa s nimi sám v temném kostele zavřen? Svolal kdy jen manželky? Pán Ježíš kázal vždy všem najednou, a poslouchajíce slovo boží, které kázáno býti má pannám, nepokazí se zajisté mládenci, ani naopak, a jestli v kázáních svých k manželům máte co mluviti, za co by se panny a mládenci styděti museli, poslouchajíce vás, aneb z čeho by se pokaziti mohli — není zajisté to, co kážete slovo boží, nýbrž výstřelek vaší bujné coelibatní fantasie. Známe již my ty vaše pěkné obyčeje, kdežto umíte pod zámyslem náboženské fantasie smyslnost drážditi u panen tím ženichem Kristem, kterého ve svých modlitbičkách necháte zcela smyslně a tělesně slovy objímat, a o němžto se vyjadřujete ve slovích, kterými se může mluviti o každém lidském ženichu, jen abyste tím nalezli obliby, zvlášť u starých panen, abyste jim pod pláštíkem pobožnosti dali příležitost alespoň mysliti na něco tělesně příjemného. To však již jsou každému, kdo vaši činnost pozorně na očích má, velmi známé věci!

Dle našeho mínění by ani neměli místní obecní ouřady taková tajná kázaní liguriánů zcela neznámých a Bůh ví, odkud přišlých před svými manželkami a pannami trpěti, kdyby již pro nic jiného, jen z pouhých ohledů na slušnost.

*) Rozumí se však samo sebou, že se dobrovolné dary a oběti přece s vděčností přijmou. Red.

XXIV.

Známá věc jest, že naše duchovenstvo katolické bylo vždycky nejhlavnější silou českého vlastenectví, ba může se zrovna říci bez pochybnosti, že vlastně duchovenstvo katolické bylo počátkem a zakladatelem celého našeho vlastenectví. Největší část těch pokroků, které náš národní jazyk v životě vzdělanějších tříd učinil, jest jistě zásluhou duchovenstva.

Událost tato, kterou nikdo upírati nesmí a nebude, vykládá se dílem sama z okolností. V předbřeznových našich dobách nebyl ani jeden vzdělanější stav, který by k povolání svému nějaké povědomosti jazyka českého byl potřeboval, kromě duchovních; kromě toho společné přebývání v seminářích zavdalo dobrou příležitost k rozšiřování zásad vlasteneckých mezi kněžstvem, které se tím více ujaly, proto že největší část našich kněží právě z rodičů rolnických neb z menších měst pocházela, mezi kterými ještě cit národní nebyl vypuzen a utlačen, a tudy tím větší soucit ve mladých mužích se nacházel k pěstování a zvelebení své utlačené národnosti. K tomu ještě přidejme, že kněžstvo vůbec nikdy nebylo od germanisující vlády tak odvislé jako ouřednictvo a jiné stavy, a máme všechny přirozené příčiny toho úkazu pohromadě, že kněžstvo naše bylo hlavním pěstitelem národnosti.

Již samo sebou se rozumí, že mezi tímto národnost a vlastenectví pěstujícím kněžstvem s ohledem na politicko-národní smýšlení byly takové rozdíly jako mezi vlastenci vůbec. Byliť ku př. velmi znamenití a po celé zemi pověstní vlastencové a spisovatelé, kteří ve svých osadách co faráři a děkanové velmi málo byli od lidu váženi, jsouce přílišní pěstitelé tak nazvané finanční theologie, jiní naopak byli zase u svých ovčiček nad míru oblíbeni, tak že by za ně byli duši dali, poněvadž byli skutkem i slovem praví rádcové, přátelé a dobří pastýřové lidu; byliť mezi vlasteneckým kněžstvem liberální i servilní mužové, ultramontáni i osvícenější mužové, kterým sku-

tečně mnoho na náboženství záleželo, a mužové, kterým bylo náboženství jen prostředkem rozličných výdělků. Zkrátka, byli hodní i špatní, tak jako v každém stavu, a můžeme krátce říci, že sice každý hodný český kněz byl vlastencem, ale ne každý vlastenec-kněz byl hodným knězem.

Jak mile však nastala politická svoboda, zavdána jest mnohá příčina k mrzutostem mezi bývalými vlastenci laiky a některými kněžími. Celá liberální strana byla toho mínění, aby všechny dávky, které věřící pod jménem desátku, štoly atd. zpříma kněžím do rukou odvádějí, přestaly, aby se důchody kněžstva zregulovaly, a zpříma z pokladnic buď zemských, buď náboženských, buď obecních kněžím odváděly, tak aby kněz od svých věřících již budoucně ničeho rovnou cestou nedostával. Úmysl tento nebyl kněžstvu a náboženství nepřátelský, nýbrž naopak jen příznivý, proto že pocházel z velmi pravdivých zásad, předně že za nynějších časů nevyhnutelné jest, aby kněžstvo slušné důchody mělo a o své živobytí starati se nemuselo, za druhé ale že škodlivé jest vážnosti kněžstva a náboženství vůbec před sprostým lidem, když se zdá jakoby se za náboženské funkce platilo tak jako za jiné zboží. Vzdělaný člověk ovšem ví, že tím, co knězi na pohřeb, za mši atd. platí, neplatí se tato náboženská funkce, nýbrž dává se jen kněžstvu nevyhnutelný příspěvek na jeho živobytí, které z části ku př. kaplanstvo zcela jen z těchto příspěvků žíti musí: nevzdělaný si ale představuje tyto věci zcela jinak, a poněvadž se skrze takové platy velmi často jen příležitost k rozepřím a nemilým výjevům mezi kněžstvem a věřícími zavdává, což vždy konečně jen náboženství škodí, jest a musí býti touha každého pravého přítele náboženství, aby takové věci co možná nejdříve přestaly.

Na sněmu Moravském byly desátky zcela zřejmě vyzdviženy, a na sněmu říšském též byl úmysl hlasujících pro zákon o zrušení poddanosti takový, vláda však v pozdějších výkladech tohoto zákonu desátky kněžské určitě vyjmula. A však příčina k nemilým výjevům byla již zavdána. Lid skoro napořád se zpěčoval desátky dávati, a byl v tom veřejnými novinami a od mnohých poslanců potvrzen, a když pozdější výklad vlády vyšel, nechtěl lid tomuto ustanovení rád věřiti. Mnozí fařářové počali s pomocí vojenské exekuce desátky vybírati, což zajisté bylo nepastorální, neboť by, počkajíce nějakou dobu, jistě i po dobrém a bez exekuce byli ke svému přišli, až by se byl lid přesvědčil, že vláda opravdu takové nařízení vydala, kterému vzdorovati nelze, a kněžstvo by si bylo ušetřilo mnoho mrzutostí a rozdvojení se svými věřícími, které byly vždy na ujmu jednak lásce ke kněžstvu, jinák i náboženství, neboť lid příliš často ještě kněze s náboženstvím ztotožňuje a míchá.

Tak byla zavdána první a hlavní příčina k nesvornostem mezi laiky a kněžími: hlavnější ale rozdíl učinily v poměrech těchto církevní ordonance p. hraběte Lva Thuna, kterými zcela se proměnil stav věcí.

XXV.

Skrze tyto ordonance — nazvané ironicky svobodou církve!! — dostala se všechna moc v církvi zcela absolutním a despotickým spůsobem do rukou biskupů, kteří od té doby mohou téměř neobmezeně vládnout nad kněžími. Ať si člověk smýšlí o hierarchii katolické tak nebo onak, to přec nikdo poctivý, jestli pravdu mluviti chce, upříti nemůže, že naši nynější biskupové ani známky na sobě nemají pravého apoštolství. Vláda ustanovovala a ustanovuje až posud katolické biskupy, což zajisté jest zcela necírkevní, že se však až posud biskupství nejvíce jako nějaká zaopatření synkům šlechtickým, neb bürokratickým kněžím udělovala, jest každému známo. Vláda ustanovuje a svrhuje biskupy, biskupové neobmezeně mohou vládnout nad kněžími: tím tedy přišlo veškeré kněžstvo do rukou vlády, a náboženství stalo se zcela proti svému prvotnímu oučelu jakýmsi nástrojem vlády a abychom se ještě zřejměji vyjádřili, nástrojem politické reakce. Neboť jak naši biskupové o politice a národnosti smýšlí, o tom nám dali již dosti důkazů, které přišly před veřejnost.

Nastala tedy potřeba opříti se proti takovému neslušnému vplyvu hierarchie, která nám dosti zřetelně již na srozuměnou dala, kam jde její cesta. Nemá-li náboženství časem svým u lidu skrze přechvaty hierarchie o všechnu vážnost přijíti, z čehož by smutné následky pro celou zem vyplývaly, zapotřebí jest, aby se učinil rozdíl mezi hierarchií a náboženstvím, mezi některými špatnými knězi a mezi učením Kristovým.

Kněžstvo samo, ačkoli ještě veliká část z něho s nelibostí hledí na celé hierarchické a reakcionářské snažení, nemůže přece do veřejnosti se svým smýšlením vystoupiti, jsouc odevzdáno na milost a nemilost do rukou biskupů a jejich konsistoří, a nemajíc před očima jiné vyhlídky, než-li mlčení a podrobení se aneb vyobcování z kněžství. V takové době nastala povinnost pro nás katolíky a nekněze, kteří jsme od hierarchie naší neodvislí, abychom otevřeli lidu oči strany toho, co jest opravdu učení Kristovo, a strany toho, co jest necírkevní pánovitost a zesvětačilost hierarchie. Čím rychleji a ostřeji vystupuje hierarchie sama se všemi svými již z dávných časů známými a vždy se opakujícími prostředky: tím ostřejší byl náš proti- i kazijed proti jejím snahám.

Jestli někteří kněží, kterým jde více o úslužnost k biskupům a o jejich protekcí, než o pravé katolické náboženství, na nás se proto horší, nám všelijak vyhrožují, nezmění to nikterak naši cestu. Kněz vzdělaný zná dobře dějiny církve katolické, a ví tedy dobře, jestli pravdu mluvíme čili nic: kněz takový uzná dobře, že se lhostejně na to dívati nemůžeme, aby hierarchie, jsouc služebnicí dobře povědomých reakcionářských kast poznenáhla zatáhla sítě temnosti nad našim lidem, aby z kněžstva učinila rozkazy svými místo učitele zatemňovatele lidu, aby jsouc až posud jen ochotnou služebnicí vlády, časem svým až se moc její (hierarchie) pevněji zakotví, jako vždy jindy, tvořila stát v státu, nechtěla se podrobovati zákonům a plodila ve jménu nebe různice na zemi o záležitosti zemské: kněz vzdělaný také uzná, že co praveno jest o špatných, neplatí o dobrých kněžích, že jest jen prospěch řádného kněžstva, aby se čistota učení křesťanského od světských a zištných přívěsků zachránila.

Nemůžeme u sebe nikdy připustiti tu smutnou myšlénku, že by většina našeho duchovenstva náležela k té bezsrdečné hierarchické straně, které jest odjakživa náboženství jenom světským nástrojem: nýbrž věříme posud, že většina našeho kněžstva ve svém srdci toho pravidla v písmě se drží: Více poslouchati Boha nežli lidí! Myslíme také, že se reakcionářská strana velice mýlí, jestli očekává od větší části našeho českého kněžstva tak protinárodní smýšlení, aby se, opustivši všechno liberální smýšlení, dalo potřebovati za pouhý nástroj reakce proti svobodám lidu.

Povinnosti k Bohu a povinnosti k člověčenstvu a národu nemohou býti od sebe odděleny, a kdo praví o sobě, že Bohu slouží, lidu však škoditi chce, tenť lže, církev není na světě k vůli sobě, nýbrž k vůli lidstvu; tyto zásady myslím že musejí být pravidlem života pro každého liberálního kněze.

Myslím tedy, že ti velice se mýlí, kteří se obávají, že by celé kněžstvo naše mohlo na stranu hierarchie přistoupiti, a snažení liberálně-národní opustili, ba ještě naopak ve spolku s hierarchií, která nikdy nebyla ani svobody ani žádného národu přítel, proti nám působiti, s použitím toho vplyvu, kterého kněžstvo u národu má. Pravý vplyv u rozumného a vzdělanějšího národu má jenom řádný a liberální kněz — vplyv zajisté, který jezovitská strana na staré panny a na podobné obecenstvo skrze rozličné růžencové a jiné spolky má, ani počítati nemůžeme, poněvadž od takových nic důležitého ve světě veřejném a politickém nevyjde — jsme ale ubezpečeni, že by řádný vplyv u rozumného obecenstva každý kněz hned ztratiti musil, jak mile by se stal nástrojem a sluhou známých snah hierarchie a ultramontanismu. Jestli Čechové již před 400 lety se nedali zaplésti do sítí hierarchických, neučiní toho jistě ani v 19tém století, a každý, kdo by k něčemu podobnému pomáhal, s hanbou jen propadne.

Liberální část našeho kněžstva má tedy jenom volbu mezi dvěma: buď s námi ve spolku pomáhati k tomu, aby nevyhnutelně dle potřeb času reformy v ústroji církve katolické v naší vlasti zavedeny a tím úcta k církvi samé a k náboženství obnovena a upevněna byla, aneb ve spolku se zaslepenou hierarchií starý způsob věcí udržovat a všeliké ostatní snahy její podporovat a tedy napomáhat k tomu, aby církev a náboženství vždy více vážnosti tratila před vzdělanějšími. Volba není těžká pro poctivého člověka, který ví co to znamená, když vyšší a vzdělanější stavy jenom tak povrchně jakousi šetrnost k církvi chovají, jinak ale jen s jakýmsi politujícím úsměškem na sprostý věřící lid a na kněze jako na nějakého augura hledí. Takové postavení se nemůže líbiti žádnému řádnému knězi, tak daleko to ale jistě přivede u nás v krátkém čase hierarchie, budeli pokračovati tak, jako započala.

Dáváme tedy na uváženou každému rozumnému, jestli ten větší jest přítel církve a náboženství, kdo proti převráceným cestám hierarchie horlí, nebo ten kdo ji v jejích snaženích podporuje a zastává.

Přátelům našeho smýšlení se strany nekněží tuto ještě připojiti musíme žádost, aby nezapomínali na těžké okolnosti, ve kterých žije nyní od časů nových církevních ordonancí naše liberální kněžstvo, jsouc dokonce na milost i nemilost odevzdáno do rukou biskupů, aby tedy nežádali od kněžstva věcí nemožných, aby hned neodsuzovali na první pohled. Liberální smýšlení má mezi naším kněžstvem mnoho přátel, ačkoli se snad nyní leckterý tajiti musí. Pročež není radno všechny jak říkáme do jedné mísy házeti, a tím ještě straně hierarchické oběti téměř do rukou nadháněti. Pokrok ve věcech náboženských musí nyní vycházeti od nás nekněží, jestli se nám poštěstí jen dosti malou samostatnost nižšímu duchovenstvu vypomoci a od libovůle hierarchie je osvoboditi: přesvědčíme se zajisté, že velký počet z nich jest přítel svobody a pravé osvěty, a že se tedy srovnávají také s našimi zásadami.

XXVI.

Pan arcibiskup Holomoucký vydal pastýřský list ku kněžstvu diecése své, ve kterém je hlavně napomíná, aby se do politických záležitostí nemíchali. Totoť se již několikráte opakovalo v rozličných diecésích, pročež přinuceni jsme k pozornosti. Co znamená takové napomenutí?

Chtíti aby si katolický kněz skutečně politických záležitostí ani nevšímal, a žádného oučastenství v nich neměl, jest právě

tolik jako chtít, aby přestal být člověkem. Neboť každý člověk, tím více vzdělaný jakož má být každý kněz, musí míti nějaké politické mínění, to jest, jemu nesmí býti jedno a lhostejno, jestli se nám v občanském životě dobře nebo špatně vede, a jestli tedy máme dobré nebo špatné zřízení, dobré nebo špatné zákony, z kterých naše občanská blaženost neb bída pochází. On sobě musí přáti, aby se nám dobře vedlo v občanském ohledu, abychom tedy měli dobré zákony a dobrou ústavu, jakožto vzdělaný muž musí věděti, které zákony jsou dobré a našim okolnostem přiměřené, a jakožto poctivý muž, musí se také podle přesvědčení svého v životě říditi, to jest musí dobru občanskému napomáhati a všelikému zlu se protiviti. Kněz, proto že jest kněz, nepřestal ještě býti občanem, a když se od kněží žádá, aby si politických věcí nevšímali, jest to zrovna tak, jako by se zase od jiných stavů žádalo, aby si náboženství nevšímali! Tak dobře jako žádný rozumný tohoto žádati nebude, nesmí se i onoho chtíti. —

A máli býti náboženství skutečně tím, k čemu určeno jest, totiž vůdcem našim v tomto životě: nesmí zajisté jednu z nejdůležitějších stránek života, to jest, občanskou stránku zanedbávati. Náboženství nás vítá a přijímá vstupující na tento svět, ono nás doprovází a žehná na cestu z něho, ono jest při nás ve všech důležitějších krocích v životě, a mělo by si tedy nevšímati občanského řízení?

Toť zajisté není a nemůže býti mínění pánů biskupů, a jestli tedy od kněží sobě podřízených žádají, aby se do občanských záležitostí nemíchali, musí se tomu zcela jinak rozuměti. Páni biskupové snad to myslí tak, aby se kněží jejich nemíchali do liberálních občanských působení, a zapomněli snad jenom ono slovo „liberální" přisaditi, neboť v reakcionářském smyslu se sami páni biskupové dosti míchají do občanských záležitostí jak to kolkolem pozorujeme. Zajisté však budou páni biskupové chtít aby se kněžstvo dle jejich příkladu zachovalo, a proto také jim nebude nemilo, kdyby i kněžstvo v reakcionářském a neliberálním spůsobu se míchalo do občanských záležitostí.

Naše mínění ale jest v této věci zcela jiné. Jestli kněz skutečně jest tím, čím se nazývá: **presbyter, páter** (starší, otec), musí mu jistě blaho svěřeného lidu na mysli ležeti, a jestli drží pravé vzdělání lidu za povinnost svého povolání, musí nevyhnutelně i občanský pokrok na zřeteli míti. Toť jest zajisté nejjistější cesta, aby se náboženství a kněžstvu vážnost a láska u lidu získala a ubezpečila, když se lid přesvědčí, že kněz své vyšší vzdělání k opravdivému blahu lidu užívá, že jest pravým přítelem lidu v každém ohledu. Neodvislost svou od vlády má každý moudrý kněz k tomu použíti, aby bez světské bázně ovšem spůsobem mírným a slušným otevíral lidu oči o jeho vlastních občanských záležitostech. Náboženství se nedá od občanského života odděliti, jedno druhému napomáhá. Budeli se kněz jeviti co nepřítel lidu, utrpí i náboženství na vážnosti u lidu a zase naopak.

Tím ovšem nemyslím, aby se staly z kazatelen nějaké profesury občanského práva, máť zajisté všechno své hranice a své místo; ale tak jako jest samo učení Kristovo již ve svém základu lidumilovné, spravedlivé, liberální, a protivující se vší neslušné nadvládě a moci jeděch nad druhými: tak má i tuto známku na sobě nésti vždy všechno to co kněz ve jménu Ježíše jedná a mluví. Pohan jest každý kdo zneužívá lidumilovné víry křesťanské za nástroj k šizení a utiskování spolubratří svých! —

XXVII.

Spůsob, kterým by se spojení učitelstva a kněžstva v jeden stav provésti dalo k prospěchu národu, jest následující.

Vycházíme vždy od té zásady, že se jinák školy naše zlepšiti nedají než tak, když budou učitelové nejnižších škol i vzděláním i platem rovni úřadníkům státním a všeliké ostatní tak nazvané honorací (v dobrém smyslu). Nic menšího nežádáme, než aby každý učitel i nejnižší školy vysoké školy tak absolvoval, jako nyní kněží, právníci a lékařové. Či není rozum lidský tak důležitý jako zdraví, a když se jinému nepovoluje léčiti než kdo z vysokých škol s dobrým prospěchem vystoupil, může se rozumným způsobem svěřiti duševní zdraví, totiž osvěta, lidem méně vzdělaným? — Žádati ale na učiteli, aby vysoké školy byl prošel, a dávati mu pak ročně za jeho práci 100 zl. v. č. za odměnu, to jde jako pěst na oko. Odměna jeho musí být přiměřena vzdělanosti a drahocennosti jeho práce. Či jest to opět rozumné a důsledné, když stavitelé domů, úředníci, lékaři atp. lépe placeni jsou za svou práci nežli ti kterým jest vzdělání občanů na starost položeno? Jistě má moudře zřízenému státu stejně ba více na tom záležeti, aby lid byl vycvičen a k dobrému naveden nežli aby silnice a cesty byly v dobrém stavu, aby soudy byly spravedlivé atd.

Dle mého mínění měla by tedy na vysokých školách býti jedna fakulta paedagogicko-theologická, kterou by každý absolvovati musel, kdo učitelem neb knězem býti chce. Fakulta tato musela by býti tak zřízena, aby jen asi tři léta trvala, tak aby mladí lidé vystupujíce obyčejně asi v 18tém roce z gymnasium v 21—22 roku mohli již tuto fakultu ukončiti. Obsahovala by v sobě všeckno to, co z nynější theologické fakulty jest pro každého vzdělance potřebné a kromě toho z historických a paedagogických nauk dostatečný výbor.

Přísně theologické věci přednášely by se na ní jen co svobodné předměty pro ty, kteří by si právě to za účel života obrali.

Mladý muž absolvovavší tuto fakultu stal by se buď hned učitelem, aneb by se dle osobní chuti své ještě déle studiím věnoval, aby vyšší učitelství na gymnasiích neb vyšších *) školách zastávati mohl, což by ostatně také svobodno bylo učitelům na nižších školách učícím, kdyby privatně se déle vzdělávajíce schopnosti své k tomu osvědčili. Učitelové by postupovali během věku na lepší místa, a který by, maje již zásluhy, farářem býti chtěl, podrobil by se zkoušce z přísně theologických nauk, které jsou jistě toho způsobu, že by se jim každý již onu paedagogicko-theologickou fakultu absolvovavší přivatně z knihy sám naučiti mohl. Kdo by se tedy k onomu farářství za nejschopnějšího a nejzasloužilejšího uznal, byl by za kněze vysvěcen a na faru dosazen a stal by se tak představeným mladších svých kollegů, učitelů. Že by ostatně s tímto k starému způsobu církve podobným zřízením zase bývalý stav jáhnů, kazatelů atp. spojen býti mohl a musel, rozumí se samo sebou.

Tímto způsobem by bylo všem stranám dobře pomoženo. Učitelové naši byli by mladí vzdělaní lidé při nejlepších silách, v pokročilejším [věku dosazovali by se na fary k pokojnějšímu] životu [a] vedli by co duchovní představení dohlídku a správu nad osadou i nad školou. Učitelé vážili by si svých představených farářů, proto že by je museli považovati jen za své starší, zasloužilejší kollegy, kteří již prošli a zkusili všechno to, v čem oni nyní jsou a poněvadž by měli naději a jistotu, že časem svým i oni sami stejné důstojnosti dojdou. Kněží neb faráři (neb kaplanství by pominulo) byli by předně již sami dospělejší mužové, za druhé by ale co vysloužilí paedagogové také mnohem větší pozornost obraceli na vychovavání a vzdělávání lidu, a nepovažovali by to při svém kněžském ouřadu za tak nepatrný přívěšek, jako se to nyní zhusta děje. U lidu samého by ale již žádný rozdíl nepanoval mezi učitelstvem a kněžstvem, ano kněžství by ve vážnosti mnohem získalo, když by viděti bylo že jen mužové zasloužilí a dospělejší této hodnosti docházejí, lid by již nemohl považovati kněze, jako to nyní často jest, jen za jakési šťastné lidi, kterým musí zadarmo desátek dávat. Učitelstvo i kněžstvo pracovalo by k jednomu účelu k pravému ušlechtění lidu, náboženství by získalo skrze školu a škola skrze vzdělané, zkušené kněžstvo. Jak zcela jinaký jest nynější poměr, kdežto mladý 24letý kaplan stojí co představený nad šedivým učitelem, jenž nikdy knězem býti nemůže, a tudy ve svém srdci kněze 24 l. za svého pravého představeného důvěrně nepovažuje, nýbrž jen co jakousi kastovní aristokratii ho nenávidí.

*) „Slovan“ 1850. str. 1927 má: vysokých. (P. vyd.)

XXVIII.

Co se praktického provedení této reformy týče, nejsou překážky její tak nesmírné jak by se na první pohled zdálo. Coelibat ovšem padnouti musí za obět, ale poněvadž římská stolice již u mnohých jiných národů ženaté kněžstvo uznává za tak dobře katolické jako neženaté, což v tom ohledu vaditi může, aby i u českého totéž učinila? Jedná se jen o to, aby se v národu samém smýšlení takové již bez toho z předešlých časů zakořeněné obnovilo a oživilo, a není pochybnosti, že církevní autority nebudou proti proudu.

Ovšem se samy sebou rozumí ještě jiné reformy v církevní zprávě bez kterých by se toto spojení stavu učitelského s kněžským provésti nedalo. Sem jmenovitě náleží obmezení církevních funkcí na menší počet a vykonávání mnohých skrze nekněze. Patrné jest, že by i nekněží majíce na sobě jen úřad jáhnů neb nižší ještě duchovní hodnost kázati, cvičení držeti atd. atd. mohli, jak to bez toho jindy obyčej býval. Dále pak velmi prospěšné by bylo, aby se ve sloužení mší následoval více obyčej pravoslavné (řecké) církve, kdežto se mše jen slavné avšak ne tak zhusta drží jako u katolíků. Pravoslavná církev nezná jiných než zpívaných mší, tak nazvané tiché, bohužel! u nás již skoro řemeslnicky odbývané mši, neznají. Zajisté by nebylo na škodu, kdyby se jen v neděli a ve svátek neb ve zvláštních případnostech mše držely, a ve všední den jen nějaké modlení konalo, čímž by služby boží jenom získaly. Kdo psychologicky zná člověka, dá nám za pravdu, že zapotřebí jest varovati se ve všem zevšednělosti: a máli tedy mše skutečně býti slavná památka na zakladatele naší víry, lépe jest jistě když se tato památka jenom zřídka ale slavně drží, nežli když každodenním opakováním v přílišný lehký obyčej vejde, při kterém se nic nemyslí. Není jistě pro myslícího člověka nic (tak) pohoršlivého, jako ve velkém kostele asi u dvaceti oltářů viděti najednou dvacet mší odbývati: tu se zvoní, tu se kleká, tu se vstává atd., všechno se k nám mluviti zdá zřetelně, že se tyto mše nečtou tak ke cti Boha, jako více pro půl zlatého.

Takovým obmezením funkcí, jakož i tím kdyby všechna statistická a kancelářská práce, která politickému úřadu přísluší odňata byla kněžstvu, dalo by se s jednou osobou tolik docíliti, co nyní s několika, a řekněme směle, že by náboženství jenom získalo.

Že by ale dosavadní biskupská a konsistorní despotie zcela přestati a nové rozumné synodální zřízení na její místo nastou-

piti muselo, jest věc, která se již sama sebou rozumí, a která by se také sama sebou zavedla. Dle zásady, že učitelstvo jest mladším kněžstvem a že kněžstvo jest starším učitelstvem, muselo by se jistě vplyvu obou stran všude náležitě šetřiti: mladší by museli míti právo dávati zasloužilejším své hlasy, a ti by zase mladším vydávali svědectví, čímž by se vždy mezi oběma stranami vzájemná vážnost a láska udržela.

Nepotřebuji zde ani dokládati, že nejsem toho mínění, aby snad učitelstvo k faráři v tom poměru stálo, jako nyní kaplanové: daleko budiž tato myšlénka. Každý jednotlivec musel by v socialních poměrech býti neodvislý a pánem své domácnosti: že by ostatně mladý 21 neb 22letý člověk žádati nemohl již plat tak veliký, aby dům nějaký vésti mohl jest patrno; dosti na tom, když by stáli učitelové nejnižších škol k farářům asi tak jako nyní mladší úředníci k radům atd.

XXIX.

Co se finanční stránky týče, jest návrh tento zvláště praktický: neboť jen tak může se provésti dokonalé zlepšení škol bez všelikých peněžitých obětí. Zřejmě musíme pověděti, že myslíme, aby z dosavadních jistě hojných církevních příjmů školství se zvelebilo, což by se návrhem tímto lehce provedlo. Povolání církve: **„Jděte a učte všechny národy“** poukazuje již zřejmě na to, že nelze namítati, jakoby se jmění církevního protiúčelně užívalo, když se obětuje na školy. Tak zajisté nemine se svého účele, nýbrž užije se ho k prospěchu národu mnohem přiměřeněji nežli, když se na bohaté prebendy marně vyhází. Jistí zelotové, kteří od jakživa církev za cosi kromě a vedle národu stojícího vyhlašují, ovšem hned zakřikovati nás budou tím, že chceme jmění svaté církve zevšedniti užitím jeho částečně i pro školy. Těm ale jen odpovíme, že přece mnohem slušněji a prvotnímu účelu přiměřeněji na školy se vynaloží, nežli na zaopatřování nevědomých synků z vysokých rodin, na traktace a na pyšný aristokratický život několika osob, z kterých náboženství více ujmy než užitku odjakživa mělo. Vzdělání a dobré vedení lidu musí se všude považovati za první účel církve, a dobré vedení mládeže jest základ dobrého chování lidu.

Dle našeho mínění neměl by se přiměřeně k duchu časovému dělati žádný rozdíl mezi jměním církevním a školním.

Jisto ale jest, že kdyby se jmění dosavadního církevního a školního společně náležitě použilo, celý náš návrh skoro beze všech dalších výloh by proveden býti mohl, a dokonalá reforma všech škol i církve dala by se ke spokojenosti všech skoro bez nákladu uvésti.

System byl by asi takový, že by na místech, kdežto nyní fary a školy jsou a 4 neb 5 osob (farář, kaplan, učitel, pomocník) duchovní a školní záležitosti vede, potom tři osoby totiž duchovní, starší učitel, mladší učitel všechno dobře zastali. V celku by se asi čtvrtina osob ušetřila.

Kdyby se tedy předně všechny tak nazvané duchovní sinekury vyzdvihly, za druhé všechny nepřiměřené veliké platy jednotlivých duchovních osob totiž arcibiskupů, prelátů a farářů některých změnily, kdyby se dále dosavadní kněžská i učitelská štola zrušila a místo ní jistá přirážka k daním zemským zavedla v prospěch zlepšení platů učitelských a kněžských, kdyby dále na místech, kde jsou veliká záduší, též nepotřebná část k tomu samému účelu vynaložena byla (zmenšením počtu funkcí duchovních, ušetřilo by se bez toho ještě mnoho v záduší), kdyby se také v dosavadním náboženském a školním fondu lepší hospodářství drželo: nebylo by tuším ani potřeba mnoho dodávati, aby všichni učitelové a duchovní co samostatné osoby slušné, jisté platy měli, nevybírajíce od svých osadníků ani štoly ani sobotales ani cožkoli jest jiného, což by dozajista obojím u obecního lidu jenom vážnost, lásku a vplyv zjednati muselo.

Ostatně by arci možné bylo tak jako jsou vedle konceptních úředníků všude i manipulační, aby v duchovních úřadech kromě kněží a učitelů z vysokých škol vyšlých také byli pomocníci, kteří by pod dohledem oněch ve škole pomáhali ku př. opakujíce se žáky, dohlížejíce na menší atp. a spolu kantorství církevní a dohled v kostele zastávajíce. Takovým by se sice svěřiti mohly i nejnižší školy pod správou učitelů, nikdy ale školy samostatné (filialní) ve vesnicích: neboť školy takové museli by vésti sami učitelové.

Ostatně by se přísným považováním škol a církve za jedno i na služebnictvu mnoho ušetřilo, poněvadž by tytéž osoby posluhu i v církvi co zvoníci, kostelníci atd. i ve škole zastávati mohly.

XXX.

Tážete se ale, čím to jest, že nyní vlády a právě nejvíce absolutní vlády a mužové tak horlivě se ujímají křesťanství, které dříve vlády kolik set let zůřivě pronásledovaly, v žalářích a na popravištích mučily, usmrtivše potupnou smrtí zakladatele křesťanství co zločince? Snad by se byly vlády od těch dob tak polepšily? Nikoli, vlády jsou takové, jako byly tenkrát, ale křesťanství je jiné. Jádro jeho odstranili obratným způsobem zahalivše je do tuhé šlupky, na kterou nalepily červených talárů, rozličných čepic, latiny, svíčiček, de-

sátků, štol, olejů, nuceného coelibátu, slepých poslušností, liguriánů, pohádek a nemotorných zázraků, faryzejství, prodavačů a kupovačů, tak že by pán Ježíš přijda z novu na svět a vida takové křesťanství, opět splésti musel provazy a vyháněti, řka: „Tento dům, dům Otce mého jest, vy jste z něho ale učinili peleš....!“ To jsou ty příčiny.

Jest to podivná věc, s jakou pečlivostí jistá strana o pána Boha pečuje a pozor dává, aby mu ublíženo nebylo. Což pak Bůh dosti mocen není, aby sám o sebe pečoval, což pak on potřebuje vás, o pokrytcové! abyste jej hájili, aneb vás ustanovil zde na zemi za sekretáře a plnomocníky své? Horlivost vaše pro Boha a pro náboženství není zajisté oheň čistý, nýbrž jen sami o sebe a o své pány pečujete, poněvadž jen proto tak mnoho mluvíte o Bohu a o náboženství, aby tím skvělejší bylo to náměstnictví boží, které sobě vy a pánové vaši zde na tomto světě místo Boha vlastníte! Či myslíte že ještě jsme neprohledli taktiku vaši? Dnes vytrubujete slávu a moc boží a velebíte víru, abyste zejtra ve jménu této víry místo: my chceme říci mohli: **Bůh to poroučí!** O svatouškové! kdo Boha věru upřímně ctí, ten jej ctí nezištně a skrytě, plně vůli jeho, ale nechlubí se před světem svou pobožností a pravověrností, nedělá též z náboženství nějakou výnosnou živnost, aby ji mohl svým tvorům propachtovati! Chceteli opravdivě Boha ctít a pravověrnost svou světu ukázat, bojte se Boha, bojte se, že Bůh každého kdo své spolubratry na tomto světě šidí a utiskuje, šiditi a utiskovati pomahá, trestati bude, držte své slovo a své sliby, hospodařte dobře a ne lehkomyslně se jměním bratří svých, netýrejte je zbytečně a libovolně! Když vy chcete celému světu ve jménu Boha a místo Boha předpisovati, co činiti má, když ale při tom svět vidí vás dělati co jen sami chcete: kterak uvěří, že vaše nábožnost upřímná jest? Aneb myslíte, že není již svět nyní tak daleko, aby (ne)věděl, že náboženství pravé nevězí ve vašich ligurianech, missiích, růžencích, v latině, aneb v kasárnickém coelibatu od vás tak vychvalovaném atd.?

XXXI.

Když se nyní po utlačeném proudu r. 1848 opět s velikou starostlivostí počíná mluviti **„o právích mocnářům a korunovaným hlavám od Boha svěřených“**, když opět po malé přestávce k svým titulům slova **„Z Boží Milosti“** připojili a nám mnozí dokazovati usilují, že suvrenita a právo mocnářů **„božského“** jest původu: musíme sobě, abychom se snad o marnou věc nehádali, především předložiti otázku, v jakém smyslu se těmto svrchu uvedeným slovům rozuměti má. Rozuměti se jim ale může v trojím smyslu.

První možný smysl jest, že jako všechno jiné na světě tak i moc panovnická od Boha původ má; a proti tomuto smyslu nedá se ovšem pranic namítati, jenom diviti bychom se museli v tomto pádu, proč právě jen při mocnářích se o tom zmínka činí, proč ne při všem ostatním, neboť přece každý nahlížeti musí, že rovněž tak každá muška, každá travička, každé zvíře, každý člověk jest „Z Milosti Boží“, a že by se tedy, kdyby se svrchu uvedeným slovům v tomto smyslu rozuměti mělo, také ku příkladu psáti a mluviti mohlo: Já N. N. z Boží Milosti mistr truhlářský atd atd.

Druhý možný smysl jest, jakož také mnozí theologové srovnati chtí prozřetelnost a řízení Boží se svobodnou vůlí člověka, že všechno dobré na světě z Boží moci, z Boží vůle, z Boží milosti pochází, a všechno zlé z Božího dopuštění, že tedy mocnářové a králové jakožto věc dobrá z Boží Milosti pocházejí. V takovém smyslu se ale ona slova bráti nemohou, proto že nikdo smrtelník (což přece i králové také jsou dle všeobecného mínění) nemá právo, sám sebe za dobrého vydávati, poněvadž jen Bohu samému soud o tom přísluší. Užíváním a přivlastňováním titulu „ **Z Boží Milosti**“ v tomto druhém smyslu patrně by se ale každý sám sebe předbíhaje všetečně soudu Božímu vyhlašoval již napřed za dobrého.

Třetí možný smysl jest ten, jakoby moc a právo mocnářské nad jistou zemí a nad jistým národem od Boha samého přímo bylo uděleno jisté rodině aneb jisté osobě a to sice spůsobem nějakým nadpřirozeným, jako by byl Bůh sám nějak osobně a bezprostředně císaře, krále a jiné panovníky nad národy byl ustanovil. Že se vlastně jen v tomto třetím smyslu chce rozuměti oněm slovům, vidíme z toho, když jistí lidé jmenují mocnáře náměstníky Boží na zemi, kterým Bůh sám vládna na nebi svěřil místo sebe řízení země; když nám dokazovati chtějí, že mocnářové jenom před Bohem a před žádným jiným účty skládati mají ze svého vladaření, když se na náboženství, na zjevení Páně v tomto ohledu odvolávají, které prý nařizuje podrobovati se každé vrchnosti, ať si nakládá s národem jakkoli. Poněvadž se tedy podobní absolutisté na biblí odvolávají, uvedeme zde také něco podobného z bible o moci královské též jenom na ukázku pro každého, jak dalece se může z bible dokazovati oprávněnost k absolutismu. Místo ono, kterého si snad každý nepovšímnul a které si může nyní sám vyhledati jest: První kniha Samuelova kapitola VIII. a XII. Dříve totiž neměli Izraelité žádného krále nad sebou, nýbrž jenom soudce vyvoleného, když však soudce jejich prorok Samuel sestaral, žádali na něm, že

chtějí míti krále jako jiní národové. O tom tedy stojí psáno v Písmě Samuel VIII. 7—19: „Tedy řekl Hospodin Samuelovi: Uposlechni hlasu lidu ve všem, což mluví k tobě, neboť ne tebou jen jsou pohrdli, ale mnou pohrdli, abych nekraloval nad nimi. — Protož nyní uposlechni hlasu jejich, avšak nejprv osvědč pilně před nimi a oznam jim obyčej krále, který nad nimi kralovati bude. I mluvil Samuel všechny řeči Hospodinovy k lidu, kteřížkrále žádali od něho, a řekl: Tento bude obyčej krále, který kralovati bude nad vámi; bráti bude syny vaše a dá je k vozům svým (válečným) a zdělá sobě z nich jezdce a běhati budou před vozem jeho; také ustanoví je sobě za hejtmany nad tisíci a za padesátníky, aby jemu orali roli jeho a žali obilí jeho, též aby jemu dělali nástroje válečné a přípravy k vozům jeho. Dcery také vaše bráti bude, aby dělaly masti, a byly kuchařky a pekařky. Nadto pole vaše, a vinice vaše a olivoví vaše nejvýbornější pobéře a rozdá služebníkům svým. Také z toho což vsejete a z vinic vašich desátky bráti bude a dá komorníkům a služebníkům svým. Též služebníky vaše a děvky vaše a mládence vaše nejspůsobnější i osly vaše vezme, aby jimi dělal dílo své. Ze stád vašich desátky bráti bude, a vy sami budete jemu za služebníky. A budete volati v ten den pro nátisk od krále vašeho, kteréhož byste sobě vyvolili: a nevyslyší vás Hospodin dne toho. Nechtěl však lid uposlechnouti řeči Samuelovy“. — Když tedy ustanoven byl za krále Saul a pomazán, svolal Samuel lid a pravil: XII. 2. 3. 4. „Já také chodil jsem před vámi (řídil jsem vás) od své mladosti až do dnešního dne. Vydejte svědectví proti mně před Hospodinem a před pomazaným jeho, vzalli jsem čího vola aneb vzalli jsem čího osla? utiskl-li jsem koho? ublížil-li jsem komu? aneb vzal-li jsem od koho jaký úplatek abych na něm přehlédl něčeho? — a navrátím vám. Odpověděli: Neutiskl jsi nás, aniž jsi ublížil nám, aniž jsi co vzal z ruky kterého člověka“. — Nyní jim Samuel vytýká všechny dosavadní nevděčnosti proti Bohu, až k té, že žádali míti krále, „ješto Hospodin, Bůh váš jest králem vaším“ (verš 12.) a nyní následují XII. 16—19. Samuel praví k lidu: „Ještě se teď pozastavte, a vizte věc tuto velikou kterouž učiní Hospodin před očima vašima. Zdaliž není dnes žeň pšeničná? A však volati budu k Hospodinu, a vydá hřímání a déšť, tak že poznati a viděti musíte, jak jest to velmi zlá věc, kteréž jste se dopustili před očima Hospodinovýma, žádavše sobě krále. Protož volal Samuel k Hospodinu a vydal hospodin hřímání a dešť v ten den. I bál se veškerý lid Hospodina velmi i Samuele. A řekl veškeren lid Samuelovi: Modli se za (nás) služebníky své k Hospodinu, Bohu svému, abychom nezemřeli, neboť jsme přidali ke všem hříchům našim i to zlé, že jsme sobě žádali krále“.

Zůstavujeme tedy výklad tohoto místa knihy Samuelovy všem těm, kteří nám dokazovati chtějí, že králové z Boží Milostí a přímo od Boha ustanoveni jsou, a kteří nechtí uznati, že moc a právo královské tak jsou lidského původu jako všechny ostatní moci a všechna ostatní práva.

*

Uvedl jsem všechno, o čem myslím, že by v nynější době potřebno a užitečno bylo, svědom sobě býti v náboženských záležitostech. Že účel mého spisu nebyl pojednávati po pořádku o všech jednotlivých sadách katolické víry, jest patrno již na první pohled: chtěl jsem jenom pozornost rodáků svých obrátiti na jisté v nynější době důležité okolnosti.

Co se mého osobního stanoviska týče, uznávám zapotřebí podotknouti, že jsem v celém spisu více nic neřekl, co by nebylo mé opravdivé a upřímné mínění a přesvědčení, že jsem ale také nepřednesl celé a úplné své přesvědčení. Neřekl jsem žádnou nepravdu, ale neřekl jsem celou pravdu. Neštítím se toto vyznání zde veřejně učiniti: neboť se držím té zásady, že každý jednotlivý myslící člověk své zvláštní náboženství má, pročež také ani užitečné ani potřebné není, aby každý své osobní mínění celému světu ohlašoval o věcech, které s jistotou vypátrati posud není dáno člověku. Jsouť v náboženství věci, které jsou předmětem jen vnitřního srdečného tušení člověka, jsouť zase jiné, které sahají hluboce do občanského veřejného života a mají veliký vplyv na praktický život. Jen o těchto druhých jednal jsem, o kterých také myslím, že veřejně jednati a rozmýšleti užitečné a potřebné jest, ano že každý povinnost máme nedati v tomto ohledu vzniku škodlivým náhledům.

Mocnou mezi sebou těsně spojenou a s velikým dobře vypočteným plánem vždy jednající stranu vyzval jsem tímto spiskem svým co nepřítelkyni svou k úhlavnímu boji: vím že mi nikdy neodpustí, že jsem tak srozumitelně, tak bez obalu řekl mnohé věci veřejně a na hlas, na náměstí, které se u nás dříve jen mezi stěnami, před dobrými známými pronášely, aneb dokonce jen ve vší skrytosti v hlavách jednotlivců ukrývaly. Slabí rozumové omámeni vplyvem zastaralým obchodníků v nebeských blaženostech budou mne snad držeti za nepřítele náboženství. Kdo jest ale pravý přítel náboženství: tenli, jenž ke všem nešvarám mlčí, třeba by věděl, že skrze ně konečně znemravněn bude svět, aneb ten, který se neštítí navzdor všemu kaceřování a tupení

říci pravdu veřejně, kterou si mnozí jen po taji myslí, říci tuto pravdu proto, aby množství jiných upozorněno bylo na záhubný vplyv jistých osob a jistých věcí, a aby se připravovaly nevyhnutelné opravy? Jak daleko by to došlo s náboženstvím konečně, kdyby se nechali hospodařiti bezsrdeční hierarchové? Víc a víc by mizela z náboženství pravá upřímnost a srdečnost a stalo by se pouhou ceremonií. Pozorujme jen, co jest náboženství již za našich časů? — — — — — — — — —

„Kutnohorské Epištoly“ otištěny zde dle druhého rozmnoženého vydání Kutnohorského z roku 1851. s opravami a dodatky ze „Slovana“; dodatky tyto označeny jsou závorkami [ ]. — Poslední odstavce následující zde po hvězdičce nevyšly za života Havlíčkova tiskem; z nedokončeného rukopisu byly otištěny v Tobolkově vydání Politických spisů Havlíčkových (díl III., část 2. str. 818. 819.), odkud jsou sem přejaty.

K historii Epištol buď zde uveden tento dokument uveřejněný v Havlíčkově „Slovanu“ 3. srpna 1851.: — Sbírání Epištol Kutnohorských po všech krajinách našich jest zcela nová a posud u nás nebývalá „konstituční“ událost. Ještě žádné knize naší od r. 1848 neproukázala vláda takovou pozornost aby nechala po celé zemi dům od domu choditi žandarmy a úředníky své a pátrati po majitelích knihy, ba může se říci, že se cosi podobného nepřihodilo ani před r. 1848. Jak dalece se to srovnává s ústavou, může si každý snadno pomysliti. Nejhezčí při tom jest, že se kniha odbírá jen těm, kteří se proti tomu náležitě nepostaví, a že těm, kteří se jak sluší a patří zákonem ohradí, Epištoly v rukou zůstanou. Ovšem že část této „konštituční“ přičinlivosti padá jen na účet privátní horlivosti žandarmů a úřadů jednotlivých, kteří snad rozkazům dobře nerozuměli, a dostavše snad jen nařízení, aby proti rozšiřování knížky působili, vyložili si to tak že mají po celých Čechách dům po domu prohledávati a Epištoly sbírati. — Na každý způsob zůstane ale tato událost paměti hodná a poučná pro každého: neboť když nyní, kde píšeme léto r. 1851. a před konečným rozhodnutím záležitostí evropejských, kdož smí prohlásiti za věc nemožnou, žeby se časem svým všeliké časopisy a knihy vyšlé v době revoluční též tak po domích sbíraly? —

Pozn. vydavatelova.

VYBRANÉ ČLÁNKY POLITICKÉ.

Slovan a Čech.

(Pražské Noviny z r. 1846.)

Zároveň s probuzením národního ducha a nějaké vyšší činnosti ve vlasti naší přistěhovala se i myšlénka **Slovanstva**, aneb raději procitla opět, jenom že s větší silou a s větší nadějí než dříve za starodávna. Jak obyčejně na světě bývá, stala se i tato myšlénka Slovanstva, jako všechny jiné velké a nové myšlénky **módou** u nás, takže před několika léty každý skoro sebe jmenoval Slovanem, styde se jaksi za tak malé jméno, jako naše Čech, Moravan, Slezan, Slovák: každý dříve než se počal učit mluvnici české, přeběhl ruský, polský a j. jazyky, mnoho o nich sice nevěděl ale přece s učenou tváří knihy a časopisy v rozmanitých jinoslovanských jazycích čítal, a z nich mnoho, časem nesmyslně, do češtiny překládal. Rusy, Poláky, Iliry a jiné Slovany jmenoval každý své bratry, staral se o jejich prospěch, neli více aspoň tak jako o vznik svého národu: a ti, kteří nejpraktičnější byli, kojili v srdci svém pevné přesvědčení, že časem svým všech 80 milionů Slovanů (i s těmi miliony co jich zatím přiroste) jeden jazyk písemní, jedny sympathie a všechny jiné věci, které jmenovati neslušno a nedovoleno jest, dohromady míti budou; zkrátka že z nich ze všech bude jediný národ v takovém smyslu jako jsou Francouzi atd. jedním národem.

To všechno dohromady nazvali Němci **Panslavismus**, a vyšnořivše ho ještě mnohými zvláště přimyšlenými nemotornostmi, vzali (jen na papíře) troubu váleční do zubů, a troubili proti Panslavismu a Slovanům: „Mordelement!“

Zkrátka o tom Panslavismu nadělalo se po mnoha let hluku, křiku a povyku, napřed u nás v Čechách (při čemž si ještě dovoluju práci pp. H u r b a n a a Š t ú r a ignorovati a milé Slovensko k našemu kmenu připočísti), pak v Ilirsku, hned na to v Němcích, potom v Rusích nato i ve Francouzsku, odkud se potom ta idea bezpochyby náhodou v nějakém novém fraku i do Polska přestěhovala a majíc již jako z Francouz přicházející důstatečného kreditu také všem Polákům k bratrství s námi srdce roztáhnula! —

Prosím zatím nehoršiti se nic pro tu ironii, s kterou jsem se o tak svaté věci psáti osmělil: malé strpení a dočtení tohoto článku až ku konci, a pak doufám smířiti každého s náhledy svými. Ubezpečiti mohu, že na sobě nikdy nevynucuji aniž vynutiti mohu ironii, mluvě o věcech zdravých, pravdivých, užitečných a rozumných.

Největší rozsáhlosti a opravdového vniknutí do života dočkala se tato idea Slovanstva u nás a v Ilirsku, a nám i Ilirům také nejvíce prospěšnou se stala. Právě však proto, že u nás takové populárnosti, takového rozšíření došla, zanechala nám také mnoho zbytečností, přehnaností, a škodných následků, které na tomto světě vždy co trusky k nejužitečnějšímu přimíšeny bývají.

Mnozí u nás, nerozumějíce oč se tu jedná, uchytili se slova a přijali na sebe všechny nepotřebné fantastické výsledky myšlénky Slovanstva, z pravých však a užitečných výhod jejich žádnou neokusili. A konečně se ze všeho udělala taková matenice, že větší část z těch kteří sebe Slovany nazývali ani sami nevěděli nač, proč a zač, kam to vede, co to je atd. Takové n á h l e d y o Slovanstvu panují ještě dílem nyní v malých městech našich. Tyto bludné myšlénky co možná v myslích krajanů porovnati, škodné odstraniti a užitečné tím více vštípiti a vůbec všechny dobré stránky myšlénky Slovanstva schváliti a na škodné poukázati jest oučelem tohoto článku. Nahlížím ale, že slova má aby tím jistějšího průchodu našla, jakési garantie ze života potřebují: chcemeli proti předsůdkům vystoupiti s nejlepším prospěchem to učiníme, přiznámeli se sami že sme kdysi v nich vězeli. Zkušenému se vždy více a raději uvěří.

Za studentských let na universitě Pražské, když člověk nejzpůsobilejší jest rozpáliti se až nemoudře pro novou oblíbenou myšlénku, v té době, když se jedna větší polovice mladých lidí zamiluje do děvčat, a druhá menší do ideí, zablysklo se mi teprv něco o velikém Slovanském národu, o bratrstvu, stejném smýšlení jeho rozdílných kmenů mezi sebou, o budoucí vznešenosti jeho atd.; znělky ze Slávy Dcery deklamovali sme tiše a nahlas, tvořili sme (však netiskli) také znělky, uchopili sme se abeced a mluvnic všelikých Slovanských nářečí, kladli si za velkou čest zpívati dvě polské, jednu ruskou a dvě ilirské písně. V této blažené době seznav dle možnosti z knih jazyky, děje a obyčeje kmenů Slovanských, umínil sem si pevně procestovati všechny jejich kraje, a zeznámiti se se všemi bratry slovanskými osobně v jejich krajinách. Seznal sem Polsko, a — nezalíbilo se mi, s nenávistí a s pohrdáním opustil sem S a r m a t s k é kraje, a po novém roce v nejtužších mrazích klusal sem na kybitce do Moskvy, zahříván nejvíce horkostí své srdečné všeslovanské vzájemnosti. Ruské mrazy a ostatní ruské věci uhasily ve mne poslední jiskru všeslovanské lásky; kosmopolitismu sem beztoho nikdy neměl ani za mák v těle, a tak sem se vrátil do Prahy Č e c h e m, pouhým neustupným Čechem, ba s jakousi tajnou kyselostí proti jménu Slovana, které mi seznavšímu dostatečně Rus i Polsku jakousi ironií zavánělo. — Po nějakém čase když sem na nemilé dojmy poněkud byl zapomenul, umírnila se mi opět krev, a byl sem v stavu všechny podivné pestré myšlénky, nenávist a příchylnost v duši své porovnati a při chladné mysli výsledky na místě nabyté a mrzuté osobní zkušenosti s předešlou poetickou nadšeností opět v souměrnost uvésti. Zkrátka utvořil sem si pro sebe zásady o Slovanstvu a Češstvu a ty zde čtenářům jen pouze k uvážení předložiti hodlám.

Přede vším, abych jak se říká, i s dveřmi do domu vpadl, vyslovuji pevné a nevývratné přesvědčení své, že S l o v a n é, t o t i ž R u s o v é, P o l á c i, Č e š i, I l i r o v é atd. n e j s o u j e d n í m n á r o d e m. — Tato slova jsou jako výpověď vojny, a tak rozhodná, že obšírného vysvětlení potřebovati budou. Nechtěje zde všechno opakovati, co jsem na jiném místě (Cizozemci v Rusích v Čas. Česk. Mus.) k určení toho, co národ jest již pověděl: uchopím se zde raději přirovnání. Komu kdy napadlo mluviti o národu r o m a n s k é m neb g e r m a n s k é m? Komu napadlo jmenovati Vlacha bratrem Španěle a Francouze aneb Angličana s Němcem do stejného národu počítati? A zrovna tak jako Španělé, Portugézi, Francouzové, Vlaši dohromady jsou R o m a n š t í národové; a Němci, Dáni, Švédi, Norvezi, Hollandčané Germanskými národy slovou: zrovna tak jsme my, Poláci, Iliři, Rusové atd. Slovanskými národy, a jméno S l o v a n jest a zůstati má vždy jen j m é n e m zeměpisným a vědeckým, nikoli však jménem srdečným, jménem sympathie, s jakou každý národ jméno své vyslovuje. Tak jako nemá být člověk pořádný kosmopolitou (kdo praví, že každého miluje, nemiluje žádného), tak jako by směšno bylo, cítiti patriotismus indoevropejský a dělati verše o něm v nadšení; zrovna tak, jenom ovšem v menší míře, nepravdivé jest vlastenectví všeslovanské. Namítneli někdo, že snad mezi národy slovanskými není tak veliká rozdílnost, jako mezi romanskými a germanskými: musíme tomu naprosto odporovati. Třeba by u příkladu mezi jazyky rozličných Slovanských národů ani tak veliký rozdíl nebyl jako mezi jednotlivými germanskými a romanskými (ačkoli u příkladu jazyk holandský blíže jest německému než ruský českému, a mezi franštinou a vlaštinou není většího rozdílu než mezi ruštinou a češtinou) nesmíme přece zapomínat, že nejen jazyk, nýbrž také obyčeje, náboženství, vláda, vzdělanost, sympathie a j. v. dohromady národnost a tedy i rozdíly mezi rozličnými národy tvoří, a běřeli se při slovanských národech na všechno to náležitý ohled, nesmíme již tvrditi, že by si ku př. Rusové a Češi, Poláci a Rusové, Iliři a Poláci blíže stáli, než kteří koli dva národové germánští neb románští.

Čas a okolnosti rozdělily veliké množství lidu Slovanského původu již od dávna na čtyry podstatně od sebe rozdílné národy, z kterých každý (vyjímaje Iliry) již od dávna jedním národem samostatným jest, a všechno buď měl neb má, co zapotřebí jest, máli se o národu mluviti. Upírati nebudeme, že jest to velké štěstí, býti členem velikého, rozšířeného národu, tak jako si mnohý malý člověk přeje být velkým, tak jako by snad nikdo dobré vlastnosti, moc, jmění atd., kdyby je míti mohl od sebe neodstrkoval: s druhé strany ale slušně se od rozumného člověka očekává, aby s osudem svým spokojen byl, a s tím co má se spokojiv, nežádal toho, co míti nemůže. Šlechetná mysl Kollárova rozhřála nás ve Slávy Dceři nejvíce k jakémusi neurčitému přátelství a bratrství se všemi slovanskými národy: zapotřebí bylo tak silné, živé a nové páky, aby se duše naše tak dlouhou nečinností zmalátnělé a zvšednělé opět k nějakému životu probraly, a také sme opravdu z této myšlénky velmi mnoho dobrého pro sebe nakořistili, o čem ještě později zmínku učiníme. S druhé strany se ale právě tímto básnickým a velmi neurčitým přátelstvím a bratrstvem, které se ustavičně mezi pouhou literární vzájemností (jižto ale vlastně se všemi národy míti máme a můžeme, byť by si ostatně naši nejúhlavnější nepřátelé byli) a ostatními vyřknutými a nevyřknutými požadavky panslavistickými kolíbalo, konečně tak

hlavy pomátly, zvláště lidem v zeměpisu a historii jakož i slovanském národopisu méně cvičeným, že již sami nevěděli kudy ven a kudy tam s tím Slovanstvem. Následky pak z takové pomatenosti myšlének, a z neurčitosti pojmů bývají vždy podivné a nejvíce škodné.

Právě toho máme teď rázný příklad na Slovensku.

Komu jen trochu povědomy jsou tamější poměry, věděti bude, jak tam panslavismus královal, jak nadšeně se mnozí Slováci v myšlénce kochali, že jednou všichni Slovanští národové jednu literaturu a Bůh ví co ještě dohromady míti budou, jeden již vydal gramatiku všeslovanskou, t. j. utvořiti chtěl všeobecnou slovanskou řeč: zkrátka, každý ví, že mezi Slováky nejvíce panovalo domnění, že by se opravdu ještě časem svým ze všech národů slovanských jediný utvořiti mohl. Roku 1842 přesvědčil jsem se sám na cestě své po Slovensku o všem právě řečeném, ačkoli již z toho, co příchozí do Prahy Slováci (a mezi nimi sám p. L. Štúr) mluvili, dost vysvítalo.

A kdo by si byl pomyslil, že se 1845 p. Hurbanovi a Štúrovi, dvěma marným, více o slávu svou spisovatelskou než o blaho národu svého starostlivým ostatně dosti nepatrným lidem (přirovnámeli je k slavným a zasloužilým Slovákům předešlé doby) podaří místo velikého spojení všech Slovanů odtrhnouti Slovensko ještě od nás ostatních s kterými opravdu již v literatuře a v národnosti pevně spojeno bylo!! Nepodobáli se to nejtrpčí ironii? Uvěřilli by to kdo na pouhé slovo?!

Se zvláštní chytrostí hledí tito pánové Hurban a Štúr, to co se jenom proti jejich osobnímu mrzkému a škodnému počínání píše, jako hanu na celé Slovensko potáhnouti, aby tak rozhořčení mezi námi a Slováky, kteří vždy našimi milými a váženými bratry jsou a i po Hurbansko-Štúrském apoštolství zůstanou, tím více vzrůstalo, a jejich soběcký, marný záměr, utvořiti ze sebe malinkých človíčků, patriarchy, tím snadněji se podařil. Z toho ohledu prosíme snažně každého vlastimilovného Slováka, který naše listy čítá, aby dle možnosti všechno to, co proti Hurbano-Štúrovským novotám píšeme, mezi svými krajany rozšířil a rozhlásil, tak aby se Slováci z čistého pramene o našem mínění dověděli, nikoli ale z pokaleného pramene Orla neb Novin Štúrových. Doufáme ale, že každý rozumný, o poměrech Slovenska k Maďarům atd. dobře zpravený Slovák, pravdivost našich slov uzná, a počínání Hurbano-Štúrské, z kterého pro celý náš národ jenom škoda vyplynouti může, tak jako slavný a zasloužilý náš Kollár a my všichni zatratí.

Není zde místa ani potřeby dlouhé výklady o politice držeti, tolik ale i zkušenost historická i pouhý rozum praví, že mezi národy sousedními nikdy jisté, pevné přátelství udržeti se nemůže, proto že velmi mnoho příležitostí jest k vzniknutí soběctva, kde tak často otázky nastanou o jmění, o užitcích, o školách atd. Kdož neví, že se lépe cizí porovnají, než bratří? —

Z některé tedy příbuznosti mezi národy slovanskými nedá se již očekávati svornost mezi nimi, ba sousedství jejich přislibuje nám vždy hojných nesvorností. Beřme svět tak jaký jest, a očekávejme tedy přátelství a svornost mezi lidmi a národy jen tenkrát, když z toho obě strany užitek mají, když škody a výhody, žely a radosti společné jsou, a k hádkám příčina vyskytnouti se nemůže. Takový ale poměr je toliko mezi národem naším a ilirským; pročež také ujišťuji, že opravdové a trvanlivé přátelství a bratrství, pravá více než literární vzájemnost jenom mezi námi a Iliry býti může, a také bude, jako vůbec jisto jest, že těmto dvěma národům největší zisk z idei Slovanstva vyplynul.

A však přehledněme již všeliké následky, které nově vzkříšená myšlénka Slovanstva u rozličných národů Slovanských způsobila.

Dobré máme právo sami o sobě v tomto pádu dříve promluviti. Již od starodávna u nás, bez pochyby proto, že sme co malý národ v ustavičných válkách s velikým Němectvem pomoci potřebovali, povstalo toužení po spojení ostatních slovanských kmenů v jeden celek. Husité zrovna určitě se o to ucházeli, nazývajíce ostatní Slovany svými bratry. Zmínky o tom příbuzenstvě ustavičně nacházíme v rozličných dobách. Kramerius zrovna píše, že se jeho Noviny i v Polsku i na Tureckých hranicích čítají, kde všude bydlí národy našeho plemene. Od Dobrovského pak, až do této doby dospěla myšlénka ta k největší skutečnosti.

Nehodláme a nemůžeme zapírati, že sme my celý národ československý nejvíce však obyvatelé království Českého ze všech slovanských národů nejvíce potratili ráz svůj zvláštní a národnost: sotva ten jazyk že sme si zachovali, a to ještě ne všichni a ne čistě. Němectvo na náš jazyk, na naše smýšlení, na naše obyčeje, zkrátka na všechno u nás veliký a snad již nenapravitelný vplyv provedlo: nechceme-li tedy, aby se o nás říci mohlo „že sme také Němci, jenom že česky mluvící“ musí být hlavní naše starost, vyhledávati všemožně všeho, čím se kdysi národnost naše označovala aneb dílem ještě podnes označuje.

A tu stojíme vlastně při nejhlavnějším užitku, který by nám z vzájemnosti Slovanské vykvésti měl a mohl, jenom že sme až posavád tuze malé péče o to měli. Starožitnosti české ukazují nám poněkud, jací bývali nezněmčilí otcové naší; a kde tento slabý pramének vysychá, uchytiti se můžeme slovanských starožitností vůbec, poněvadž si slovanští národové před časy ve všem mnohem ještě podobnější byli; že

však jiní národové slovanští národnost svou až do dneška lépe zachovali než my, podává nám i národopis slovanský velmi hojné pomoci. Z národopisu tedy a ze starožitností všeslovanských nejlépe se přiučíme, co našeho, a co cizího u nás jest; tam jako v zrcadle naše neporušené předky vidíme. S litostí tedy pozorovali sme, jak většina jenom na škořápce Všeslovanstva lepěti zůstala, hrajíc si jenom rozličnými nepatrnými drobnůstkami, jako jmény, písničkami, písmenky, atd. a málo dbajíc o pravé poznání jiných národů slovanských.

Zdá se, jako bychom na Šafaříka byli vložili celou péči a všechno to nepováživše, co bedra jediného snésti mohou, a co nikoli. V národopisu Šafaříkově máme jako výkres budoucího velikého stavení; učinil se pořádek v ohromné práci, určením hranic na zemi i v jazycích: zůstala nám však ovšem již lehčí, ale obšírná práce, vyplniti celou tu osnovu, a popsati geograficky a ethnograficky do podrobností všechny ty kmeny slovanské. Kdy se takového díla dočkáme, kdy se dočkáme cestovatelů do Ilirska, o kterém tak málo víme? Ovšem jest lehčeji nazvati sebe Bořivojem nebo nějakým X.aslavem, než přispěti opravdu prací svou k národnímu zvelebení.

Rovněž tak chatrně stojíme v historii všeslovanské: Šafaříkovy Starožitnosti jsou alfa i omega: kýž by jen mravopisní díl také vyšel, při čem považiti musíme, že byť by i síla a věk jediného muže k úplnému provedení rozsáhlého díla postačovaly, přece ještě ani pomůcky k dílu tomuto vydány nejsou. A což pak historie ruská, polská, ilirská od té doby kde přestávají Šafaříkovy Starožitnosti? — Napíše se sama? —

S ohledem na jazyk je dobré znání řečí slovanských hlavním průvodčím k poznání, co jest germanismus, aneb jiná nečeskost; z ostatních slovanských jazyků shledávati můžeme to, co sme ztratili neb čeho ještě v řeči své nemáme. Jmenovitě co se vyšší konversační řeči týče, která až posavad u nás vzdělána není, podává nám ruština a polština velmi hojných pomůcek, jenom že jich málo užíváme. A kdo by to řekl, že my Čechové, filologický národ, nemáme posavad ani jedné řádné gramatiky kterého koli slovanského jazyka? Kdo by si pomyslil, že vždy velikou zacházkou pomocí cizího německého jazyka příbuzné nám řeči učiti se musíme?

Z literatury ruské a polské mohli bychom s dobrým prospěchem vážiti nejen překládáním, nýbrž více čtením: neboť se mi marnotratstvím býti zdá, překládati a vydávati v češtině to, čemu tak snadně každý vzdělaný našinec porozuměti může. (Populární knihy se arci překládati mohou).

Totoť tedy je vzájemnost slovanská, to jsou výhody, které z toho máme, že nejsme osamotnělí ve světě, jako Maďaři neb Škipitáři; že jsme Slované! A pokavád nevyčerpáme všechno zde uvedené, co nejvíce možná, ať žádný nezpívá o bratrstvu mezi Slovany! Nechme planých řečí a krásných floskulí, a chopme se díla. „Ne ten vejde do království nebeského, který říká: Pane, Pane! ale který plní vůli Otce mého.“ Lehko jest píti na zdraví všech Slovanů a zpívati písně o veliké Slávii: ale těžko učiti se gramatiky a historie a ethnografie!

Kromě těch uvedených duševních výhod můžeme i my Čechové mnohé jiné materialní užitky ze Slovanstva míti. Jak snadno jest nám pro blízkost a podobu jazyku vyučiti se velmi rychle kterýkoli jiný slovanský jazyk. Poněvadž ale všichni ostatní národové slovanští mnohem méně vzděláni jsou než my, a zároveň vlast naše lidmi již dost naplněna jest: máme vždy nejlepší příležitost, co vzdělanci všelikých spůsobů řemeslníci, umělci atd. v jinoslovanských zemích dobré obživy najíti, řádné jmění nashromážditi a pak doma ovoce své pilnosti v pokoji ztráviti. Štěstí a dobrý byt každé země musí ale růsti, když občané jakýmkoli způsobem, z jiných zemí přičinlivostí svou hojné jmění do země své táhnou. I této okolnosti sme ještě jak náleží nepoužili, a jenom v našem císařství co úředníci přicházejí Čechové hojně do jinoslovanských zemí, za hranice ale rakouského mocnářství málo kdo se odvažuje.

Tu také na jednu okolnost pozornost svou obrátiti musíme, že my, jakožto národ nízkomyslný, pokažený a zmalátnělý, nemajíce dost národní hrdosti, brzy mezi jinými Slovany, zapomínajíce řeč svou, národnost a řeč jinoslovanskou přijímáme. Obyčejně se to dělo ze sprostoty a bez pomýšlení, že by to nedobře bylo: co však nastala myšlénka vzájemnosti Slovanské, málem by se takové podlé počínání ještě cností bylo nazvalo. Poněvadž se s podivnou převráceností a nepraktičností, ne Čechy, Morava, Slézsko, Slovensko, nýbrž celé Slovanstvo za vlast naši považovalo, myslilo se také, že Čech ku př. v Rusích a Polsku, tak dobře doma jest, jako v Praze; a že opustiti řeč a národnost svou a přijmouti jinou slovanskou, jest tak jako přestěhovati se z Chrudímska do Čáslavska! Přijmouti ku př. profesuru v Rusích nezdálo by se žádnému z takových Všeslovanů našich počínáním nevlasteneckým,*) a pracujíce pro jiné slovanské národy, mínili tím i o vlast svou Českou již důstatečné zásluhy míti.

---

*) Pro uvarování všelikých špatných výkladů, vyslovuji zde své přesvědčení, že na vždy vlast svou sice nikdo opouštěti nemá; že však vždy dovoleno a s vlasteneckým smýšlením spojitelno jest, na jistý čas v cizině prospěchu svého v jakémkoli povolání vyhledávati.

Proti takovému záhubnému smýšlení zde určitě vystoupiti, držíme za svatou povinnost, a vyslovujeme zjevně, že Čech přestoupivší k národnosti jinoslovanské, zrovna tak se proti vlasti své prohřešuje, jako by se byl přetvořil ve Francouze, Němce atd., a zrovna tak odrodilcem se stává. Neboť opakuji ještě jednou s důrazem, že vlast naše není Slovanstvo, nýbrž jen Čechy, Morava, Slovensko, Slézsko. Kdyby celé Slovanstvo vlastí naší bylo, kdyby všichni Slované jedním národem byli, již bychom byli měli dávno přijmouti jazyk ruský, jako převládající, co spisovní řeč, co jistě posud žádnému moudrému z nás nenapadlo. V tom musí být první zásada naší národnosti, že se jazyka svého nikdy odříci, a jej nikdy za žádný sebe příbuznější dobrovolně vyměniti nechceme. Kdo jinák smýšlí, není s námi, nýbrž proti nám.

Jiný, ačkoli jen zdánlivý užitek, myšlénky Slovanstva byl ten, že se nepřátelé a hubitelé naší české národnosti odstrašiti měli tak velikým 80milionovým jménem, jako jest Slovan: tak aby proti každému hodlajícímu potlačiti nevelmi hojný národ Český všichni ostatní Slované co nepřátelé stáli. Taková politika je ale v každém ohledu dětinská a směšná. Nechceme se ani obšírně toho dotýkati, že bez toho každý rozumný a v záležitostech těchto honěný člověk dobře ví, že všichni Slované dohromady, jako jedna síla vzati, skoro nic neplatí, proto že vždy jedna polovice proti druhé, jako oheň proti vodě jest, a tudy jedna druhou v šachu drží a k činnosti nepřipouští, a že tedy vyhrůžka s celým Slovanstvem jenom planá jest a zkušenému ještě směšná býti musí.

Ale abychom zkrátka a určitě věc odbýti mohli, kdož pak jsou tito nepřátelé naší národnosti, před kterými tak přehrozný strach míti musíme, že je touto 80milionovou banknotou Slovanstva odstrašiti chceme? Pan Šuselka, Laube atd.? Ti jsou sami rádi na světě a nedovedou zahladiti národ český! A kdyby i všichni Němci dohromady o naši záhubu stáli, ačkoli tomu tak není, vždyť nejsme sami Češi proti nim! Jsme část mohútného mocnářství, a stát náš co do mocnosti vyrovná se jistě celému Německu. A vláda naše národnost naši nikterak nepotlačuje, ba naopak ji zvelebí, a v čas potřeby i zastávati bude!

Jediný a opravdový nepřítel naší národnosti — **jsme my sami!** Jenom my sami plichtíme se všude veřejně k národnosti německé, aniž nás k tomu kdo nabízí neb nutí, kromě naší převrácenosti a modařské zastaralé národní zkaženosti. Ačkoli se již, chvála Bohu! mnoho za nejnovějších časů k lepší stránce učinilo, přece ještě posavád většina v zastaralém bludu a šlendrianu německém potopena jest. Kolik set (na tisíce se jistě počítati nemohou) Čechů umí posavad jazyk svůj pravopisně psáti? Německý pravopis neuměti je u nás pro každého, kdo vzdělaným slouti chce, veliká hanba! A český? — Mnozí venkovští páni Francové za zvláštní čest si kladou, že ani česky čísti neumějí!*)

Kdo nám zakazuje učit se česky číst a psát? — Ba, někteří z nás (a sice je hodně mnoho těch některých), kterým to vyslovně nařízeno jest od vlády, všelijakým způsobem ve své necvičenosti zůstati se starají. A jsou i tací lidé (sic: lidé) kteří pokládají snažení o zvelebení jazyka našeho a národnosti za nedovolenou věc, za jakési rebelantství!!

My tedy sami jsme největší nepřátelé národnosti své a proto zapotřebí není v Rusích a v Polsku pomoci hledati, nýbrž jenom zastaralou převrácenost ze sebe vypuditi.

O tom, že na probuzení národního smýšlení z počátku myšlénka Slovanstva velikého a dobrého vplyvu měla, již dříve sme zmínku učinili: zde jenom přidáme zvláštní ještě spasitelný účinek její ve vlasti naší. Náš českoslovanský národ neměl štěstí spojenu býti vždy pod stejnou vládou. Tím nejvíce utvořily se u nás rozdílnosti provincialní, a nevyhnutelná provinciální zášť, a řevnivost na škodu celku. Hlavní vada při nás jest také to, že společného jména národního jako Francouzi, Angličané, Němci, Poláci, Vlaši atd. nemáme. Naše „Čech“ značí výhradně obyvatele království tohoto, a Moravan, Slovák již sebe nenazve Čechem, aniž svůj jazyk českým, nýbrž moravským, slovenským. Nedůstatek tento rušící svornost a jednotu celku již dávno těžce se cítil, a proto nastalo jméno Čechoslovan, které se však pro lpící na něm zápach učenosti k takové potřebě nehodí.

Což by nikterak možná nebylo provincialní smýšlení blahu celé vlasti obětovati a jména Čech (a pro spisovní jazyk: český), které již mnoho v historii na sobě nese, a i v cizině za společné nám všem Čechoslovanům přijato jest, všude kde o celém našem národu řeč jest, užívati?

Poláci v tom ohledu takto se vyhnuli zmatku: Obyvatelé království Polského na-

---

*) Zde nemůžeme opominouti obrátiti pozornost na to, čeho si, jak se nám zdá, ještě veřejně nikdo nevšimnul: že se totiž venkovští vrchnostenští úředníci patrně vyhýbají zákonu zemskému, který od každého v Čechách úřadujícího výslovně žádá úplnou známost jazyka našeho (tedy i gramatiku a pravopis). Český však jazyk neučí se nikde leč na vyšších ústavech (jako na vysokých školách) a poněvadž vrchnostenští písaři tak vysoko ve školách neprorážejí, nýbrž obyčejně jen několika klasy gymnasiálními atd. své veškeré vzdělání ukončí: ucházejí tím způsobem tak jaksi té české gramatice. Kýž by se tak mohl nějaký dobrý spůsob vymyslit, kterak by nějak lacině lepšího vzdělání dojíti mohli!

zývají se koroniaři, a Poláci jsou všichni dohromady. I my bychom provincii Českou nazývati mohli výhradně „královstvím“, a Čechy by pak všechno dohromady sloulo: pak by se, kde by rozdíl provincialní vytknouti zapotřebí bylo, obyvatelé království jmenovati mohli, ku př. korunáři, a ostatní jako posavad Moravané, Slezané, Slováci. Všichni ale jsou Čechové, Čechové v království, Čechové na Moravě, Čechové na Slovensku. A nebo se snad Provensalé, Vendejci, Burgunďané nechtějí jmenovati Francouzi: a Sasové, Prušáci nenazývají sebe Němci? —

S myšlénkou Slovanstva vznikla touha po spojení všech Slovanů v jeden národ, s jediným písemním jazykem: touha tato uskutečniti se nemůže. Kýžby aspoň mezi námi Čechoslovany, co hlavními pěstiteli této krásné, veliké, a však nepraktické myšlénky, za odměnu pravá svornost ve všem, a úplné spojení v jeden národ, s jediným písemním jazykem nastaly a vždy trvaly.

Nejnešťastnější ze všech Slovanských národů byl Ilirský. Nejen že skoro vždy v hrubé poddanosti vzdychal u Turků a Vlachů, že na mnoho malých nepatrných dílců rozdělen byl a jest, kteří mezi sebou žádného neměli spojení, nejen že ode všech stran rozličné národnosti: maďarská, německá, turecká, řecká, vlaská škodný vplyv naň měli a z části jej pomaďařili, poněmčili, poturčili, pořečtili, povlaštili; ale potkalo tento národ ještě podivnější a hroznější neštěstí v náboženství. Vyznávají náboženství katolické, řecké, unitské, mohamedánské a protestantské! Hodná rána proti jednotě v národu za našich časů, kde se lidé ještě vstavu jsou pro náboženství zabíjeti, a z lásky křesťanské jeden druhého trhati a — jísti!

Co však již nejnesnesitelnější jest, i ta mizerná abeceda dělí je na dvě strany, cyrilskou a latinskou, ba dříve i glagolitika pomáhala všemu dobrému do třetice. A k tomu ještě rozděluje cyrilika a latinka v literatuře a v životě národ mluvící jedním nářečím, neboť mezi srbštinou a ilirštinou (jakou v Záhřebě a v Dalmatsku píší) dokonce žádného není rozdílu, vyjímaje nepatrné provincialismy! Za našich časů, kde se všechno sbližuje, sestředuje, spojuje, k politování jest ovšem taková malicherná rozdělenost k vůli abecedě, a pokavad se nějakým způsobem neodstraní, nebude národ ilirský ve světě zaujímati takovou důležitost, jakou by dle položení, počtu a jarosti své míti mohl.

Slovanstvo a slovanská vzájemnost učinily v tom ohledu Ilirům nejdůležitější pomoci; skrze ní naučili se jížní Slované považovati za jeden národ; Srbové, Bošňáci, Hercegovci, Černohorci, Dalmatinci, Chorvaté, Hraničáři, Štýrští i Krajinští Slovenci otevřeli oči a nahlídli, že si podobnější jsou, než posud myslili; pochopili že v ničemnosti zahynou a v boji s velikými silnými národnostmi utonou, pakli ještě déle pěstovati budou množství malých literaturek, každou s jiným, podivným a nemotorným pravopisem.

I podařilo se v Záhřebě, kde vlastně nejvíce národnímu živlu místo příznivé bylo, utvořiti střediště jižního Slovanstva neřecké víry; vzdělaný již dosti jazyk starých Dubrovnických spisovatelů a náš český pravopis přijati jsou co blahoslavené spojidlo veškerého dolního Slovanstva. Proti jménu Ilir vedla se sice ještě oposice, a však nenahlížíme, proč by se přijmouti nemohlo; na jménu zajisté málo záleží, jaké jest, ale nějaké společné jméno míti nevyhnutelně zapotřebi k udržení pevného svazku a jednoty. A proto myslíme že by tu všechny učené důkazy a domněnky přestati, a jenom blaho celku, budoucí velikost národu před očima býti měla, která, ač se to třeba nezdá, přece velmi od jména společného závisí.

Každému národu přejeme, aby se co možná k největšímu štěstí dopracoval, a jižním Slovanům kromě toho zvlášť ještě máme příčiny všechno dobré přáti a jim dle možnosti pomáhati, protože mezi námi a nimi veliká analogie jest, kterou každý, kdo věci rozumí, sám nahlížeti musí. Češi a Iliři mohou býti pobratimci, oni mohou ukázati světu řídký, ba neznámý posud příklad přátelství dvou národů. Všechny příčiny toho a důvody nedají se zde tak pojednou uvésti: budeme však ještě častěji budoucně o tak důležité věci mluviti, která pro oba národy velmi důležitá a užitečná jest a teprv bude.

Opravdivě tři nářečí jazyka ilirského spojily se již v jednu literaturu, a spojení toto vždy upevňovati a šířiti se bude. Tím více však litovati musíme, že když se tato těžší věc podařila, přece k vůli pouhé liteře, k vůli pouhé nekřesťanské náboženské zášti celý národ, celá síla jeho na dvě rozpoltěna býti má; neboť řeč, jakou v Záhřebě a v Dalmatsku píší, úplně jest taková, jako se v Srbsku mluví! A není naděje, aby kdy toto rozdvojení tak statečného národu přestalo, leč že by se v Srbsku latinská litera přijala ve světských spisech, a jenom pro náboženské cyrilica podržela. Tím by (o kýž by se to někdy podařilo bystrým hlavám proraziti!) nejen Srbové sami velice získali přivtělením se k ostatním osvícenějším literaturám Evropejským, tím by se emancipovali od záhubného pro samostatnost svou vplyvu ruštiny, který až posud tak veliký jest, že snad ku př. novinám Bělohradským Rusové lépe rozuměti mohou, než sami Srbové; tím by se teprv jak náleží zvedla literatura ilirská, když by celý národ každý spis čísti mohl; a kdož vypočte všechny jiné blahodějné následky přijatí latinského písma! Víme dobře, že se tomu kněžstvo srbské protiví, ale právě tím by získalo náboženství, kdyby se cyrilicy

jenom jakožto svatého ctihodného písma v náboženských spisech užívalo! —

Latinští Ilirové nemohou žádným způsobem cyrilicu přijmouti, máli se tu tedy něco pro spojení celého národu stát, závisí věc jenom od Srbů. I zde doložiti musíme, aby, když se celé Slovanstvo v jeden národ, v jednu literaturu spojiti nedá, aspoň to, co se státi může, zanedbáno nebylo — spojení ilirské literatury a ilirského národu, aby i zde ustoupila marnost jednotlivých prospěchu všeobecnému.

Bulharové posavad ještě osamělí stojí a určiti se nedá, budouli sami pro sebe, neboli se z nich stanou Rusové, či Ilirové. Rusové se o ně sice dost opatrně starají, jako o tom sám osobní zkušenost mám: doufám však pevně, že se přece z vnuknutí anjelů strážců konečně k Srbům přidají, z čeho jediné by pro ně pravé blaho vykvésti mohlo. —

Jazyk ilirský vyniká nad jiné slovanské bohatostí kořenů a blahozvučností svou, to jakož i mnohé krásné staroslovanské zvyky, které se v jihu zachovaly, a ráznost, zmužilost, pravá svobodomyslnost (nejen šlechtická, jako v Polsku) mohou se všichni ostatní Slované od Ilirů přiučiti. Zvláště naší české poesii, která až posud mnoho blahozvučnosti nevyplodila, nemohlo by důkladné studium jazyka národní poesie ilirské na ujmu býti; jakož by oběma nám, Čechům i Ilirům, dobře bylo, vzájemně vlastnosti své trochu si vyměniti: my od nich statečnost, poctivost, nezkaženost národní, a oni od nás zas trochu industrie, a toho Ernst'u v životě, kterému sme se drobet již od Němců naučili, pro kterýž ale posud ještě ani my, ani žádný jiný jazyk slovanský slovíčka nemá.

Upříti se nemůže, že Ilirové ze všech ostatních Slovanů nejdále v umění, vědách a vůbec ve vzdělání pozadu zůstali; a tu právě mohou použiti příležitosti a od ostatních Slovanů, což jim velmi snadno, i z literatury, i z praktického života, i z jazyků (totiž novější slova kultury, které posud jazyk jejich nemá), co možná nejvíce kořistiti.

Jedna věc přislibuje zvláště národu Ilirskému časem svým velikost a znamenitost v řadě národů Evropejských: myslím rozmanitost částek, z kterých sestává a vplyvů, pod kterými stojí. Ještě vždy se pozorovati mohlo, že se ve světě rozmanitost, pakli v jeden celek souměrně spojena byla, neminula s velikými následky, a dobré položení a rozličné nestejné sousedstvo jižního Slovanstva ručí nám za budoucí znamenitost literatury i života tohoto národu.

Pozorna zde činím čtenáře na to, že v Ilirech celé ostatní Slovanstvo v malém jako representováno jest: Slovenci Korutánští a Štýrští jsou jako ilirští Čechové, poněmčilí, s přísadou protestanství, nejvycvičenější v řemeslech; Chorváti jsou ilirští Poláci, buřiči na sněmích, horliví katolíci, šlechta všechno a sedlák nic; Srbové jsou ilirští Rusové, kupci, řecké víry s cyrilicou; Bosna je hluchá, nečinná, v otroctví kleslá ilirská Bělorus; a Černohorci jsou ilirští Kozáci. Opravdu jsou tyto analogie (ačkoli omnis similitudo claudicat) velmi nápadné již jen proto, že také zrovna v tom pořádku za sebou tyto země leží.

Přistupuji právě k nejdůležitější části svého pojednání, k té okolnosti, která vlastně rozhoduje o celé budoucnosti myšlénky Slovanstva. J e s t t o p o m ě r R u s ů, M a l o r u s ů a P o l á k ů m e z i s e b o u. Tento poměr, jak tito tři národy slovanské dohromady stojí, ospravedlní nejlépe všechny, mnohým snad trpké, výroky o Slovanství, které jsem hned na počátku svého pojednání učinil, a — učiniti musel. Opatrněji bych byl mohl zanechati tyto příkré, a u nás neobvyklé sady až ku konci, aby se čtenářstvu celým pojednáním již poněkud oblomenému nezdály tak podivné a (jak říkáme) paradoxní; poněvadž ale v tak důležitých věcech za potřebné uznávám, aby si holá, nezakrytá pravda sama cestu prorazila, postavil jsem hned na čele zjevné vyznání své kam směřuji, a doufám, že se konečně největší část čtenářstva s náhledy těmito spřátelí.

Celé Slovanstvo je vlastně na tři nestejné části rozděleno (r o z d ě l e n o pravím), které mezi sebou v spojení nejsou, totiž jedna část z á p a d n í Slovanstvo (Čechoslované), druhá j i ž n í Slovanstvo (Ilirové), a třetí v ý c h o d n í Slovanstvo (Rusové, Poláci a Malorusové).

S p o j e n í musí se zde arci jenom v zevrubnějším a relativním smyslu bráti, neboť že některý Rus neb Polák do Čech přijede, a když bohatý jest z žertu a k vůli demonstraci do Matice vstoupí, že některé ruské, polské knihy čteme atd. to se ještě spojením nazvati nemůže. Ačkoli sic Rusové na jižní Slovanstvo poněkud vplyv mají, jako v Bulharsku, v Srbsku a v Černé Hoře, přece vždy ještě ohledem na ten veliký vplyv, který Rus, Polsko a Malorus na sebe vzájemně m ě l y, m a j í a v ž d y m í t i budou, říci musíme, že nyní tyto tři části: východní, západní a jižní Slovanstvo, každá pro sebe stojí a isolovány jsou. (Ne vždy tomu tak bylo: Polsko ku př. s Čechy častěji v takovém spojení byli, že stejného panovníka mívali; a ne vždy tomu tak bude: Ilirsko ku př. s Čechy budoucně v mnohem větší vzájemnosti budou než posavad.) — — —

Přehledněme v krátkosti dějiny velikého Slovanského východu, a osudy těchto třech velikých slovanských národů, a uvidíme jak jeden po druhém snažil se o primát, o hegemonii nad ostatními dvěma, co se snad z té okolnosti zeměpisné poněkud vysvětliti dá, že mezi těmito národy od přírody žádné hranice určeny nejsou.

Napřed vládl Kiev a Malorus, tam se utvořila první mohútnost říše a zdálo se,

že i Polsko i ostatní nynější Rus do říše té vtaženy budou. Brzy však klesla veliká říše Vladimíra a s ní upadly vyhlídky na samostatnost národu Maloruského. — Nyní počaly vznikati najednou národ polský i velkoruský, napřed, poněvadž středky jejich Krakov a Moskva velmi od sebe vzdáleny byly, jeden o druhý nedbajíce; potom však tím více přicházejíce mezi sebou do rozličných poměrů, čím více se moc obojích šířila, čím více se hranice říší jejich vzájemně blížily, až konečně spolu bezprostředně hraničiti počali.

Tak se setkali dva nad míru podobní a nad míru rozdílní velikáni: podobni v anarchii a nespravedlivosti domácího zřízení, rozdílní ve víře, jeden samovladařský, druhý aristokratský. Brzy nastala mezi oběma zášť, po zášti vojny, a z vojen utvořila se poznenáhla taková nenávist národní, že jeden o zkázu druhého usilovati počal, a tak ještě až podnes stojí obě národnosti polská i ruská, na proti sobě. — —

Ovšem je lehko objímati v duchu a líbati veškeren svět jako němečtí kosmopolité, taková ctnost je velmi obrovská a při tom nejlacinější ze všech, poněvadž se pouhým větrem, slovem vyplniti dá. Ale prý láska se okazuje skutkem! Máme tedy milovati všechny Slovany, poněvadž s námi stejného původu jsou a podobný jazyk mluví, máme tedy milovati Rusy i Poláky, a Rusové a Poláci mají milovati nás. A ta láska se má ukázat skutkem! — Prosím, račte si těchto několik slov přemysliti. — — — Dvě strany se spolu o život a o smrt potykají, národ ruský s národem polským, kterak je možno s oběma sympatisovati, oba stejně milovati? Nedržet ani s jednou ani s druhou stranou, za takovou lásku se obě strany nepoděkují, a kdo s jednou stranou jest, musí být nepřítelem druhé. Mohli sme i sami na sobě pozorovati, k čemu taková nepraktická, skrze moc poesie vypěstovaná láska a sympathie Slovanská vede. Jenom lidi papouškující po jiných myšlénky mohli se při takových poměrech polsko-ruských udržet ve slovanské všestrannosti: těžko ale bylo postaviti se tu na pravé, na pravdivé stanoviště. Někteří byli nakloněni národnosti polské a nenáviděli ruskou, jiní naopak, a to měla být všeslovanská vzájemnost.

Sám o sobě mohu zde na příklad uvésti jaké jsem fásy prošel ve slovanské sympathii, než jsem své pomatené náhledy rozmásti a v pořádek uvésti dovedl. Z počátku přál sem Polákům nenáviděl Rusy, jak mile sem ale opravdivý stav věcí v Polsku blíže seznal, jak mile mi před očima spadla rouška poeticky zakrývající prosaickou bídnost a zkaženost národu, to jest, šlechty polské: proměnila se hned náklonnost moje v nenávist, a z jakési psychologicky velmi pochopitelné oposice zdáli se mi Rusové lepší býti než Poláci. Dlouho však to netrvalo a nahlídnul sem, že jest Petr jako Pavel, Rus jako Polsko, zmizela slovanská sympathie, naučil sem se Rusy i Poláky považovati při vší příbuznosti jazyků, původu a obyčejů jako národy nám Čechům cizí: naučil jsem se nahlížeti, že nám Čechům není dobře jísti polívku, do které sme nedrobili, a co Rusové a Poláci od starodávna m e z i s e b o u mají, ať si to také m e z i s e b o u vyjednají. Nemoudro a nebezpečno jest připojovati se jakýmkoli způsobem k věcem tak nešťastným a mrzutým, jako jest rusko-polská národní zášť.

Nesmíme ostatně na záležitosti rusko-polské tak zaslepeným okem hleděti, jako větší část ostatní Evropy a zvláště Německo, nesmíme si mysliti nevinného beránka v drápech vlčích, nýbrž vězme, že se vlk s vlkem potykají, a kdo vlastně mezi nimi beránkem jest (že Malorus), o tom povíme níže. Poláci sami dříve tak stáli o záhubu Ruska, jako teď naopak; násilím, lstí, daremnými kousky hleděla republika zničiti říši ruskou, jako jsou teď Rusové ve Varšavě, tak byli Poláci v Moskvě; do chrámů ruských stavěli na potupu a z bujnosti koně, a hanebným spůsobem hubili země velkoruské. (Jak se k Malorusům chovali, neopomineme přidati na svém místě.) Ačkoli nemůžeme schvalovati jednání Rusů v novějších časech proti Polákům, přece by nespravedlivé bylo zamlčeti, že jim nejvíce jen takovou mírou odměřují, jakou jim dávněj v čas mohútnosti své Poláci měřili. Tu se musí říci jenom: „D n e s m n ě, z e j t r a t o b ě!" a těžko by bylo určiti, kdo více vinnen jest.

Dobře vím, že by mi tu někdo namítnouti mohl: ‚V takových tedy okolnostech jest bratrská, opravdu slovanská povinnost naše starati se o smíření těchto dvou národů, jako přítel nedorozumění mezi svými přáteli narovnati hledí. Pak přece docílíme idealu svého, s v o r n o s t i mezi všemi Slovany". K vyvrácení této námítky postarám se dokázati, že se rozepře a boje mezi národem polským a ruským n i k d y utišiti a zkončiti nemohu, a zde přicházíme na Maloruské stepě.

Malorus, Ukrajina jest ustavičná kletba, kterou sami nad sebou vyřkli Poláci i Rusové, jest jablko nesvornosti hozené osudem mezi tyto dva národy, jest příčinou ustavičné nenávisti mezi oběma, pokavád jeden zcela pokořen nebude. Poměr, v jaký napřed Polsko a pak Moskva vstoupily k Ukrajině a Malo- i Bělorusi nikdy tomu nedovolí, aby nějak smířeny vedle sebe stály, aby se přátelsky porovnati a vzájemně hranice mezi sebou položiti mohly. Tak se nad Polskem a Ruskem mstí potlačená svoboda Ukrajiny.

V Polsku i v Rusích panovala nevole, a jenom na obšírných stepích Ukrajiny projížděl se Kozák volný, jako bujný vítr: na těchto stepích utvořila se poznenáhla svoboda přiměřená lidskému důstojenství, jaké

nebylo ani v Polsce a na Rusi, rytířsky bránil zde kozák vlast svou, svobodu a víru, a zaháněl b a s u r m a n y (mohamedány). Ačkoli mezi nimi byli mužové všelikých slovanských národů (i veliký počet vyhnanců českých) převládal vždy živel maloruský, a poněvadž většina národu maloruského v poddanosti u polské šlechty byla, musela vzniknouti nenávist mezi těmito volnými Malorusy, kteří jenom jižnější části Ukrajiny zaujímali, a šlechtou Polskou (Lachy). Nastaly pak ještě horší příčiny k nenávisti pro náboženství: Malorusové všichni horlivě vyznávali řeckou víru, a Polská šlechta s jezovity nekřesťanským, nelidským, lstivým, Bohu a Kristu nemilým způsobem, usilovala jim vnutiti katolické náboženství. Zuřil boj Malorusů proti Polákům, v kterém se páchaly ďábelské ukrutnosti; ve udatné hlavě hetmana Bohdana Chmelnického upevnila se myšlénka osvoboditi dokonce národ od vplyvu Polské šlechty a utvořiti samostatnou maloruskou říši; ale okolnosti nebyly příznivy a tak se musel s částí svého národu dát pod ochranu stejněvěřícího cara, ana ostatní větší část vzdychati nepřestávala pod přetěžkým jhem rozpustilé aristokratie polské.*) Aspoň ta část, která se byla dala ruskému cáru pod ochranu, užívala ještě nějaké obmezené samostatnosti; hetman Mazepa chtěl použíti okolností a založiti svobodnou, zcela samostatnou říši maloruskou, ale Petr V. zvítězil, a Kateřina zničila poslední jiskru svobody maloruské, a dala lid, který až posud osobní volnosti požíval, v rabství, a tak zhasl národ statečný, maje z jedné strany Poláky, z druhé Moskvany za pány (za šlechtu), a počal býti jenom nejnižší luzou ve své vlasti, chráněné dlouho krví vlastních předků.

Není naděje, aby se kdy opět z mohyl (hrobů) povznesli zhůru bujní orlové ukrajinští, jenom strašné, bohatyrské dumky a písně budou věčně hlásat světu nešťastné osudy národu maloruského, a veliké mohyly, rozstavění to po celé zemi strážcové minulosti, věčně se budou zasmušile dívat na kleslé syny Ukrajinské, nad kterými se i zdají kvíleti hejna černých ptáků, polétující od mohyly k mohyle. — — —

Duch národu Maloruského pohřbili Poláci a Rusové, ale o veliké tělo počali se děliti, a jak obyčejně bývá při dělení, počali se svářit a podnes se ještě neporovnali. Oba dva národy Rusové i Poláci vydávají maloruský jazyk (který ostatně i od ruštiny i od polštiny tak vzdálen jest, jako ku př. čeština od polštiny) za nářečí svého jazyka; obzvlášť Poláci snažili se v posledních časech, vidouce velikou přednost na straně ruské, všelijak i dost směšným způsobem lid svůj podmaněný maloruský jenom za zkažené nějaké Mazury, a jazyk organický Malorusů, jenom za špatnou nějakou a pokaženou polštinu vydávati.

Ačkoli ostatně Malorusové i Moskala (Kacapa) i Poláka (Lacha) nenávidí, a od obou dle všech svých vlastností značně a podstatně se liší: přece Rusové co držitelé Maloruska mnohem příznivější okolnost na své straně mají než Poláci: S t e j n o s t v e v í ř e (řecké) a n a h o d i l á s t e j n o s t n á r o d n í h o j m é n a, zvláště zde rozhodují. Moskvané vzali zde zrovna takovou politiku, jako dávněj Poláci s Litvou; jako se tito s ní pobratřili, aby ji pohltiti mohli a popolštiti tak, že tam již nyní celá šlechta je polská: zrovna tak dělají se nyní Moskvané bratry Malorusů, a pod záminkou, jakoby se za útisky učiněné dříve víře ruské a národnosti od Poláků pomstíti chtěli, vydírají jenom poddané Malorusy z rukou Poláků a berou si je sami za poddané. Tak poznenáhla začíná vytiskovati šlechta velkoruská ze všech bývalých východních částí veliké republiky Polské šlechtu polskou.

Tu sme tedy viděli tři veliké národy Slovanského východu, z kterých každý ostatní dva velmi nenávidí; a také spravedlivou příčinu nenávisti má. O bratrstvě zde nemůže být rozumným spůsobem žádná řeč. Nic méně jako na vzdor přece i u těchto národů myšlénka Všeslovanství průchodu ba obliby našla. Zdálo by se, že to proti mně svědčí: zatím ale právě ten spůsob v jakém Poláci i Rusové Všeslovanství rozuměli a přijali, dokáže to zas nejvíce, že nezasluhují naší sympathie.

Rusové (nemluvím zde o vládě, proto že já smýšlení vlády ruské věděti nemohu), chopili se idei Všeslovanstva jak říkáme zuby nechty. V celém světě, zvlášť ale v Evropě jsou Rusové buď nenáviděni neb opovrženi (a to skoro na pořád z dobrých příčin): bylo jim tedy divno ale nad míru příjemno nalézti přece někde na západě přátele. I spřátelili se hned, a sbratřili s námi i s Iliry, považujíce se však potají za starší bratry, za poručníky naše. Ruští panslavisté totiž dle svého pošetilého smýšlení i o nás i o Ilirech se domnívají, že bychom rádi pod jejich vládou stáli!! a pevně jsou přesvědčeni, že jednou všechny slovanské země v moci své míti budou!!! Těší se již, jaká jim porostou v Dalmatsku vína. Tito pánové počínají všude místo ruský říkati a psáti slovanský, aby pak místo slovanský zas také ruský říci mohli.

Sám osobně jsem se na Slovensku dověděl a přesvědčil, že dva ruští profesoři B. a S. cestujíce Slovenskem Slováky popichovali, aby se od nás Čechů v literatuře odtrhli a samostatnou literaturu založili, dokazujíce Slovákům, že jejich jazyk jest mnohem lepší a slovanštější než český, že

*) Jak zvířecky tenkráte šlechta v těch krajinách s lidem svým zacházela, a zvlášť polská šlechta s lidem ruským, o tom zde nemůžeme obšírně jednati.

se každý kmen slovanský samostatně vyvinouti má atd. To arci všechno jen z bratrské slovanské lásky, a ne snad dle zásady: **divide et impera.** — Také jsem se dověděl krásnou anekdotu v Moskvě o 10.000 rublů (asi 12.000 zl. v. č.), kterými Rusové (privátní lidé) dovésti chtěli, aby latinští Ilirové přijali v literatuře cyrilskou abecedu. Všechno jen z lásky bratrské, bez ohledů!

A roku 1806 vyšla v Petrohradě brošurka „Píseň o vysvobození Srbska", v které se Alexandr I. jmenuje Velikým Slovanským cárem, a která se končí tím, „že celá Rusko-Slovanská síla jde vysvobodit všechny sestry své od tyranstva". Ve zvláštním poznamenání praví se tam: „Sestry ty jsou: Polsko, Prusko, Míšeň Saská, Slézsko, Uhry, Čechy, Štýrsko, Ilirie čili Tirol (s i c), Benátky, Korošsko (Karinthia), Dalmatie, Dubravník, Černahora, Albanie, nová Alaunie, Epirotie čili Malá Rus(!!), Bosna, Bulharsko, Sedmihradsko, Multany, Valašsko, stará ruská Halič, a slovem všechna plemena a národy Slovanského původu". Nemůže se říci, že by zde byl který slovanský národ vynechán, není-li několik nových přimyšleno a přislovaněno!!

Nemohu zde obšírně všechno vypisovati a na svědectví uváděti, co jsem v Rusích o Slovanstvu mluviti slyšel a vyrozuměl: dosvědčiti však mohu, že Rusové s ostatními Slovany nikoli bratrsky, nýbrž nepoctivě a soběcky smýšlejí. Jak směšno, jak neprakticky bylo by tedy s tajným nepřítelem svým, který rouchem bratrským chtivost svou jen zakrývá, bratrovati se!! Přiznávám se, že mi Maďaři, co zjevní nepřátelé Čechů i Ilirů jsou milejší než Rusové, kteří s Jidášským políbením přicházejí — nás vstrčit do kapsy. Čechové jsme, a Čechové zůstati hodláme na vždy, a nechceme se státi ani Němci, ani Maďary, ani Rusy, a proto budeme k Rusům chladni, nechcemeli je dokonce nenáviděti.

Ale právě tak chladni buďme i k Polákům. Poláci jsou také Rusové, jenom že s e s v á z a n ý m a r u k a m a. Povědomo, že dříve Poláci o Slovanstvu pranic věděti nechtěli, nezývajíce ho Rusismem, teprva když demokrati a emigranti polští ve Francouzích na šťastnou tu myšlénku přišli, že by snad ostatní Slované také s Poláky zároveň lehkomyslné revoluce vyváděti, a tudy jim v jejich špatně vypočtených plánech posloužiti mohli: tu teprva počali se s námi bratrovat, a již si ve své lehké sanguinické mysli představovali, jak budou oni hegemonii vést mezi západními liberálními Slovany, jak budou oni naši vůdcové, jak my se za ně budem s každým bíti, koho oni nenávidí! Blázni byli, kordy měli! — My zatím ale máme chladnější krev a lepší rozum. Byl také jeden Polák (nebudeme ho jmenovati), který jen proto do Čech hojnost knih polských posílal, poněvadž myslil, že se časem svým p o p o l š t í m e!!

Znamenité jest konečně i to, že Rusové i Poláci jedni druhé vzájemně z počtu Slovanů vylučují: Ruští učení dokazovali o Polácích, že jsou neslovanského plemene Sarmatského (a po tichu řečeno, polská šlechta sama tak smýšlela, držíc svou krev za něco lepšího, než je slovanská a rusínská — selská), a Poláci zas dokazovali o Rusích, že jsou mongolského původu.

Ani Rusové ani Poláci neuměli posavad z myšlénky Slovanstva tak kořistiti, jak by pro ně nejprospěšněji bylo. S jakousi šviháckou nadutostí hledí oba národy na nás Čechy s výšky dolů, jakožto na nepatrný národek: ačkoli se jim při tom zrovna tak děje jako vždy ve světě, kde se nadutý s přičinlivým skromným člověkem scházejí.

Těší mne velice, že zde mohu s chloubou říci, kterak my Čechové, ačkoli dle počtu a mohútnosti proti Rusům, Polákům nepatrný národ, přece u všech rozumných a vzdělaných ve větší vážnosti stojíme; jak čestně se všude o našich předcích, o velikých skutcích českého národu mluví, jak pochvalně se naše upřímné a opravdové snažení v nejnovější době ode všech ctihodných lidí uznává! Rusové jsou všude v nenávisti, Poláky jenom všude litují (nesnesitelný los pro pravého muže litovánu býti!), ale na nás Čechy jistě se zalíbením, s úctou svět hledí, jak chladnou, pevnou rukou saháme do kol osudu, chtějíce ho v běhu zastaviti; jak svými tvrdými, českými hlavami tak setrvale bijeme do stěny předsudků a protivenství, až se sroutí! Krásné, veliké to podívání na národ statečně a mužně bojující o své zachování, o svůj život, o národnost! A máme se snad lekati velikých a mnohých překážek, máme málomyslněti před obtížnou, nepříjemnou cestou, kterou kráčeti musíme? Máme se snad dětinsky, nemužsky na jiného spoléhati? — Čech se práce a překážek neleká, Čech nezmálomyslní, Čech se na jiného nespoléhá: Čech se přičiní, a přemůže všechno.

Právě proto, že se u nás pilněji pracuje, není pochybnosti, že na lepším historickém základu, který máme, a při lepších okolnostech z ohledu všeobecného vzdělání našeho lidu, my Čechové přece ještě v umění, v literatuře a vůbec v štěstí národním i Rusy i Poláky předhoníme. Ačkoli v počtu mnohem slabší jsme než Poláci a Rusové, převyšujeme přece i na počet v duševním ohledu aspoň Poláky; poněvadž v Rusích a v Polsku jenom šlechta čísti umí, a v literatuře národ representuje, ostatní ale národ v duševním, literárním životě, téměř žádného účastenství nemá.

Zde ještě jednu okolnost poměrů národností ruské, polské a maloruské vynechati nesmíme: totiž východní Halič. Obyvatelstvo východní části Haliče jsou Rusíni (Malorusové) a dohromady s uherskými na počet tři miliony vynáší. To jsou jediní

Malorusové, nestojící pod vplyvem národnosti velkoruské. Poněvadž však až posavad vždy od šlechty polské v náboženském i politickém ohledu utištěni byli, a národnost jejich nikterak uznávána, tím méně podporována a vzdělávána nebyla: panovalo o nich vždy domnění, že s žádostivým okem do moskevské říše hledí, kde zvláště náboženství jejich tak slavně panuje. Zněmčiti tento lid není možná, zpolštiti není radno, kdyby se ale národnost jejich uznala, pojistila, a podporovala, a na základě historie maloruské, i nářečí maloruského vzdělávala: nejenom žeby tam všechny sympathie ruské i polské přestaly, ba tito z ohledu národnosti svobodní a samostatní Rusínové, stali by se přirozeným během hlavní antagonisté Velkorusů, a naopak by i veliká část ostatních Malorusů s těmito sympathisovala. — Vláda naše učinila sice již jeden hlavní krok tím, že mezi Rusíny aspoň jeden vyšší vzdělaný stav utvořila. Dříve totiž všechni drobet vyšší byli Poláci, a naše vláda dotovala pořádně kněžstvo řecko-unitské a postavila ho s katolickým, i ve vzdělání i ve vážnosti na stejný stupeň (dříve byli popové ruští v Haliči pouze nevzdělanci v ničem od ostatního lidu se nelíšíce), a tím již dostal národ v duševním ohledu nějakou representací. Kdyby mu teď ještě školy popřány byly, kdyby závazek k šlechtě tak tuhý nebyl, a kdyby jmenovitě záhubnými normálkami ušetřen býti mohl: získal by se tak národ téměř nový, zcela a upřímně vládě oddaný. Do podrobností zde o tom řeč šířiti nemoha, odkládám další rozpravu o tom až někde k příznivějšímu místu.

Konečně ještě za dobré uznávám hlavní příčinu uvésti, která mne pohnula, abych odůvodněné mínění své o Slovanstvu veřejně zde v novinách pronesl. Známo jest každému, kterak zlomyslní lidé, zvlášť němečtí spisovatelé v říši ustavičně poctivé a bezelstné snažení naše o zvelebení národnosti a jazyka našeho všelijakým podskočným způsobem zle vykládají, viníce nás u vlády, jako bychom zrádu proti ní ve spolku s ostatními Slovany zamýšleli. Dobře známe soběcké příčiny, z kterých se nám tato křivda děje, poněvadž těmto lidem, kteří by nás rádi poněmčili a tak svůj národ naší záhubou rozmnožili a povznesli, nad míru protivné jest zvelebování a vzrůstání národnosti české. A poněvadž tedy spravedlivým spůsobem nic proti naší národní věci míti nemohli, hleděli nás co tajné přátele Rusů před celým světem osočiti. Ačkoli nepravdivost tohoto obvinění mezi námi vůbec a snad i jinde uznána jest, umínil jsem si přece, d o k á z a t i, že takové sympathie mezi námi, Poláky i Rusy ani býti nemohou, jakož i o celé myšlénce Slovanstva vůbec jasně se vyjádřiti, aby budoucně takovým lidem i ta poslední bránka, z které proti nám výpady činili, zavřena byla.

Z té příčiny sepsán jest tento obšírnější článek; obšírnější pravím jen s ohledem na místo, kde vytištěn jest, neboť myslím, že by se o věci pro nás tak důležité mnohem obšírněji a na mnohých místech i srozumitelněji a s mnohými výklady, které jsem zde pro krátkost dáti nemohl, jednati mělo. Co jsem napsal vyplývá z čtení skoro všeho co posud o záležitosti Panslavismu psáno jest, a z osobní zkušenosti mé, kterou jsem dílem na cestách, dílem z knih o slovanských národech nabral, a všechno zde napsané jest úplné přesvědčení moje. Hlavní zásady celého pojednání, které zde ještě dohromady sestavím, jsou tyto: Slované nejsou jeden národ, nýbrž čtyry tak samostatné a tak mezi sebou nespojené národy, jako které koli jiné národy evropejské. — Každý z těch národů Slovanských sám pro sebe stojí, a jeden za druhý ani v dobrém, ani ve zlém neodpovídá; čest a hanbu národní nemají společně. — Pro velikou podobu jazyků slovanských užitečno a potřebno jest každému národu slovanskému literárně co možná nejvíce ostatních si všímati, a z jejich literatur a jazyků, a národností pro sebe kořistiti. — Jenom mezi Českým a Ilirským národem mohou být kromě toho větší sympathie, proto že dle nynějších poměrů, jeden druhému nikoliv nebezpečen, ovšem ale prospěšen býti může. — Mocnářství Rakouské jest nejlepší garantie na zachování naší a Ilirské národnosti, a čím výše vzroste moc císařství Rakouského, tím jistěji stojí naše národnosti. — Aby někdy Slované všichni jediného jazyka v literatuře užívati mohli, je věc nemožná a proto každé snažení k tomu nesmyslné, a jako maření času škodné. Nikdo zde nepoukazuj na Němce, že oni jsou nyní v jedné literatuře spojeni, ačkoli mezi jednotlivými nářečími mnohem větší mezery jsou, než mezi slovanskými. Němci byli dříve již politicky spojeni, a okolnosti které u nich literaturu jednu utvořili nejsou mezi Slovany. Zkrátka s hrdostí národní řeknu: „Já jsem Čech“ ale nikdy „já jsem Slovan“. Kdykoli se nazvu Slovanem, učiním to vždy jenom ve smyslu učeném, země- a národopisném. Slované mají čtyry vlasti a ne jednu vlast: a patriotismus slovanský jest jenom o něco méně horší než kosmopolitismus. Lépe jest méně lidí ale důkladně a vřele milovati, než každého trochu.*)

———

*) K tomuto článku, jenž vyvolal velké pobouření mezi tehdejšími starovlastenci a platonickými slavofily (odpověděl za ně drsně Jakub Malý), vrátil se Havlíček roku 1850. v listopadu, a to v redakčním dodatku k dopisu ze Slovenska, jehož pisatel napsal, že „Havlíček, co byl odepíral Slovanstvu realnost, od té doby . . ku předu pokročil, aniž se najde, kdoby rozumně zapírati chtěl, že se nyní na základě slovan-

O dopisech z venkova.

(Pražské noviny 24. a 28. května r. 1846.)

Z ohledu dopisů z venkova, dříve nejvíce ve Květech, pak ve Včele a nyní zas v těchto Novinách umístěných panuje největší různost mínění. Jsouť někteří, jimž se dokonce takové (jak říkají obšírné, malicherné) dopisy o tancích, pití, zpěvu a divadle protiví, a jiní zas naopak s největší oblibou právě tyto dopisy čítají, tak že nám i za zlé vykládali, proč ve Včele letos žádných nepodáváme. Pokusím se tedy o věc na první pohled sice těžkou, totiž dokázati, že obě strany, t. j. příznivci i nepříznivci dopisů z venkova **vlastně stejného smýšlení** jsou: po nějakém však věci té uvážení nahlídneme, že zde jako vůbec přečasto v jiných pádech, lidé vlastně co do věci stejně smýšlejíce jenom o slova se hádají. Okáže se totiž, že proti **dobrým dopisům** z venkova žádný nic nenamítá, až jenom povíme, jaké dopisy dobrými nazývati se mohou.

Hledati v časopisech a zvlášť v novinách **pouze vyražení**, jest za našich časů již věc, abych nejmírněji řekl, zastaralá, a časopisy takové, které pouhou, jalovou zábavu čtenářům svým přinášejí, mohou se posavád udržeti jenom v zemích méně osvícených, pohroužených ještě v starém, nepraktickém, dětinském stavu veřejného smýšlení, kde každý jen o svůj hrnec dbaje, nechává svět běžeti jak běží, a pokavád jeho chalupa nehoří na hašení nepomyslí. V takových zemích naplněny jsou noviny a časopisy samými správami o divadle, o herečkách, o zpěvácích, o koncertech, o dobročinných sbírkách a almužnách, o zábavách a hříčkách, o strašlivých mordech a neštěstích, rebusy, anekdotami a podobnou žurnalistickou plevou. Takovým ale spůsobem hanobí se časopisectví, a národu jako dítěti podává se řehtačka, hračka do rukou, aby na nic důležitějšího neměl kdy mysliti; veškeré zemi hlásá se obšírně, jakou sukni která herečka v kterém kuse na sobě měla, kolik lamp bylo rozsvíceno:

———

ském pohybuje.“ Na tato slova uznal Havlíček za nutné dodati následující:

„Pan dopisovatel naráží zde nepochybně těmi slovy: „*že Havlíček odpíral realnost Slovanstvu a že od té doby ku předu pokročil*“ na jeden náš článek vytištěný před několika lety v Pražských Novinách tuším pod titulem Slovan a Čech, a musíme litovati, že jak patrno jest tomuto článku docela jiný smysl podkládá. Smýšlení moje o Slovanstvu není zajisté až posud jiné než bylo při spisování onoho článku, já totiž tehdá jako nyní stál jsem na tom, že chtějíce býti dobří Slované, musíme napřed pěstovati dobro svého vlastního kmene a že Slovanstvo jen tenkrát se upevní, když jednotliví jeho kmenové jmenovitě Čechoslované, Jihoslované, Poláci a Rusové, každý se vzmůže a mezi sebou ve vzájemné přátelské podpoře o závod půjdou. Tehdejší můj článek směřoval proti jistému, zvláště v Čechách a na Slovensku tenkrát velmi obyčejnému nepraktickému obyčeji, kdežto se velmi mnoho mladých mužů učilo jinoslovanským nářečím, neumějíce ani pravopis svého vlastního, kdežto se blouznilo o jistém všeslovanském jednom společném nářečí a zanedbávalo se vzdělávání vlastního kmene. Já neodpíral Slovanstvu realnost, nýbrž dokazoval jsem jen, že realnost Slovanstva založena jest na realnosti jednotlivých kmenů, a slova moje, „že s hrdostí řeknu: já jsem Čech, ale nikoli: já jsem Slovan“ nemohou se tak rozuměti, jakobych snad Slovanem býti se toho času byl styděl, nýbrž jen v tom smyslu, že Slovanství jest teprva ideal, ku kterému směřujeme, že tedy nemožné jest v praktickém životě již nyní se opírati na ten ideal, asi tak jako ten kdo vydělává a šetří a bohatým býti chce, již napřed se svým *budoucím* bohatstvím se chlubiti nebude. Jisto ale jest, že vědomí společného původu a jistého bratrství není posud ještě *obyčejné* u slovanských kmenů, a každý tedy uznati musí, že něco jiného jest pracovati k rozšíření tohoto vědomí na nynější praktické půdě a něco jiného předpokládati něco co by mělo být, co si přejeme již jako skutečné a stavěti na tom již základy.

Já jsem tedy, abychom to zkrátka řekli, nemluvil mnoho o Slovanství, ale jednal jsem vždy jako Slovan a sit venia verbo — jako panslavista, což zajisté i před sepsáním onoho článku i po něm vždy každému patrno býti muselo.

Zcela naopak ale — zdá se mi — bylo chování tak zvaných Novo-Slováků; oni vždy nadšeně mluvili o všeslovanství, ale jednali zřejmě proti němu, poněvadž vystoupením svým a uvedením nářečí místního do literatury místo dosavadního s námi společného jazyka seslabili právě ten kmen slovanský, který má nejtěžší boj s největšími a nejnebezpečnějšími nepřáteli Slovanstva. Nebude nám jistě nikdo pokládati za nějakou kmenovou vypínavost, když řekneme, že osud Čechoslovanů rozhodne také osud celého Slovanstva, a že jestli my padneme v duševním a snad i materialním boji proti Němectvu, také polský a jihoslovanský kmen těžce ponesou následky našeho pádu. Specialní českoslovanská province Čechy připadá nám jako bašta u mostu, přes který vede cesta do srdce slovanského, a tuto baštu, ve které náš slabý kmen již přes tisíc let vede boj se silnějším nepřítelem, máme všichni ve společném interessu upevňovati a hájiti, nikoli slabiti. Jestli Čechy padnou, jistě se ani Morava ani Slovensko neudrží.“

Pozn. vyd.

jaké ale světlo v zemi svítí, na to se nedbá; když se kterýkoli basista neb tenorista z místa hne, musí se to hned veškeré říši všemi časopisy troubiti; ale v zemi se mohou díti proměny nejdůležitější, aniž naleznou v časopisech ohlasu nějakého neb posouzení.

Jestli se však v našich českých časopisech o bálech, o koncertech a besedách, o divadle atd. častěji píše, jest to zcela jiná věc, která se dle svrchu uvedeného žurnalistického nemravu posuzovati nesmí: známo jest, že my těchto jinák nepatrných věcí užíváme jenom co nástrojů k dosažení něčeho velikého ba nejdůležitějšího, totiž národnosti a jazyka. Ačkoli sice v zákonech národnost česká a jazyk náš rovného s německým práva má, přece se v praxi zcela jinák děje a nemajíce jiných prostředků v rukou, musíme besedami, koncerty, bály, divadlem lásku k jazyku a cit národní vzbuzovati. Proto mají opravdu správy o těchto českých bálech, besedách, divadlech atd. pro celou zem za nynějších časů znamenitou důležitost: poněvadž nám především nejhlavněji na tom záležeti musí, aby náš jazyk všude, kde zapotřebí, v úřadech, ve školách, ve vyšší společnosti, u veřejnosti náležitého průchodu dosáhl, zkrátka, abychom se opět pravými Čechy stali.

Nikdo nemluv, že na jazyku nic nezáleží, jakým mluvíme, českým neb německým, že již nyní lépe jest opovržený a zanedbaný český jazyk nižším stavům zanechati, a němčiny k vůli větší kultuře se přidržovati. To by bylo zrovna tak, jako by někdo ptákovi, který maje křídla svázaná po zemi běhati musí, radil, aby si již raději neužitečná křídla svá ustřihnouti dal a na věky s čtvernohými na dvou nohách svých poskakoval. Ne, věčně o to dbáti musí, aby svázaná křídla svá, možnáli, uvolnil a vzhůru vzlétnul do svého přirozeného živlu. O to také i my nyní hlavně dbáti musíme; kam a jak vysoko potom doletíme, o tom prozatím ani řeč, napřed křídla rozvázat.

Noviny mají být jako památníkem, deníkem života národů, věrným a pokud možná úplným ohlasem všeho důležitého, co se děje. Dobře zřízené noviny mají každého jednotlivce zpraviti a poučiti o všem, co se na jiných místech znamenitého přihodilo, aby tak udrženo bylo spojení jakési mezi rozličnými zeměmi a mezi jednotlivci každé země, jimž na stavu země vůbec a na pokroku něco záleží.

Poučení a povzbuzení — hlavní to živly novin — stávati se mohou dílem theoreticky, to jest zvláštními poučnými články, dílem zas (a nejlépe) prakticky, uváděním příkladů, to jest jednotlivých opravdivých událostí, abychom se dle nich, když dobré jsou, říditi, a jsouli chybné, jich se vystříhati mohli.

Již samo sebou se rozumí, že si domácí noviny přede vším jiným a nejvíce všímati mají vlastní země své: směšno jest zajisté dovídati se o věcech, které se u nás dějí, teprv z cizích novin a časopisů.

Články poučné, pak zahraničné správy z jiných zemí, a události hlavního města podávati, celým novinám jistý směr a tendencí způsobiti a udržeti, má a může být ovšem úkol redaktorův. Tím však ještě není representována veškerá země, i v ostatních městech a krajích dějí se dobré věci, které pochvalu, a též zas chybné věci, které důtky zasluhují; aby se ostatní kraje dle dobrých oněch říditi a chybných vystříhati mohli. Majíli tedy být noviny pravým ohlasem celého života vlasti naší nesmí v nich nikterak chyběti tento poslední živel, který jest zas úkol dopisovatelů.

Dopisovatel každý má být věrným ohlasem svého města neb své krajiny, všeho důležitého pilně si všímaje, má o tom ostatním dílům vlasti potřebné správy podávati. Co však kde důležitého jest, neumíme pověděti: kdybychom o tom o všem věděli, nemuseli bychom na dopisy čekati. Zůstaveno to již samému dopisovateli rozsouditi, kolik by se z toho, co se v jeho městě děje, neb nachází, hodilo, veřejně celé vlasti oznámenu býti, tak aby z toho pro všeobecnost nějaký zisk povstati mohl. Zajisté každý kdo takovýmto spůsobem k celku přispěti chce především povědom býti musí poněkud v celé zemi, aby posouditi mohl, co v jeho městě a okolí zvláštního, jinde neznámého a tudíž paměti a následování hodného jest.

Posavád byl nejvíce obyčej podávati jenom zprávy o tom, co se národnosti, řeči týkalo, tedy o besedách, divadlech atd. Proti takovým zprávám ovšem nic nemáme, podajíli se jenom v slušné krátkosti, a bez všelikých obyčejných úvah, a úvodů a intrád, které když se neustále s malými jen variacemi ode všad opakují, nevyhnutelně omrzelými se stávají. Dopisovatel každý musí na zřeteli míti, že nepíše jenom pro jedno, své město, kde ovšem každá ta maličkost snad důležitá a zajímavá býti může, nýbrž pro celou zem. A kam by noviny stačily, kdyby se o každé besedě tak obšírná vědomost podávati měla. Zajisté my zde v Praze do roka více besed míváme, a důležitějších i skvělejších než snad kdekoli jinde a přece se jim tolik místa v časopisech popřáti nemůže a nesmí.

Avšak nesmíme v jednom jediném směru jako zdřevěněti, a jednou cestou jeden za druhým se ženouce, všeho ostatního si nevšímati: byla by to neprominutelná jednostrannost, která by nám časem svým velice škodila. Až posud byly časopisy naše téměř jednostranně toliko orgány pro řeč a národnost, všechen ostatní život zanechávali sme jenom německým časopisům, tak, že chtělli se kdo o něčem, národnosti se netýkajícím dověděti, k těmto německým

listům obrátiti se musel. Tak jsme se jako sami z opravdovosti vyobcovali, živouce ve světě budoucím, který teprv časem svým utvořen býti může.

O nynější skutečnost opříti musíme snažení své, v kterém se všichni, byťby si jinák nejrůznějšího mínění, srovnáváme, totiž o pokrok a zvelebení naší otčiny. A tu podává celá statistika hojných příležitostí ba pohnútek k dopisům. Skoro v každé krajině, v každém městě je něco zvláštního, jinde neobyčejného co zasluhuje odjinud povšimnutí a následování: buď nějaké obyčeje právní neb domácí, nějaký zvláštní úřad, nějaká dobrá jinde nezavedená praxe: buď zas nějaký dobrý ústav, vyučování, zvlášt dobře zřízená škola atd.: buď nějaká dílna, nějaký neobyčejný průmysl, jiný druh hospodářství atd., co všecko vypočítávati ani zapotřebí není. Vůbec celá statistika poskytuje nejlepší a nejužitečnější správy: a často věc, která se člověku nemajícímu dobrý přehled jenom nepatrnou býti zdá, předůležitá jest, a může když se veřejně ohlásí zavdati příležitost k žádoucím opravám jinde.

Již to by pro vznik našich nyní tak hluboce kleslých měst (porovnámeli je s dávným skvělým stavem mohútnosti), velice prospěšno bylo, kdyby nám z každého někdo důkladně popsal celý statistický nynější stav, mohútnost, jmění obce, administrací, počet úředníků a platy jejich, zvyky representační; příjmy a vydání obecní, atd. Jistě se skoro v každém městě někdo nachází, kdo by k takové (ovšem nelehké) práci chuti a schopnosti měl, a tak by pak jedna obec dle druhých porovnávati mohla svůj vlastní stav a učiniti si mnohé notabene. My zas podáme časem svým popsání starodávního zřízení obcí našich.

Veřejnost je hlavní základ všeho dobra v zemi, zachováli se všechno jen pod pokličkou, nepodrobeno soudu veřejnému, nemůže se nic napraviti, a tak odsouzeni zůstaneme vždy k starému šlendryanu, a necháme se ve všem od jiných národů předhonit. To nebyl způsob našich předků, kteří ve dobrém zřízení obecném buď jiným za příklad sloužili, aneb aspoň ostatním se vyrovnali.

Že takové zprávy s mnohými nepříjemnostmi spojeny jsou, že se tu ten, tu onen uraziti, tu pochvalou něčí jiných záští vzbuditi musí: nahlížíme dobře. Avšak kdo by se tomu vyhnouti chtěl, musel by věčně spáti a zkameněti; kameny se nejlépe srovnají, protože každý tam ležeti zůstane, kam ho položíme, ne tak lidé, kteří se hýbati, pokračovati mají. Dobré svědomí nebojí se veřejnosti, a se zlým se nemají dělat complimenty.

Jen kdyby někdo odkudkoli s takovými správami počal, ostatní jistě následovati budou. Pro uvarování však rozličných maloměšťáckých mrzutostí a klepů, ubezpečujeme každého takového P. T. pana dopisovatele, že se jeho jména, pakli mu na tom záleží, od redakce nikdo nedoví. Redakci samé musí se ovšem pravé jméno p. dopisovatele oznámiti, poněvadž za pravdivost takových správ, kdyby zapotřebí bylo, úředně státi musí.

Co jest obec?

(Pražské Noviny, v listopadu a prosinci 1846.)

Kdyby tak člověk jen po naší milé vlasti cestoval a všeliká místa a místečka navštívil, a pak odpověditi měl na tuto otázku, musel by asi říci: „Obec jest místo plotem ohražené, nad každými dveřmi jest numero, v jednom domě bydlí rychtář, v jednom servus, v jednom slouha a v prostředku je louže“. Nic víc? — Nic. — A proč tedy jsou ty domy a chalupy pohromadě? — Nevím věru, leda snad proto, aby, když jedna chytne, i ostatní lehce shořeti mohly. — —

To by byl ovšem malý prospěch obce, ale jinak není. Lidé jsou pohromadě, bydlí jeden vedle druhého, v jedné obci, v jedné společnosti, ale nepomyslí a nevědí proč a nač. Nezpácháme křivdu, řeknemeli že snad z tisíce jednomu z našich krajanů nenapadlo, proč tak asi vedle sebe ve společnosti, v obci žijeme, proč nesedí každý člověk a každá rodina sama o samotě od ostatních vzdálena a oddělena. Věru bychom museli pochybovati o důstojnosti lidské, kdybychom náležitě a přísně vypočítávati chtěli, co člověk buď dělá neb s sebou dělati nechá, nevěda proč a zač.

Pouhé pohromadě bytí, vedle sebe bytí beze všelikého vědomí, bez vzájemnosti není ještě obec a nejlepší příklad takové společnosti vidíme při stádě, které hnáno jsouc kamkoli od pastýře svého, ačkoli opravdu ve společnosti žije, přece žádných výhod z toho neužívá, ba naopak ještě škodu trpí, jelikož jedno druhému jen pastvy užírá a překáží. Nemůže se tedy stádo nazvati obcí, proto že jeden úd druhému nepomáhá, proto že nemají společného účele svého. Tak též by se obcí nazývati neměla vesnice neb městečko, kde lidé pouze vedle sebe bydlí, toliko sobě překážejíce a škodíce, aneb aspoň žádného šlechetného vyššího společného účele nemajíce. Proto jest obec, jest společnost, aby co jednotlivý sám dovésti nemůže, spojené síly dokázaly: pásti se ale může každé zvíře samo, k tomu nepotřebí stáda. Stádo jest jenom pro pohodlí, pro zisk pastýře, ale obec má býti pro pohodlí, pro zisk všech.

Dobré příklady obce vidíme jen při tvorech, které nerozumnými jmenujeme, bezpochyby proto, že my jim sami nerozumíme: při mravencích a včelách. Tu nej-

lépe poznati můžeme užitek pravé obce, pravé společnosti, když vidíme, jak veliká díla provedou tak maličcí tvorové společně. Ba ještě více tvorové tito by bez obecného společenského zřízení ani obstáti nemohli, tak velice již do jejich přirozenosti vložen jest pud obecenský, společenský. V tom ohledu tedy i samého člověka převyšují, který často dokonce osamotněle žije, neznaje ani dobrodiní společenských svazků. A kde i člověk opravdu ze jména v obci žije, jak častokráte jej vidíme zanedbávati buď úmyslně neb z netečnosti všeliké povinnosti a výhody občanské, jak často ještě ostatním spoluobčanům svým na zkázu a na překážku bývá?

Na dvou velikých hlavních základech vystaven jest veškeren lidský svět, Schiller je jmenoval hlad a lásku, my je pojmenujeme: náklonnost (poněvadž se již u nás láska béře jen ve smyslu sexualním) a užitek, a stavíme náklonnost jen honoris gratia na první místo, neboť v opravdivém světě skoro vždy na něm užitek (hlad) stává. Cokoli člověk dělá, činí buď z náklonnosti, neb pro užitek (leda by nic nemyslil a dělal všechno nevěda proč, mechanicky), a blažený ten, kdo všechno užitečné činiti může z náklonnosti, a komu všechno, co z náklonnosti učinil, užitečné jest.

Zde stojíme při základním uzlu člověčí bytosti, při egoismu (pro užitek) a při mravnosti (z náklonnosti). Co jest vlastně egoismus (soběctví), přetěžké to určení, a nižádná lidská moc udati nemůže při jednotlivých činech hranice mezi egoismem a mravností. Člověk může nejkrásnější činy vykonati z nejšpinavějších, z nejzištnějších a nejnemravnějších pohnůtek, a naopak dobrý úmysl může před světem platiti za zlý!

A proto by nebylo dobře snovati základy veřejného zřízení obce na pouhé náklonnosti, na mravnosti, z té příčiny, že lidský bystrozrak dobře provedené pokrytství proniknouti nemůže, a tedy by od soběckých chytráků, vydávajících se za nezištné obětovavé muže, přečasto šizen býval. Jenom rodina, tato malá obec, jest výhradně založena na náklonnosti, poněvadž se v ní, jakožto vždy pohromadě žijící pokrytství mnohem tíž provésti dá, ačkoli i tu máme mnohé ošklivé příklady.

Každá dobře zřízená obec musí být ale jen založena na užitku a sice na užitku všeobecném. To jest každý jednotlivec musí z toho užitek míti, že v obci žije, sice jest tato obec špatná. Každá obec jest jakési obmezení svobody jednotlivců, člověk právě tím, že do obce vstupuje, k rozličným povinnostem se zavazuje, které by sic jinák (jako pouhý člověk osamělý aneb v rodině živoucí) neměl, a k těmto povinnostem zavazuje se dobrovolně jen proto, že z toho spolku, od té obce za to větší užitek očekává. (Nebereme zde užitek jen ve smyslu nejhrubším.) V obci platiti musí zásada: Něco za něco, nic za nic, a čím více se obec drží té zásady, tím dokonalejší jest.

Aby nám nikdo zle nerozuměl, musíme doložiti, že náklonnost, obětavost atd. (co se patriotismus zove), nikterak z obce nevylučujeme, tyto vždy v obci budou a býti musí, ale jenom že nahodile a tak, aby obec sama na nich založena nebyla, aby nechtěla obec státi a zkvetati patriotismem a jinými dobrovolnými skutky občanů. Neboť každý nahlížeti musí, že by takový základ při známé povaze lidského ducha jen slabý a nejistý, ba nanejvýše nebezpečný býti musel.

Samo sebou se již rozumí, že nemůž býti žádná obec jenom k prospěchu (pro užitek) jednoho neb několika málo osob, sice by přestala býti společností. Když se jakákoli společnost a k jakémukoli oučelu sestoupí, není sice zapotřebí, aby každý jednotlivý oud té společnosti stejné obtíže nesl, t. j. stejně k společnému oučelu přispíval: to však nevyhnutelně při každém spolku býti musí, aby každý oud v tom poměru užíval společných výhod a užitků, v jakém poměru nese společné obtíže, totiž aby ten, kdo více přispívá, zase větší podíl bral z vytěženého, sice jest společnost založena na nespravedlivosti.

Totéž i v obci musí býti, poněvadž i obec jest společnost. I v obci tedy má ten, kdo více přispívá k obecnímu dobru, buď si to penězmi (daněmi) nebo prací svou, aneb jiným jakýmkoli spůsobem, větší podíl dostávati z výhod obecních. Aneb obráceně řečeno, kdokoli chce v obci větších výhod užívati, musí i větší obtíže nésti k obecnému dobru. Darmo aneb zpolodarmo užívati všelikých výhod a užitků na cizí útraty a na cizí obtíž jest nedůstojno čestného člověka, jest buď lupičství aneb nectné darmochlebství.

Není snad zapotřebí, abychom věci tyto šíře a určitěji vypisovali, udávajíce rozličné způsoby takových proti pravému oučelu obce čelících poklesků; soudný a přemýšlející čtenář sám si je zajisté pomyslí, jelikož ne zřídka se přihazují. Považujeme však toto zde v krátkosti postavené co dostatečnou odpověď na všechno, cokoli se o aristokratii, demokratii, monarchii atd. obyčejně mluvívá. Každé zřízení obce jest dobré, kde se nadřečený spravedlivý poměr zásluh a výhod každého jednotlivého ouda shledává, a oud požívající v obci výhod větších, než jsou jeho zásluhy, jest nehodný oud obce, buďsi on v jakémkoli stavu a v jakékoli důstojnosti: neboť takový oud jest k obtížnosti ostatním ne však ku prospěchu jejich. Rozumí se samo, že nehodnost takového soběckého ouda a jeho škodlivost tím větší jest, čím výše v obci samé stojí t. j. čím více a čím větších výhod užívá od obce, nekonaje za ně obci přiměřené služby.

Mnohem však horší ještě jest takový oud, jenž nenesa přiměřené obtížnosti obecní, ještě sám buď celé obci aneb jednotlivým oudům obtížnosti činí, a nepomáhaje dle povinnosti své k dosažení obecních oučelů ještě jim úmyslně překáží. Takový oud neb takoví oudové obce jsou mnohem horší než zjevní nepřátelé obce.

Účele obce mohou býti velmi mnohé a rozmanité, a každá obec může si dle všeobecné vůle oudů svých jiné oučele vytknouti: my zde jenom o obyčejnějších, všeobecnějších a důležitějších účelech obce promluvíme.

Nebylo by dobře rozkládati a posuzovati zde rozličné oučele obce bez ohledu na naši skutečnost, neboť jsme již dávno přesvědčeni, že se má při každém přemýšlení a rozjímání vyjíti od něčeho skutečného, ne pak ve větru i d e a s h o n i t i, jak praví náš Komenský velmi trefně v Labyrintu Světa. —

Přede vším zde musíme pozornost na jednu sice nahodilou, ale předůležitou okolnost obrátiti, a sice na tu, že jsme do obce, ve které žijeme, dobrovolně a po dobrém rozvážení nevstoupili, nýbrž se v ní zrodili, a tak nechtíc se oudy obce stali. Když člověk sám a dobrovolně k obci přistoupí, skoro vždycky celé zřízení její zná, a právě proto přistupuje, že se mu toto zřízení a tyto ústavy zalíbily, že souhlasí s jeho smýšlením. Takový pak oud obce, znaje zákony a účele obce a řídě se dle nich, jest vždy užitečný. Naopak ale občané nepřistoupivší dobrovolně k obci, a žijíce v ní jen proto, že se tam narodili, neznají obyčejně (nemyslíme, že by tak vždy býti muselo) ani oučele obce své, ani zřízení (zákony) její, a takové občany neměli bychom ani občany nazývati, nýbrž vlastně n á b y t k e m obce. Neboť zrovna tak, jako almara postavená k pohodlí mému v mém pokoji nemůž býti nazvána obyvatelem mého pokoje, protože tam stojí nevědomky, a ne k svému nýbrž pouze k mému prospěchu: zrovna tak obyvatel obce, neznající účele a zřízení její, a nepůsobící vědomě a samovolně k tomuto účeli nezasluhuje jméno občana, a není také oud, nýbrž nábytek obce. Toto podobenství dále vysvětlovati nemůžeme: každý však sám nejlépe to učiniti dovede.

Občan neznající účele a zřízení (zákony) obce své, nevědoucí co se v ní děje, jak se řídí, nechápající celé ústrojí její, nemůže také ani dobře znáti své povinnosti, tak jako ani svých práv nezná. Taková nevědomost a slepota občanů jest však k největší škodě celé obce (ovšem i všech občanů jednotlivých).

Každému z nás budou následky té nevědomosti známy ze zkušenosti. Jak často vidíme muže jinák v privatním životě svědomité, kteří by žádným způsobem nikoho ze sousedů svých ani o nejmenší věc neošidili, proti státu jednati lstivě a velmi ošemetně. Patřme na veřejné stavby, na silnice, železnice, na pachty, odvody k veřejným zemským potřebám a vůbec na všechno, co obec na své útraty koná, jaké se tu často dějí podvody!

Tu pašováním, tu podvodnickým vyhýbáním-se dani předepsané, tu uplácením, tu zas přijímáním úplatků, tu špatnou prací atd. atd., nejeden dle svého spůsobu šidí obec. Ba tak dalece jest v tom ohledu cit kleslý, otupělý (neb vlastně neprobuzený), že takové podvody obce ani ve veřejném mínění hanebné nejsou. Kdož by se ku př. styděl říci, že kouří pašovaný tabák?

D u c h o b č a n s k ý, o b č a n s k é s m ý š l e n í chybí v takových obcích, ve kterých občané ve správě obecní žádného podílu a hlasu nemají, o zřízení a účelech obce nic nevědí, kde se správa veřejně a všem před očima nekoná. Jaký pak div, že občan nenahlížeje, kterak i jeho oběti k udržení celku nevyhnutelně zapotřebí, nevida náležitého spojení mezi obtížemi, které pro obec nese, a užitky, jaké od ní béře, poněvadž vždy jen obtíže své (daně a služby) patrně na očích má, prospěch ale ne tak patrně: jaký div pravím, že se občan takovou obec co nějakou obtíž považovati naučí, a potvrzen ještě v mínění svém nevlídností a nespravedlivostí ouřednickou (za niž arci obec vždy nemůže), konečně obec za zjevného nepřítele svého a škůdce drží, a nepřátelsky proti ní jedná, nemoha mocí, aspoň lstivě a podvodně?! Tak se tedy v takových obcích, ve kterých lid úmyslně v nevědomosti obecného zřízení, obecných výloh a příjmů, obecné správy držán jest, tentýž lid naučí považovati obecné jmění co jmění ne své, nýbrž cizé a sice jmění bohaté osoby, které to, jak on ve své sprostnosti myslí, málo uškodí, budeli o něco ošizena; platiti daně jest mu nanejvýš obtížno, poněvadž myslí, že on chudší dává bohatšímu, jelikož nenahlíží a nahlížeti nemůže, že tyto daně vlastně dává jen sám sobě, jako z jedné kapsy do druhé. (Tu arci máme na zřeteli jen spravedlivé zřízení obce, kde každý takové užitky má, jaké obtíže nese a jaké práce koná, kde nejsou marní darmochlebové žijící z cizí práce, neboť taková nespravedlivá obec jest arci škůdnice mnohých občanů.)

A však i vzdělanější oudové takové obce, kteří o takových věcech dobré nahlídnutí mají, přece však zjevně nevidí, jakou cestou příjmy obecné jdou na vydání, aniž přesvědčeni jsou, že všechno dobře, moudře a spravedlivě řídí (poněvadž řízení tajné jest), i tito vzdělanější občané chovají k obci své vždy nedůvěru. Taková občanská nesvědomitost a netečnost zmocní se všech stavů, každý dle postavení svého zkracuje obec a její jmění, ten nesvědomitým placením daně, onen podvodnickou aneb aspoň nedbalou službou, jiný zas patrným zlodějstvím. To však málo kdo považí, že ko-

nečně jen sebe sám a své přátele šidí. Neboť když jiní příjmy obce zkracují, vyhýbajíce se podskočně daním, clu atd., jiní zas vydání její zvětšují, konajíce jí špatnou službu za dobrou mzdu, což z toho konečně ze všeho pojíti může? Jen špatný stav obce, totiž že nemůže tak mnoho prospěšného občanům podávati, jako by podávala, kdyby se všechno svědomitě konalo a odvádělo.

A jak směšné, jak dětinské jest při tom celé toto počínání? Žádný nepováží, že při všem svém podvodu přece vlastně tolik daně platí, jako by platil bez něho. Obec vypíše tolik daní, kolik na vydání svá zapotřebí má. Ošidíš-li ji při jedné dani o několik zlatých ročně, musí ti zas jinou novou daň uložiti, neboť bez těch peněz, o kterés ji zkrátil, býti nemůže. A tak tedy pro nepoctivost sám si daně zvětšuješ. Aneb snad myslíš, že přece ty dani ujdeš, a jiný poctivější ji za tebe zaplatí, a tak přece z podskoku svého užitek máš? Ó, nevěř tomu! Tak jako se žádný člověk držeti nemá za nejdokonalejšího a nejcnostnějšího, tak by se rovněž (z pouhé skromnosti) nikdo neměl držet za největšího šibala. Ošidíš-li ty obec ročně o 10 zl., považ že jsou jiní, jenž ji o 1000 zl. přivedou, a tu pak na tebe přece padne větší škoda než jsi vyhrál, neboť ony tisíce také ty nahraditi musíš. Obci peníze nerostou, a co má, má od tebe a tvých spoluobčanů, co se jí uzme, uzme se tobě, a co se jí přidá, přidá se tobě.

Kýž by bylo možná, aby obec všechno, oč do roka buď nepoctivostí neb nedbalostí přivedena bývá, spočítati, a pak co zvláštní daň, d a ň n e p o c t i v o s t i na každého občana rozvrhnouti mohla, aby se tak odcizená suma navrátila. Tak by se bohdá brzy naučili patrně a pochopitelně škodlivost jednání svého nahlížeti.

Ale nejen tímto obec taková trpí, že občané povinnosti své nekonají: nýbrž také pro nedůstatek ducha občanského nikdo pro všeobecnost nic nepodnikne nad svou povinnost. Co neznáme, to milovati nemůžeme, a co nemilujeme, kterak se budeme pro to obětovati? Takový nedůstatek ducha občanského zvláště vadí při úřednictvě. Každý dobře nahlíží, jaký jest rozdíl mezi prací s horlivostí konanou, a mezi nádennickou, otrockou. Jak lehko se zanedbá služba nekonaná veřejně? jak lehce se neuchytí při úředníku převrácené mínění, že svůj úřad ne za povinnost nýbrž za odměnu svou, za prebendu považuje, a sám sebe místo za služebníka obce za jejího poručníka!

Tak zůstává obec taková vždy jen v zakrnělosti, a občané nemajíce v ní důvěry, nejsou jí oddáni, lehce se proti ní popuditi dají, a nakloněni jsou k vzbouření. Obec sama nikdy zkvétati nemůže, a vždy pozadu zůstává za jinými, a k tomu jest vždy v největší nebezpečnosti.

Zcela jinák stojí obec, ve které občan sám své povinnosti a práva, zřízení a správu obce zná, kde se všechno přede všemi a veřejně jedná, a kde každý sám v řízení obce jisté přiměřené má účastenství. Tam panuje duch občanský. Daně každý rád platí, nahlížeje potřebnost jich, a jsa přesvědčen o dobrém hospodářství s nimi, jakož i o tom, že čím víc daní dává, tím větší zas užitek béře. Každý věda, že co obci náleží, také z části jeho jest, bdí horlivě dle postavení svého, aby se ani lehkomyslností, ani nepoctivostí, aniž jakým jiným způsobem obci nikde škoda nečinila, žádný nedá si v ničem ukřivditi, znaje svá práva; a znaje své povinnosti, nekřivdí jinému, a tak obec sílena ze všech stran, blahodějně na všechny strany působí, a zas každý nahlížeje výhody a užitek obce své, naučí se ji si vážiti, a požívaje v ní mnohonácterého dobra, miluje ji, jest jí s duší oddán, obětuje se pro ni v čas potřeby, jako se obětuje přítel za přítele. To jest patriotismus, vlastenectví.

Tak jako všechny ostatní věci lidské na světě nemůže být obec žádná úplně dokonalá, to jest jinými a pěknějšími slovy řečeno: Člověk jest ustavičného zdokonalování schopen, tak že si vždy, byť by v jakémkoli stavě byl, jiný dokonalejší a pěknější mysliti a k němu směřovati může.

Kam ale všeliká obec směřovati má, který jest její účel, na to odpověď všeobecná jest velmi snadná. Účel obce musí býti napomáhati, by každý její občan skrze obec účele svého člověčenského snadněji a co možná nejdokonaleji dosáhnul. Obec sama, jako obec, nemůže mít žádného vlastního účele, nýbrž jenom jednotliví oudové její mají každý účel svůj, to jest, obec jest pro občany, ne pak občané pro obec. Ačkoli toto poslední již vícekrát tvrzeno, ba v mnohých obcích i skutečně uvedeno bylo (jako ve Spartě a i nyní ve mnohých absolutních zemích): přece každý hned lehko viděti může protismyslnost takové zásady. Proč člověk do obce vstupuje než ku prospěchu svému? sice by mu lépe bylo o samotě žíti. Když ale obec sama občana pohltí, jeho jen co prostředku bůhví k jakým účelům užívá, tu jest obec sama vlastně jeho nepřítel, a on do obce vstoupiv právě tomu za oběť padne, čemu se vyhnouti chtěl vstupuje do obce, t. j. nežije na světě, jak by měl, sám pro sebe, nýbrž co nižší tvorové žije pro jiné.

Máli se však zevrubněji udati oučel obce, snadno se ve třech slovech zahrnouti může, kteréž jsou j i s t o t a, p o k r o k, a s v o b o d a o b č a n ů; obec totiž má poskytovati občanům svým co možná nejvíce bezpečnosti proti všelikému jim hrozícímu zlu (j i s t o t a), má jim poskytovati co možná nejvíce a nejsnadnějších prostředků ke všelikému pokroku v dobrém (p o k r o k), neobmezujíc však při tom bez nevyhnutelné potřeby s v o b o d u jejich. Čím více podává obec občanům svým j i s t o t y, p o k r o k u a s v o b o d y, tím dokonalejší jest, žádná však obec, co svět světem bude, nepodá

úplnou jistotu, nejvyšší pokrok a úplnou svobodu.

Zapotřebí však bude o každém z těchto tří účelů dobré obce něco obšírněji podotknouti.

Jistota. Jsouť věci na světě škodlivé a užitečné. Slova tato jsou arci každému pochopitelná a dodáváme jen tolik, že je zde béřeme v nejširším smyslu bez ohledu na morálku t. j. mezi škodlivosti klademe i nemravné a zlé. Skoro všelikému škodlivému na světě můžeme se buď uhnouti, aneb pakli se uvarovati nelze, aspoň následky jeho co možná nejvíce buď zastaviti, neb umírniti a neb aspoň nahraditi.

Škoditi nám mohou buď jiní lidé, buď my sami sobě, buď osud. Jiní lidé nám škodí buď násilím, buď lstí. My sami sobě škodíme obyčejně z nerozumu a nechtíc, někdy však i z dobrého rozvážení a naschvál. Osud nám škodí tak zvanou náhodou (ku př. kdyby koho nějaké těleso padajíc porouchalo, neb kdyby jmění [peníze] ztratil, práci nenašel atd.) buď nehodou živelní (elementární) ohněm, vodou, vojnou, zvířaty atd. často více neb méně s nějakou menší neb větší vinou naší, aneb konečně nedůstatkem přirozeným ku př. mrzáctvím, nemocí, slabotou, stářím, blbostí atd.

Z toho právě řečeného bude nyní vyplývati veliký oučel a veliká povinnost obce.

Proti všelikým těmto škodám má nám obec co možná nejvíce jistoty a bezpečnosti podávati: obec má každou škodlivost buď nemožnu učiniti a zabrániti, neb aspoň dle možnosti zastaviti, umírniti aneb nahraditi. K jistotě v obci tedy náleží, abychom nejen proti vpádu nepřátelskému odjinud silni byli, nýbrž aby ani doma v obci nikdo silnější slabšího utiskovati nemohl a neměl, buď si to již utiskování jakékoli; a proto má být v obci dobrý řád, pořádek a dohlídka, proto jsou v obci úřadové, aby chránili slabšího proti silnějšímu. Rozumí se tedy, že tím méně ouřadové sami koho utiskovati mají, neboť jak písmo praví: „když sůl nebude slaná, čím budeme soliti?“ Rovněž tak má obec i proti lstným a podvodným škůdcům občany své hájiti, podvod buď již dobrým zřízením zameziti, aneb aspoň silnými tresty škůdce takové ve strachu držeti, je pilně vyhledávati, k náhradě nutiti, a když nahraditi nemohou, aspoň trest jejich tak zříditi, aby časem svým aspoň nějakou náhradu buď obci za výlohy, buď těm, kterým uškodili, podati mohli. Ku př. jisto jest, že se pracovitý člověk nejen uživiti, nýbrž i jmění si ušetřiti může. Budiž tedy škůdce tak dlouho k práci držán a k šetrnosti nucen, až nahradí tolik, kolik škody působil atd.

Opět se tu samo rozumí, že tím méně obec sama (a neb organy její, úřednictvo) občany své lstně šiditi, je buď ve jmění neb v čemkoli jiném zkracovati má, snad zneužívajíc důchodů zemských k jinému než k čemu určeny jsou aneb všelijakým jiným spůsobem, jak zde nesnadno jest vypočítávati.

Rovněž proti škodám, které by si kdo sám z nerozumu, z nedostatku příslušných vědomostí atd. způsobiti mohl, opatřiti jej má obec, a však aby se svoboda bez potřeby neobmezovala, neboť člověku jinák za rozumného a dospělého uznanému svobodno býti musí, pakliže chce i samému sobě uškoditi jakýmkoli spůsobem, jenom když výslovné povinnosti své tím neruší a jiným zároveň tím proti jejich vůli neškodí.

Bezpečnost tu a jistotu*) proti všelikým škodám, které od jiných lidí v obci násilí(m) neb lstí nám hrozí, poskytují obyčejně obce nejstarostlivěji, a zvláštní úřadové ustanoveni bývají veřejné bezpečnosti, ačkoli tu ještě i v nejlépe zřízených obcích velmi málo prospěchu nalézáme. Již ale obrana proti cizincům, ačkoli velmi draze přijde občanům (udržování vojska) bývá obyčejně málo platná, tak že by snad žádný nepřítel občanům tak neuškodil, jak jim škodí výlohy tak velikých vojsk. V ostatních ale ohledech obyčejně velmi málo obce občanům svým prospívají.

Zvláště proti všelikým nehodám osudu nepodávají obce občanům svým pražádné jistoty, a podávajíli někde nějaké, děje se to vždy jenom mimořádně a jako výjimkou. Tak ale právě nejkrásnější stránka občanské vzájemnosti zanedbána jest. Považujeme to, a snad vším právem, za nejpřednější a nejpěknější vlastnost člověka, že hoře své a radost, zlé i dobré s jinými sdíleti, a tak sám sobě i jiným neštěstí ulehčiti, a štěstí rozmnožiti může. Vždyť i na některých zvířatech vidíme, že slabší od silnějších podporovány bývají. A člověk, jenž rozumem svým určen jest, osud svůj (aspoň z části) říditi, neměl by pojistiti sebe a jiné na všelijaké rány náhody? Čím méně člověk závisí od náhody (tak zvaného osudu), čím více sám pánem jest osudu svého: tím skvěleji objevuje se ve své důstojnosti. A právě obec, co veliká společnost, nejvíce schopna jest učiniti člověka neodvislým od náhody; neboť kde ovšem nepostačí síly jediného člověka, důstatečna jest síla mnohých lidí spojených. Práce, pod kterouž by každý jednotlivý klesl, jest spojené síle mnohých jenom snadnou hračkou, a škodu, kteráž by každého jednotlivého zahubila, ani neucítí mnozí, když ji všichni společně ponesou.

Divno jest věru, že právě tato stránka v obci až posud téměř zcela zanedbána byla. Skoro každý jednotlivý občan cítí outrpnost při nehodě jiného člověka, béře v ní účastenství, pomáhá mu, ale obec (všichni dohromady) necítí pražádné útrpnosti, chladně vidí občany své hynout, v neštěstí padat, aniž jim ku pomoci přispívá!? Jest to věru podivné zabloudení ducha lidského.

---

*) orig. Bezpečnost ta a jistota. (Pozn. vyd.)

Ani o chudé, o mrzáky, nemocné atd. nepečuje obec (stát) a cokoli se pro ně v obci děje, nejde od celé obce, nýbrž jen od jednotlivců neb jiných společností v obci. A i tu není péče o takové nešťastníky důstatečná, síly k tomu určené (ovšem také malé) roztřískají se na tuze malé částky, tak že všude trochu a nikde důstatečně nepomáhají. Hospitály (t. j. útočiště pro churavé a mrzáky) domy chudých, sirotčince, ústavy pro slepé, hluché, němé, nemocnice, blázince atd. jsou obyčejně jen nedůstatečné, a kromě toho se jen zřídka od obce vydržují. Též o sirotky nepečují obce skoro pra nic, a co se pro ně od obce děje, jest pouhé jméno, aneb jim často škodí více než prospívá. Nikdo mi nenamítej, že obce pečují o sirotky služebníků svých (ouředníků), poněvadž otcové jejich o obec záslubu mají. Zdá se mi, že každý občan, kdo po celý život znamenité daně platí, ale často málo co neb pra nic za to od obce neužije, větší zásluhy má o obec, než služebník obce, jenž za svou práci placen jest.

I za našich osvícených časů vidíme občany (a to ještě znamenitých obcí, jako ku př. Anglicka) hladem mříti; a což by se horšího než smrt přihoditi mohlo člověku žijícímu na tomto světě bez obce? Žebrati též vidíme občany ve všech obcích, jakožto patrný důkaz, jak málo posavad dávají obce občanům svým jistoty a podpory. Rovněž tak vidíme všude mrzáky, blby, starce k práci již neschopné aneb jiné nedužívce, aniž se obce (státy) po nich ohlížejí, zanechávajíce je pouze péči svrchovaného Boha aneb nahodilé pomoci dobrých lidí.

Jmenovitě to také jest věc politování hodná, co se děje s ohledu škod nehodami živelními vzniklých. Tuť vidíme zvláštní kupecké společnosti, které tak zvané asekurace proti ohni, povodni neb krupobití atd., co nějakou dobrou spekulaci zavedly a drží, tak své záležitosti vypočítané majíce, aby jim ze vkladů od jednotlivých, jmění své pojišťujících, učiněných, po výplatě náhrad ještě přec znamenitý zisk v rukou zůstal. Jest to věc slušná, aby někdo ještě z neštěstí spoluobčana svého zisk míti směl? aby ještě za strach před živly od spoluobčanů svých jakousi daň pro sebe vybíral? — Nebyloby mnohem lépe, přirozeněji a více slušno, aby sama obec převzala všeliké tyto asekurace a bez užitku je zastávala, a aby nikoho z občanů nevylučujíc všeliké škody jednotlivcům od živlů způsobené co daň na veškerou obec v přiměřeném rozměru rozvrhovala! Tak by se nejlevněji a zároveň pro všechny nejspravedlivěji a nejplatněji pojistiti mohli jednotlivci proti všelikým náhodným škodám jmění svého. Všechny škody ku př. za rok v celé zemi spůsobené spočítaly by se, a každý občan by na tuto sumu dal část v poměru té náhrady, jakou by, kdyby jeho jmění ke zkáze přišlo, sám od obce žádal.

I mravní jistota občanů, aby ku př., pokud sami dospělého rozumu nedosáhnou, od lidí zlých a nemravných zkaženy nebyly atd., aby se nepodávaly příležitosti lehké k prostopášnostem a daremnostem atd., náleží mezi povinnosti obce: a však taková dohlídka a péče obce o mravní bezpečnost občanů svých, jakožto věc velmi obtížná a nesnadná nemůže se od obcí ve přílišné důkladnosti žádati.

Vůbec jest úplná jistota občanův ve všelikých ohledech, věc nad míru těžká a obšírná, tak že by nižádným spůsobem obec všelikému v tom ohledu možnému přání nikterak úplně vyhověti nemohla, kdyby i chtěla. Avšak tolik se ani od žádné obce nežádá: jisto jest jenom, že posavad obce velmi málo jistoty podávají občanům.

Pokrok. Podávají-li ale obce občanům svým málo jistoty proti zlému, tím méně ještě o pokrok v dobrém pečují. Člověčenstvo celé a každý jednotlivec určení má patrné, aby vždy dále se zvelebovali ve všelikých ohledech, ve kterých mohou. I zkušenost dlouhověká, i pouhý rozum nás učí, že lidé, jenom když ve společnosti žijí, větší vzdělanosti docházejí; a to sice vzdělanosti ducha i srdce.

Co se vzdělanosti v rozličných naukách, umění, průmyslu atd., a pokroku ve všelikém takovém dotýče, tuť především patrno jest, že sám jednotlivý člověk málo kdy by byl s to, opatřiti si k tomu veliké příležitosti, a že jenom ve spojení s jinými žádoucího poučení nabýti může. Tuť stojíme u hlavní povinnosti obce, u vzdělávání mládeže t. j. budoucích občanů. Patrné jest zřízení člověka, aby dle příkladu jiných tvorů Božích z počátku (z mládí) byl vzděláván, připravován, aby pak v dospělém věku užitek vydávati mohl. Tak jest ustrojeno moudré hospodářství veškerenstva, aby každá část užitek brala a užitek dávala, a nic nebylo nadarmo.

Vzdělání mravné (tak zvaný charakter) musí každému člověku hlavně podati rodina, příklad a vychování domácí, a jisto jest, že aspoň hlavní základ celého svého smýšlení mravního béře člověk z dětinství, buď od rodičů aneb od jiných, kteří u něho místo rodičů zastávali. Vzdělání však rozumové, v rozličných naukách, v uměních, průmyslu atd. nemůže jiný podati než obec sama, a nebo vůbec větší společnosti. Hlavní povinnost obce v tomto ohledu musí tedy býti, aby přede vším jiným o dobré vzdělání mládeže své péčovala ustanovením a udržováním všelikých*) potřebných škol, a vůbec jiných příležitostí ke vzdělání ducha a pokroku ve všem dobrém. Školy, vzdělání mládeže a vůbec občanů má a musí dobrá obec považovati co hlavní úkol svůj, a hlavně síly i náklad svůj na ně obraceti. Pravé vzdělání občanů jest první a nevyhnutelná výminka prospěchu a štěstí celé obce.

---

*) orig.: velikých.

Vezmemeli však důležitost vzdělání občanů s jedné strany, a s druhé nepatrný náklad, nepatrnou péči, jaké mu obyčejně věnují obce, považujíce, Bůh ví z jaké převrácenosti vzdělání lidu za věc mimotní, která se jen pro uvarování hanby veřejné a jen k vůli jménu leda bylo odbývá, aneb do konce za věc nebezpečnou a škodnou: již nevyhnutelně nahlídnouti musíme bídný stav všech takových obcí a nedůstatek občanského smýšlení. Všimněme si jen velikého ročního vydání na vojsko (i v čas pokoje), a mnohem nepatrnějšího na vychování a na školy občanské, a poměr ten nejlépe nám také vysvětlí všechno, čemu bychom se jinák divili. Pokavad učitelové považováni zůstanou co nižší úředníci obce, pokavad budou v obci lépe odměňováni pěstovatelé koní než pěstovatelé dítek, nebude obec kvésti.

Což bychom si však pomysliti měli o takové obci, která by občanům svým příležitosti k pokroku, k lepšímu vzdělání nepodávajíc, ještě jim, když sami svým vlastním přičiněním je vyhledávají, rozličné překážky do cesty kladla a tak je zúmyslně v temnosti a bídě duševní zdržovati chtěla? Tohoť zajisté žádná obec neučiní.

Naopak jest svatá povinnost každé obce, státi vždy na vrcholu vzdělání svého času, žádný pokrok v jakémkoli odvětví lidských vědomostí a kdekoli učiněný, nemá jí tajný býti, starati se má, aby co možná nejdříve každé zlepšení jinde uvedené i doma opakovala. A také opravdu dobré a o blaho občanů svých dbající obce samy vysílají zkušené občany do cizích zemí, aby ústavy tamnější ohlédli, a pak pokud by prospěšno bylo i doma uváděli, neobmezujíce stýkání se občanů svých s cizozemskem dopouští všelikou zahraniční zkušenost do krajů svých; a čím větší a rozmanitější styk*) všelikých náhledů a zkušeností, tím snadnější, jistější a lepší pokrok. Vždyť se dobrá obec nemusí báti zhoubného a škodlivého vplyvu z cizozemska: buďto jsou cizozemské ústavy lepší než její, a tu jistě co dobrá obec je i sama brzy uvede; aneb jsou horší, a tu moudří a vzdělaní občané její po nich bažiti nebudou. Nicméně však přece vidíme, kterak mnohé dost malé obce hledíce si jen pouze diplomatických hraček (jinak zajisté nezasluhuje nazváno býti všeliké důležité směšno-hrdinské vyjednávání o každou maličkost, když se množství drahých kurýrů často v tak nepatrné záležitosti pošle a rozešle, že v jednoduchém psaní po poště za několik krejcarů od soukromé osoby k soukromému poslaném důležitější věci stojí), které zemi velmi draze přijdou nepřinášejíce jí kromě trochy dýmné slávy pražádného užitku, aneb zas nezkončeného, věčného, ohromného, domácího úředního dopisování, popisování, zapisování, rozpisování, opisování (jisto jest, že se často pro nepatrnou věc zdvihne mezi úřady tak srdnaté dopisování a psaní, že jen papír a ingoust na to vypotřebovaný více stojí než celá ta věc, nepočítajíc ani drahé služby úředníků a udržování úřadu); tím však činnost svou bez potřeby rozšířily, že jim již ani mnoho času nezbývá platnější věci, jako jsou potřebné dobré školy, knihovny, vzdělávací ústavy a t. p. opatřiti.

S v o b o d a není snad bezúzdná nevázanost, nýbrž přirozená duchu lidskému samostatnost, aby se obec bez potřeby do osobních záležitostí občanů svých nemíchala překážejíc jim ve volném obcování. Sem náleží, aby jednotlivý aneb celé stavy proti jiným v křivdě nebyly atd., což všechno vypočítati zde nemůžeme. Hlavní základ svobody a vůbec dobrého zdaru obce jest ve všem v e ř e j n o s t, kterážto všechny jiné dobré ústavy za sebou brzy přivede. Pravda se světla nebojí.

Nemůžeme se ani s článkem tímto ani s rokem rozloučiti, nepodotknouce ničeho o m e n š í o b c i t. j. obcích vesnických a městských, kteréžto co menší společnosti tvoří stát, jsouce samy též jako menšími státy. Velmi mnoho ze všeho toho, co o státu platí, i o těchto obcích rozuměti se může; jmenovitě ale jest druhá povinnost obce, p o k r o k, hlavní stránka, kterou zvlášť na zřeteli míti, a které si také s velikým prospěchem hleděti mohou. Blízké vedle sebe žití sousedů a vznikající často potřeby vzájemné pomoci naučí aneb aspoň naučiti mohou snadně hlavní občanské cnosti u ž i l o s t i; zároveň pak užitek společného života, n á s l e d k y d o b r é s p o j e n ý c h s i l velmi často prakticky se objeví. Jak často musí soused pomoci svého souseda užíti, patrné to ponaučení, aby i svou pomoc v čas potřeby jemu neodepíral.

Ačkoli zřízení a stav obcí v naší vlasti daleko ještě vzdáleny jsou od nějakého stupně dokonalosti, přece i tu se naskytá často dosti příležitosti žehnati prospěch společenského života, aneb aspoň si v ý h o d y jeho p ř á t i. Tak ku př. patrně vidíme, že z obce, ve které dobrá škola začáteční jest jistě mnohem více mladíků nastupuje do vyšších stavů, a na budoucím koleně tétéž obce shledá se jistě požehnání dobrého školního vycvičení. A tak jest v každé i nepatrné obci, v chudé vísce, dosti příležitosti k ušlechtění života, jenom když někdo o povzbuzení dbá.

Mnohému snad zdáti se bude podivno, řeknemeli, že vlastně více záleží na dobrém zřízení jednotlivých obcí, na municipálním zřízení, než na zřízení celého státu ve vyšších stupních. Neboť se ústavy vyšší v státu zřídka jen stékají s životem jednotlivých občanů, ovšem ale ústavy municipální. Více zajisté záležeti musí občanu jednotlivému, aby se ku př. v jeho obci (městě neb vesnici) s jměním obecním moudře hospodařilo, než na tom, jak se

*) Orig. má patrnou chybu tisk.: skok.

ve státu celém hospodaří. I ta okolnost při tom považena býti zasluhuje, že jest nesnadno celý stát a jeho ústavy opravovati, což jen obyčejně několika málo vyvolencům osudu zůstaveno jest: každý ale skoro byť i sebe nepatrný člověk může vždy šlechtiti a zvelebovati jednotlivé obce, buď příkladem neb poučením svým. I sebe menší opravdivá dobrá činnost jest prospěšnější, než veliké neuskutečněné a nemožné záměry. A jak mnoho se tu naskytá zvlášť některým stavům dle jejich společenského postavení příležitostí k ušlechťování obcí jako ku př. kněžím, učitelům, úředníkům atd., kdyby jenom pustivše soběcké ohledy stavu svého z očí pouze všeobecného dobra vyhledávali. Blažená obec, kde jest několik osvícených moudrých a činných lidí pohromadě, a tím blaženější, mají-li tito mužové ještě dle postavení svého přímý vplyv na záležitosti obecní.

Ovšem bylo by si přáti, aby obce užívaly od státu větší volnosti v domácí správě své, aby nebyly tak přísné dohlídce podrobeny, aby svobodněji mohly i jmění své vynakládati a vůbec se dále vyvinovati, aby samy obce obecní své záležitosti říditi mohly bez cizího vmísování-se. A však i tak vždy dosti jest příležitosti k dobrému, kdyby jenom vůle dobré nescházelo. Kdyby v našich městech, městečkách a vesnicích jenom panoval duch občanský, osvícený, milovný pokroku, bylo by ustavičně dost příležitostí působiti ním k dobrému. Tak na př. nyní, kdežto vláda projevila dosti zřejmě svou vůli, aby platy venkovských učitelů zvýšeny byly, nepřekáželo by nic jednotlivým obcím učiniti to ze svých prostředků, čím by pak, poněvadž obyčejně samy jsouce patronem, pana učitele si volí, teprva nabyly možnosti opatřiti dětem svým moudrého a vzdělaného muže za učitele a vychovatele. Ale za 100—300 zl. v. č. ročních důchodů ať obec nežádá učeného učitele.

Rovněž tak by nikdo nepřekážel obcím, kdyby si ke vzdělání svému knihovny zakládaly společně, kdyby si (jak ve větších obcích a městech možno) vyšší školy samy zakládaly, nemajíli jich; kdyby se společnou podporou z poddanství vykupovaly (jako to nyní v Uhřích mnohé obce činí); kdyby společně v čas zimy, když práce polní přestala, raději místo lenošení některé průmyslové práce podnikaly (jako se to ku př. v Rusích děje, kde v celých velikých obcích společně pěstují rolníci sami některý průmysl, z čeho obyčejně veliký zisk mívají), složivše se na potřebnou k tomu jistinu a dělíce se společně o užitek; kdyby i místo dosavadních kalužin, jam, děr, kopečků atd. ve vsi samé raději pořádek způsobili, čistě si cesty, po kterých okolo domů svých denně chodí a jezdí, urovnali atd. Neníť však k tomu společenského ducha a pravého vzdělání, a vyskytujeli se kde, bývá to jen zřídka a jako neobyčejným spůsobem. Tak ale ne aby naše obce nových výhod a nového dokonalení vyhledávaly, ony ani vůbec o obecní záležitosti své nedbají. Ne zřídka vidíme zvlášť ve městech, že kdyžby měšťané voliti sobě měli některého úředníka, na kterém přec jako ku př. na radovi velmi mnoho záleží, ani k volení nepřijdou. V tomto ohledu vyznati musíme, že ačkoli měšťané naši jinak nad selský stav vysoce sami se cení, přece v tomto ohledu co se šetření svých záležitostí obecních týče, selský stav ještě pečlivější jest u nás než městský, ve vsích našich jest více jistě komunálního duchu než ve městech.

A však se časem svým bohdá! všechno na lepší stránku promění, s lepším vzděláním vzejde i u nás opět utuhlý nyní občanský duch, který předkům našim k tak veliké slávě a mohútnosti dopomohl, a pak nastanou vlasti naší a nám nové blahé časy.

Úvod novinářský.

(Pražské Noviny 2. a 6. ledna r. 1848).

Dvě velmi důležité věci, na které přede vším zřetel obrátiti zapotřebí, jsou rozličné způsoby vlády a rozličná politická smýšlení čili strany politické. Kdo o těchto dvou záležitostech dobře, zdravě a přirozeně smýšlí, tenť má hlavní základ veškerého rozumění věcem veřejným a obecným. A však během časů se tyto věci tak zahátily, buď samy zamotaly neb oumyslně zamotány jsou, nahromadilo se tu tolik druhů, jmen, rozdílů, tak dalece se věci od jmen a jména od věcí uchylily, že se nyní již lidé o pouhé šlupiny toho hádají, jedni schvalujíce něco, jiní haníce.

K vůli pořádku v obci nevyhnutelně musí býti v ní jistá nejvyšší moc, která dílem pravidla, dle nichžto se obec řídí, ustanovuje (zákony), dílem vykonává ve jménu všech ostatních občanů, čehož jednati prospěšno i zapotřebí, dílem rozepře všelijaké soudí. S ohledem na tuto nejvyšší moc jsou nyní tři hlavní způsoby vlády: monarchická, kde jeden všelikou nejvyšší moc ve své osobě zastává; aristokratická, kde nejvyšší moc v obci dána jest do rukou malého počtu osob vznešenějších, a demokratická, kde buď veškeren, aneb skoro veškeren lid sám dle své vůle se řídí. Tyto dvě poslední mohou býti a jsou opravdu velmi rozmanitého druhu a od ouplné monarchie do ouplné demokratie možný jest nesčíslný počet stupňů, nejhlavnější ale rozdíly jsou: konstituční vláda, kde mocnář obmezen jest v moci své, a sice buď aristokratská konstituce, když malý počet tuto obmezující moc v rukou má, aneb demokratská, kde veliký počet neb celý lid vládaře obmezuje; pak republika, kde se bez moc-

náře obec spravuje svěřujíc moc na čas voleným ouředníkům a ta opět může býti aristokratská neb demokratská.

Toť jsou ovšem jen nejznamenitější rozdíly, a marné by bylo chtíti zde všechny druhy a způsoby vlád vyjmenovati, neboť jest jisto, že nejsou ani dvě vlády na světě docela stejné. Poněvadž ale způsob vlády jest záležitost, od nížto velice závisí pozemská blaženost, spokojenost lidu, pokrok, rozkvět a sláva národů: proto také odjakživa lidé velmi mnoho o této věci přemýšleli, rozličná mínění vznikla o tom, a tudy nevyhnutelné hádky, neboť jedni onen, jiní jiný způsob vlády více schvalovali a sobě přáli, proti čemu zase jinák smýšlející se všemožně opírali. Tak skrze toto nedorozumění skrze takové rozličné a od sebe rozdílné smýšlení o vládách, pro tyto hádky, jaká v zemi vláda býti má, povstaly opět rozličné **politické strany** rozmanitými jmény se jedna od druhé vyznačující, jako jsou konservativní, liberální, radikální, servilní, moderados atd. Strana politická jest počet lidí jistý způsob vlády schvalujících, a zasazujících se o to, aby takového způsobu vláda v zemi jejich panovala. Strany politické jsou tedy se způsobem vlád ouzce spojeny, a jedno bez druhého se dobře mysliti (nedá).

Zůstali jsme v pojednání svém — v předešlém čísle*) nemilou náhodou přervaném — u té myšlénky státi, že jsou strany politické se způsobem vlád ouzce spojeny a jedno bez druhého se dobře mysliti nedá, a již z toho vidíme, že jest počet stran politických rovněž tak veliký, jako počet rozličných druhů vlád, neboť má každá strana svůj oblíbený způsob vlády, který za nejlepší drží, a s ostatními protivně smýšlejícími stranami v nepřátelství žije.

Jsou tedy rozdílné ve velikém nyní zmatku zapletené strany politické, od sebe rozličné. Jest také veliký počet rozličných způsobů vlád, a v novinách přicházejí zprávy o sporech a hádkách takových stran v rozdílných zemích, a vidíme brzy ten, brzy onen způsob vlády chváliti neb haněti; strany politické si vespolek v novinách vyčítají, jedna druhou v podezření před ostatním národem uvádějíc, a zlehčujíce se vespolek velmi krutě a nelaskavě.

Patrná jest tedy potřeba míti v této dosti zapletené věci nějaký jasný pohled, bez něhožto nesmírně těžko jest novinářským zprávám náležitě rozuměti, a vždy pravý smysl slov rozličně postavených sobě vybrati. Připomeneme napřed, že **jméno věc nedělá**, což platí i o vládách i o stranách politických, mnohý se jmenuje Pokorný a je hrdý, a leckterý Svoboda je drábem. Každá vláda a každá politická strana může býti dobrá a také špatná, dílem podle okolností země a národu (neboť se každý spůsob vlády pro každý národ stejně nehodí) hlavně však podle **jedné** vlastnosti, bez které žádná vláda a žádná politická strana, buď si její jméno sebe krásnější a sebe módnější, k platnosti národu není, a s kteroužto vlastností každá vláda zem svou oblažiti může. Jestiť to **poctivost**, totiž když vláda nestranně a spravedlivě všechno řídí, když vláda především **své vlastní** zákony **sama také** zachovává, a sama také všechno činí, co jiným předpisuje, a nic takového sama nečiní, co tresce na občanech svých, opravdu blaho národu a ne jen svůj zisk a své pohodlí na zřeteli má, když vláda opravdu uznává moudrou onu od mnohých dobrých mocnářů pronešenou zásadu, že jest vláda pro národ, ne ale národ k vůli vládě na světě, zkrátka, když sebe vláda nevymiňuje z mravních zásad, které i jednotlivcům i společnostem od Boha věčným zákonem přírody předepsány jsou.

Pod každou poctivou vládou jest dobře žíti, budiž si ona monarchie neb republika, aristokratická nebo demokratická, konstituční nebo i absolutní: ale každá nepoctivá vláda uvádí zem a národ a konečně sama sebe do neštěstí.

Hlediště tedy, na které uvésti chceme čtenářstvo své, jest v krátce řečeno následující: Nejlepší vláda jest nejpoctivější, a kdykoli nám bude rozhodovati mezi dvěma stranama o způsob vlády se neshodujícími řekneme, že jest ona strana nejchvalitebnější, která upřímně chce, aby se v její zemi dle oněch zásad poctivosti vládlo.

Při stranách politických a hádkách jejich v novinách vedených zvláště sluší zásadu naši dobře na zřeteli míti. Neboť v zemích konstitučních, v republikách a těm podobných zřízeních státu mají ty strany politické vždy naději, že ony samy žezlo vlády do rukou dostanou: nesmíme tedy zapomenouti, že se tím časem více jedná jen o to, aby moc vlády v rukou jejich byla, než aby se skutečně vláda změnila a opravila. Právě proto tupí často vládu k jiné straně politické než jejich jest se přiznávající, a vytýkají jí mnoho chyb a nedostatků, kterých se pak když sama jejich strana k vládě se dostane, ve stejné míře dopouštějí. Není tedy vždycky rádno při sporech takovýchto politických stran jenom na jejich jména ohled míti a na tato jména se spoléhati, a to tím více, že častokrát jest skutečně snažení těchto stran zcela protivné jejich jménu ba že častokrát tato jména v rozličných zemích zcela jiný a někdy protivný smysl mají ku p. **whigové** v Angličanech a v Sev. Americkém Soustátí.

V dalších číslech, kdežto stav nynější rozličných stran politických v každé zemi ukážeme, bude příležitost přesvědčiti se o pravdivosti toho všeho, neboť podotknouce v krátkosti všechny hlavní zásady každé strany snadno budeme moci leckde důkazy

*) V čísle P. N. z 2. ledna 1848.

podati, že mnohá strana zcela naopak jedná než její zásady ukazují.

Ještě jedna jest věc, kterou náležitě uvážiti slušno — noviny a časopisy, které zvláště v zemích konstitučních, republikách atd. veliké důležitosti mají. Tuto znamenati sluší, že každé hlavnější noviny slouží jisté politické straně výhradně rozšiřujíce jenom její smýšlení a protivíce se všemožně tomu, co se smýšlením tímto nesrovnává. Často se tedy stává, že zprávy o stejné události jsou v rozličných novinách zcela rozličné, a kdo se skutečné pravé pravdy dodělati chce, musí nevyhnutelně od zprávy odraziti všechno to, co jest jen pouhé přesvědčení té strany, ku které noviny náleží, neboť často jedny noviny zrovna to chváli, co jiné nejvíce tupí a naopak.*)

Zdáli se ale někomu toto naše mínění (že jest každý způsob vlády dobrý, když jen poctivá jest) nevhodné, ohledni se jenom do skutečnosti světské a shledá pravdivost toho. Každý druh vlády má své zvláštní dobré a zlé stránky, své zvláštní výhody a škody, a proto jsou a budou tyto rozličné druhy vždy jen forma, kterou si bez duše (poctivosti) ani přáti ani nepřáti hodno není. Opravdu také kvésti může všeliké požehnání života obecního, totiž bezpečnost, pokoj, pokrok, svoboda v dobrém a zabránění zlého, pod každou poctivou vládou, buď si ona formy jakékolivěk, jako to skutečnost historická nade všelikou pochybnost ukazuje. Nacházíme šťastné národy pod vládou monarchickou tak jako v republice, a naopak vzbuzuje stav lidu v republice i v monarchii často naše spravedlivé politování: vždy se podle poctivosti vlády řídí blaho národu.

Poctivá vláda řídí všechno dle nejlepšího přesvědčení svého, t. j. dle rozumu: neprovádí však vždy jen svou vůli bez ohledu k dobrému-li či k zlému. A v nejdemokratičnějších státech často chytrý a mocný jednotlivec všelikými ošklivými prostředky dovede vůli své většinu hlasů získati a neobmezeně vládnouti, a naopak. Proto se také ani z pouhého jména nic souditi nedá o vládě.

Zbývá nám tedy ještě budoucně všeliké způsoby vlád, jaké hlavně mezi vzdělanými národy tohoto světa v obyčeji jsou, pokud k tomu naše noviny místa poskytují, krátce ale srozumitelně popsati, a to zcela nestranně, jak toho okolnosti žádají. Neboť jenom oumysl náš při těchto článcích jest, aby naše čtenářstvo, pokud jinde k poučení takovému dobré příležitosti nemá, poznalo hlavní osnovu všelikého způsobu vlád, bez kteréžto známosti nelze nikterak v čtení novin onu užitečnou zábavu naleznouti, která jest hlavně naším směrem. Cokoli se děje ve světě politickém, nemůže býti srozumitelno tomu čtenářovi, který o zřízení jednotlivých zemí aspoň povrchní vědomosti nemá. Proto se stává, že takoví čtenářové noviny čítají takřka jen proto, aby věděli něco nového — že ale přece ačkoli se všeho dočtou, vlastně nevědí, co se stalo.

*) Věděti, který časopis které straně slouží a jaké jest jeho snažení, jeho zásady atd., jest věc k vyrozumění pravému směru událostí politických nevyhnutelná.

Korouhev naše.

(Pražské Noviny z 19. března r. 1848.)

V Praze dne 17. března 1848. Jedna událost stíhá druhou, děj se hrne za dějem, nikdo neví, co nám přinese budoucí doba. Zapotřebí jest ale, abychom nedajíce se unésti valem nových věcí, pokojně a zmužile rozvážili stav svůj nynější, abychom se již dříve a v čas ohlédli po cestě, kterou kráčeti máme.

V nynější době nevíme nic, než že máme **svobodu tisku** a dostaneme **konstituci**. Svoboda tisku jest sama v sobě dokonalé právo, neboť jest nejlepší prostředek ke všemu, každý může smýšlení a přesvědčení své veřejně pronésti a dobrá věc získá si průchod. Musíme vždy s dobrým a upřímným vědomím to na mysli míti, že každá **spravedlivá a poctivá** vláda v konstituční zemi tak jednati musí, jak tomu chce národ, a poněvadž jest málo kdy ouplná svornost v národu, tedy aspoň musí vláda jednati tak, jak tomu chce větší díl národu. Kdo tedy pro mínění své svobodným tiskem do veškerých končin vlasti v novinách a jinými spisy roznešené větší část národu získá: ten provede oumysl svůj. Právě proto jsme nazvali svobodu tisku prostředkem ke všemu ostatnímu.

Konstituce je ale kulaté slovo, které samo v sobě ještě neznamená nic dobrého. Francouzové měli také za krále Ludvíka Filipa konstituci od r. 1830 až do 1848, a přece konečně museli r. 1848 krále svého i s celou vládou ze země vyhnati. Neboť jim chytrý král Ludvík Filip jenom zevnitřní formy svobody nechával, zatím ale všechno tak uplatniti dovedl, že Francouzům málo prospívala svoboda jejich konstituční. U nás ale doufati musíme a také přesvědčeni býti můžeme, že J. M. C. král náš **Ferdinand**, jenž jest pán **dobrotivý a poctivý muž**, nám věrným obyvatelům koruny české skutečně a upřímně obmýšlí dáti konstituční svobody a žádoucí opravy. Avšak i při nejlepší vůli mocnářově není vždy jisto, že dobrá věc průchodu najde, a jmenovitě u nás ve Vídni, kdežto ještě ze státního stroje mnohé kolečko, od bývalé zrušené vlády zastrčené, vyňato býti musí, než stroj dobře půjde, zvláště u nás ve Vídni báti se musíme, že snad osoby mnohé, které od předešlých ředitelů země

ustanoveny jsou a posud místa svá drží, dle všeliké možnosti své k tomu směřovati budou, aby se ze starého kvasu co možná nejvíc zachovalo. Proto musí být naše hlavní starost, abychom se mezi sebou o všechno sjednotili, čehož nám k opravdivému národnímu štěstí a k obnovení **staré české slávy** zapotřebí jest, a pak dbáti musíme, abychom v bratrské svornosti mezi sebou také skutečně tak dlouho usilovali a se poctivě snažili, až si všechno vydobudeme, čehož nám zapotřebí. Až posud dokázali jsme skutečně chvalitebnou svornost a proto se nám i při všech obtížnostech nepříznivé vlády, ve všech národních záměrech dosti dobře vedlo, tak že jsme vždy poznenáhla ku předu kráčeli, když nám okolnosti nedovolovaly, rychle letět. Ovšem jest věc přirozená, že nyní mezi námi nastanou mnohé strany a roztržky pro smýšlení, čemuž se při svobodě vyhnouti nelze; ale prosím vás, bratří milí! pro všechno a ve jménu vlasti naší, abyste aspoň tak dlouho se zapřením vlastních osobních náhledů všeobecnou svornost zachovali, až budeme mít všechno to pojištěno, co nyní zde (ovšem jen v krátkosti) vypočtu a co považuju za nevyhnutelné požadavky pro blaho našeho národu a naší země.

1. **Odtržení koruny české**, totiž Čech, Moravy a Slézska **od Německého spolku.** Spolek německý bez toho nyní dostane zcela jiné zřízení a nebudeme povinni k novému spolku se připojiti. Zvláště nyní, když celé Německo v nesmírném kvašení se nachází, nejpřiměřenější doba jest pro nás, abychom se politického spolku zbavili, který nám nikdy k užitku nebyl a býti nemůže. Náš spolek jest ale Rakousko: tu jsme se svými slovanskými bratry, s Iliry a Poláky pohromadě, a zde budeme míti vždy přirozenou převahu, kdežto bychom ve spolku německém jenom malinký přívěsek byli, určený k zahynutí, k zaplavení od němectva. Rakousko budiž zcela samostatné, zcela neodvislé, mocné císařství: v něm dojdeme my Slované konečně slávy; v titule císaře našeho jest **sedm** království slovanských, a kromě toho Uhry, ve kterých jsou Slovanů $^2/_3$!

Samostatnost ouplná byla by pro nás Čechy za nynějších časů, kde samé nesmírné říše v Evropě povstaly, jenom holé neštěstí, byli bychom předně vždy jen mocnářství slabounké od jiných odvislé, a k tomu naše národnost vždy v největší nebezpečnosti. Takto ale ve spojení s jinými Slovany v Rakousích můžeme požívati co zvláštní koruna česká všeliké samostatnosti, a zároveň všelikých výhod a užitku velikého našeho státu. Tedy upřímně a srdečně dbejte o vznik Rakouského císařství! Posud ovšem nemělo slovo „Rakousy“ pro nás žádného milého zvuku, žádné sympathie; ba spíše nenávist a mrzutost v nás působilo: ale toho byla vinna stará špatná vláda, která naše národnosti utiskovala ne sice zjevně ale tajně, která nás v tuhé, nízké, důstojnosti vzdělanců nehodné poddanosti a kázni držela, nepřejíc nám žádných slastí dobře zřízeného státu. Nyní když nám svoboda nastala, bohdá brzy nabudeme více přítulnosti k císařství svému, o kterém bychom si ale k jeho vlastnímu prospěchu přáli, aby **jiné jméno** přijalo, na dosavadním lpí rozličné 200leté hříchy. (Jméno Rakouského císařství beztoho jest z Napoleonských časů).

2. Zároveň ale o to se pevně ujmouti musíme, aby koruna naše (Čechy, Morava, Slézsko) v císařství Rakouském ouplné **administrativní samostatnosti** užívala, a svou **zvláštní konstituci**, svůj zvláštní **sněm** měla. Bez toho není možná celému císařství jednu konstituci dáti, a proto naději máme, že Čechové, Poláci, Ilirové, Uhrové, Vlachové, Němci a každý národ svou zvláštní konstituci dostane, aby užívati mohl při sněmích svého národního jazyka, kterak by se při všeobecném sněmě všech těchto národů jednalo? Jistě jsme přesvědčeni, že by žádný z nich cizího jazyka rád neužíval! A proto bude nejlépe, když každý doma svým pánem zůstane, tak jediné udrží se potřebná svornost a vzájemná náklonnost. Ve vyšší správě zemské ovšem musí být všechny země nějak sestředěny: jakým spůsobem se to státi má, zanecháme rozhodnutí zkušeným diplomatům.

Co se rovnosti obou jazyků českého i německého v ouřadech i ve školách týče, nesmíme tomu tak rozuměti, jakobychom chtěli jen rovnost nějakou **z milosti**: bez rovnosti **důstojné** nesmíme se nyní spokojiti. Bratří! nezapomínejme, že také posud byla ouplná rovnost obou jazyků před zákonem — na papíře, jak jsme se ale my Čechové při tom měli, víme každý dobře.*) A proto nyní, pokud železo horoucí jest, kovejme: každý Čech jest nyní v **této době zrádce svého národu**, který pevně nestojí na svém jazyku všude; nepřijímejte nic od ouřadu německého (zvláště také od krajských), aby se ti pánové pohodlní, kteří posud času neměli zákonům v tomto ohledu vyhověti, mermomocí musili naučit pravopis jazyka svého mateřského, který až po tu chvíli za pecen chleba zrádně prodali. Hanba Čechu! který není všude Čechem! Neužívejte nyní v této době přechodu nikdy a nikde jazyka německého, kde toho není nevyhnutelná potřeba, sice se dostane naší ubohé mateřštině, až pomine doba tato, opět nízké a opovržené stanoviště předešlé!

Šlechto česká! nyní jest poslední ještě doba, ve které dokázati můžeš, jsili přítel nebo nepřítel národu svého! Posavad jste

---

*) Redakce těchto listů má mnohé trpké zkušenosti, že nám články, ve kterých jsme na rovnosti té stáli, censura vytrhovala! To byla rovnost! —

se pánové naši! nikdy neukázali příznivci národu svému a jeho národnosti, drželi jste s potlačovateli své vlastní krve, zapomínali jste, **že jest oukol velikého rytíře držeti s utlačeným** a proto netloukly naše srdce pro vás, proto jste byli slabí, proto jste byli utlačeni od bürokratie. Přede vším očekává od vás národ, abyste ouřadníkům svým na českých panstvích **hned nyní** nařídili, by všechno po česku vedli, abyste všude, kam vplyv váš sahá, dbali o důstojnost a velebnost jazyka českého, hodni jsouce svých slovutných předků.

Oznamujeme tuto zároveň, že se tyto dni bude v Praze podpisovat žádost k vys. slav. Pánům Stavům království českého, aby **hned nyní na svém divadle čtyrykrát za týden česky a třikrát německy***) hráti poručili. To mohou páni Stavové hned sami učiniti, na důkaz své lásky k národnosti, jsouť neobmezení majetníci svého divadla, a nabudou zároveň pro sebe nejlepší příležitost cvičiti se příjemným způsobem v jazyku národním.

Rovnost v ouřadech rozumí se také tak, aby všechna ohlášení, všechny veřejné nápisy také české byly, aby se všechno v novinách také po česku oznamovalo atd. Žádáme také, aby nyní, kdežto nepochybně veliká sháňka po vysvědčeních z češtiny nastane, přísně se při tom ode všech profesorů pokračovalo; neboť nám jest dobře známo, že posavad mnohý dostal z pouhé zdvořilosti vysvědčení, který nic neuměl. Páni profesorové! máte nyní velikou moc a veliké odpovídání, a zároveň máme čest oznámiti, že my věrně budeme práva svého užívati a pády takové ohlašovati, když někdo nezasloužené vysvědčení dostane. Neračte zapomínati, že jest v tomto pádu velmi lehko dokázati, že nezasloužené jest vysvědčení.

Rovnost ve školách nesmíme také rozuměti v ten smysl, aby snad jen české gramatice se vyučovalo: nýbrž především vyřknuta budiž zásada, že nikdo do vyšších škol (do gymnasií) přístupu nemá, kdo neumí česky i německy, a na gymnasiích i ve vyšších školách může se pak česky i německy přednášeti. Proto ale se musí založiti v krajinách německých české normálky, aby našim krajanům německým příležitost dána byla učiti se česky.

4. Co se sněmu zemského týče, nevíme arci nyní, jakou obmýšlejí učiniti změnu, ale přesvědčeni jsme, že ta středověká stavovská representace přestati musí. Mají-li být skuteční **stavové**, ať jsou ze všech stavů a nejen šlechta, kněžstvo a měšťanstvo. My myslíme, že při poradách o všeobecném dobru zemském lidé všelikých stavů přítomni býti mají, aby každý sám přednesl, co mu zapotřebí, čemu každý sám arci rozuměti musí. Zvláště šlechta nemůže míti na budoucím sněmu, máli být konstituce dobrá, větší váhy a většího hlasu, než jest přiměřeno velikosti nemovitého jejího jmění, a ostatní stavové musí k ní též v podobném poměru státi.

*) Dle opravy v P. N. z 23. března 1848 má státi „čtyrykrát německy". (P. vyd.)

Zásady Národních Novin.

(Národní Noviny ze 7. června r. 1848.)

1. Blaho a sláva národu česko-slovanského jest náš nejhlavnější oučel, k tomu směřujeme všemožně, a hotovi jsme všeho jiného, buď si to cokolivěk, odříci se, kdyby to blahu a slávě českého národu překáželo. — —

2. Rovnost mezi Čechy a Němci nerozumíme tak, aby všeho měli Němci polovic a Čechové polovic. Toť bychom za velikou křivdu Čechů vždy považovali, neboť jest Čechů ¾ a Němců ¼ v zemi. Naše mínění jest: Čech i Němec užívej každý všelikého pohodlí strany národnosti své v ouřadech i ve školách, jinak ale Čechové přednost mají, poněvadž v Čechách jsme a většina Čechů.

3. Kdokoli se proti spojení Moravy a Čech protiví, toho za zrádce národu považujeme a za ouhlavního svého nepřítele. Neboť jenom skrze toto spojení může kvésti blaho a sláva lidu moravského i českého.

4. Žádným způsobem nechceme býti **provincií** rakouskou: nýbrž koruna česká požívati musí ouplné samostatnosti, čím větší tím líp, tak aby Rakousko (nepřijme-li jiné jméno místo tohoto u mnohých národů nenáviděného) bylo jen foederace (spolek) samostatných zemí a národů.

5. Ostatně se samo sebou rozumí, že držíme a držeti budeme stranu demokratů, to jest ouplná rovnost všech občanů před zákonem. Ačkoli jsou a vždycky býti musí ve světě nerovnosti, jak ve jmění, tak ve schopnostech a zásluhách: přece před zákonem stejně platiti musí každý občan, buď si bohat neb chud, šlechtic nebo nešlechtic, učený nebo neučený.

6. Všech stavů si vážíme, pokud jiným neškodí a nepřekážejí. Privilegie šlechty, které ostatním stavům škodí a překážejí, buďtež zrušeny. Ostatně daleko budiž od nás, nenáviděti šlechtice, proto že jest šlechtic: naopak vážíme sobě šlechtice, který nyní upřímně s národem drží, tím více, proto že mnohem záslužnější jest, když privilegovaný bez záště upustí od svých starých privilegií.

7. Co se náboženství týče, ctíme každé *upřímné a svědomité* přesvědčení; ale nenávidíme pokrytce, kteří očima vždy k nebi míří a rukama se světa chápají,

kteří nemajíce v srdci žádné náboženství, před světem největší nábožnůstkářství provozují a zuřiví odsuzovatelé jsou všech, jenž mínění své upřímné poctivě povědí.

Katolickou církev považujeme za hlavní zemskou, a však aby ostatní církve v zemi naší uvedené ouplné požívaly svobody. Reformy katolické církve, které za potřebné považujeme a o které vždy bojovati budeme, jsou:

Zrušení celibátu, aby kněz byl občanem skutečným a neprotivil se přírodě; zřízení více biskupství, aby biskupové zase byli jen starší kněží, ne pak magnátové světští; uvedení národního jazyka do církve místo latiny, synody církevní, zrušení patronátu, postupování podle zásluh, zrušení štoly, desátku atd. a uvedení stálých slušných platů, spojení učitelského a kněžského stavu v jedno.

8. Budeme vždy směřovati k tomu, aby vláda obětovala na školy a na vzdělání nejméně desetkrát tolik, co posud, na vojsko ale a na diplomaty zase jen $^1/_{10}$ část toho, co posud.

9. Strany ouřednictva jsme přesvědčeni, že časem svým na třetinu zmenšeno býti může, a to ještě k většímu urychlení prací. Ouředník jest služebník země: obce jsou zcela svobodné ve své administrací.

10. Co se zřízení zemského týče, přejeme si jednu komoru, ve které všechny druhy občanů dle přirozené váhy své náležitě míti budou. Když tři sněmy po sobě na něčem se usnesou, budiž to zákonem i bez královského potvrzení, jako v Norvéžsku.

Zjevně jsme pověděli oučel svůj, aby každý též zjevně s námi neb proti nám býti mohl, jak za dobré uznává. My, bohdá! dovedeme hájiti tyto své zásady proti všelikým námitkám.

Výklad hesla Národních Novin.

(Národní Noviny z 4., 5. a 6. července r. 1848.)

Mnohý zajisté již po celé čtvrtletí čítal na hlavě těchto novin vždy stejné zásady tlustým písmem vytištěné: „Skutečná rovnost národností. Spojení zemí koruny naší. Zrušení práv feudálních. Rovnost všech stavů před zákonem. Soudy přísežných. Odpovědné ministerstvo pro korunu naši. Všeobecný sněm celého národu. Národní gardy všude. Úplná reforma škol a ouřadů. Místokrál v Praze“ — aniž sobě pomyslil, co vlastně těchto několik řádků v sobě obsahuje. Jest to heslo našich novin, to jest oučel náš, který chceme svými novinami dosáhnouti; chceme tak dlouho usilovati, až všechno to, co ta slova obsahují, skutečně v Čechách a na Moravě uvedeno bude ve skutek. A poněvadž nyní v tomto stavu vojenského obležení mnoho času nám zbývá k rozjímání, umínili jsme si, smysl svého hesla trochu obšírněji vyložiti, aby každý třeba ve věcech státních méně sběhlý jasně viděl, jaké opravy si přejeme ve své zemi, a aby pak dle svého uznání si mohl sám říci, drží-li s námi.

1. **Skutečná rovnost národností.** Každému jest známo, že za starých časů před naší porážkou na Bílé hoře v naší zemi jen čeština panovala, všechno se u ouřadů jen po česku jednalo a psalo, všichni stavové se honosili tím, že jsou Čechové. Po bitvě na Bílé hoře ustanovil vítěz nad námi císař Ferdinand II., aby němčina i čeština stejných práv užívaly, a od té doby počala se němčina u nás vždy více zmáhati a čeština domácí ponižovati. Veliký počet nejhorlivějších a možná pověditi nejpoctivějších Čechů vypovězen jest z vlasti, statky se jim pobraly a rozdaly mezi pomocníky císaře Ferdinanda II., kteří byli cizincové z celého světa sebraní, lid náš dán byl této nejvíce cizé šlechtě do nejhorší poddanosti; Lichtenstein v Čechách, Dietrichstein na Moravě, oba cizincové, drželi co správcové zemští železnou metlu nad naší zemí, našinci rozptýleni jsou do celého světa a do zpustlé země naší uvedeno jest nesmírné množství kolonistů německých. Stará naše svobodná konstituce, kterou již císař Ferdinand I. znamenitě pokazil, vzata nám jest ouplně od Ferdinanda II., a nastala neobmezená despotická vláda, kterou jest nejlépe nazvati jezovitskou.

Pod takovou vládou brzy musí v každé zemi klesnouti vzdělání, mravnost, poctivost, statečnost ducha, vynálezy atd., ouplatky všude zjednají průchod, a ouřednictvo s vojskem panují nad těmi, kteří je prací svou a penězi svými živí. Proto se také jenom cizinci zmocnili v Čechách poznenáhla všeho průmyslu a všeho vzdělání; neboť dosáhnuvše doma lepšího vycvičení, přišli do změ naší a zřizovali u nás výnosné dílny a ústavy. Kupectví též bylo vždy hlavně v jejich rukou. Celá šlechta a všichni vážnější stavové počali se poznenáhla jazyka národu svého ba poctivé české krve odříkati, a jmenovitě od časů císaře Josefa, kdežto se vláda sama všelikými velmi vtipně volenými prostředky počala bedlivě a úsilně starat o rozšíření němčiny, od těchto časů utrpěla naše národnost takovou porážku, že jsme my Čechové ve své vlastní zemi opovrhel byli, a že se za hanbu a nevzdělanost považovalo, ve společnostech česky mluviti, tak že ještě podnes jest malý počet lidí vzdělaných, kteří by v mluvení a v psaní mateřčiny své tak obratní byli, jako jsou v němčině, úřadové naši sami tak jsou po zadu, že si ku příkladu translatory (překladače) české drží, jako v Praze sl. gubernium,

sl. policie, ačkoli skoro každý ouředník rozený Čech jest a největší počet česky mluví. Tak malou vážnost mají k jazyku našemu a k zákonům tito pánové, že si lenují, naučiti se českému pravopisu! ačkoli jim zákon vždy (n e t e p r v a v k o n s t i t u c i) předpisoval sběhlost v jazyku českém. Když tedy u samých úředníků zákony v tak malé vážnosti jsou a za žert se považují, což divu, že jestli ostatní lidé ještě méně na zákony dbáti budou. To pak bude hezký pořádek v zemi!

Takový hanebný stav a zanedbávání jazyka a národnosti své my Čechové déle trpěti nechceme a nebudeme, zvláště když zákony na své straně máme, které vždy mluví o rovnosti obou jazyků. Skutečnost ale vždy ukazuje ještě nerovnost do nebe volající, a mohli bychom na sta pádů vypočítat, kde čeština proti němčině u nás zkrácena jest proti zákonu. Ani teď neukazují ouřadové naši chuť a dobrou vůli, držeti se těch zákonů. Jen jeden nejnovější příklad. Vláda vydává nyní v Praze noviny ve svém smyslu německé i české, Prager Zeitung a Pražské Noviny. České vycházejí v malém archu 4krát za týden, německé ve velkém 6krát; německé mají všechna ouřední oznámení, české skoro žádná. K tomu ještě pochází toto ustanovení od hr. Lva T h u n a, který se od Němců za Ultračecha vyhlašuje! —

Nechceme-li tedy, aby ze země naší poznenáhla bylo Irsko, kdežto Irčané žebráci jsou a Angličané páni, musíme pevně pracovati o tuto skutečnou rovnost národnosti, která nám tím více dle práva náleží, že jest počet nás Čechů mnohem větší než Němců.

2. **Spojení zemí koruny naší.** Koruna česká za minulých časů složena byla z nynějšího království českého, z markrabství moravského, z vévodství slezského a z Lužic. Tyto země mívaly od starodávna jednoho společného krále, tak jako v nich obýval národ jeden česko-moravsko-slezský. Později však rozděleny byly země na troje vladařství čili gubernie: českou, moravskou a slezskou, a to sice z té příčiny, aby tím rozdělením veliká moc našeho národu rozkouskována byla a tím jistěji se každému nespokojenému hnutí překážka postavila. Za Marie Theresie ztratili jsme od naší koruny Slezsko skoro celé, které Prušanům připadlo a nyní již téměř naskrze poněmčeno jest. Lužice také již velmi dávno ku koruně naší nenáleží. Zbyly tedy až posud jen Čechy a Morava, kteréžto dvě země posud podle jména korunu českou tvoří, skutečně ale nikterak spojeny nejsou.

Poněvadž ale nyní všichni rozumní v Rakousích za to mají, že se v Rakousku každý národ sám dle potřeb svých zvláštních doma říditi musí, neboť jsou v Rakousích národové zcela rozliční a sobě nepodobní, tak sice, žeby pak Rakousko bylo spolek národů stejně oprávněných: proto zas všichni praví vlastencové v Čechách i na Moravě po tom touží, aby Morava a Čechy dohromady byly jednou částí tohoto spolku rakouských národů. Neboť jsou Čechy a Morava země sobě ouplně podobné, od jednoho národu hlavně zasídlené, tak že se mohou velmi dobře stejnými zákony říditi. Spojením Čech a Moravy dosáhl by náš kmen česko-moravský větší moci a vážnosti ve světě, neboť jest známá věc, že se vždy spojenými silami dále dojde než rozdrobenými. Velmi mnoho by též obě země skrze spojení ušetřily v každém ohledu, poněvadž bychom mnoho ústavů, kterých nyní i v Čechách i na Moravě zvláště máme, potom společně užívati mohli.

A však se tomuto spojení našemu protiví nepříznivcové naší, kteří se právem obávají, že bychom pak my Slované moravsko-čeští tím spojením proti jejich útiskům se lépe brániti mohli, a posavád jest převaha těchto našich odpůrců zvlášť na Moravě příliš silná, poněvadž se jim tam podařilo, na mnohých místech proti Čechům u samých Moravanů, našich bratří, nedůvěru a zášť vzbuditi. Musíme ale doufati, že časem svým, až vzdělání se více mezi lidem naším rozšíří, to, co nyní jen vzdělanější žádají, všeobecnou vůlí se stane celého národu českého i moravského, kteréžto vůli pak žádná moc nepřátelů neodolá. Takové tedy vzdělání rozšířiti časem svým jest též oučel Národních Novin.

3. a 4. **Zrušení práv feudálních. Rovnost všech stavů před zákonem.** Bůh stvořil v š e c h n y lidi podlé obrazu svého, všichni jsme, jak nás pravé náboženství křesťanské učí, bratři, synové a potomkové jednoho otce. Avšak během času přišla tato rovnost skoro napořád k zapomenutí. Lidé zlí a mocnější počali panovati nad svými spolubratry a utiskovati je všelikým způsobem; sami nic nepracujíce žili přece dobře a rozkošně z mozolů bratří svých utištěných, které poddanými nazývali, a kteří pro ně, pány své, pracovati museli. Ti, jenž poctivě a v potu tváři pracovali, vedli život bídný a nuzný, neboť museli největší část výdělku svého odváděti jiným. Tito panující považovali sebe za lid zcela jiný, vznešenější než ostatní, nazývajíce se šlechtou, a ostatní lid, nemoha se povznésti k lepšímu vzdělání, vždy zůstával v temnotě a hrubé porobě.

Mezi národy slovanskými ve starých časech nejdéle se udržela svoboda a rovnoprávnost, neboť všichni mezi sebou za stejnoprávné se považujíce, volili si jen k vůli pořádku s t a r š í a v o j e v o d y. Později ale národy slovanské, lid tichý a pracovitý, podmaněni jsou skoro všichni od cizinců Tatarů, Němců, Turků, Maďarů, kteří z nich všude své poddané nadělali a šlechtu dědičnou mezi nimi zavedli.

Nyní nastaly opět blaženější časy, s lepším vzděláním rozšířila se v člověčenstvu

lepší úcta k sobě samému, spravedlivost nabyla větší váhy, stará feudální práva šlechty uznána jsou za křivdu a budou zrušena. Zavedena bude ouplná rovnost každého před zákonem, o které ale musím pro vysvětlení několik slov podotknouti.

Rovnost tato nemůže záležeti v tom, aby jeden člověk zcela ve všem se vyrovnal druhému, totiž ve jmění, ve vážnosti, ve schopnostech atd., toť zajisté každý nahlíží. Budouť vždy, pokud svět světem bude, lidé čipernější, přičinlivější, rozumnější, šťastnější atd. než ostatní, a kdyby dnes dva lidé ve jmění sobě docela rovni byli, zítra zajisté již nebudou. Třeba by i rovnost před zákonem panovala, musí býti a budou vždy představení a podřízení, sice by se pořádek, hlavní potřeba dobrého zřízení, nezachoval. Ale rovnost před zákonem znamená tolik, že jeden člověk k vůli rodu svému nesmí předností nějakých užívati před jinými.

Aby tedy toto i v naší zemi zavedeno bylo, k tomu též budeme obraceti snahu svou, ukazujíce vždy zlé stránky takových nespravedlivých předností a blahé následky demokratické spravedlivosti a rovnosti před zákonem.

5. **Soudy přísežných.** V zemích konstitučních svobodných stává se velmi často, že občané dobřesmýšlející s vládou do rozličných sporů a hádek přicházejí, poněvadž každému svobodno býti musí, o každém kroku vlády mínění své buď hanlivé neb pochvalné vysloviti. Vůbec není v zemích konstitučních opposice nic nedovoleného, ba může se zřejmě a veřejně usilovati o svržení vlády a ustanovení jiné, když vláda (dle přesvědčení opposice) neschopná jest, zem jak náleží říditi. Nejvíce se takové odpory dějí v novinách, které pak opposičními se nazývají. Pochopitelno jest, že pak ministři, presidentové a jiní ouředníci proti takovým odporníkům svým a jmenovitě proti opposičním novinám nechuť mají a rádi by je potrestali a odsoudili. Zapotřebí jest tedy, aby soudce nebyl stranný, aby ouředníci nesoudili nad urážkami jim učiněnými, sice nebude pravá svoboda nikdy v zemi průchod míti. K tomu cíli nejlépe jest, m o c s o u d n í zcela vzíti ouředníkům, tak jako jim odňatá jest moc zákonodární (zákony dává sněm s potvrzením královým). To se nejlépe docílí, když soudcové jsou mužové vyvolení od občanů a také neshoditelni (leč by se jim přestupky dokázaly), aby mohli nestranně souditi bez ohledu na důstojnost, tak aby i nejmenší občan proti nejvyšším ouředníkům (třeba ministrům), nejbohatším lidem, ba proti králi samému u soudů právo své dobré provésti mohl. Ve všech důležitějších věcech musí výrok dáti p o r o t a neb s o u d p ř í s e ž n ý c h, t. j. jistý ustanovený počet k tomu vyvolených a neodvislých občanů, kteří uznati musí, nalezají-li skutečně na obžalovaným onu vinu, kterou ouřady udávají.

Bez takového soudu přísežných jmenovitě by nikde neobstály svobodné, neodvislé noviny, poněvadž by jinak ouředníci vždy redaktory jejich pronásledovali a odsuzovali k trestům peněžitým i do vězení. Jak tyto p o r o t y zřízeny jsou, o tom jindy.*)

Místo úvodu.

(Slovan z 8. května r. 1850.)

Znamenitý muž národu anglického S h e r i d a n pravil: „**Raději žádný sněm než žádnou svobodu tisku; raději oželím odpovědnost ministrů, Habeas-Corpus-actu, povolování daní, nežli svobodu tisku, neboť touto všechna dotčená práva opět si získají!**“

Pravdivost jeho slov, skutkem osvědčená v dějinách novějších století, zakládá se hlavně na tom, že bez osvěty a probuzenosti duševní není národ schopen uhájiti svobodu svou a právní zákonitou vládu proti libovolnosti zpanštělých samozištníků, kteří vždy o to usilují, brzy chytře a pokrytsky, brzy zas násilně, aby zneužívati mohli statků a osob spolutvorův svých, od Boha rovně oprávněných.

Nemohla by zajisté malá hrstka vládychtivých utiskovati ku svému prospěchu celý národ, kdyby tento, jsa náležitě vzdělán, rozuměl všem svým záležitostem a svou vůli náležitě projeviti a provésti uměl. Úkolem svobody tisku jest tedy povýšiti poznenáhla celý národ, neb alespoň největší část jeho k takovému vzdělání, a jen tenkrát můžeme sobě dělati naději na opravdivou a jistou svobodu. Třeba se i národu podařilo náhodou skrze revoluci svrhnouti se šije své jarmo absolutní vlády, jestli zároveň není větší část jeho vzdělaná, v brzkém času zase jiní pod jinými záminkami dovedou se zmocniti libovolné a protižakonní vlády nad národem, jako toho právě za našich časů leckde příklady vidíme.

Není zde k tomu místo a také ani úmysl, dokazovati důležitost svobody tisku pro svobodu občanskou — zdá se mi, že již příliš přesvědčen jest svět o této pravdě.

Také náš národ uvítal roku 1848 novou tuto svobodu se srdečným nadšením, a zakusil jistě, byť i na krátce, její ovoce, a aby i dále a ještě s větším prospěchem radovati se mohl z této výhody, o to budiž hlavně péče všech, kterým souzeno jest,

---

*) Článku tohoto Havlíček už nedokončil; byltˇ den na to, o jedné s půlnoci se 7. na 8. července 1848 vojenskou eskortou odveden na Hradčany, po několika dnech byv propuštěn, odebral se do Vídně jako poslanec a v návalu jiné práce již se k „Výkladu“ nevrátil. (Pozn. vyd.)

jakožto průvodčím, vésti národ na obtížných cestách ke stálé občanské rovnoprávnosti a svobodě.

Od té doby, co Praha, hlavní to ohnisko vyššího života našeho národu, pravé srdce, z kterého proudí již po tolik věků oživující žíly do veškerých našich krajin, od té doby, co Praha skrze obležení zbavena jest (bohužel již nyní celý rok!) vedle jiných ústavních práv také svobody tisku, ztratili jsme téměř celou svobodu tisku pro záležitosti občanské. Ačkoli kromě Prahy a několika pevností v celé ostatní naší vlasti vouplné míře platí ústava a v ní pojištěné právo svobodného tisku, nepoužil nikdo za ten celý čas tohoto práva k vydávání liberálního, záležitosti českého národa bezohledně zastávajícího politického časopisu. Zajisté ne velmi chvalitebná to pro nás událost, svědčící o malé posud probuzenosti našeho veřejného občanského života! Pohleďme vůkol sebe! Malá naše sousední saská země, počítající milion obyvatelstva, čítá svých asi 200 politických časopisů, a není tam téměř ani jednoho dosti nepatrného městečka, které by nemělo svůj politický časopisek. U nás ale kromě Prahy neudržel se posud nikde samostatný politický časopis*) a následek toho byl ten, že s Prahou klesl národ dobrovolně do obležení.

V Praze zatím, kdežto i tak počet našich politických časopisů skrze nový, velmi přísný zákon o tisku a ustanovené v něm na naše okolnosti příliš veliké kauce až k nedůstatku se zmenšil, zápasily liberálnější časopisy všelijak s vojenskými ouřady: jaký při tom byl osud mých Národních Novin, jest sice ve hlavních ohledech každému povědomo, zevrubněji bych ale mohl jen já a vojenský soud na Hradčanech o tom zápasu liberální žurnalistiky s vojenskou subordinací dlouhé kroniky vypravovati. Snažil jsem se ovšem zůstati vždy věren zásadám, o kterých jsem přesvědčen, že by mohly nejen národu našemu, nýbrž i vládě prospívati — místo důvodů ale odpovědělo se mi zákazem Národních Novin, a zanechávám každému na rozsouzenou, jestli tento zákaz uškodil více zásadám naší strany anebo vládě.

Podle celého až dosavádního jednání naší nynější vlády s opposičními novinami zdá se mi, že tato vláda rozumí svobodě tisku jen tak, aby všechny noviny jenom smýšlely a psaly, jak se vládě líbí, neboť považuje již každého za zlomyslného buřiče, který jiné zásady zastupuje než ona. Svoboda tisku jest ale právě jen k tomu, aby se mohlo projeviti smýšlení vládě odporné, neboť jenom tak možno jest, aby konečně rozličným badáním a posuzováním užitečná národu pravda na jevo přišla a do života se obrátila. Vláda pronásledující a utlačující opposiční noviny sama rozbíjí (abych vhodného podobenství užil) neklamné zrcadlo, ve kterém by viděti mohla pravé vady své, neboť v těch obrazích, které jí služebné její a vždy přisvědčující noviny malují, nevidí nikdy pravou podobu svou, nýbrž jen klamný ideal příznivé a uplacené fantasie. Neznati ale své vady, jest slabost škodící každému a nejvíce vládám.

Již tomu nyní jest přes tři měsíce, co umlknul hlas Národních Novin, a že teprva nyní opět pokračuji ve své časopisní činnosti, není vina moje nýbrž těžkých okolností, pro které mi až do této doby nebylo možná. Nechci zde tyto okolnosti vypisovati a kresliti obecenstvu žalostný obraz našich slabých, jen zdánlivě pravdivých konstitučních práv, nechci též vládě strannost vytýkati, že jen právě proti našim novinám užila všechnu moc výmínečni, nechajíc noviny německé strany ku př. „Ost-Deutsche-Post“, „Deutsche Zeitung a. Böhmen“ pokojně vycházeti. Zastřeme raději rouškou zapomenutí truchlivou minulost, a pokusme se věřiti přece na lepší budoucnost!

Že nepokračuji ve vydávání Národních Novin, nýbrž zcela nový časopis v jiné také formě vydávám: toho jest jedna příčina nepříhodnost každého místa kromě Prahy pro veliké denně vycházející noviny, skrze špatné spojení poštovní, a druhá příčina přání moje, aby nový můj časopis také do Prahy přístup měl. Národní Noviny zapověděl vojenský úřad v Praze vydávati, již tedy pro pouhou důslednost musil by jim snad v Praze přístup zapovědít, kdyby někde jinde zas vycházely, třeba i jejich obsah nebyl veřejnému pořádku v Praze nebezpečný. Nový ale časopis, o kterém se ani napřed věděti nemůže, jakým způsobem bude veden, může zajisté vojenský ouřad i do obležené Prahy připouštěti, tak jako tam až posud připouštěl mnohé jiné časopisy, vycházející v místech, ve kterých ústavní svoboda tisku panuje. Neníť zajisté úmysl můj přepiatě nějak a bouřlivě sobě počínati v tomto novém časopise: nejsem ale také třtina klátící se podle větru, a mohu se sice s ohleďem na těžké okolnosti v odporu svém všemožně umírniti, žádná moc mne ale nepřinutí chváliti to, co jest dle přesvědčení mého národu našemu škodlivé a nebezpečné.

Jestli tedy skutečně vláda úmysl má, časem svým nechati do opravdivého života nastoupiti ty svobody a ta práva, kterých až posud máme mnoho jen na papíře, a jestli jmenovitě upřímně chce zachovati svobodu tisku: pak ovšem nevidím žádných příčin k tomu, aby Slovanu zamezen býti musel přístup do Prahy, třeba on vycházel na místě, vojenským výmínečním

———

*) Že oba časopisy v Brně vycházející za samostatné se považovati nemohou, ví každý, komu jsou známy okolnosti těchto časopisů.

zákonům nepodřízeném a radujícím se z té právní svobody tisku, kterou nám nový prozatímní zákon o tisku ponechal. Budiž tato doba od vlády považována za přechod k tomu bohdá! nedalekému času, ve kterém i v Praze opět začnou platit konstituční zákony a s nimi svoboda tisku. Že já a celá ta strana, ku které náležím, nesmýšlí tak jako nynější vláda, toť jest ovšem věc každému dobře povědomá: jestli se ale vláda nechce držeti za neomylnou, a jestli vůbec myslí, že přece by jednou mohl přijíti čas, ve kterém slovo **„zodpovědný“** ministr nebude pouhým nic neznačícím titulem, nýbrž prosaickou pravdou, která znamená **zodpovídati** se ze svých rad a skutků sněmům a národům na nich zastoupeným, jestli naše nynější vláda opravdu chce říditi země tak, jak by si toho většina národů přála, pak ovšem musí vláda trpěti, ba ještě ráda býti tomu, když z opposičních novin může poznati hlasy těch, kteří s ní nejsou spokojeni a na chyby její bez ohledu poukazují.

Zapovídati ale opposiční noviny aneb všelijakým jiným spůsobem utlačovati, není za našich časů žádná státnická moudrost, proto že se tím přece smýšlení lidu nepředělá a že tím vláda jen patrně svou slabost a bázeň objevuje. Známť já mnohem lepší prostředek proti opposičním novinám, který mohu každé vládě jakožto neklamné arcanum zjeviti a sice následující. Buďto jest to, co opposiční noviny praví, národu škodlivé a lživé, anebo užitečné a pravdivé. Jestli to škodlivé a lživé jest, ejhle! slavná vládo, nezakazuj opposiční noviny, nýbrž dokaž hezky srozumitelně ve svých novinách národu tuto škodlivost a lživost oposičních novin, a jistě se jich nikdo držeti nebude; jestli ale to, co opposiční noviny praví, užitečné a pravdivé jest, tuť je opět nemáte zapovídat, nýbrž přidržeti se této užitečnosti a pravdivosti.

Vy zapovídáte opposiční noviny, poněvadž prý vám kazí důvěru národu: kdybyste ale měli zapovědít všechno to, co vám kazí důvěru národu, tuť byste musili zapovědít velmi mnoho, snad také leckterý ze svých vlastních zákonů, přede vším ale své papírové peníze, ty opposiční noviny, jejichžto redaktorem a odpovědným vydavatelem jest pan ministr Kraus. Tyto papírové šestáky, desetníky, čtvrtky, půlky, jednotky a dvojky, to jsou ty nejkřiklavější opposiční noviny, ty vám úhlavně kazí důvěru národu: každý ten papírový šesták a desetník, každá ta čtvrtka a půlka volá pronikavým hlasem: **nedůvěra! nedůvěra!**

V tom se nyní již skoro všichni hlasové srovnávají, že stav našich veřejných záležitostí nemůže zůstati takový, jaký jest nyní. **„Tak to zůstati nemůže!“** jest nyní skoro již přísloví v rozličných zemích rakouských, a jestli vláda dokonce žádného ohledu nechce vzíti na tento hlas, jestli jen to považuje za pravé veřejné mínění, co jí mluví několik zištných, každého, kdo právě má moc v rukou, chválících pochlebníků, pak ovšem se musí srdce každého pravého vlastimila jen děsiti následků takové zaslepenosti. Dejme tomu, že nyní skutečně vláda naše hmotnou mocí na uzdě držeti může všechny nespokojence: má ale vláda naše moc, aby zabránila v jiných cizích zemích převraty politické, které pak nevyhnutelně zasáhnouti musí také k nám a uvrhnouti nás zase po druhé v ten samý aneb snad ještě horší nepořádek, jako byl v roce 1848?

Přání všech rozumných občanů musí býti to, abychom se již dočkati nemuseli po druhé podobných zmatků a nepokojů jako v r. 1848, nýbrž aby se již nyní pokojně a podle práva a zákonů vyvinoval dále náš veřejný život, aby se poznenáhla podle zásad rozumových zdokonalovaly naše zákony a naše zřízení. K tomu ale především zapotřebí jest veřejné jistoty právní, té jistoty, že ve veřejném státním životě nepanuje nikde libovůle, že se zákonů musí držeti tak dobře vláda sama jako každý jednotlivec, ne ale aby se občané obávati museli, že to, co dneska je všeobecně platící zákon, zítra podle pouhého uznání jednoho člověka neb několika lidí se změní.

Přičiňovati se dle sil svých k tomu, abychom konečně došli k takovému stavu veřejné právní bezpečnosti, bylo vždy hlavním mým účelem a jest jím také při vydávání tohoto časopisu. Chci za těchto časů, kdežto velmi mnohých již obávání se zmocnilo, že hodlá vláda naše poznenáhla jednu naši svobodu po druhé ztenčiti a přiblížiti se zase ke starému absolutnímu řízení a bezpráví, chci, pravím, za těchto smutných časů podati důkaz, máme-li ještě opravdu svobodu tisku. Až posud nebyl náš zákon o tisku skoro nikde ve skutečné platnosti: tam, kde se vydávaly nějaké vládě nepříjemné noviny, zavedlo se všude obležení s vyzdvižením svobody tisku. Vímť ovšem napřed, že hlasy Slovanů, skoupě a otčímsky odbytých Slovanů, které se v mém časopise opět ozývati budou, sotva budou příjemné vládě, vímť ovšem také, že nemám moc protiviti se, kdyby i nyní vláda, vyhnouc se zákonu o tisku, jiným násilným a libovolným spůsobem chtěla zameziti vycházení mého časopisu: spokojil bych se ale v tomto pádu alespoň tím vědomím, že jsem přispěl k tomu, aby národ s **jistotou** věděl, co má od vlády očekávati a jak vysoce sliby ceniti.

A říká se, že jest hrstka jistoty lepší než pytel naděje, a i taková jistota má svou cenu, zvláště za našich časů.

Česká šlechta.

(Slovan z 1. června r. 1850.)

Před rokem 1848 za časů zcela libovolné (despotické) a bürokratické vlády počala konečně i šlechta česká, totiž abychom se lépe vyjádřili, malá část české šlechty, vésti opposici proti knížeti Mettrnichovi. Sněmy království českého odbývávali se vždy jen co pouhá slavnost beze všeho významu, a ačkoli vlastně měli stavové důležité právo povolování daně, (tedy tím samým i právo odepříti), přece neužívali skutkem nikdy tohoto práva svého, nýbrž sjeli se obyčejně v uniformách červeně-bílých a řekli „ano“ a rozjeli se po nějakém rokování, o kterém se říci může vším právem: „Vítr vál a stavové čeští mluvili!“

Od r. 1845 počaly se však některé osvícenější a činnější osoby stavu panského a rytířského trochu rozpomínati na to, co jest sněm a co býti má zastoupení země proti vládě, a počali také, ovšem jen dosti zlehka, dávati nespokojenost svou s vládou na jevo a přišli konečně na této cestě až tak daleko, že jednu nepatrnou část peněz nepovolili, kterou však vláda nic nedbajíc na odpor stavů, přece rozepsala a nad to knížeti Lambergovi za jeho dne 27. května 1847 drženou řeč písemné napomenutí dáno a přednostovi sněmu nařízeno jest, aby prý takové odchýlky a neslušné návrhy budoucně netrpěl. Tyto neslušné návrhy knížete Lamberga byly ale následující: 1) Aby vláda budoucně bez povolení sněmu žádné dluhy nedělala, při čemž dokázal, že vláda při svých půjčkách velmi nezkušeně si počíná a od Siny, Rotschilda, Arnsteina a Eskelesa znamenitě předražována byla. 2) Aby se sněmu předložili každoročně státní účty a aby byla finanční správa sněmu odpovědná. 3) Aby se panování úřednictva obmezilo, počet a platy úředníků zmenšen byl, k tomu účelu aby se zjednodušilo řízení, aby se zbytečného psaní nechalo a aby se místo dosavadních kollegialních úřadů v administraci, ve finanční a politické správě všude jednotliví, schopní, poctiví a odpovědní úředníci ustanovili. 4) Aby soudy jak civilní tak i trestní byly veřejné a ústní, a aby před soudem byli všichni, ani nejvyšší aerár nevyjímajíc, sobě rovni.

To tedy byly ony neslušné návrhy a odchýlky, pro které kníže Lamberg ještě 6. listop. 1847 dostal dle intimace pana hraběte Salma, tehdejšího správce zemského výtopek, a co se za čtyry měsíce na to v březnu 1848 přihodilo, ví každý, že totiž vláda mnohem ještě více než tyto neslušné návrhy povolila.

Celé dosti zajímavé jednání tehdejších sněmů zůstalo větší části lidu tajné a teprva r. 1849 vyšly všechny sem náležící spisy a jednání českého sněmu tiskem v Hamburku pod názvem: „Der böhmische Landtag im Jahre 1847.“

Dočítáme se v této knížce krásných slov, která mluvili mnozí ze šlechty české tenkráte proti vládě, tak že skutečně pokládáme za dobré, některé z nich tuto uvésti, dílem aby větší část čtenářstva se dověděla, jak liberálně tenkrát mnozí se chovali, které nyní zcela jinak mluviti a psáti vidíme, dílem pak aby skutečně národ poznal některé muže ze svých šlechtických krajanů, kteří již tenkráte hájili zem proti hubící bürokratii.

Uznáváme za nejprospěšnější podati zde krátký výtah z posezení sněmu dne 30. srpna 1847, jakožto pokračování sněmu postulatního dne 27. května 1847 zahájeného, ve kterém stavové nepovolili asi 50.000 zl. stř. příplatku na kriminalní fond.

Na to dostali ale stavové de dato 28. července 1847 z Vídně odpověď tohoto smyslu: **Že se J. M. C. těší z dobrého církevního života v zemi české, a z toho ujištění, že stavové pevně setrvati chtějí ve své až posud zachované náboženské horlivosti, že J. M. C. vždy neunavně pečuje o zamezení a ulevení veliké nouze, která z části v zemi panuje a o zlepšení stavu pracujících tříd, že také J. M. C. vždy hotov jest návrhy stavů k zlepšení zemského blahobytu co nejjádrněji si rozvážiti a přijmouti, ostatně ale že stavové velmi neslušným způsobem vylučují ze svého svolení jednu část daně, kterou již dříve dvakrát povolili, a že J. M. C. na úplné sumě postulatu pro r. 1848 pevně stojí, a aby ji tedy stavové beze všech odkladů povolili, při čemž jim jen svobodno stojí rozvržení této daně dle svého náhledu urovnati. Ostatek že zůstane při starém, aby jen hned sněm ukončili a že J. M. C., až stavové daň povolí, jim obyčejný revers, (že totiž to nemá býti na ujmu práv a svobod království českého) vydati ráčí.**

O této císařské odpovědi jednalo se tedy v pokračování sněmu dne 30. srpna 1847 následujícím způsobem:

Karel kníže Auersberg: Tím že stavové dvakrát dříve povolili řečený královský postulat, ukázali jen svou ochotnost, nezadali však svého práva, a nemůže tím již mimořádně povolená přirážka k dani za povinnost pro všechnu budoucnost považována býti. Kdyby ale stavové neměli ani právo nepovoliti daň, nýbrž jen o způsob její vybrání rozhodovati, stali by se z nich jenom nějací výběrčí daně, a zadali by tím starodávné, skrze mnohá století zachované právo dobrovolného povolování daní. Jsme tedy na rozpacích, abychom z jedné strany neurazili úctu k osobě J. M. C., z druhé ale nezadali staré k prospěchu vlasti užívané právo.

Leopold hrabě Thun (Excel.) myslí, „aby se dotčených 50.000 zl. stř. následkem nejvyššího určitého poručení J. M. C. nejponíženěji k nohoum položilo."

Hrabě Wurmbrand: Vidím, že touto odpovědí J. M. C. stavové až na nejzadnější mezi tlačeni jsou, tak že nám dle mého náhledu nic více nezbývá, než buďto se sami zavražditi (morden) aneb se zavraždit nechati, a trpělivě očekávati, až nám poslední ránu dají, aneb abychom se chopili silného úmysle, ten abychom zmužile provedli a tak náležitou nám půdu opět za každou cenu dobyli. Toho ale že jsou stavové sami příčina. Že se vždy podrobovali a uhybali, všechno povolujíce, jen aby se zase jejich žádosti vyplnily. Z jejich žádostí ale se nevyplnila žádná, ale jejich obětě se vždy zdály býti malé, vždy se ještě nové požadavky na ně činily, neb staré opakovaly. Jaká jest nyní povinnost rakouských zemských zástupců, o tom že nic ustanoveno není, že se při tom jen na své hlavy a srdce, na právo a slušnost spoléhati mají. Stavové mají své povinnosti nejen k vládě, nýbrž také k národu. Nečiní-li se zadost povinnostem k vládě ve všem a po každé, považují se, jestli ne za úhlavní zrádce, alespoň za nespokojence, a kdyby se nějaká žádost vlády od sněmu hned nevyplnila, ustrašuje hned vláda sněm takovým spůsobem, že se velmi vážení údové sněmu, sloužící ve státní službě ostýchají navzdor císařskému povolání do sněmu přicházeti. Nečiní-li ale zase stavové zadost požadavkům národu, upadnou do největšího trestu, totiž do nedůvěry a opovržení. Když před několika lety stavové k novému životu se probudili, nenašli sice u národu opovržení, ale nevšímavost a lhostejnost. To bylo smutné dědictví, zanechané nám od předků. Nynější stavové nemohou ale již potomkům svým toto dědictví — lhostejnost — zanechati; nýbrž buďto důvěru a vážnost, aneb nedůvěru a opovržení.

V takových tedy pádech, kde požadavky vlády a národu ostře proti sobě stojí, musejí se stavové držeti práva a pravdy, a nevčasné mlčení bývá někdy horší lží, než nepravdivá řeč."

Bedřich hrabě Deym: navrhuje v obšírné řeči, aby se stavové drželi toho co dříve uzavřeli, totiž aby nepovolili, a sice proto, poněvadž J. M. C. neráčil jejich důvody vyvrátiti. Neboť se zde již nejedná pouze o dotčenou nepatrnou sumu, nýbrž o celé zřízení zemské.

Nesmějí-li stavové býti strany požadovaných od země daní nikdy jiného smýšlení než J. M. C., nač tedy se svolávají? jaký smysl mají slova svolání sněmu „abychom návrhy J. M. C. zrale a bedlivě rozvážili a pak se na tom ustanovili, co by J. M. C., celému království českému a nám samotným nejpřiměřenější bylo"?

Ze zřízení zemského jest patrno, že stavové právo mají jen tolik daní a takový způsob povoliti, co by dle jejich přesvědčení země dobře snésti mohla. Uvádí mnoho příkladů kdežto stavové již po obnoveném zřízení zemském cís. Ferdinandu II. daně žádané buď nepovolili nebo obmezili, a odůvodňuje jinák historicky práva sněmu zemského v Čechách.

Ervin hrabě Nostic: Také mne zarmoutila velice odpověď J. M. C. neboť buďto musíme J. M. C. býti neposlušni aneb pustiti od svého ustanovení dne 27. května a slepě poslouchati rozkazy císařské. Avšak poručením J. M. C. nemohou se změniti naše přesvědčení, nýbrž jenom důvody. Nežijeme pod hedbávnou šňůrou*) nýbrž pod spravedlivými panovníky. J. M. C. nemohl nás postaviti co pouhé figury, nýbrž musí chtíti, abychom podle svobodného přesvědčení svého mluvili a povinnosti své plnili. Aby mohla míti odpověď J. M. C. ten smysl: „musíte poslouchat, jste sice stavové, ale bez práva: formu chci zachovati, věc ale chci zrušiti" toho se od spravedlnosti J. M. C. nadíti nemůžeme. Navrhuji abychom při svém ustanovení zůstali a v jiném spisu příčiny toho ještě jasněji vyložili.

František hrabě Thun syn:**) Každý z nás byl při čtení nejvyšší odpovědi J. M. C. hlubokým zármutkem dojat. Máme opět důkaz, jak špatně J. M. C. o naší ústavě zemské zpraven jest a že nejvyšší úředníci J. M. C. si ani práci neberou tuto ústavu poznati, a že se bürokratie neostýchá J. M. C. slova do úst klásti, která jsou docela naproti předešlým nejvyšším slibům. To však předpokládati nemůžeme, že by se J. M. C. nechtěl držeti ústavy, na kterou přísahal,***) aneb že by dané slovo nazpět vzíti, a sobě odporovati ráčil. To obé se ale děje v nejvyšší odpovědi. Nechci ani na ta smutná slova v ní upozorniti, že J. M. C. vždy hotov jest naše návrhy přijmouti, což zní více jako posměch než jako uznání. Vytýká dále hr. Leopoldu Thunovi nedůslednost a praví: Skrze nešťastné ustanovení vládní jest nám sice cesta veřejnosti zamezena, a nyní se jedná o to abychom zadali práva zemská, která máme věrně potomstvu zachovati. Stavové mají vyššího soudce, své svědomí! Historie prohledne tyto listy a bude se viděti, kdo tato práva jakožto drahé dědictví věrně hájil a zastával, a kdo se ze strachu od pravdy a práva uchýlil. Jestli stavové toto přijmou, postaví

---

*) Rozuměj tureckou strangulací.

**) Aby snad tou liberální řečí, která nyní následovati bude, nikdo mýlen nebyl v osobě, držíme za nevyhnutelné podotknouti, že jest to bratr ministra Lva Thuna, přednosta umělecké společnosti. Red.

***) Při korunovací, na české zřízení zemské. Red.

se před očima celého národu a celé historie na pranýř, a musejí také u J. M. C. všechnu vážnost ztratiti.

Jan hrabě Lažanský: Myslím že to jest první akt truchlohry, která r. 1845 s deputací počala, a že jsou stavové blízko svého konce. Jen trojí cestou můžeme jíti, ale dvojí z toho není tuze čestná: buďto vůli J. M. C. bez výmínky vyplniti, aneb se po této odpovědi za zrušené považovati. První cesta jest servilní, druhá jest samovražda, proto nám nezbývá než třetí: abychom krok po kroku hájili svá práva jako Špartáni, neboť zástupce zemský má obětovati jmění a život pro svou vlast. Nestal bych se nikdy rebellem proti svému králi, ale rád dám hlavu za svou vlast.

Albert hrabě Nostic: Dokazuje jak by se stalo povolování daně pouhou ceremonií, kdyby sněmu svobodno nebylo, některou od J. M. C. žádanou daň na zem nepovoliti, že by pak stavové byli jen nějakým úřadem a nesrovnávalo by se to nikterak s těmi vážnými slavnostmi, s kterými se sněmy konají. Také obyčej každoročního reversu císařského ukazuje již patrně na to, že povolením jisté daně pro jeden rok již sněm vázán není také pro budoucnost tu samou daň povoliti. Navrhuje, aby se tedy od stavů a sice in pleno druhý spis k J. M. C. přijal, a aby se zatím jen tolik daně rozepsalo, kolik mezi J. M. C. a stavy ve sporu není, totiž s odrážkou nepovolených 50.000 zl. stř.

Frant. hrabě Thun (otec, Děčínský): jest docela srozuměn s hrabětem Alb. Nosticem, poněvadž tak stavové u J. M. C. jen vážnost zachovají, když se povinností svých pevně přidrží, a poněvadž se tak uvarují toho, aby snad vždy i budoucně ke všemu svolovati nemuseli, jak by se to z odpovědi J. M. C. již rozuměti mohlo.

Svob. pán z Ehrenburgu: jest toho mínění, aby se oněch 50.000 zl. stř. bez odkladu povolilo, poněvadž stavové nemají žádné příčiny k nepovolení, což by jen tenkrát bylo, kdyby země tuto daň již snésti nemohla. Že také stavové dle ústavy právo nemají daně jen pod jistými výmínkami povolovati.

Frant. hrabě Thun (syn): Zdá se mi že předchůdce můj mate pojmy výmínek, a lituji toho velice, že jest někdo mezi námi, kdo chce odpověď J. M. C. na prosto přijmouti, se všem nedůslednostem podrobiti a samovraždu na sněmu zpáchati.

Svob. pán z Ehrenburgu: Já jsem netvrdil, že se všem nedůslednostem podrobiti máme; právo rozdělení daně (repartice) zůstane nám vždy, a také právo nepovoliti, ale jen v tom pádu, když by země již tuto daň snésti nemohla, všechny jiné výmínky jsou ale neslušné.

Hrabě Wurmbrand: Stavové proto nepovolili oněch 50.000 zl. ke kriminálnímu fondu, poněvadž nespravedlivé jest, aby tuto sumu jenom statkáři (rolníci) platili, kterou celá země tedy všichni kontribuenti platiti mají. Tím ale nedokáží stavové loyalnost svou, kdyby takovou neslušnost povolili: pravá loyalnost jest, zameziti, aby král se nedopustil nespravedlivosti.

Bedřich hrabě Deym: dodává proti sv. p. z Ehrenburgu, že ani nerozumí ústavě zemské, a že by podle jeho mínění tedy se muselo tak dlouho platit, pokud jest zlatka v kapse, a že by tedy při povolování daně byla jen otázka: máme-li ještě peníze nebo nic. Že to ostatně není loyalnost, svoliti k něčemu, co nám žádnou čest nedělá.

Svob. p. z Ehrenburgu: opakuje zase to co dříve pravil totiž, aby jen stavové důvěřovali královskému slovu a zaplatili.

Rytíř z Müllerů (purkmistr Pražský):*) myslí, že odpovědí J. M. C. práva sněmu dokonce nic neutrpěla, neboť tam výslovně praveno jest, že se práva stavů tím krátiti nechtějí. Přijde jen na to, jak se ta věc vezme. Odkud má vláda bráti peníze než z daní, pokud není stát alchymistou, a kdybych sám byl finančním ministrem nevěděl bych jinou cestu, než buď daně vypisovat nebo dluhy dělat. Když ale stavové čeští nedávno ve své spravedlivosti zrušili nestejnost mezi daněmi rustikalistů a dominikalistů, proč nyní nechtějí aby jen města nesla útraty kriminálních ústavů. Jak k tomu přijde město Praha ku př. že musí živiti všechny zločince z Berounského a Kouřimského kraje? Král má dobrý úmysl, zrušiti tuto nespravedlivost a stavové mu v tom mají býti nápomocni.

Ervin hrabě Nostic: Co se týče slov sv. p. z Ehrenburgu nepřijde zde nikdy na to jak veliká jest daň, nýbrž na princip, a jestli jest slušná. Co se ale týče slov pana ryt. z Müllerů, nikdo z nás nepravil, že spravedlivé jest, aby jen města útraty kriminálů nesla, naopak proto že to nespravedlivé jest, chceme aby se tyto výlohy ze všeobecné státní pokladnice nesly. Proč by ale zase jen rolníci tyto útraty nésti měli? Tak by se jedna nespravedlivost druhou nespravedlností napraviti chtěla.

Frant. hrabě Thun (syn): opakuje to co hrabě Nostic a dodává, že by stavové oněch 50.000 zl. povolili, kdyby se dokázalo, že právě taková suma vypadá na české statkáře a rolníky, kdyby všichni kontribuenti měli útraty kriminální nésti.

Hrabě Wurmbrand a hrabě Bedřich Deym vyjádřují se ještě ostřeji proti panu ryt. z Müllerů, který též odpovídá na to.

---

*) Jenž musel odstoupit po prohlášení ústavy. Red.

Hrabě Salm (správce zemský a předseda sněmu): Prohlašuji debatu již za skončenou a dám nyní o tom hlasovati, dříve však musím ještě podotknout též otevřeně a pravdivě podle mého mínění: Práva stavu nejsou odpovědí J. M. C. nikterak zkrácená, J. M. C. ráčil svůj postulat svědomitě přiměřiti dle potřeb země, a že jest žádaná suma opravdu potřebná, za to ručí sněmu slovo J. M. C., ve které mají loyalní stavové zcela důvěřovati, tím více poněvadž co provincialní sněm nejsou vstavu souditi o potřebách celé říše. Proto přistupuji docela k návrhům J. Ex. hraběte Leopolda Thuna, svob. pána z Ehrenburgu a pana purkmistra rytíře z Müllerů, neboť stavům není odejmuto právo raditi se o postulatech J. M. C., nýbrž jen přísně vybídnuti jsou, aby to co potřebí jest povolili, čímž se naopak jejich povolovací právo uznává. Oni ale mají užívati svého práva jen ku prospěchu země, sic jinak ho zneužívají. Že však J. M. C. oněch 50.000 zl. jen na gruntovní daň rozvrhnouti chce, stalo se nepochybně proto, poněvadž by se tato nepatrná suma snad nedala na ostatní daně dobře rozvrhnouti. J. M. C. ráčil až posud jako dobrý otec se stavy mluvit a jako otec výstrahu dávat: varujme se aby se podivení otcovo nezměnilo v nemilost pánovu.

Frant. hrabě Thun (syn) začíná mluvit.

Pan předseda (Salm) praví mu že již debata ukončena jest, a že se jen hlasovati bude.

Frant. hrabě Thun (syn): Poněvadž pan předseda, maje jen rekapitulovat debatu, sám své mínění a nové důvody uvedl a tím v debatě pokračoval, musí býti volno jeho důvody vyvrátiti a dále v debatě pokračovati. Kdyby to pravda bylo co pan přednosta pravil, a kdybychom vždycky povoliti museli všechno, co se od nás jakožto potřebné žádá, nač by nám byly platné královské reversy: byli bychom jen komedianti v uniformě, a co by nám prospělo právo, kterého bychom nikdy užíti nesměli.

Hrabě Salm přednosta: Snad jsem chybil, řka že takové jest moje mínění, ale důvodů nových jsem nepřednesl.

Ervin hrabě Nostic: Pan přednosta myslí, že z důvěry k osobě J. M. C. všechno povoliti máme, čeho žádá. Ale účty státní a rozvrhy nedělá J. M. C., nýbrž ministři, a proč bychom o těch neměli J. M. C. své mínění říci, my zasluhujeme u J. M. C. tu samou důvěru jako ministři.

Hrabě Wurmbrand: J. Ex. pan přednosta chtěl liberální zastrašiti a neliberálním chtěl poukázati, kterak by hlasovati měli, pravil též že nepochopuje, kterak mohl jeden řečník neposlušnost k J. M. C. za loyalnost prohlásiti a na to chtěl hned k hlasování přistoupiti, jsa ale zdržen od toho od hrab. Fr. Thuna a Ervina Nostice, pročež já protestuji proti takovému jednání. Když pan přednosta mezi reasumcí debaty také své mínění řekne, musí se sice s úplnou vážností a poslušností vyslechnout, ale jest to pokračování debaty.

Hrabě Salm přednosta: Nemohu přijímati poučení ani od některého pana ze stavů ani od celého sněmu, nýbrž jen od J. M. C. ostatně nejsem proti tomu, jestli kdo proti mým důvodům něco namítati bude.

Hrabě Wurmbrand: Nebylo moje mínění diktovati nějaký řád sněmovní, ale vymiňuji si pro všechnu budoucnost, abych směl když pan přednosta sám v debatě pokračovati bude, hlasování se protivit i dále mluvit.

Karel kníže Auersberk: J. Ex. pan přednosta pravil, abychom jednáním svým nezměnili podivení otcovo v nemilost pánovu, což se vyložiti musí tak jakobychom něco byli uzavřeli proti zřízení zemskému a proti povinné úctě k J. M. C. Takový výklad přijmouti nemůžeme a já proti tomu slavně protestuji.

Fridrich hr. Deym: Též protestuji proti oněm slovům J. Ex. pana předsedy. Buďto je pravil officialně neb jako své privátní mínění, v prvním pádu bylo by to násilí proti svobodnému hlasování a prohlašování nás za úhlavní zrádce. Musím tedy sám pro sebe a ve jménu celého sněmu pana předsedu žádati, aby se vyjádřil, řekl-li ta slova officialně neb jen co své privátní mínění.

Hrabě Salm přednosta: Nemohu svou osobu od svého officialního postavení oddělovati.

Fridrich hr. Deym dále na tom stál, aby se pan přenosta vyjádřil, řekl-li ta slova z vyššího nařízení.

Hrabě Salm přednosta: Tato slova jsou mé úplné přesvědčení, avšak musím podotknout, že jsem je neřekl ze žádného vyššího nařízení. Ostatně jsem zde ovšem ve dvou vlastnostech: jako stav zemský a jako služebník královský, znám ale jen jednu pravdu, jedno přesvědčení a jedno svědomí. Toto své přesvědčení jsem vyslovil, i jako privátní osoba i také jako v každém officialním postavení, ve kterém bych kdy státi mohl.

Fridrich hr. Deym dal tedy následující protest do protokolu: „Protestuji a mohu hlasovati jen v tom pádu, předpokládaje totiž že J. Ex. pan přednosta tato slova pravil jen co své privátní mínění nikoliv ale officialně.“ K tomuto protestu se připojili, kromě stavu kněžského a městského a kromě J. Ex. hraběte Leopolda Thuna, svob. pána z Ehrenburgu, pana

knížete z Schönbergu, všichni ostatní přítomní stavové.*)

Hrabě Lažanský: Hlasoval bych i kdyby to opravdu nebezpečné bylo, poněvadž vyhrůžka nemůže působiti na svobodnou mysl. Hlasoval bych zrovna tak i kdyby s bodáky stáli přede dveřmi.

Ervin hr. Nostic jest též toho mínění, neboť i mne ve svědomitém hlasování nemůže mýliti lidská bázeň.

Albert hr. Nostic: Připojil jsem se k protestu proto, že by přestalo všechno svobodné rokování, kdyby se mělo takovými vyhrůžkami na stavy působiti.

Na to pan předseda postavil otázku: Chtějí-li stavové berní postulat J. M. C. na r. 1848 v celosti přijmouti aneb nechtějí? Vyřklo se 26 hlasy proti desíti, že stavové ten postulat J. M. C. nepřijímají. Každý vyrozumí, že těchto deset hlasů byli: 3 ze stavu kněžského, 4 z městského a 3 svrchu již podotknutí pánové Leopold hr. Thun, svob. p. z Ehrenburgu a kníže Schönburg.

Neuznáváme potřebu, další jednání ještě zde podávati u věci, na které beztoho nyní již prakticky nic nezáleží: že jsme si práci vzali u výtahu tak obšírném tuto část zajímavého posezení sněmu českého dne 30. srpna 1847 podati českému obecenstvu, nestalo se k vůli věci samé, o kterou se tenkrát jednalo, ale k vůli tomu, aby velké obecenstvo české dostalo alespoň nějakou vědomost o tehdejším životě sněmovním, který se v Praze ve vší tajnosti držel, a o kterém se tenkrát kromě krátkých zpráv v zapovězených Grenzbotech obecenstvo nic nedovídalo. Tuším, že jsou řeči držané od šlechty české na tomto sněmu i nyní dosti zajímavé pro nás, zvláště když považíme, že někteří z těchto v r. 1847 tak liberálně mluvivších pánů od r. 1848 mnohého z nás pro podobné liberální řeči a spisy za buřiče a za přepiatce prohlašovali. Ovšem tenkrát oni zastupovali zem, když ale jsme my ji na sněmu říšském zastupovali, mluvil a psal mnohý z liberální opposice r. 1847 právě tak proti nám, jako mluvili na sněmu českém r. 1847 pan baron Ehrenburg, J. Ex. hrabě Leopold Thun, president hrabě Salm a pan purkmistr z Müllerů! — O důslednost světská! Z řečí těchto také každý musel pozorovati, že pan hrabě Vilím Wurmbrand a pan hr. Fr. Thun syn tenkrát r. 1847 byli nejkrajnější levice, při čemž se mimochtě každý nyní usmáti musí, kdo činnost těchto dvou hrabat od r. 1847 pozoroval.

Nepíšeme ostatně tento článek s tím účelem, abychom snad šlechtě české a jmenovitě údům tehdejšího sněmu změnu ve smýšlení předhazovali a je vůbec nějak urážeti chtěli. Naopak uznáváme úplně liberalnost jejich tehdejších zásad, snažení jejich k obmezení moci bürokratické a odhodlanost, s kterou se již tenkrát stavili na odpor libovládě despotické a jsme přesvědčeni, že větší část z těch 26, kteří tenkrát v opposici byli, ještě až posud zůstala věrna tehdejším zásadám svým. Musíme totiž podotknouti, že mnohé liberalní a všeobecnosti skutečně užitečné návrhy činili již v předešlých sněmích, na které ovšem vláda tenkrát skoro žádný ohled nebrala. Vláda se tenkrát chovala vůbec ke sněmu českému s nesmírnou nevážností, dobře vědouc, že sněm tento stavovský nemá žádného kořene, žádné lásky v lidu. Kromě toho stav kněžský a městský vždy se co možná nejpodlízavěji a nejservilněji při všem chovali: nebudiž to ovšem ani kněžím ani městům na potupu řečeno, neboť nebyl tento stav kněžský a městský na stavovském předbřeznovém sněmu ani zastupitel kněží ani zastupitel měst, nýbrž ve stavu kněžském sedělo jen několik praelatů a města zastupovali purkmistr a několik raddů magistrátu Pražského jen pro forma, kteří jakožto úředníci ani se nesměli opovážit míti také nějaké mínění.

Jen stav panský a rytířský vedl opposici proti vládě a ještě tu málo osob bralo podílu ve sněmovním jednání, větší část ani sněmy nenavštěvovala. Co ale nejpodivnější jest, že i tito pánové jenom theoreticky svou opposici vedli, zapomínajíce, že sněm bez podpory veřejného smýšlení jest nullou vždy u vlády. Vyhledávajíce ve starých archivách práva sněmu českého, nepovšímli si neb snad nechtěli povšimnouti toho, že tenkrát, když český sněm měl opravdu nějakou váhu u vlády, býval také

---

*) Byli však přítomní kromě předsedy J. Exc. hraběte Salma: Ze stavu kněžského: Pan probošt Pöllner, Scholasticus Josef Rauch, opat Strahovský Zeidler. Ze stavu panského: Kníže Karel Auersberg, kníže Schönburg, kníže Vincenc Auersberg, Leopold hrabě Thun, Fr. hr. Thun (otec), Rudolf hr. Morzin, svob. pán Jan z Ehrenburgu, Jan hr. Nostic, Karel hr. Rummerskirch, Vincenc sv. p. Zeszner, Jan hr. Lažanský, Fridrich hr. Deym, Ervin hr. Nostic, Vilím hr. Wurmbrand, Albert hr. Nostic, Adolf hr. Ledebour, Fr. hr. Thun (syn), Karel hr. Althan, Fr. hr. Salm, Jan sv. pán z Aerenthalu, Voj. hr. Deym, Vincenc hr. Waldstein, M. W. svob. p. Enis, Werner svob. p. Riese, Karel svob. p. Villani. Ze stavu rytířského: Rytíř Václ. Bohuš, Václ. ryt. Bergenthal, Karel Korb ryt. z Weidenheimu, Vincenc Brechler ryt. z Troskovic. Ze stavu měst.: Rytíř z Müllerů, purkmistr, posl. Starého Města Prahy, Ant. Keller vicepurkmistr, posl. Nového Města, Jos. Tögl mag. radda posl. Malé Strany, Jos. Rokos mag. radda posl. Hradčan. (Tím se také vysvětluje neliberální hlasování poslanců ze stavu městského, poněvadž nebyli volení, nýbrž jen oktrojovaní purkmistři a raddové.)

tento sněm výkvětem a hájitelem českého národu. Českého národu si ale větší část této panské a rytířské opposice pranic nevšímala, a byli i někteří mezi nimi, kteří spravedlivé a přirozené snažení utlačené národnosti české osočovali, prohlašujíce se zjevně pro germanisací Čech, jakožto nevyhnutelnou prý výmínku pokroku a civilisace!! Neměli jste tedy žádné srdce k utištěnému národu a následkem toho také národ nemohl míti srdce k vám!

Má-li míti slovo šlechtic vůbec nějakého rozumného smyslu, musí býti šlechticové **lidé pocházející z rodin již dříve o národ zasloužilých, při tom mohovití, nejsouce skličováni starostmi o svou výživu, a majíce tudy času a prostředků k tomu, aby všechny své síly k obecnímu dobrému celého národu obětovati mohli a především obětovati chtěli.** Že při tom šlechta nesmí užívati žádného nadpráví nad národem, že nesmí národ utiskovati neb utiskovat pomáhati, rozumí se samo sebou, a jeví se již z toho, že musí být šlechtic muž o národ zasloužilý. Utiskovatel národu ale nemůže být o národ zasloužilý.

Již dle této definice se jeví, že jsme my Čechové neměli žádnou šlechtu, vyjmeme-li několik málo mužů, kteří ještě pamětlivi zůstali spůsobů svých vlastimilovných předků.

Že v předkonstituční době nemohla být šlechta v lásce u lidu, jest věc již na pouhý pohled patrná: svazek patrimoniální nedopouštěl nikterak příchylnost mezi pánem a poddaným. Nebyly při tom právě povinnosti poddaných k vrchnostem k. př. robota atd. nejhlavnější závadou: mnohem nesnesitelnější, obtížnější byli lidu poddanému vrchnostenští úřadové, kteří z větší části (nechceme všechny obviňovat) zneužívali všemožně moci své k vynucování rozličných platů a služeb. Ačkoli vlastně vrchnosti neměli z takového jednání úředníků svých žádný užitek, ačkoli naopak toto úřednictvo ještě i vrchnostem samým všelijak důchodů ubíralo: přece to zlé, které na poddané vycházelo z úřadů, škodilo vždy také v očích lidu vrchnostem samým, ba všechno dobré, které často i některé vrchnosti poddaným svým činili, bylo jen do větru proto, že zase útisky úředníků všechno vyhubili.

Od té doby ale, co zrušeno jest poddanství a prohlášena jest konstituce, také se šlechta česká nepřičinila posud ničím, získati sobě opět lásku a důvěru lidu, ačkoli by k tomu byla měla nejlepší příležitost. Naopak, větší část naší šlechty svým špatně ukrytým brojením proti svobodám lidu a proti rovnoprávnosti všech občanů před zákonem, svou patrnou příchylností ke všemu, co jen reakcí zavánělo, ještě více popudila veřejné smýšlení a utužila to přesvědčení, jako by šlechta česká jen pracovala k tomu, aby všechen pokrok v občanském životě se zastavil.

Nechceme zde opět celou šlechtu obviňovati, neboť známe zajisté sami mezi ní i takové muže, kteří přece z ústavní svobody se upřímně radují, třeba by byli mnohé své předešlé přednosti ztratili, a také ani upírati nechceme, že kromě těchto jest ještě více šlechticů, kteří absolutismus nenávidí, třeba se oni zase s námi neshodovali v tom spůsobu ústavní vlády, který my si přejeme. Nicméně však přece již povstalo všeobecné mínění, jakoby šlechta všemožně si absolutismus přála a všude se opravdivým konstitučním zásadám buď zjevně nebo potají protivovala.

Když se ale všechno rozumně a bez předsudků rozváží, jakou má šlechta příčinu litovati té změny, která se r. 1848 v rakouských občanských poměrech přihodila? Co ztratila šlechta skrze konstituci?

Dle našeho mínění neztratila nic, naopak získala velmi mnoho. Nepochybně, že mnohý zatvrzelý šlechtic (ač bude-li který tato slova čísti), zavrtí usměvačně hlavou nad tímto naším tvrzením, avšak odůvodníme ihned slova svá.

Šlechta ztratila skrze konstitucí své poddané, robotu a své výmineční soudy. Co se soudů týče, budou nyní všechny soudy mnohem lépe zřízeny než byli dříve soudy šlechtické, a může se tedy jen o tu zvláštní marnost jednati, že nyní šlechtic i nešlechtic pod stejný soud náleží, což ovšem nikdo moudrý za ztrátu považovati nemůže. — Pravda také jest, že šlechta za robotu jen malou náhradu dostane, kdo ale ví, jak se robota odbývala, musí nám přisvědčiti, že i tato malá náhrada ještě větší cenu má, než měla dříve naturalní robota, že totiž, abychom se ještě srozumitelněji vyjádřili, kdyby si šlechta za tu náhradu, kterou za robotu dostane, vlastní potahy držela, více a lepší práce tím nabyde, než jí dříve robota poskytovala. Robota byla pro poddané veliká obtíž, ale pro šlechtu jen nepatrná výhoda. Tato naše slova jsou již na mnohých místech zkušeností ztvrzená, a přesvědčíme se brzy, že vlastní oekonomie, když bude dobře a bez roboty zřízená, mnohem více šlechtě ponese, než dříve s robotou. — Co se konečně toho týče, že již nyní nemá šlechta žádné poddané, strany toho by se každý rozumný šlechtic tuze snadně uspokojiti mohl. Poddaní bez toho měli jen pretium affectionis, totiž jinými slovy ta čest míti poddané, nenesla beztoho šlechtě žádný užitek, nýbrž jen škodu, jak každý, kdo těm věcem rozumí, bez důkazů uvěří. Jenom uražená pýcha může se z této ztráty poddaných rmoutiti, nikoli ale pravý občanský rozum a tím méně již křesťanská láska. Bez toho zbydou ještě posud šlechtě ti poddaní, které pokud svět je světem, vždy bude míti bohatý člověk, totiž své placené služebníky. Že nynější zákony zabraňují i s těmi nelidsky nakládati, toho snad přece žádný šlechtic litovati nebude. —

Naopak má ale šlechta z ústavy velké výhody. Nejhlavnější jest bezpečnost jejích privátních statků. Po jedné generaci bude již staré poddanství zcela u lidu zapomenuto, bývalé vrchnosti budou jenom zámožní a sice nejzámožnější občané, mající v rukou prostředky, aby sobě vážnost a lásku svých ostatních spoluobčanů ještě v mnohem větší míře opatřili, žádný nemilý závazek nebude jim v tom vaditi, jako dříve byla nedůvěra přirozena mezi pánem a poddaným, mezi obtěžovatelem a obtíženým. Nyní již nebude šlechta nikoho obtěžovati, nýbrž naopak bude míti příležitost mnohým ulehčiti, mnoho srdcí sobě získati. Kdyby byl ale závazek poddanství ještě déle se udržel, kdo mohl ručiti šlechtě za to, aby ji nepotkal osud šlechty francouské za časů veliké revoluce, aby se svými poddanými i statky a život neztratila? Která moc může zastaviti bouři, když se již roznítila?

Již tato jediná výhoda, že se nepřirozený, ještě ze starých slepých časů zděděný svazek poddanství tak lehce, tak nekrvavě, můžeme říci tak laskavě u nás rozvázal, mohla by rozumné části šlechty v zapamenutí uvésti všechny sny bývalé vrchnostenské nadvlády. Povážímeli ale že za krátký čas, jestli ústavní a právní vláda skutečně do života uvedena bude, podle zkušeností jiných zemí znamenitě všechno zkvétati, a tudy především usedlosti rolní nesmírně v ceně postupovati budou; musíme nabýti pevné jistoty, že za krátký čas statky bývalých vrchností beze všeho poddanství mnohem více platiti budou než dříve platili se všemi závazky poddanskými.

Tím vším chtěli jsme ale dokázati, jak nerozumně jedná ta část šlechty, která všude nespokojenost s novějšími konštitučními ústavy na jevo dává, a jmenovitě za každou cenu si zase ke starému navrácení přeje.

Když ale i ta část šlechty české, která před rokem 1848, jak jsme z výše uvedených řečí poznali, proti tehdejšímu bürokratství opposici vedla, nyní se ode všeho veřejného života vzdaluje anebo dokonce naší liberální straně na odpor stojí, musí to každého pravého přítele pokroku hluboce zarmoutiti. Každý to víme a všichni to všude vidíme, že z celé rakouské revoluce r. 1848 nikdo jiný užitek neměl, než právě bürokratie, proti které vlastně česká celá tato revoluce směřovala, a proti které sama šlechta česká před rokem 1848 se opírala. Vy jste chtěli zrušiti moc bürokratie a ejhle! padli jste sami r. 1848 a právě ta sama bürokratie posilnila se ještě vaším pádem a zdědila po vás celou vaši moc. My též chtěli jsme zrušit moc bürokratie, ale zatím jsme ji jenom tím více povyšili: vizte ji nyní jak chodí okolo nás vojensky zřízená, ozbrojena kordy, posetá hvězdičkami, opestřená všemi barvami polního kvítí, že se jí ani Šalomoun nevyrovnal ve své slávě! Chtěli jsme jí odejmouti moc v jedné polovici Rakouska, a pomohli jsme jí zatím ještě k moci i v druhé polovici, ve které posud neměla přístupu! Chtěli jsme ji rozptýliti, a ona se centralisovala a rozptýlila nás! Smutná jest to pravda ale nevývratná, že se stala bürokratie rakouská dědicem jediným revoluce rakouské r. 1848.

A ty česká šlechto, která žehráš na to žes odložiti musela své stavovské uniformy, uniformy to národu českého, chtělabys snad nyní obléci livereji té bürokratie, proti které jsi málomocně opponovala, chtělabys snad nyní pomáhati táhnout triumfátorský vůz těch, kteří jsou jediní dědicové tvé ztracené moci?!

Jest věru čas, aby alespoň ta část české šlechty, která již dříve nějakou činnost politickou projevovala, nyní nezůstávala déle se svým smýšlením ukrytá, a nevydávala se v podezření, jakoby mlčením svým snad schvalovala ten způsob vlády, jaký máme nyní. Možná jest, že zásady této šlechty ve mnohých a snad důležitých ohledech s našimi se nesrovnávají; a však právní vládu, vládu konštitučně obmezenou ode vší bürokratické a ordonanční libovůle vzdálenou, poskytující dostatečné garantie osobní svobodě a jistotu jmění (ku které jistotě i to počítáme, aby se státní pokladnice libovolně a ordonančně do kapes občanů nezakořeňovala) — takovou vládu musejí si všichni neodvislí a poctiví mužové přáti, nechť jsou pak šlechticové aneb nešlechticové, mohovití aneb jen skrovně od osudu opatření. Na takovém základě jest vždy možné srozumění, a čestnější jest dle mého mínění pro šlechtice, aby se podrobil sněmu z celého národu svého vyvolenému, než libovolným dekretům, kteréhokoli kanceláře! —

Co to jest bürokratie?

(Článek sepsaný k poučení p. redaktora Pražských vládních Novin.)

(Slovan z 11. června 1850.)

Často nám již mnozí, zvláště také vojenští úřadové vytýkali, že prý příliš srozumitelně a populárně píšeme. My ale přesvědčujeme se každou chvíli o tom, že ještě nekonečně více srozumitelnosti by zapotřebí bylo, aby každý našim článkům náležitě rozuměl, a jak jsme právě zpozorovali, jest zrovna p. redaktor Pražských vládních novin jeden z těch, kterým by zapotřebí bylo úplně dle Sokratické methody články spisovati, aby jim dobře rozuměli.

K politování jest taková vláda, a upřímně ji také lituje naše opposiční srdce, jejížto redaktor ani neví, co jest bürokratie, jejížto redaktor píše a následovně také myslí, (neboť vůbec známo, že redaktoři vládních novin píší na vlas tak jak smýšlí, co

na srdci, to na černidle) „bürokratie čili úřednictvo“, jejížto redaktoři tedy ani nevědí, jaký jest rozdíl mezi bürokratií a úřednictvem.

Kdyby byl p. redaktor Pražských novin tento rozdíl znal aneb vůbec tušení měl o nějakém rozdílu mezi těmito slovy, nebyl by sepsal neb přijal proti nám článek ve 134. č. svých listů dne 8. června.

Článek tento počíná velmi pamětihodně takto: „Za časté již zmínili jsme se o tom, jak prospěšně by působiti mohly časopisy tak řečené opposiční, kdyby měly do sebe ten pravý ráz“ — rozuměj takový ráz jako mají Pražské noviny, a jaký nachází libosti před očima ministerstva. To by ovšem byly tak řečené opposiční časopisy, a působily by jistě velmi prospěšně, zvláště pro své vlastní redaktory, kteří by v takovém pádu nebyli nikdy před vojenské soudy volávání, nikdy zavíráni, jejichžto časopisy by nebyly nikdy konfiskovány ani dokonce zapovězeny, na nichžto by se také nevyplňovala slova písma „a budou vás honiti z města do města“. Ale každý člověk má již jak praví Cicero svou náturu, jeden vydává prospěšné časopisy, druhý zase vydává časopisy neprospěšné a nemající u vlády žádnou vážnost, jak zase praví p. Picek. To má všechno své místo a až posud dáváme p. redaktoru Pražských novin docela za pravdu.

Když nás ale dále p. Picek poučuje, kterak má býti opposiční časopis zřízen a veden, aby měl vážnost u vlády a aby vláda brala zřetel na jeho hlas, dostáváme velikou chuť opakovati známý výrok Apellesův proti ševcovi, jenž se vykládá po česku: „Nebude slepice učiti jestřába lítat!“ My víme tak dobře jako každý, čím bychom si mohli získati vážnost u vlády, a v jakém pádu by vláda brala zřetel na náš hlas — kdybychom radili, aby vláda držela ještě asi o 200.000 mužů vojska více, nesvolala sněmy až roku Páně 1899 až po vymření tohoto zkaženého pokolení, aby zatím vydávala pořád nové a jiné banknoty a vypisovala daně nejen 8 a půl procent z celého jmění, nýbrž zrovna 30 procent, tak aby za 3 leta se stala kontribučenská kassa majitelem všech nemovitých i movitých statků v celém mocnářství, kdybychom psali, že náš lid ještě není na takovém stupni, aby snesl samosprávu obecní, ústní a veřejné jednání před soudy, kdybychom psali, že nynější tiskový zákon jest příliš radikální, a že jest proto nevyhnutelná věc dáti všechna města, kde tiskárny jsou, na tolik let do obležení, až by všichni žurnalisté buď se umořili aneb ze země utekli — tu bychom mohli míti takovou vážnost u vlády, jako jí má Waage, Reichszeitung, Hans Jörgel atd. atd. Avšak každý nemusí mít u každého vážnost. —

Nyní však již musíme panu redaktoru Pražských novin, abychom se dále nezdržovali, vysvětliti, co to jest bürokratie a jaký jest rozdíl mezi bürokratií a úřednictvem, a kterak pravda jest, že jediná bürokratie má užitek z roku 1848, a kterak se to srovnává, že jede bürokratie na triumfátorském voze, a že přece podkrajští úřadové mrou od přílišného namahání, a jiné mnohé „nedůslednosti a nedůkladnosti v našem článku Česká šlechta.*)

Bürokratie jest ten nepřirozený spůsob vlády, při kterém se úřady do všeho občanského života míchají, všechno občanům předpisují, žádnou svobodnou vůli a samosprávu jim nenechávají, jest to spůsob vlády, při kterém jak praví Andriani ani vrabec nemůže spadnouti se střechy, aby se o tom k ministerstvu zpráva nepodala, jest to spůsob vlády, při kterém z kabinetu ministra buď telegrafem neb poštou se předpisují veškeré zemi cesty k pohybování. To jest bürokratie, ta získala u nás jedině z r. 1848, ta se stala pravým dědicem šlechty, neboť její patrimonialní úřady ještě vtáhla do oboru svého, a zapletla tedy svou předešlou velikookou síť mnohem drobněji, aby nic skrze ní neproklouzlo; až do roku 1848 měli jsme šlechtu za vrchnost a byli jsme její poddaní, od r. 1848 jest naše vrchnost bürokratie, a její jsme poddaní se šlechtou, bývalou naší vrchností. Bürokratie jest, když si může každý minister, tedy jeden člověk, podle okamžitého nápadu svého vydati na cokoli několik milionů, neb až na sta milionů, které musí země to jest celý národ zaplatiti: kdežto se v dobře zřízeném právním státu žádná nová výloha bez povolení sněmu národu uložiti nesmí; bürokratie jest, když si může ministerstvo držeti vojska, co se mu líbí, ovšem všechno na útraty celého národu, kdežto v dobře zřízených právních státech jenom sněm, t. j. národ ustanovuje, jak mnoho se vojska držeti má, aby výlohy byly národu snesitelné. To jest bürokratie, když si ministerstvo samo vydává zákony, dnes takové, zejtra zase jiné, a pokavad nebudou svolány sněmy, máme vládu bürokratickou a musíme až do té doby opakovati, že jen bürokratie získala něco z roku 1848. Jestli ale nám p. Picek namítá, že získali rolníci a bývalí poddaní vrchnostenští zrušením poddanství, musíme se zeptati co získali? Když připočítáme to, oč daně zvětšeny jsou a co také tratí celá zem ustavičně na špatných penězích, jest veliká otázka, jestli to není zrovna tolik aneb ještě víc, když se ještě přirazí roční náhrada za robotu, co dříve obnášely povinnosti poddaných k vrchnostem. Co tedy získali bývalí poddaní? a kdo jim za to ručí, že nebudou daně ještě mnohem větší, zvláště pustí-li se ještě ministerstvo do nějaké nepotřebné vojny k.

---

*) Viz str. 66.

př. proti Francouzům? A konečně když celá zem má záviseti jen od milosti ministrů, kteří sami bez sněmu zákony dávají, závisí to též od pouhé milosti ministrů, nevydají-li také snad nějaký zákon, kterým zase poddanství provisorně uvedeno bude? Když mohli sami novou ústavu udělati, proč by také to nemohli? Jakou má národ jistotu proti takové správě? Na tento čas žádnou! než pouhou milost ministerstva, a z milosti čí koli záviseti, jest vždy jen trapný, svobodného muže nedůstojný stav.

Něco jiného jest tedy úřednictvo a něco z cela jiného bürokratie, úřednictvo musí býti v každém dobře zřízeném státu, bürokratie jest neštěstí každého, a nyní snad každý i sám spisovatel onoho článku v č. 134. Pražských N. porozumí, že se při nejlepším květu bürokratie přece úřednictvu dosti špatně dařiti může, již proto, že také i oni tak jako celý národ zcela odevzdáni jsou do vůle a milosti svých představených. Domýšlíme se ovšem, že sám asi p. P. špatně rozuměl našim slovům „že bürokratie má užitek z r. 1848“ snad v ten smysl, jakobychom záviděli úřednictvu větších platů a těch uniform atd.: v takovém pádu by ale byl na velikém zcestí, neboť není snad člověka, který by úředníkům veliké platy více přál než právě redaktor Slovana, neboť jsem přesvědčen že jen tenkráte může míti země dobré, schopné a poctivé úředníky, když se jim slušně platí, raději víc než méně, aby příčinu neměli na nedovolených a s důstojností úřadu nesrovnalých cestách peníze si dobývati což vždy jest k větší škodě národu než velké platy. Právě z té samé příčiny budeme také vždy k tomu směřovati, aby se i učitelům a kaplanům slušné platy vykázaly, aby nemusili štolu, sobotáles, očenášky a koláče a posnopné sbírati: při tom budeme ale vždy horliti proti jezovitské hierarchii, proti farizejství, proti špatnému zřízení škol, proti nevzdělanosti mnohých učitelů tak jako proti bürokratii.

Jestli ale konečně p. redaktor Pražských novin, který také úředníkem jest ani neví, jaký vlastně mají význam hvězdičky a kordy a uniformy a vojenské zřízení úřednictva a co se tím docíliti chtělo a chce, — nebudeme mu to vykládati, doložiti musíme jen tolik, že žádný moudrýouředník se z těchto uniforem a z tohoto zřízení neraduje.

Po těchto slovích a vysvětlivkách nevidím zcela nic, co bych z článku svého „Česká šlechta“ za nedůslednost neb nedůkladnost držeti musel, ba ještě co více jest, nevidím také v něm nic, čím by se rozumný a pravý úředník (který nemůže býti bürokratem) urážeti mohl. Kdo chtěl onomu článku rozuměti, dobře ví, co jsem tím myslil, pravě, „že jen bürokratie má užitek z r. 1848 a že ona jest dědicem ztracené moci šlechtické.“ Kdo tomu rozuměti nechce, neb koho jsem se tím článkem nemile dotknul, a na jehožto rozkaz snad také v č. 134. Pražských novin proti mně psáno jest, tomu by nadarmo bylo dále se osvědčovati a dokazovati. Stat pro ratione voluntas!

Když se mi ale od vládních novin také ještě vytýká, že jsem tímto článkem chtěl kaziti důvěru nových úřadů ještě dřív, než započali, že je v podezření uvádím, že prý (ó jaká poesie!) květinu lámu dříve než se rozvije atd., jak jsou všeliké ty fraze Pražsk. Novin, musím se tomu jen pousmát. Konečně to přijde tak daleko, že všeho zlého na světě ani prvopočáteční hřích nevyjímajíc budou jen příčinou opposiční noviny! Ať se jen naši noví úřadové chovají k lidu tak, jak se sluší a patří, při čemž nemyslíme snad jen povrchní zdvořilost ve slovích, která je málo platná nýbrž poctivé, svědomité a moudré jednání — a pak bych rád uviděl toho, který bude v stavu pokaziti jim důvěru! Naopak ještě i všichni ti, kteří by snad takové řádné úřednictvo u lidu zlehčovati a v nedůvěru uváděti chtěli, sami ztratí u lidu vážnost, důvěru a budou u lidu brzy platiti jen za křiklouny, kteří s ničím spokojeni nejsouce všechno jen tupí a zlehčují. O to tedy není žádná starost!

A co také znamenají tyto ustavičné řeči*) o kažení důvěry? Proti mně rozšiřují zajisté političtí a národní nepřátelé ze vší síly své nedůvěru, tupíce a hanobíce mne brzy co nejnesmyslnějšího radikalistu a republikána, brzy zas co zbožňovatele ruského knutu, brzy co člověka nemajícího žádné svědomí, brzy zas co hrubého nevědomce a není dosti na tom, tu rozšiřovala o mne jistá strana, že jsem dostal od ministra Stadiona 40 neb 60.000 zl. st., tu zas rozšiřoval jistý komisař policejní v Praze, že jsem prý já udal ono májové spiknutí, když mi zapovězeny byly po druhé Národní noviny, rozšiřovala zase o mne jistá strana, že jsem to naschvál sám způsobil abych si prý mohl nechati předplatní peníze atd. atd. Bůh ví ještě jaké hanebnosti, které mi ani všechny k sluchu nepřišly — a přece se mi zdá, že ani tím ani vším jiným, cokoli by si jen mysliti dovedli, nedokáží toho, čeho by si přáli.

Censura a svoboda tisku.

(Slovan z 15. června r. 1850.)

Podle mého mínění máme nyní již největší naději, že stav obležení co nejdříve u nás vyzdvižen bude. Kdo by tomu věřiti nechtěl, tomu uvádíme následující důvody našeho mínění. A sice:

---

*) orig. má chybu tisk.: věci. (P. v.)

V ústavě oktrojované stojí psáno: **Censura se zavésti nesmí.** Aby se tedy t a t o s l o v a ústavy vyplnila, přece však pravá svoboda tisku zamezila, k tomu cíli bylo na nejhlavnějších místech, kde by se svobody tisku s prospěchem užívati dalo, zavedeno místo censury obležení, která se jak již praveno, zavésti nesmí.

Nyní však vynalezeny a hned také do života uvedeny jsou v Prusku zcela nové surrogaty místo censury, které jsou ještě mnohem lepší než obležení, proto že nedělajíce tak mnoho hluku, ještě více jdou svobodě tisku do živého než obležení. V Prusích totiž následkem toho, že jeden voják a vychovanec vojenských škol střelil na krále, potrestána jest za to svoboda tisku: kdyby byl král pruský, o němž se praví že velmi rád pije šampaňské a také časem dobrého páleného, někde klopýtnul přes kámen a zlámal si nohu, byl by zajisté také následkem toho obmezil svobodu tisku aneb volební právo. Tomu by se také ani žádný, kdo zná svět, tuze diviti nemusel. Zkrátka tedy vydali v Prusích nový zákon o tisku a ustanovili kromě kaucí a jiných zámečků na prostořeká ústa svobody tisku také ještě i to, že pošta nemusí každý časopis rozesílati, a že se tiskařům může odejmouti jejich právo, když by toho úřad za dobré uznal. To jsou ovšem pro toho, kdo nerozumí věcem jen maličkosti; kdo ale rozumí, pozoruje hned že to jest nejvýbornější surrogat za censuru, který až posud vynalezen jest. Který časopis se ministrům líbiti nebude, který jim bude tuze upřímně na svědomí doléhati, ten nebude smět rozesílati pošta a jinou cestou se rozesílati nemůže: aby však ve hlavních a větších místech takový z poštovní rozesílky vyobcovaný časopis pánům ministrům škoditi nemohl, budou mít v ruce tiskaře. Pošle se pěkně policejní komisař k tiskaři s vyřízením: Budešli milý pane! časopis ten a ten tisknout, odejme se ti právo tiskařské, to jest tvá celá výživa a můžeš jíti s celou rodinou na žebrotu jestli jinou živnost neumíš. Dá se mysliti, že každý tiskař takovým slovům v srdci svém místa propůjčí, a tak poznenáhla nebude chtít žádná tiskárna časopisy od vlády nenáviděné tisknout, a časopisy pominou. A kdyby se přece vyskytla nějaká tiskárna, která by jak písmo praví více poslouchala Boha nežli lidí, a tiskla podobné vládě nepříjemné věci, nu tedy se jí odejme právo, zapečetí se presy a při nejkrásnější svobodě tisku nebude vycházet nic, co by nebylo naplněno chvalozpěvy na dobrou, otcovskou, od Boha ustanovenou vládu!! —

Že jsou tyto prostředky proti svobodě tisku výdatnější než obležení, toť patrno na první pohled. Obležení na každý pád dělá mnoho povyku, musí se také vždy alespoň nějaké záminky a příčiny k němu najíti, neboť stojí také psáno v ústavě: že obležení jen v čas vojny a vnitřních nepokojů dáti se může. To však by ještě ani příliš nevadilo, neboť když se věc vezme důkladně a nepředpojatě, jest vojna vždycky, když ne u nás alespoň někde jinde třeba v Americe, a mezi negry v Africe jistě pořád trvá, a kdyby se předce jednou (což za nemožné držím) přihodilo, že by nikde vojna nebyla, přece budou ještě zase v n i t ř n í n e p o k o j e a kdyby alespoň několik občanů jen bolení břicha mělo, již to každý kdo jen drobet logiku zná a o potřebnosti suspendování ústavy přesvědčen jest, za v n i t ř n í n e p o k o j e uznati musí. O záminky tedy a příčiny k obležení nebyla by tedy právě veliká nouze: hlavní věc jest to, že zkušenost ukázala, kterak ani obležení není již za těchto zkažených časů postačující proti zlomyslnosti některých redaktorů a spisovatelů, kteří místa do obleženosti daná, ve kterých jejich časopisy vycházeti nesměli, zrádně opustivše, na jiných místech své buřičské, veliký blahobyt podrývající, státní dluhy rozmnožující, a státní příjmy zmenšující časopisy vydávati počali, jakožto jsme toho některé smutné příklady v nejnovějším čase sami na své oči viděli. Má to ale přijíti tak daleko, aby se k vůli tak nehodnému tvoru jako jest redaktor opposičních novin obležení z města do města stěhovalo? aby jako hromosvod mračna takový zločinec obležení všude za sebou táhnul? aby takový nejposlednější a nejopovrženější občan se mohl chlubiti řka: Kde já chci, tam bude obležení! Nikoli tím by zajisté tak vznešený a blahodárný konštituční ústav, jako jest obležení, jen ve vážnosti utrpěl!

Z toho tedy ohledu pomohla si nyní vláda na poštách a v tiskárnách k tomu, k čemu jí mělo dříve obležení pomáhati — to jest k censuře, neboť že všechno to nic jiného než censura není, lehko jest dokázati.

Censura záležela v tom, že se bez povolení vlády (respektive úředníků k tomu ustanovených a censorů nazvaných) nic tisknouti nemohlo a nesmělo. Každý spis musel se před tiskem odevzdati censorovi a ten podle své libosti buď vytrhal z něho co se mu nelíbilo, buď změnil neb jinák napsal, aneb dokonce ani celý spis tisknouti nepovolil. Takovým spůsobem ovšem panovala největší temnota, a lid se nemohl ničehož dověděti o veřejných zemských záležitostech a vláda uvarovala se všelikého posuzování občanů a vládla nad nimi nejinak než co pastýř nad ovcemi.

Proto také se hlavně při povstání r. 1848 dbalo na to, aby censura vyzdvižena a svoboda tisku zavedena byla. Svoboda tisku znamená ale tolik, aby mohl každý to co smýšlí veřejně tiskem vydati a spoluobčanům svým oznámiti, a aby se mu pod nižádnými záminkami zamezovati nesmělo toto svobodné ohlášení jeho myšlének. Aneb jinými slovy, s v o b o d a t i s k u záleží v tom, že se proti tisku nesmějí užívati

praeventivní t. j. předcházející prostředky. Oznámiti své myšlenky spoluobčanům musí mi býti možno, kdo se tím ale nějak provinil buďto lži rozšiřuje, nebo někomu jinák ublíživ, budiž tak jako za každý jiný přestupek potrestán před náležitým soudem. Tak jako všichni lidé proto svázáni choditi nemají, proto že někteří ke krádeži rukou svých zneužívají, tak se nesmí svoboda tisku zameziti proto že jí někteří zneužívají. Censura ale jest každý prostředek, kterým se někomu hned napřed nemožné činí a zamezuje, aby své myšlénky spoluobčanům ohlásil, ať pak se nástroj k tomu zamezení jmenuje censor, neb pošta, neb tiskař, neb obležení, to všechno jest jenom obejití, vyhnutí se slovům ústavy ale předce zavedení censury, totiž zamezení svobody tisku.

Jak mile jsem svobodu tisku nemožnou učinil, zavedl jsem censuru, neboť na jménu censury nezáleží nic, ale všechno záleží na skutečnosti svobody tisku. Svoboda tisku nemá býti v opravdivě konštitučním státu ničím obmezena než neodvislým soudem, jenž tresce přestupky svobodným tiskem spáchané, a všeliké přímné a nepřímné prostředky, které jinak svobodu tisku obmezují jsou censura, a vždycky méně neb více jen faryzejství.

Poněvadž tedy známo jest, že obyčejně to co v Prusích se děje, brzy na to v Rakousích se uvádí: obáváme se že i u nás též něco podobného se stane, tím více poněvadž již z některých sem tam po vládních novinách proskakujících známek takový obrat čekati musíme. Jaké by to mělo následky jak pro vládu tak pro nás nepotřebujeme dodávati.

Komunismus.

(Slovan z 26. června r. 1850.)

Hlavní původ skoro všeho zlého ve veřejných a občanských záležitostech světa jest — dle mého mínění ta okolnost, že lidé buďto stejné věci jmenují rozličnými slovy aneb rozličné věci nazývají stejným jménem. Komu smysl tohoto mého mínění není hned zcela jasný neb zdá se býti snad nepravdivým, rač považiti následující příklady.

Když jeden člověk druhého, svého protivníka, zabíje nazýváme to **vraždou**, když jeden člověk druhému jeho jmění násilně vezme, říká se že to jest **loupež**, když ale jiný člověk, absolutní (neobmezený) král neb císař na sta lidí nenáviděných pobíti dá a jejich jmění si přivlastní, nejmenujeme to vraždou a loupeží, nýbrž **popravou a konfiskací**. Když někdo jinému chytře a nevědomky jmění jeho uzme, jmenujeme to **zlodějství**, když ale jiný neb jiní rozličnými bursovními a bankovními obraty svým spoluobčanům velikou část jejich jmění v jejich vlastních kapsách odejmou, tomu neříkáme již zlodějství, nýbrž **agiotage** (**adžiotáže**) a **operace**. Když někdo s jiným nějakou smlouvu učiní a mu něco slíbí, pak ale slib svůj a smlouvu nedrží, jmenujeme to **podvod a lež**, když ale vláda něco takového učiní, nejmenujeme to lež a podvod, nýbrž **změnu systemu**. Když se někdo proti zákonům zemským nepořádně a násilně opře, nazýváme to **buřičstvím**, když ale král neb kníže samovolně tyto zákony násilně změní, aneb zanedbává, nenazýváme to buřičstvím, nýbrž **Staatsstreich, fait accompli**, atd. atd. To jsou tedy příklady, kterak stejné věci jmenujeme rozličnými slovy: a jaký jest z toho strašlivý následek! Vražda, loupež, krádež, podvod a buřičství jsou hanebné věci, které se trestají: ale ty druhé svrchu uvedené jejich sestry jistě chlubné bývají, vážené časem a přede vším výnosné, a to jenom proto že je lidé jinými jmény nazývají, a tudy se během času odvykli považovati je za vraždy, loupeže, krádeže, podvody a buřičství!!

Zároveň však jmenujeme rozličné věci velmi často stejným jménem. Když se ku př. většina obyvatelů jisté země dobrovolně podrobí jistým pravidlům, jmenujeme to **zákon**: když ale jeden člověk neb několik lidí celé zemi proti jejich vůli podle své chutě předpisují a vnucují pravidla, nazýváme to také **zákonem**. Když obyvatelé jisté země, aby mohli pokojně a bez starosti před nápady cizinců živnosti své provozovati, ustanoví ze sebe jistý počet mužů ve zbrani cvičených ke své obraně, nazýváme to **vojsko a obrance zemské**: když ale despota, aby mohl nespravedlivé a násilnické panování své nad národem provozovati násilně si vybere pluky ozbrojených k utlačování tohoto národu nazýváme to též **vojsko a obrance země**. Když člověk Boha ctí, svědomitě a náležitě své povinnosti vykonává jmenujeme ho **nábožným** člověkem: když ale jiný časem hodinku v kostele klečí, oči překrucuje, se shrbeným hřbetem všude chodí, při tom ale nejhanebnější a nejnepoctivější skutky provozuje, jmenuje se též **nábožným** člověkem.

Nepotřebujeme se dále po podobných příkladech sháněti, najde se jich všude až nazbyt, přece však svět dle mínění mého ještě příliš málo obrátil pozornost svou na toto škodlivé míchání slov a věcí, ačkoli již často na to bylo z rozmanitých stran poukázáno. Větší část hádek jak náboženských, tak politických, též i vědeckých ba dokonce i společenských nebyla by nikdy ani vznikla, kdyby vždy jedna strana vykládala smysl slov tak jako druhá. Ba mohlo by se dokonce říci, že jest právě tato okolnost příčinou skoro všeho neštěstí ve veřejných záležitostech na tomto světě. Bojujte proti některé nespravedlnosti a škodlivosti tak dlouho až konečně po velikých namaháních zví-

těžíte, dokázavše celému světu nespravedlivost a škodlivost této věci, tak že již déle obstáti nemůže: myslíte že bude odstraněna? Nikoli, na čas snad přestane, ale hned zas si počnou utiskovatelé a šiditelé lidstva uváděti do života tu samou věc jen že pod jiným jménem, a znovu musíte bojovati a tak to trvá nekonečně.

Tak máme k. př. potlačení svobody myšlének, censuru; když jsme to již tak daleko přivedli, že zrušena jest v zákoně censura, hledí ji zase pod jiným jménem obležení uváděti, a po obležení zase buď velikými kaucemi, neb zákazem pošty, a pak zase konfiskacemi a potom zrušením porotných soudů a odevzdáním tisku pod obyčejné v moci vlády stojící úředníky, a pak ještě odjímáním tiskařských privilegií, a Bůh ví, co se ještě dále vymyslí. To všechno se jmenuje jinák než censura, ale není to nic jiného.

A naopak zase jak mile se vyskytne něco dobrého a získá si lásku a důvěru u lidu, hned si pospíší, aby pod jménem toho něco zcela jiného a sobě užitečného zavedli. Tak k. př. si získalo náboženství Kristovo po velikých pronásledováních a navzdor všem útiskům konečně důvěru a lásku lidu. Co učinili? Pod jménem tohoto svobodného, nikoho nenutícího, každého milujícího náboženství zavedli největší tyranství, pálení a mučení všech mužů, kteří se o lid zastávali a proti zlým obyčejům mocných pánů vystupovali, učinili sobě z náboženství tohoto jen výnosné výdělky a příjmy, které pachtovali, zaslepivše nevzdělanému lidu titěrkami oči, vybírajíce již zde na zemi clo do nebe a výplaty z očistce, vedouce kupecký obchod v milosti boží, kterou za peníze prodávali. A pokaždé, kdykoli se konečně po velikých bojích poštěstilo nějakou reformu provésti a nešvary tyto vymýtiti, zavedli je zase za krátký čas již opět do nového učení. To k. př. pozorujeme na protestantismu, který, jsa bojem proti zkažené finanční hierarchii, brzy po provedené reformaci sám upadl opět do těch samých nešvar hierarchie finanční.

Z toho ze všeho vidíme, jak se hraje na světě slovy, a kterak chytráci tohoto světa jiným za věci jen slova strkají, ukrývajíce špatné věci pěknými slovy, a užívajíce slov brzy za lakadla, brzy za strašidla, jak právě toho jest okamžitá potřeba jejich.

Jedním z podobných strašidel jest také slovo **komunismus**, které jest již od některého času strašidlem proti všelikým liberálním zásadám. Jak často slyšíme tímto slovem okolo sebe házeti lidi jisté strany, kdykoli se jim o to jedná, aby zohyzdili snažení některé jim odporné strany: tito pánové spoléhajíce se až příliš na sprostnost lidskou, myslí, že již porazili každé liberálnější snažení, když jen proti němu vyřkli nadávku: komunisté, komunistické choutky. Když se jednalo o zrušení roboty, přezdívalo se zastavatelům tohoto spravedlivého osvobození lidu: komunistů; kdyby někdo hájil všeobecné právo hlasovací, nazvali by jej též komunistou. Podívejme se tedy tomuto slovu trochu hlouběji do očí!

Komunismus znamená v pravém a úplném smyslu bludné učení, že nikdo nemá míti žádné jmění, nýbrž aby všechno bylo společné, a každý dostával jenom část zasloužeu a potřebnou k jeho výživě. — Bez všelikých důkazů a výkladů, vidí tedy hned na první pohled každý, že takové učení jest nanejvýš bláznovské, a že se mohlo jen vyrojiti z hlav několika pomatených lidí, kteří by vždy z člověka chtěli učiniti něco buď lepšího neb horšího, ale vždy něco jiného než je člověk. Každý ale také vidí hned na první pohled, že takové učení není pranic nebezpečné, protože nenajde nikdy důstatečný počet následovníků, aby do života uvedeno býti mohlo. Kdekoli se ještě toto učení v malých pokusech do života uváděti chtělo, nikde se nic nepodařilo; nejlepší toho máme příklad na klášteřích. Tam alespoň z části zaveden jest komunismus, to jest jmění jest společné všech, ale jaké různice, jaké nepřátelství panuje právě mezi nimi. A to nyní, kdežto se jen o užívání již hotového jmění mezi nimi jedná: jaké by pak teprva byly různice, kdyby si měli také společně to jmění a výživu vydělávat? — Než není tu místo a také ani úmysl dokazovati teprva nemožnost a nesmysl komunismu — toť jako již známou a dávno od nás pojednanou pravdu předpokládáme.

Obyčejně se ale slovo komunismus nebéře v smyslu tak úplném, a tu se každé rušení a dotýkání cizího jmění komunismem nazývá. „Svaté jest jmění, heilig ist das Eigenthum!“ slyšeli jsme tak často v nepokojných dobách r. 1848, vidouce to napsáno na krámích a dvéřích mezi barykadami. Co vlastně jest jmění? — o tom zde jednati nemůžeme, je to otázka nad míru těžká k rozhodnutí, která nyní nepochybně bude ještě dlouho hýbati světem: řeklo by se snad, to co mám, jest moje jmění, poněvadž se ale všechno to co člověk má, jmenovitě ku př. co ukradl, neb mocí vzal, neb oč jiné ošidil za jeho jmění neuznává, dalo by se tedy velmi mnoho o jmění jednati.

Než my skutečně nerozkládajíce pojmu tohoto slova, budeme se držeti jen zcela obyčejného jeho významu, a tu pravíme všem také: Každého člověka jmění se musí hájiti, a kdo se cizího jmění dotýká, kdo do cizího jmění sahá, jest komunista! Jen majitel sám právo má se svým jměním dle své vůle nakládati a každé míchání-se do toho odjinud jest komunismus!

Když ale se budeme této zásady držeti, shledáme brzy, že komunisté největší jsou zrovna na té straně, odkud právě v tuto dobu nejvíce proti komunismu kázati a bro-

jiti slyšíme: a zpozorujeme také, že zrovna ti, kteří jiné viní z toho, že mají úmysl komunismus zaváděti, sami nejméně jmění cizé za svaté drží. Považme k. př. absolutní neobmezenou vládu: ona jako první komunista béře sobě pod jménem daní, neb konfiskací, neb expropriací atd. jmění cizé podle uzdání svého, a nikdo nesmí ani slovem se ozvati proti tomuto nesmírnému komunismu. Vláda absolutní béře celé statky některým a dává je jiným podle své libosti, uděluje některým miláčkům svým privilegie, to jest jiným slovem obírati své ostatní spoluobčany; není to nejrozsáhlejší a nejškodlivější komunismus? Jak směšně musí pak na rozumného člověka působiti deklamace z těchto stran proti komunismu, řeči takové jako se nyní vedou o vysvobození a zahájení evropejské společnosti! Jak mile někomu bez jeho dobrovolného svolení aneb proti jeho vůli nějakou část jmění jeho odejmu, dopustil jsem se přestupku proti jmění, jsem komunista. Proto také v dobře spořádaném právním státu nesmějí se jinak ustanovovati a vybírati daně, než s povolením sněmu, nechce-li býti vláda komunistickou. Daně jsou zajisté věc nevyhnutelná a potřebná. Výlohy, které k dobrému prospěchu celého národu (rozuměj dobře: k prospěchu!) se státi musí, musí také zase národ zaplatiti. Ta část na tyto výlohy, která na každého občana podle spravedlivého a slušného rozvržení (repartice) vypadne, nazývá se daň. Kterak ale může podle zdravého rozumu a podle práva někdo potahován býti k zaplacení výloh, když jsme se ho dříve ani neptali, chce-li tyto výlohy učiniti, uznává-li je za prospěšné neb za nevyhnutelné? Nemá-li tedy daň býti rušení jmění, přestupek proti jmění a komunismus, musí vždy národ sám dříve k dani svoliti, musí se napřed vyjádřiti, že jisté výlohy učiniti chce, a že tedy také je zaplatí. Poněvadž se však celý národ sejíti a raditi nemůže, vyvolí si ze sebe zástupce neb plnomocníky (poslance), kteří právo mají ve sněmu na místo národu ustanoviti, jaké, které, jak veliké výlohy národ učiniti chce, a kterakým způsobem tyto výlohy co daně na jednotlivé občany spravedlivě se rozvrhnouti mají. Proto v konstitučních t. j. právních a ne libovolných státech bez povolení sněmu se žádná výloha udělati to jest žádný dluh na jméno národu způsobiti a žádná daň národu uložiti nesmí bez povolení sněmu — jinak jest to komunismus a sice nejrozsáhlejší, nejnebezpečnější komunismus, komunismus s hůry. A když mi dnes bez mého svolení nařídí plat 20 zl., co zabrání, aby nežádali budoucně 40, pak 80, pak 160 a tak dále, neboť s tím samým právem (totiž bezprávím a libovolností) mohou i celé jmění odejmouti, aniž se budu moci protiviti, obzvláště když se ještě právě zas z těchto peněz hodně ozbrojených drží, kteří snadně zaženou každému, kdo je platiti musí chuť protiviti se takové správě. A kdyby se ještě tyto peníze vynaložily svědomitě k pravému prospěchu národu, zůstal by sice přece způsob vybírání bezprávím, avšak mohl by se každý snadněji touto myšlénkou upokojiti. Víme však jakým spůsobem se v absolutních státech zachází s penězy od národu těžce zaplacenými. Polovička rozhází se povalovačům národu nic neplatným a rozdá se pochlebníkům mizerným, vynaloží se na uplacování atd. atd.

Pročež pravím: Nebojte se tak příliš těch komunistů, kteří berou na groše, těm se zajisté snadněji ubráníte; ale bojte se více těch komunistů, kteří berou na miliony! —

Co jest vlastně konstituce?

(Slovan z 3. července r. 1850.)

„To máte z té konstituce!“ slýcháváme obyčejně mluviti od jisté strany k méně vzdělaným krajanům, kdykoli od vlády vyjde nějaké nové lidu nepříjemné nařízení, když přijde nějaké zvětšení daně, silné braní na vojnu, tažení a ubytování vojska, když se hemží špinavé a roztrhané papírky místo zemských dvacetníků. To všechno máte z té konstituce! a neostýchali by se snad i každé krupobití a podobné neštěstí za následek konstituce vyhlásiti. Tomu všemu není se co diviti, neboť jsou lidé, kteří konstituci jako morovou ránu nenávidí, poněvadž stenčila jejich pýchu, jejich důchody, a jejich panování, pročež také i od nich není co očekávati chválu konstituce.

Slyšel jsem však i jiné lidi zrovna tak mluviti, a to takové, kteří by vstávajíce léhajíce Bohu za konstituci děkovali, kdyby rozuměli co jest: pozoroval jsem, že i tu a tam mezi měšťany, kteří jinak rádi jsou považováni za moudřejší a vzdělanější, podobné smýšlení se zakořenilo. Tak nedávno jistý K.t..h..ský řezník zuřivě přede mnou konstitucí proklínal, neboť myslil ve své sprostnosti, že skrze ubohou konstituci hovězina je nyní tak drahá, a pravil velmi prostoduše že za absolutní vlády bylo přece jen více volů, nepozoruje ani jak urážlivého vtipu se nevědomky dopustil.

Když po smrti předešlého ruského císaře Alexandra mnozí důstojníci od gardy volali: Ať žije císař, ať žije konstituce! pravili sprostým, že se císařova žena jmenuje konstituce, načež i tito volali: ať žije konstituce. V Neapolitánsku přišlo to již působením dvorské strany a zkaženého odnárodněného kněžstva tak daleko, že se lidé podpisují na žádost, aby přestala konstituce, a aby král zase absolutně a libovolně vládl jako dříve.

A také u nás nebylo by věru divu, kdyby se mnozí sprostí lidé na podobnou žádost podpisovali: neboť kdo by myslil, že ta

nynější naše vláda a všechna ta nová ustanovení, která vyšla od nynějšího ministerstva, že, pravím, to již ta slíbená konstituce jest, tenť by zajisté dlouho neváhal prositi, aby tato konstituce již brzy přestala.

Za starých absolutních časů považovala se země (stát) jako nějaký statek, jako nějaké panství a jmění panujícího císaře, krále, nebo knížete, který národ spravovati nechal od svých služebníků podle své líbosti a vůle a jen s ohledem na svůj vlastní užitek bez ohledu na užitek a na štěstí občanů, které svými poddanými nazýval. Hlavní péče takové vlády byla jen, aby se toto mocnářství panující rodině vždy udrželo, ne ale aby se občanům dobře vedlo. Zlí a nerozumní králové obětovali pro své a svých dvořanů marné a často velmi nemravné kratochvíle nesmírné milliony peněz, kteréžto milliony si ubozí v potu tváře pracující poddaní těžce utrhnouti museli od svého živobytí, aby je co daně odvedli do pokladnice mocnářovy. Aby se sklíčený a utiskovaný lid bouřiti a protiviti nemohl proti malému počtu hejřících utiskovatelů svých zavedlo se na útraty téhož utlačeného lidu vojsko, které sic též pocházelo z toho samého utlačeného lidu, kterémuž vojsku se ale rozličnými chytře vymyšlenými způsoby vštípila hrdost nade všemi ostatními a nepřízeň proti všem ostatním stavům. Náboženství svaté mající sloužit k útěše a zdokonalení lidu obrátilo se též jen skoro ke službě vlády absolutní: kněžstvu zvláště vyššímu dali veliké statky a veliká práva, jen aby zas udrželi lid ve slepé poslušnosti, aby učili, že všechna moc od Boha pochází, že jsou tito absolutní mocnářové zástupcové Boha na zemi, že se máme takové libovolné vládě i kdyby sebe nespravedlivější byla ve všem podrobiti, že to poroučí Bůh atd. Úřednictvo bylo též jen slepý nástroj takové libovolné vlády a majíc ve svých rukou často blaho jednotlivých občanů, mohlo jim zase dle své libovůle škoditi nebo prospívati, pročež si každý maje při úřadě co činiti přízeň jeho, často i na nepoctivé cestě hledati musel. Při tajnosti, s kterou se všechny soudy odbývali, řídila se velmi často i spravedlnost podle libovolné náklonosti.

Proti ničemu tomu, proti žádným chybám řízení zemského nesměl se nikde ani hlas veřejně ozvati: vláda absolutní držela veřejný tisk skrze censuru pod svou mocí, a nikdo nesměl ničehož tiskem vydati a uveřejniti, než co vláda povolila. Nikdo nevěděl jak veliké jsou příjmy zemské a nač se vynakládají, daně se jen rozpisovaly a vybíraly, oučty se žádné nekladly, tak že se nikdy věděti nemohlo, kam tyto daně jdou a nač je jich potřebí. Právo nebylo žádné, poněvadž to co dnes jako právo platilo, již zejtra skrze nové nařízení se odvolati a jinak ustanoviti mohlo. Taková tedy jest vláda absolutní neb neobmezená. —

Všeho toho opak jest ale konstituce čili právní neb ústavní vláda. Při vládě konstituční nepovažuje se již císař za majitele a užívatele celé země, nýbrž jen co spoluoud celého národu. Zde není již národ pro císaře, nýbrž císař pro národ. Celá vláda musí se říditi dle vůle národu, a bez vůle a bez svolení národu nesmí se nic důležitého říditi. Stát jest dle konstitučních zásad proto, aby v něm občané nalezli bezpečnost svých osob a svého jmění, pořádek avšak i svobodné pohybování, pokrok a vzdělání a společnou blaženost. V konstituční zemi nesmí se nic díti podle něčí libovůle, nýbrž všechno dle zákonů ustanovených, podle nichž to se tak císař jako i každý jiný buďsi malý nebo velký ve všem říditi musí. Nikdo, ani císař nesmí se stavěti nad zákony, a nesmí zákony přestupovati.

Tyto zákony nesmí též císař nebo jeho vláda sami ustanovovati aneb předpisovati, nýbrž jenom sněm vyvolený z celého národu je ukládá a zákonem v konstituční zemi může býti jen to, strany čeho se dříve vláda se sněmem srozuměli.

Tři hlavní moci jsou tedy v konstitučním státu, jedna od druhé neodvislá a sice zákonodární, vykonávající, a soudní. **Zákonodární** jakožto nejhlavnější ustanovuje pravidla, zákony a práva, dle kterých se všechno říditi musí, **vykonávající** (executivní) čili vláda neb správa zemská vykonává tyto zákony a vede podle nich správu země a **soudní** moc rozsuzuje spory a rozepře jak mezi jednotlivými občany tak mezi vládou a občany podle práva ustanoveného, a tresce ty kteří zákony přestoupili.

Zákonodární moc má sněm společně s císařem, to jest s vládou. Vládu drží císař s ministry svými. Neboť císař sám dle konstitučních pravidel nic ustanoviti neb poručiti nemůže, leč by se některý z ministrů jeho na to podepsal, kterýžto ministr tímto podpisem přijímá na sebe odpovídání za toto ustanovení, kdyby z něho pro zem a pro národ škoda nějaká pošla. Sněm v takovém pádu žádá od ministra, aby se zodpovídal, a jestli učinil ministr něco proti zákonům zemským, odevzdá jej sněm k soudu, a byli případy v konstitučních zemích, že takoví zemi a národu zpronevěřilí ministři i smrtí potrestáni byli. Císař nesmí míti v takovém pádu moc, uděliti odsouzeným ministrům milost, kteroužto milost smí císař každému jinému od soudu odsouzenému vinníku uděliti. — Císař si vybírá a ustanovuje ministerstvo sám dle vůle své a dle jeho vůle mají též říditi všechno avšak na své vlastní odpovídání, tak aby to řízení v ničem se neprotivilo zákonům aneb prospěchu zemskému. Císaři nesmí se ale z žádných chybných a škodlivých ustanovení vlády vina dávati, neboť osoba jeho jest neodpovědná a zasvěcená, a všechnu vinu nesou jen ministři na sobě. Touto však neodpovědností právě zmenšena jest moc císařova, tak že sám bez svolení mi-

nistra některého nemůže nic ustanoviti a když některé ustanovení císařovo žádný minister na své odpovídání přijmout nechce, poděkuje se ze svého ouřadu, a císař musí jiné ministry si hledati, kteří by tuto věc na své odpovídání přijmout chtěli, a nenajdeli žádného takového, musí císař od tohoto ustanovení upustiti. Kde již konstituční vláda pevně zakořeněna jest, tam se z bázně před sněmem netroufá žádný ministr vzíti něco na své odpovídání, přijmout a ustanovit něco, co by proti smýšlení většiny národu čelilo, a vláda se tudy řídí dle smyslu většiny.

Že u nás o konstituční moci císaře ještě příliš mylná a zastaralá mínění panují, pozorujeme nejlépe z toho, když slyšíme některé mluviti, že císař úředníky neb vojsko platí, že se císař o vdovy a sirotky jejich stará, že jest některý voják neb úředník v císařské službě atd., což všechno nevlastně tropicky se mluví, neboť národ platí z daní svých vojsko a úředníky, a J. M. Císař Pán neplatí nic ze svého naopak ještě sám od národu roční plat dostává *) z daní zemských, a úředníci a vojsko nejsou ve službě u Císaře Pána nýbrž jsou v zemské službě.

Vůli národu zastupuje sněm z národu vyvolený, a hlavní jeho práva jsou následující: Sněm rokuje o všech zákonech a bez svolání sněmu nemá míti žádný zákon platnosti. Buďto vláda učiní návrh zákonu a sněm k němu svolí, aneb sněm navrhne zákon a vláda (císař) k němu svolí: ale bez společného svolení sněmu i vlády nesmí se státi žádný nový zákon. — Bez povolení sněmu nesmí se ani krejcar daně od občanů vybírati, a chceli (vláda) nějakou novou daň ustanoviti, nebo starou zvětšiti, musí to vždy napřed sněmu k povolení předložiti. Také obyčejnou daň roční musí sněm též pokaždé z nova povoliti, jinak je vláda vybírati nemá bez povolení sněmu. Vláda musí sněmu klásti oučty z celé správy zemské, ze všelikých příjmů a vydání, vláda nesmí bez povolení sněmu žádný dluh udělati na zem, a musí též vždy na rok budoucí předložiti sněmu výkaz všelikých výloh, které vláda na ten rok učiniti hodlá, aby je sněm za potřebné uznal a potvrdil. Samo sebou se rozumí, že sněm ustanovuje, jak veliké vojsko vláda držeti má, a jak mnoho se má vybírati rekrutů, kteřížto se nikdy bez povolení sněmu vybírati nemají.

O moci **výkonné** čili o **vládě** bylo sice již dříve jednáno, když jsme její podíl v zákonodárství vysvětlili. Tuto však ještě sluší podotknout, že v konstitučních zemích se jen taková vláda udržeti může, která jest ve smyslu a dle vůle sněmu. Výkonná moc má sice obyčejně právo sněm rozpustiti, když by se některé důležité ustanovení jeho tuze příčilo vládě, avšak musí vláda hned v určitém čase jiný sněm podle toho samého volebního řádu jako předešlý svolati: jest tedy takové rozpuštění sněmu vlastně jen apellace vlády k národu, aby totiž národ skrze novou volbu poslanců příležitost měl objeviti, jestli jest stejného mínění se sněmem rozpuštěným aneb s vládou, která jej rozpustila. Tak se vykládá rozpuštění sněmu pravým a poctivým spůsobem, které jest také zcela konstituční: něco jiného ale jest, když vláda jen proto sněm rozpustí, aby mohla libovolně sama zákony dávat a snad s tím úmyslem, aby již žádný sněm budoucně ani nebyl, to ovšem není žádná konstituční vláda.

Soudní moc musí být v konstituční zemi zcela neodvislá od vlády, aby mohla beze vší lidské bázně rozsuzovati jen podle zákonů bez ohledu koho dle nich odsoudí, i byť by to sama vláda byla. Této neodvislosti soudů hledělo se v konstitučních zemích tím docíliti, že soudce vláda neustanovovala, nýbrž že byli od národu voleni (což se i nám zdá býti nejlepší) aneb že sice vláda i tyto soudce ustanovuje a však pak právo nemá je přesaditi neb hodnosti zbaviti, a že při všech důležitějších pádech **porota** (volení občané) výrok viny neb nevinnosti pronáší a soudcové jen pak trest dle zákonů ustanovují. Každý nahlíží, že při tom přece vláda veliký vplyv na soudy míti musí, již skrze to, že povýšení soudců od její vůle závisí. Neodvislost soudní moci od vlády jest ale proto hlavně potřebná, aby soud za svůj rozsudek se nemusel obávati pomsty od vlády, kdyby proti ní rozsouditi musel, a aby také při obžalování ministrů samých spravedlnosti se šetřilo, třeba by oni měli v rukou moc nejvyšší v zemi.

Aby se ale správa celé země dle nejlepšího spůsobu vedla, musí býti v konstitučních zemích ve všem **veřejnost,** jak v jednání vlády tak i v soudech, dle známého prostonárodního přísloví: **Co je s šeptem, to je s čertem,** což znamená jinými slovy, že se žádná poctivá a spravedlivá věc veřejnosti štítiti nesmí. K tomu oučelu musí býti v konstituční zemi **svoboda tisku,** aby každý mohl o každé záležitosti veřejně své mínění pronésti, a aby tak všeliké vady zemské na jevo přijíti mohly. Pravá konstituční svoboda tisku musí být ale tak zřízena, aby vláda neměla moci někomu projevení jeho smýšlení skrze tisk jakýmkoli způsobem zabraňovati, nebo se někomu za to mstíti, který by její vady vytýkal. Z toho ohledu nesmí být také nikdo v konstituční zemi skrze tisk souzen od úředníků vlády, nýbrž jen od svých spoluobčanů skrze porotu, neb by se jinak brzy nazývalo všechno přestupkem, co by se vládě nelíbilo, třeba by to bylo národu a zemi nejužitečnější. Vláda, která tisk pronásleduje,

---

*) A sice u nás v Rakousích má J. M. C. deset milionů zl. víd. č. na rok pro sebe a pro svůj dvůr, to jest každodenně přes 27.000 zl. víd. č.

projevuje vždy nekonstituční libovolné choutky, a ukazuje, že nechce býti veřejně posuzována, že tedy má nějaké příčiny, tajiti se s něčím před národem. S dobrými věcmi se ale nikdo tajiti nemusí.

Dále jest ve všech konstitučních zemích **svoboda spolků** t. j. právo, aby se občané k dosažení jistých větších oučelů, ku kterým síly jednotlivců nestačí, spojiti mohli. Spolky takové, zvláště politické, mají hlavně ten oučel, aby jisté potřebné změny v zemi provedeny býti mohly, pročež také se obyčejně ke každé takové důležité proměně v konstituční zemi spolek utvoří, který tak dlouho mysli spoluobčanů strany té věci objasňuje, až konečně na sněmu skrze zákonodární moc se co zákon platný ustanoví. Dobrá a svědomitá konstituční vláda ráda vidí spolky zvláště politické, proto že z nich poznává (mimo sněm) nejlépe veřejné smýšlení lidu, aby se dle něho říditi mohla.

Jistota osoby jest též jedna z hlavních známek pravé konstituční vlády t. j. aby někdo z pouhé msty neb nenávisti některého úředníka, vojáka neb ministra do žaláře dán býti nemohl, nýbrž jen tenkrát, když se skutečně něčeho proti zákonům dopustil, a když soud jeho zabavení uzavřel.

Jistota jmění v konstituční zemi znamená zase tolik, aby nikomu bez jeho svolení aneb proti zákonu od nikoho, ani od mocnáře samého, žádné jeho jmění vzato býti nesmělo. **Svoboda víry a učení** zase znamená tolik, aby se světská moc nemíchala do toho, co který občan o náboženství smýšlí, a aby nechala každému tu víru, která mu jest milá, aby nesměl být nikdo pro svou víru a své smýšlení pronásledován, pokud se ničehož proti zákonům nedopustil, a aby vláda nesměla osobám, které svou schopnost zákonitým způsobem ukázali, zabraňovat veřejné vyučování mládeže.

Dále musí býti v konstituční zemi **svoboda a samospráva obcí**, což znamená, aby se vláda a ouřednictvo nemíchali do jejich obecních záležitostí, aby nechtěli s nimi jako poručníci s nemluvňaty zacházeti, nýbrž aby si občané sami v mezích zákonů řídili a spravovali jak své obecní jmění tak i všeliké jiné potřeby obcí svých. Vůbec se nemá vláda v konstituční zemi do všeho míchati, nýbrž nechati co možná nejvíce svobodného pohybování jak jednotlivým občanům, tak i obcím, též jiným řemeslnickým, průmyslným atd. společnostem, neboť zkušenost ukázala, že se právě tak všechno nejlépe daří. Vláda jen má nad tím dbáti, aby nikdo, užívaje svobody své, jiným v cestu se nestavil a jim užívání jejich svobody nezamezoval. Čím více odevzdá vláda do rukou občanům samým, a čím menší jest počet vládních ouředníků, čím jednodušší jest celá veřejná správa, tím lepší jest řízení konstituční. Dobrá konstituční vláda musí hlavně na to dbáti, aby bylo v zemi co možná nejméně zahalečů, to jest osob takových, kteří buď nic aneb alespoň nic potřebného a užitečného nepracují, neboť sám rozum to každému dává, že se všechny tyto osoby, které si samy živobytí své nevydělávají, od ostatních pracujících vyživovati musí, a že tedy tím obtížnější jest život pracujících, když musejí kromě sebe, ještě mnoho jiných vyživiti svou prací. Ta země jest zajisté nejlépe zřízená, kde každý co možná nejvíce užitečné věci pracuje, a kde také každý celý užitek práce a pilnosti své sám zase užívá, a nemusí velikou část výdělku svého jiným, kteří nepracují, odevzdávati a s nimi se děliti.

Dalo by se zajisté ještě obšírněji vypisovati, co vlastně jest pravá konstituce, přestanu však pro tentokrát jen na tom, neboť jsem přesvědčen, že již toto zde posud řečené dostatečné jest k tomu, aby si každý sám zodpovídal otázku: **Jestli by se jemu taková konstituční vláda líbila, jestli by jemu a každému užitečná byla, a jestli již nyní v Rakousích konstituční vládu máme?** — Oučel tohoto článku jest ale ten, aby i méně vzdělaní spoluobčané naši porozuměli, že mnohé nepříjemnosti a nehody, které by jisté lidu a konstituci nepříznivé strany rády za následky konstituce vydávaly, aby tak u méně čiperného lidu konstituci samou zostudily — že pravím tyto nehody a nepříjemnosti, které trpíme, nejsou následek konstituce, nýbrž zrovna naopak následky nekonstitučnosti, a že by všechny tyto nehody a nepříjemnosti pominouti musely, kdyby opravdivá konstituce do života uvedena byla.

Vojsko.

(Slovan z 6. července r. 1850.)

Velmi zajímavé jest pro myslícího člověka stopovati vznik a proměny ozbrojenstva u rozličných národů a v rozličných dobách vzdělanosti a postupování člověčenstva. Dvě mocnosti vidíme ustavičně na světě jako noc a den spolu se potýkati, právo totiž a násilí (moc) a vidíme je často tak rozmanitě spolu spojené a tak zase jednu s druhou v odporu, že jest již leckdy až těžko rozeznati dobře jejich meze a hranice, rozeznati právo od násilí a násilí od práva. Často stojí násilí proti právu, a právo proti násilí, často musí násilí k právu dopomáhati, často zase ruší násilí práva.

Pozorujeme zajisté že jest celý svět jenom ustavičný boj, silnější moc poráží slabou, zničuje ji a zajímá její místo; vidíme bojovati živly mezi sebou, teplo se zimou, světlo s tmou, vlhko se suchem, tvrdost s měkotou, jedno ustupuje, druhé se staví na jeho místo až zase seslábne a samo ustoupiti musí svému přirozenému protivníku. Zvířata též mezi sebou ve stá-

lém boji stojí, slabší padají za obět silnějším. V duševním světě zase bojuje cnost s hříchem, láska se zištností: a poněvadž člověk jakožto duševní i zvířecí bytnost zároveň vlastnosti obojího druhu v sobě spojuje, pozorujeme při něm též zároveň: hmotné, zvířecí boje (boje se živly a se zvířaty) i boje duševní. Žádný člověk i nejdivější nejšpatnější není zcela bez lásky, to jest vždy má někoho komu přeje: a žádný člověk i nejdokonalejší není také zcela bez zištnosti, neboť by byl člověk s pouhou láskou tak nedokonalý a nečlověcký, jako člověk s pouhou zištností bez vší lásky. Dobrá míra obou těchto sobě protivných vlastností, lásky totiž i zištnosti, dělá pravého dokonalého člověka.*)

K boji o své právo dána jest člověku dvojí moc: moc duševní, rozum s kterým jiné o svém právu přesvědčiti může, a moc tělesná, síla s kterou násilně svého práva hájí, když by důvody rozumové nic platné nebyly. To však jest jenom ta krásnější stránka lidského života: na druhé straně vidíme ale zneužívati člověka i duševních i tělesných sil svých zrovna naopak, rozumem svým hledí upírati lstivě cizí právo a mocí svou hledí násilně ho jiným bráti když lstí nemůže. Člověk hledí jiného člověka obelhati, obelstíti, ošiditi, a násilně obrati: a tento zase brání se proti lsti rozumem, a proti násilí též násilím. A konečně tak uvykl člověk tomuto násilí a této lstivosti, že je ani za zlé, za bezpráví nepovažuje, naopak za cnosti. Chlubí se zajisté svou chytrostí a násilím svým a najde vždy dosti hloupých, kteří ctí jeho lstivé a násilnické bezpráví jako právo. A kde konstitučně by již jedna z těchto dvou lidomorných sester sama neobstála, tam se spojí obě, lest zakrývá násilí, aby svět myslil že jest právo. Tu jsme na tom místě, kde není žádný rozdíl mezi loupežníkem na silnici a mezi císařem Alexandrem Velikým: rozdíl zajisté jen v menší rozsáhlosti řemesla a v menším počtu tovaryšů, pravidla řemesla jsou zcela stejná totiž násilí. Loupežník béře slabšímu a zabijí slabšího, kdyby naň přišel silnější sám bude zabit; a Alexander Veliký jako každý dobyvatel podmaňoval jen slabší národy a obíral je, kdyby se byl vydařil nad něho silnější, nebyl by osud Alexandra jiný, než chyceného loupežníka.

---

*) Aby mi snad někdo špatně nerozuměl, jako bych tímto něco zlého zastávati chtěl, musím podotknout, že z i š t n o s t j e s t s t a r o s t o s e b e a l á s k a s t a r o s t o j i n é. A tu jest zajisté povinnost každého člověka starati se také o sebe, a kdyby se o sebe pranic nestaral, chybuje zrovna proto, že se nevyhnutelně jiní o něho starati musí, kterým tedy tu obtíž uvaluje, kterou by sám nésti měl. Kdo se však jen vždy o sebe stará a nikdy o jiné, jest soběk beze vší lásky.

Vojsko v krásném a šlechetném smyslu toho slova jest mužstvo ozbrojené, hájící národ proti nespravedlivému násilí. Bohužel ale nás učí historie, že se posud skoro více zneužívalo vojska proti právu, a že se užívalo nejčastěji vojska zrovna k tomu, proti čemu býti má, totiž k násilí.

Krásné a ctihodné jest povolání vojska, když nasazuje život pro krajany své, když pro vlast snáší všeliká nepohodlí, když bdí na hranicích země, aby mohla zem pokojně pracovati, když srdnatě kladouc na váhu život a zdraví své, odráží toho nepřítele jenž sobě národ k služebnosti chce podmaniti, když vojsko proti domácím zákony násilně přestupujícím a pokoj rušícím škůdcům hájí ústavu, zákony a právo: čest a sláva pravím takovému vojsku!

Ale když vojsko zrovna naopak jest jenom nástrojem a drábem despotie, když pomáhá utiskovati své vlastní otce a bratry, které by mělo hájiti, když pomáhá udržovati vlastní národ a vlast svou v cizí poddanosti, když jest vojsko místo hajitelem práva zastavatelem a nástrojem násilí a zištné libovolnosti, a dělí se s utiskovateli národu o krvavou mzdu vydřenou na svém vlastním zotročeném národu, když vojsko samo, jsouc otrokem, pomáhá v poslušnosti udržeti jiné otroky: takové vojsko nejenom zneužívá hodnosti ozbrojence, zneužívá jméno vojska, jest pouhé žoldnéřstvo, zaprodavší za mizernou cenu národ svůj, právo a svědomí.

Než ústav vojska jest příliš důležitý v nynějším světě, a budeme tedy vyvinutí tohoto ústavu v rozličných dobách a u rozličných národů stopovati.

U národů na prvním stupni vzdělanosti stojících, nenalézáme ještě žádné vojsko jako stav: každý zdravý a dospělý muž jest ozbrojen, hanba by mu bylo nehájiti svůj kmen, svou rodinu proti cizím, kdykoli toho potřeba káže, vytáhnou všichni mužové do boje proti nepříteli. Lov a boj jsou jediná zaměstknání tohoto lidu. Rozumí se ovšem, že takový stav věcí jenom tam místa svého míti může, kde jest lid na nejnižším stupni vzdělanosti, a kde posud žádná vyšší zaměstnání jako orba, průmysl a umění ani nevznikají. Zato však mezi takovým národem pozorujeme úplnou rovnost všech, jako jest každý ozbrojen, tak není žádný sluhou a poddaným jiného a nedá sebe v poddanost uvésti, leč by byl ve vojně zajat a k jinému národu co nevolník zaveden.

U národů polo-vzdělaných pozorujeme sice též z většího dílu ozbrojení všeobecné, přece však již mezi nimi obyčejně jen jeden stav výhradně se zbraní obírá, jakožto kasta vojenská. Ostatní stavové orbou, řemeslem, obchodem se obyčejně pokojně živí, a v krátkém čase ona kasta vojenská nade všemi ostatními panování do rukou dostane, což velmi přirozené jest. Vojenská kasta jsouc dobře cvičena ve zbrani, při tom skrze své řemeslo (vojnu) navyklá

každou chvíli život nasaditi, velmi brzy počne nad ostatními nebojovníky panovati, a nevydělávajíc sama ničeho, nechává se od ostatních živiti, což by zcela v pořádku bylo, kdyby tato vojenská kasta se jen spokojila tím, že by své ostatní nevojenské krajany od cizých vpádů a nepřátel chránila. Toto však prvotní ustanovení kasty vojenské pustí se brzy z očí, ona sice též bojuje proti cizím, z větší části ale bezpotřebně, činíc sama na ně výpady a obtěžujíc při tom svou vlastní zem velikými daněmi na tyto vojny. Kromě toho ale utvoří se z kasty vojenské brzy veliký počet panujících knížat a velmožů, kteří sebe šlechtou nazývají, a ne jen nad ostatními sprostými ze své vojenské kasty nýbrž i nad všemi jinými kastami (stavy) své země obmezené panování provozují, neřídí se při tom dle žádného jiného práva, než dle meče a násilí. Kněžská kasta obyčejně nejsouc od nich příliš vážena, přece pomáhá za dobrou mzdu udržovati svými prostředky lid v poddanosti. Takový stav věcí pozorujeme obyčejně u východních národů, u kterých přísnost dědičného oddělení stavů (kast) panuje, tak že syn vždy jen to samé provozovati musí co jeho otec. Ku př. v Indii, ve starém Egyptě atd.

Jinou zase stránku vojenství pozorujeme tam, kde jistý celý národ již dle jakési přirozené spůsobilosti svého kraje, a způsobením rozličných jiných příčin zvláště ale přičiněním některých smělých, podnikavých a cti žádostivých mužů celý se na vojenské řemeslo vložil, a jakožto výbojný na ostatní sousední národy napadal. Obyčejně bývali tito bojovní národové chudí, obývající kraje hornaté a neúrodné, při tom těla silného otužilého, a výpady své činili na počátku jen co loupežníci na jiné pokojnější a zámožnější národy a spokojili se napřed jenom drancováním a loupením, navracujíce se vždy zas do své země.

Později konečně naučivše se z naloupených věcí pohodlnějšímu a nádhernějšímu životu vybojovali dokonce tyto sousední země a často ještě nesmírné mocnářství sestavili, kdežto pak co pánové nad přemoženými v nádheře, lenivosti a v bujnosti živi byli, až tak zmalátněli, že zase od jiného ještě zdravějšího národu přemoženi jsou a podmaněni. Takový způsob věcí byl při panování perském, macedonském, babylonském, chinském, mongolském, tatarském, normanském,saracenském, tureckém, německém ve středověku, ba též i Římané a Špartáni mohou se v mnohém ohledu k tomuto druhu národů počítati, ačkoli je přece raději do té třídy stavíme o které hned nyní jednati budeme. Takové vyvinutí vojenstva neneslo s sebou obyčejně žádnou kastovní šlechtu, nýbrž jen svrchovanou despotii, kdežto se z nejposlednějšího služebníka panujícího velmože každou chvíli druhá osoba v zemi státi může a také často stává jako to ve východních despotických mocnářstvích ještě podnes pozorujeme.

Trochu ušlechtilejší a však vždy jen přece hrubý obraz poskytuje nám vojenství u národů menších, polovzdělaných neb i zcela vzdělaných se řízením buď republikánským aneb patriarchálním jako byly řecké republiky a Římané *) a jako jsou nyní ku př. kmenové arabských nomádů neb polonomádů atd. Tam sice též byl každý neb skoro každý zdravý muž vojákem, nebyl však jako u divochů pouze tím, nýbrž provozuje svou jinou živnost, jenom ve zbrani se vždy při tom cvičil a v čas vojny do pole táhnul. U těchto národů mělo vojenství svou velikou čest, ale i jiná zaměstnání nepovažovala se za nečestná, hrdinská mysl, odhodlanost a cvičenost v boji považována jest jako nevyhnutelná spoluvlastnost každého řádného občana. U takových národů zachovala se vždy obyčejně občanská svoboda, u nich dočkalo se vojenství vlastně nejkrásnějších dob, vojsko táhnouc do pole bylo provázeno upřímným přáním všech ostatních a vracujíc se bylo vítáno zase s srdečností, každá rodina chlubila se hrdinskými skutky svých spoluoudů, a odměna vojáka byla stálá vážnost a láska celého národu všech spoluobčanů. Voják táhna do pole šel s vědomím, že bojuje skutečně pro blaho svých milých doma zanechaných, nasazuje svůj život věděl že tuto oběť přináší svému rodu, své vlasti, on věděl že co v poli vyhraje vyhraje spolu sobě a všem svým krajanům. — Nedá se však zatajiti, že tento způsob vojenství vedle svých krásných stránek měl také tu temnou, že nesl se sebou hojnost nepotřebných, téměř bujných válek mezi malými sousedními zeměmi a obcemi, které často bez všeliké podstatné příčiny jenom z marnosti a pro čest povstávaly a s ukrutnou hrubostí se prováděly.

Opomíjejíce schválně ten spůsob vojska, jaký byl již při dalším vyvinutí římského císařství za doby praetorianů a v jiných větších mocnářstvích podobného spůsobu, proto že tento spůsob již neodevzdal mnoho novějším, o kterých jednati budeme, přistoupíme k vojenství středověkému, rytířskému nebo holdovnímu. Zřízení feudální, kdežto každý podřízený man povinen byl s ozbrojenci svými na rozkaz vyššího pána svého do boje táhnouti, vyvedlo ze sebe květ rytířstva středověkého, o jehožto pravém původu nechceme ani příliš obšírně jednati. Bylť zajisté tento původ časem dosti neskvělý, tak jako nebyl za těch časů místy rozdíl mezi usazenými na skále loupežníky, kteří okolní krajinu hubili a cestující kupce obírali, a mezi vznešenými barony počítající (mi) se k prvním rodinám celé země. Jakožto nejhlavnější původ rytířského vojenství béře se obyčejně to, že vítěz po do-

---

*) Ovšem jen na počátku pokud ještě byli malým národem.

bytí země mezi vůdce svého lidu rozdělil zem dobytou i s lidem v ní usazeným a přemoženým. Tito pak vystavivše sobě na nepřístupných místech pevná kamenná sídla a nasbíravše sobě ozbrojenců (rytíři sami jmenovali je pacholky), každý podle své vůle a dle svých vlastností beze všeho obmezení provozovali své bujné hospodářství, které posud jmenujeme s hroznou upomínkou „pěstním právem", vybírajíce od pocestných mýta aneb je i dokonce drancujíce, vedouce mezi sebou a s okolními městy stálé šarvátky při kterých jeden rytíř drancoval ubohé, bezbranné poddané druhého rytíře svého nepřítele, odkud povstalo přísloví, že sedlák vlasy půjčit musí, když se páni krákají; při tom při všem se ale poddaný jejich lid ani za člověka nepovažoval, a stál beze vší právní obrany v pouhé moci svého rytíře. Podobu mezi tímto věkem a naším nalézáme jen tu, že již tenkrát byli rytíři ze zcela jiného dřeva než jejich ozbrojenci, a že se bylo již tenkrát tak těžko státi ze sprostého ozbrojence rytířem jako nyní ze sprostého vojáka důstojníkem: rytíři byli páni a ozbrojenci (vojáci) jejich služebníci. Byl to ale čas, ve kterém byl celý ostatní národ na světě jen pro vojsko to jest jen pro ty rytíře, neboť tito ztrávili sami namáhání celé země, vedouce život bujný, aniž bylo z jejich rvaček jakého zisku pro zem.

Když se však po vynalezení prachu ručničního vojenské umění vždy více zdokonalovalo, tak že již nebylo dosti na pouhé tělesné síle a na nějakém ocelovém brnění, povstal také zas zcela jiný způsob vojska, způsob to tak nazvaných kondottierů, to jest cvičených lidí v umění vojenském, kteří vojnu jako svou živnost provozovali a za peníze se najímali tomu, kdo vojnu vedl a jich potřeboval. Sestavování takových cvičených pluků a houfců byla za toho času dobrá spekulace, která se velmi dobře vyplácela podnikatelům, neboť se na tento způsob vedly toho času všechny války (zvlášť za časů reformace) a kdo víc platil k tomu se hrnulo více kondottierů. Máme ještě posud v Čechách mnohé nyní velmi bohaté šlechtické rodiny, jejichžto předkové co vůdcové takových kondottierů za času Ferdinanda II. bojovali na Bílé Hoře, a po vítězství nad Čechy dostali za odměnu veliké statky. Způsob bojování rytířského a tudy i rytířství vyhynulo poznenáhla, nemohouc se udržeti vedle těchto kondottierů, a tak má vynálezce prachu střelného také tu nahodilou zásluhu, že přispěl k vyzdvižení poroby a chlapství (Leibeigenschaft) poněvadž kanony učinily nemožné rytířské hrady a tudy i chlapství. Když ale pravíme, že bylo condottierstvo lékem proti bujnosti rytířské, nesmíme zapírati, že tento lék sám byl dosti trpký. Již samo sebou se skoro rozumí, že tito kondottieři, co lid najatý pouze vojnu, jakožto řemeslo provozující, za plat bez ohledu na věc, pro kterou neb proti které bojovali, a sloužíce dnes za peníze jedné straně a zejtra za větší peníze druhé, byli při tom z většího dílu sběř velmi nechvalitebná, chování divokého a rozpustilého, a že vojna od nich vedena byla zvláště obtížná každé zemi, poněvadž nemajíce jakožto cizincové žádného srdce k té zemi, pro kterou za peníze bojovali, obyčejně nekřesťansky drancovali i jako přátelé i jako nepřátelé, tak že kroniky toho času strašlivé kusy nám o tom vypravují. Zvláště když po ukončené vojně propuštěni byli a hned jinde příležitost k novému žoldu nenašli, obyčejně co loupežníci na svou pěst země skrze které šli hubili a obírali, aniž proti nim bylo jaké pomoci. Tak nazvané v o j s k o P a s s o v s k é v Čechách, o němžto nepochybně čtenářům našim již více známo bude, nejlépe vysvětlí obyčeje a způsoby takových kondottierů.

Po kondottieřích se teprva začalo tak nazvané stojící (stálé) vojsko u rozličných mocnářů: neboť dříve se po ukončené vojně obyčejně všechno vojsko rozpustilo a před novou vojnou zase sbíralo a najímalo. Pak ale již počali mocnářové ustavičně jistý počet vojska, ovšem tenkráte v porovnání k nynějším časům velmi slabý, držeti stále i v čas pokoje. Toto stálé vojsko se ale opatřilo na počátku jen verbováním a často i chytáním a kupováním: ještě za času revoluce amerikánské prodávali němečtí mocnářové celé pluky svého vojska do boje proti americkým republikánům. Ten způsob rekrutování na základě konskripce, jaký máme nyní, jest ještě pozdějšího původu. — Stálého vojska zneužívalo se také jako každého jiného, zvláště ale tím, že jeden mocnář nad druhého se vynasnažil míti četnější vojska, kterých se užívalo více jen za nástroj osobní neb rodinné ctižádosti a zištnosti mocnářovy, než ke skutečné a potřebné obraně zemské. Již to, že se stálé vojsko drželo, zavdalo příčinu k mnohým lehkomyslným vojnám, kterých nikdy zapotřebí nebylo, vojnám to obyčejně o kus země, který chtěl jeden mocnář druhému násilně odejmout, a kterýžto kus země ani nestál za ty útraty a bídy uvalené skrze vojnu na obyvatelstvo obou mocnářství, nepočítajíc již ani ty drahé životy, které padly za obět od lidí, kterým osobně pranic na tom záležeti nemohlo, komu onen kus země připadnouti má. Avšak dvořenínové a mnozí mocnářové, nejdouce sami do boje a sedíce sobě pokojně ve svých nádherách, málo o to dbali, kolik jejich vojáků bude potlučeno a jaké bídy a trampoty vojska sama a skrze ně zase ty krajiny trpí, ve kterých se vojna vede. Zvláště na francouském dvoře panovala v tom ohledu nesvědomitost a lehkomyslnost neobyčejná; ví se ku př. s jistotou, že milovnice a frejířky královy předpisovaly generálům v dalekých končinách bojujícím, kterak jednati mají. Největší část vojen vedla se o následov-

nická práva rozličných panujících domů, na kterých národům často málo záleželo, budeli totiž u nich králem Petr nebo Pavel: a co se tu prolilo krve vojska, co se tu vydalo millionů daní, co se tu sneslo bídy a neštěstí, co se tu pohubilo statků a rodinných radostí! Tak ku př. všechny nesmírné vojny francouské ku konci minulého a na počátku nynějšího století, které uvrhly skoro celou Evropu do nesmírné bídy a do samých státních bankrotů, vedly se jen proto, že mocnářové evropejští nechtěli uznat francouskou republiku, ačkoli jim vlastně po tom nic nebylo, co Francouzové ve své zemi dělají, a jakou vládu tam míti chtějí!

Každý sobě snadno pomyslí, jaké nešťastné a nemilé následky nynější držení tak nesmírně četných vojsk, předně již pro vojáky samé pak ale i pro země a národy míti musí. Špatné následky pro vojsko samé jsou příliš patrné a sice: Plat vojska při tak nesmírném počtu musí býti co možná nejskrovnější, odkud by se sice nabralo peněz? U nás v Rakousích má ku př. důstojník vojenský menší plat než topič některého kanceláře, a plat sprostého vojáka jest tak nepatrný, že jest skoro až těžko pochopiti, kterak se může zdravý člověk za ty peníze jen uživiti: a při všech těch skrovných platech pohlcuje jen vydání na vojsko bez mála celé zemské příjmy, tak že skoro všechna ostatní vydání jsou na dluh. Dále také při tom tak nesmírném počtu vojska není možno pomysliti na nějaké zaopatření vysloužilého vojáka. On obyčejně zapomene na vojně na své řemeslo, jestli které uměl, a co hlavnější jest, musí odvyknout práci, a pak se pošle domů skoro jako žebrák jsa sám sobě a jiným k obtíži. Každý beztoho ví, že málo kdo z těch, kterým určeno jest celou kapitulaci jako sprostým odsloužiti rád na vojnu jde, kdežto pro něho žádné veliké štěstí nekvete, když ale jest počet vojska tak četný padne tento nemilý osud ovšem na velmi mnohé. Dále pak musí považiti sám každý voják, jak veliká to jest obtíž pro zem živiti tak nesmírná vojska, která ovšem nic nevydělávají, a tudy od ostatních pracujících živena býti musí: kteréžto vědomí, že národu obtížen jest a že národ mrzutě na tak četné vojsko hledí, nemůže vojáka žádného těšiti.

Pro zem pro národ vypadají ale z tak nepřiměřeného počtu vojska tím větší nehody: předně již že velikými daněmi obtížen býti musí, za druhé že se odejme tak mnoho pracovitých a silných rukou užitečné práci, dále že země veliká nepohodlí ubytování a převážení vojsk při tak hojném počtu nésti musí, dále že vysloužilí vojáci pak po vysloužení nemajíce již buď schopnosti buď chuti k práci za obtíž padnou obcím, dále že se skrze nucený celibat ve kterém celé vojsko drženo jest, nesmírně mravnost ruší, hlavně ale že při tak četném vojsku tak veliký počet rodin štěstí své domácí a často i hlavní část výživy tratí odvedením nejsilnějších a k práci nejschopnějších mladíků na vojnu.

Co se ostatních vlastností stálého vojska za našich časů dotýče: o tom snad nejlépe jest pro uvarování mrzkosti docela pomlčeti. Každý zajisté ví, kde jej střevíc hněte, i voják to ví, i národ to ví.

Jedny noviny vládní vyjádřily se nedávno, že hlavní účel vojska nynějšího v Evropě není již proti cizímu nepříteli, nýbrž proti domácím nepokojům, a že vojsko jest nyní obhájcem evropejské společnosti proti socialistům. Já však pravím: pokud nemůžete dát každému sprostému vojáku nejméně 300 zl. stř. na rok, hledejte si pomoc proti socialistům na některém přiměřenějším místě.

Jisto jest, že voják jest něčím zcela jiným tam kde bojuje pro své přesvědčení, kde bojuje s láskou, kde bojuje ke svému a svých milých opravdivému prospěchu, nežli zase tam, kde bojuje jako pouhý nástroj, nevěda sám jaké následky budou z jeho vítězství. Nadšení vojsk při bitvách náboženských, ku př. našich praotců Husitů odolavších tenkráte proti sebraným žoldnéřům z celé Evropy, nadšení Francouzů za časů jejich veliké revoluce, s kterým vítězili též nad vojskem všech evropejských mocnářů a mnohé jiné příklady tomu podobné, podávají nám nejskvělejší důkazy že jest něco jiného voják a něco jiného žoldnéř.

Slovanská politika.

(Slovan v červenci r. 1850.)

Otázka, máme-li se státi Němci aneb chceme-li zůstat tím čím nás Bůh stvořil, totiž Slovany a Čechy, jest již dávno rozhodnuta. Byla zajisté jedna doba jmenovitě od císaře Josefa 1780 až asi do pádu Napoleona, ve které se již umrlčí truhla strojila pro staroslavný národ český, domnělý dědic stál již nedočkavě u skonávajícího a čekal až oči zavře. — Avšak jako vojny Napoleonské vůbec otřásly celou Evropou, tak oživnul jimi duch našeho národu; mocnářové bojujíce proti velikému císaři francouskému, který je chtěl všechny pod své komando připraviti, museli nevyhnutelně povzbuditi ducha mezi svými národy, na vyšší rozkaz mluvilo a psalo se toho času v novinách o svobodě a samostatnosti národů, o svržení cizího jha, i u nás v Čechách četlo se tenkrát ve spisech pod rakouskou censurou vydaných (!!) o velikém hrdinovi Žižkovi, pro něhož neměli až posud jiného jména než lupič, tak

že i sprostý český lid tomu již uvěřil, že tento vznešený obhájce české svobody byl nějaký sprostý vražedník a škůdce, i jméno Husa došlo ke cti a všechny slavné a čestné upomínky z české historie vyvolány jsou z hrobů zapomenutí, do kterých je rakouská vláda ve spolku s jezovity od bitvy Bělohorské starostlivě byla uložila. — Takovými zoufalými prostředky bojovali absolutní mocnářové evropejští proti tomu, aby oni sami nepřišli pod absolutní vládu Napoleonovu, a poštěstilo se jim: a však přirozená věc to byla, že myšlénky od nich ku pomoci svolané neupokojily se pádem Napoleona, nýbrž žily pak ještě dále, zakořenily se a nesly ovoce nemilé těm, kteří je na počátku rozesíti poručili. Národové počali skutečně od té doby mysliti na své vysvobození z absolutní vlády, a ještě posud žijeme v čase pracování národů evropejských o svou svobodu. Nás Čechy zastala tato doba v dvojnásobné porobě: v národním ohledu byli jsme poddaní Němců, v politickém ohledu byli jsme pod absolutním císařem. Úkol náš byl tedy dvojnásobně těžký: v národním ohledu museli jsme bránit němčině, v politickém museli jsme hledět, abychom proměnili císaře absolutního v konstitučního. Na papíře se nám nyní již obojího dostalo: jsme pod vládou konstituční, listina ústavní prohlášena jest, na svolání sněmů se čeká, národní rovnoprávnost pojištěna jest nám slavnými sliby, na ouředních pečetích, v zákonnících stkví se vedle němčiny náš jazyk nyní již co bratr předešlé paní své. V životě samém ale máme až posud absolutní vládu, a němčina všude ještě i v pouze českých krajích jest panující. Úkol náš tedy jest, abychom obojí jak konstituci tak národnost skutečně do života přivedli, nedajíce se nikterak másti od svých národních a politických protivníků, z nichžto jedni (absolutisté a aristokrati) slibují nám jestli od svobody upustíme, národnost, a druzí (Němci) jestli od národnosti upustíme, svobodu. My však jsouce Slované a demokrati, ani od jednoho ani od druhého upustiti nemůžeme, nechceme míti ani národnost bez svobody ani svobodu bez národnosti, což se také skutečně ani od sebe děliti nedá. Neboť demokratická svoboda bez národnosti jest nemožná a lživá, protože veliká většina národu, když jiný cizí jazyk jest panující, vyloučena jest od podílu svého ve veřejných záležitostech, vyloučena jest ze všeho vzdělání a nevyhnutelně se stane služebnou té menšině, která cizího jazyku mocná jest a tím poručnictví má nad ostatními. A naopak zas kdybychom pro národnost zadali svobodu, kdo nám za to stojí, že ta absolutní vláda, do jejíchžto rukou jsme se podali, zejtra neb pozejtří zas nám i národnost nevezme, aniž se budeme moci brániti, odevzdavše dobrovolně všechnu moc absolutní vládě?

Proto považujeme všechny řeči a všechny hádky o tom, máme-li se více svobody nebo více národnosti držeti, je-li národnost důležitější než svoboda neb naopak svoboda přednější než národnost, všechny takové řeči považujeme za marné a již v prvním základě za chybné. (Kdo mi řekne): **upusť od národnosti slovanské a dám ti** svobodu aneb kdo mi zas řekne: **upusť od svobody a demokratie a za to bude národnost tvá panující,** jest zrovna tak můj nepřítel jako ten kdo praví: **vezmu ti národnost i svobodu.**

Lehce se ovšem řekne, jaký náš oučel býti má: ale tíž jest udati prostředky kterými bychom nejlépe a nejjistěji tohoto oučele dosáhnouti mohli. Máme-li ale tyto prostředky vhodně vybírati a dobře voliti, musíme také zcela jasně a určitě oučel sám před očima míti. Slova národnost a demokratická svoboda jsou ale neurčitá, a každý si do nich může klásti jiný smysl. Smysl který my s nimi spojujeme jest následující:

Národnost znamená u nás, aby tam kde národ náš bydlí i vláda byla česká a aby se užívalo jak při soudech tak při ouřadech a při všech veřejných příležitostech jazyka národního, aby čeští ouřadové nejen k lidu nýbrž také vždy mezi sebou až do nejvyšší instance užívali národního našeho jazyka. Když to bude, rozumí se všechno ostatní totiž užívání národního jazyka ve školách, v církvi, v občanském životě, v literatuře samo sebou. Tak to již nyní mají Chorvaté, proč tedy i my bychom neměli? Slova, všude kde náš národ bydlí, béřeme ve smyslu slušném a poctivém, nemajíce při tom žádnou jezovitskou reservationem mentalem (totiž podvod za lubem), ne snad abychom chtěli všude, kde několik Čechů bydlí, neb v každé odtržené české vesnici míti české řízení vládní, způsob to kterým Ost Deutsche Post a Deutsche Zeitung a jim podobní lidé chtějí v Rakousích rovnoprávnost národní přiváděti ad absurdum a činiti ji nemožnou. Jakož my se odříkáme každého ostrova národního a zanecháváme jej té národnosti, ve které obklíčen jest, tak i žádáme zas aby se jiní toho náhledu odřekli, a aby se národnosti k potřebě zemské správy slušným způsobem arrondovaly (zokrouhlily). Dle té zásady zanecháváme ty krajiny v Čechách, ve kterých Němci nepřetržitě pohromadě bydlí, pod správou německou. Dle této zásady považujeme ku př. Prahu za české město a Liberec za německé, ačkoli v Praze také Němci a v Liberci také Čechové bydlí. Rozumí se při tom, že nechceme být ani tak nesnášenliví, abychom netrpěli ku př. Němcům v Praze pro jejich potřebu německé školy a chrámy a veliké ústavy, které by si k prospěchu svému založiti chtěli, abychom je snad nutiti chtěli k přijímání českých ouředních spisů atd. Nedá se ovšem všecko až do nitky vypočítati, ale

dosti na tom, jestli pravíme, že chceme slušnost a vzájemnou sousedskou lásku a shovívavost, stavíce za první pravidlo: Co nechceš aby ti jiní činili, nečiň jim!

Demokratickou svobodou ale rozumíme pokojné a zákonnitě další provádění ústavy od 4. března. Tato ústava jest ve svých hlavních zásadách přece jen demokratická, proto že neuznává žádné dědičné přednosti, a ačkoli v ní jest mnoho chybného, dá se to přece všechno cestou zákonodární při stálém pokroku všech národů v pokoji přeměniti a opraviti.

Těmito výklady spolu odpovídáme těm, kteří nás ustavičně viní z toho, že naše slova národnost a svoboda mají neurčitý smysl.

Mužové tedy vlastenečtí, kteří co duševní vůdcové národu úlohu měli vyhledávati cesty příhodné k dosažení naší národní a politické svobody, což se jedním slovem **samostatnost** jmenuje, uhodili velmi šťastně na myšlénku **Slovanstva** čili **panslavismu**. Našliť oni národ náš již téměř v posledním tažení, oslabený a zmrzačený všelikým uměním duchovní a světské despotie, a zvláště v národním ohledu již byla smrt tak řka za plecemi.

Jednalo se tedy o to, povzbuditi zmalátnělý, cizinstvem pokažený, v otroctví si libující, ba svou hanbou se ještě chlubící bídný lid. Zapotřebí bylo ubohému Čecháčkovi, jenž se po všech předpokojích plazil, celé Rakousko sebou vymésti nechal, a Boha i svých vlastních rodičů by se byl odřekl, jen aby se stal neplaceným praktikantem: zapotřebí bylo tomuto zmrzačelému pokolení ukázati obraz velikých předků, kteří se nebáli ani tyranských, zesvětačilých papežů ani zeměchtivých, německých císařů. Zapotřebí bylo při očividné slabosti své obraceti se po spojencích, ne tak v politickém ohledu, neboť tu všichni národové stejně po svobodě baží, více však v národním ohledu, kdežto se jevil mocný protivník. Vlastencové naši oživili tedy znovu myšlénku Slovanstva, myšlénku společného původu a národního bratrství všech Slovanských kmenů, která myšlénka sice v Čechách nikdy nepřišla k zapomenutí avšak nikdy nevešla tak do celého národu jako za nynějších časů. Slovanstvo zůstalo již od té doby hlavním středištěm a základem české politiky, a zůstane jím také na vždy, proto že obsahuje v sobě velmi zdravou a pravdivou myšlénku, že národové stejného rodu, ve stejných těžkých okolnostech postavení, nejlépe sobě mohou vzájemně pomáhati ke konečnému vítězství. Pravdivost a užitečnost myšlénky Slovanstva ukázala se v nejnovější době na Chorvátech: nikdy by byli nedosáhli toho, co již nyní mají, kdyby se nebyli drželi pevně myšlénky Slovanstva, kdyby byli zůstali těmi obmezenými provincial-kroaty, kterými byli dříve.

Nedá se nikdy zabrániti, aby myšlénka nová a veliká vedle mnohého užitku, který národu přináší, nevedla také s druhé strany ku krajnostem (excentricitám) a k přepiatostem. Taková přepiatost a krajnost jest u mnohých touha a přání po jednotvárnosti (uniformitě) slovanské, kterou oni jednotu jmenují, chtíce totiž aby se všichni slovanští kmenové v jeden národ v každém smyslu toho slova slili, aby totiž všichni Slované měli jednu vládu, jeden jazyk, jednu literaturu, jedno náboženství a jedno zřízení.

Jest to vůbec již smutný osud člověka, že chtěje sobě pomoci od jednoho zlého, tím hlouběji do druhého upadá; chtěje si pomoci ode tmy spálí se, a chtěje si ulehčiti od přílišného horka, zmrzne. Tak i se Slovanstvem. Vidouce mnozí, že Slované mají rozličná náboženství, jedni pravoslavné, jiní římské, jiní Lutherovo, jiní Kalvinovo, jiní Muhamedovo, a vidouce že proto jedni na druhé sočí a nepřátelství k nim chovají: myslili si že by bylo nejlépe, aby všichni přijali jen jedno náboženství. Neuchopili se tedy proti tomuto sočení a nepřátelství náboženskému nejbližšího a nejsnadnějšího prostředku, kterýž jest přivedení všech náboženských společností k vzájemné lásce a snášenlivosti mezi sebou, nýbrž chtěli raději všechny pod jeden klobouk přivésti, což jest desetkrát těžší a nemožnější než ono docílení svornosti. —

Zrovna tak jest to i s přijetím*) jednoho jazyka, jedné literatury. Jaké by tu různice povstati musely mezi jednotlivými kmeny slovanskými než by se rozhodlo, který jazyk se přijmouti má za spisovní, jak by právě tím nejdříve se mohlo zploditi nepřátelství a sočení mezi bratrskými kmeny. A jaké pak obtíže a ztráty času, než by se toto nářečí uvedlo do literatury a do veřejného života ostatních kmenů! Okolnosti jsou již nyní takové, že čtyry slovanské nářečí totiž ruské, polské, české a jihoslovanské staly se nevývratně samostatnými a spisovními a snadněji jest zajisté mezi těmito utvořiti přátelský svazek jednoty nežli se zničením tří učiniti jeden panujícím a jediným. —

Rovněž tak by to bylo, kdyby se chtělo všem Slovanům vnutiti již nyní jen jedno zřízení státní aneb jen jediná vláda.

Rozumíme tedy všeslovanství, slovanskou vzájemnost a jednotu slovanských národů zcela jinak, a myslíme že se také ani jinak přirozeným a praktickým způsobem považovati nemůže, a sice tak, že není žádné jednotvárnosti ani v náboženském, ani v politickém, ani v literárním ohledu zapotřebí k této slovanské jednotě a vzájemnosti, nýbrž jenom společné podpory proti společným nepřátelům a to sice té podpory jakou okolnosti dovolují. Rozumí se tedy samo sebou, že nás Rusko podporovati ani nemůže ani nebude v politickém

---

*) Orig. má asi chybu tiskovou: přítelem. (Pozn. vyd.)

ohledu k dosažení konstitučních práv, za to ale nás podporuje svou rozsáhlou literaturou zvláště v přísně vědeckých oborech, jakož nás i podporuje v národním ohledu již svou imposantní velikostí. Tak každý slovanský národ dává druhému to co má, a co tento druhý potřebovati může.

Co se předně literaturní vzájemnosti týče, jisto jest, že při podobnosti a příbuznosti slovanských jazyků, každý vzdělaný Slovan nanejvýš za rok se všem ostatním slovanským (jazykům) tak daleko naučiti může, aby jim rozuměl a knihy v nich sepsané čísti mohl, a tím jest dle nynějších okolností tolik docíleno jako by všichni Slované užívali jednoho jazyka. Rozmanitost rozličných slovanských nářečí též má svou zvláštní cenu, neboť má každé nářečí své zvláštní krásy, které by se nikdy do jednoho směstnati nedaly vedle sebe. Když tedy vidíme s jedné strany nesmírnou obtíž, ba nemožnost s odstrčením všech ostatních nářečí jen jedno učiniti panujícím: s druhé strany ale nesmírnou snadnost bez takové jednotvárnosti docíliti skoro těch samých účelů, kdož by se ještě rozmýšlel, která cesta jest užitečnější a praktičnější? Člověk méně vzdělaný beztoho ani nepotřebuje pro sebe tak rozsáhlou literaturu, jemu postačí vždy literatura jeho zvláštního nářečí, a vzdělanému stojí beztoho jak jsme již podotkli s malou prací všechny slovanské literatury otevřené, a také v ústním rozhovoru, jako ku př. na sněmích může se úplně ta samá cesta nastoupiti, každý Slovan mluví v nářečí svém, a všichni zástupcové ostatních Slovanů, náležejíce beztoho jen ke vzdělanějším mužům svého kmene, budou mu dobře rozuměti. — Místo co bychom tedy utopické plány tvořili, jaké nářečí a jakými prostředky učiníme jazykem spisovním všeslovanským, nastupme cestu mnohem kratší a nám docela snadně otevřenou, starajíce se totiž o to, aby naše mládež nejsnadnějším způsobem a skoro hravě naučila se rozuměti na gymnasiích neb na vysokých školách všem slovanským nářečím.

Co se však politického spojení a politické vzájemnosti všech Slovanů týče, o tom nedá se bez hlubších základů nic určovati, a zapotřebí jest nejdříve probrati nynější stav všech jednotlivých kmenů.

Dle známek gramatických a lexikálních dají se rozeznati tyto nářečí slovanské: Velkorusové, Rusíni — Poláci — Čechové, Slováci, Lužičané, — Slovinci, Srbové, Chorváti a Bulhaři.

Dle nynějších okolností dá se ale jen čtyrem kmenům slovanským prorokovati pojištěná již jak občanská tak literaturní samostatnost, totiž kmenu ruskému, polskému, jihoslovanskému a českému, při čemž arci tajiti sobě nemůžeme, že každý ještě buď o svou rozšířenost neb o svou určitost ještě bojuje. Tak jest ještě vždy možná utvořiti z rusínského nářečí pátou samostatnou literaturu a národnost, čímž by ruský kmen velikou ujmu utrpěl a zcela jiného postavení jak k ostatním Slovanům tak i k celé Evropě nabyl. Polský kmen vlastní sobě též Rusíny co nářečí jazyka svého a nedá se upříti že Bělorusi se svým nářečím skutečně mezi polštinou a ruštinou zrovna uprostřed stojí a k oběma se skoro stejným právem počítati dají, nemajíli se již s ostatními Malorusy (Rusíny) za zvláštní kmen považovati. Lužičané jsou příliš slabý již pozůstatek velikého již od Němců vyhubeného polabského kmene, a neponěmčíli se dokonce, buď k Čechům neb k Polákům se přidají. Slováci se také ještě pořádně neodhodlali, chtějíli býti s námi jedním kmenem s jednou literaturou, aneb chtějíli býti zvláštním kmenem odtrhnuvše se od nás docela. Sjednocení Jihoslovanů, ku kterému tak ostatně nejlepší hlavy celého národu upřímně směřují, kterému ale mnozí pedanti a zlomyslníci ještě se na odpor staví, není ještě posud úplně docíleno, a na každý způsob v tom náboženství a s ním spojená buď latinská aneb řeckoslovanská abeceda velikou překážku činí. Bulhaři jsou ještě příliš pozadu ve vyšším duševním životě a literatuře, aby se již nyní o nich předpovídati dalo jestli se k ostatním Jihoslovanům připojí, nářečí bulharské dělí se dosti značně od srbštiny, při tom všem ale držím skoro za jisto že by se připojili kdyby k tomu ostatní Jihoslované dobrých a energických prostředků užívali.

Slované žijí pod sedmerou vládou a sice, ruskou, pruskou, saskou, rakouskou, tureckou, srbskou a černohorskou, a to ještě Rusko a Rakousko jen každou za jednu počítáme, ačkoli jiná jest vláda ruská nad královstvím polským a jiná nad vlastním císařstvím, jiná také jest vláda v Čechách, jiná v Dalmatsku, jiná v Chorvátech, jiná v hranici vojenské, jiná ve Vojvodině, jiná v Uhřích, jiná nad Slovinci středno-rakouskými, jiná v Čechách a na Moravě, jiná v Haliči. Ve dvou státech v pruském a saském, jsou Slované zcela služební a nepatrní proti celku, v tři, v ruském, v srbském a černohorském (Černá Hora jest zcela svobodná slovanská republika), jsou Slované panující, ve dvou státech zase, totiž v Rakousích a v Turcích jsou Slované většina obyvatelstva avšak pracující ještě posud na dosažení politických práv a platnosti své.

S ohledem zas na kmeny jsou dva slovanské národy nerozdělení každý pod jednou vládou a sice Čechoslované a Rusové, první v Rakousích*) a druzí v Rusích; druzí dva kmenové jsou pod rozličné vlády rozděleni, Poláci pod tři, Jihoslované pod čtyry.

---

*) Nepatrná část Čechoslovanů v Prusku nepadá zde na váhu.

Pro nás jest ale nejdůležitější považiti především nynější postavení Slovanů v Rakousích. Kdyby Rakousko svému pravému a jistému prospěchu rozuměti chtělo a podle toho se chovalo, mohlo by se státi domovem a milou vlastí tří velikých slovanských kmenů totiž Čechoslovanů, Jihoslovanů dojista, a pak na vybrání buď Poláků neb Rusínů, jak by se totiž k té neb jiné straně chtělo nakloniti. Myslili jsme již také, že Rakousko po zkušenostech roku 1848 tuto politiku zachovávati bude, obzvláště když se tak patrně přesvědčila vláda, že Vlachové i Němci radši jinde než v Rakousích střediště své mají a k němu vždy se chýliti budou. Rakouská politika ale držela se a drží se posud té politiky, která se nejlépe vyjádřiti dá sadou: **Ex omnibus aliquid, ex toto nihil! Nejsem horký ani studený, chci se zachovati každému trošku, a nezachovám se nikomu.** Tak sobě ještě posud nechává vláda naše dvéře otevřené, aby se mohla buď německé neb slovanské politiky držeti, Němcům ukazuje z daleka vyhlídku na budoucí poněmčení a kolonisování celého Rakouska, ale zároveň zastrašuje je svými stálými řečmi o národní rovnoprávnosti a tu i tam skutečným uváděním jí do života. Slovanům dělá naděje skrze rovnoprávnost na další pokojné vyvinování jejich národnosti, a spolu je straší nadsazováním všude po straně němčiny, návrhy, aby za několik let všichni ouředníci německy uměli, ustanovením němčiny za řeč v ouřadech užívanou.

My jsme sami alespoň očekávali, že vláda naše upřímným zachováním se dle přání Jihoslovanů získá sobě silné sympatie mezi Jihoslovany tureckými, a připraví tak cestu k budoucímu připadnutí větší části evropejských tureckých zemí k Rakousku, hojná to náhrada za nuceně spojené Vlachy; myslili jsme, že Rakousko, držíc se liberální slovanské politiky, stane se úhlavním sokem despotické ruské vlády, a mělot zajisté (a má ještě posud) Rakousko, výdatné prostředky v rukou, jak dále ukážeme, paralysovati a v šachu držeti moc ruského cára, místo toho ale vedlo své záležitosti takovým způsobem, že se stalo téměř ochrannou jeho zemí.

Slovanská politika v Rakousích ale neznamená snad tolik, aby vláda chtěla všechny ostatní své neslovanské národy násilím nebo chytře hned aneb budoucně poslovaniti, slovanská politika znamená tolik, aby vláda podle možnosti své podporovala všude snažení Slovanů svých k utužení a k rozkvětu jejich národní platnosti, aby jim nezabraňovala nýbrž pomáhala státi se materialně i duševně mocnými národy; a to proto poněvadž z této mocnosti Slovanů svých právě sama vláda nabude největší síly a trvanlivosti, neboť prospěch Slovanů rakouských není nikdy odtrhovati se od Rakouska, naopak prospěch jejich jest vábiti a táhnouti za sebou do Rakouska ještě jiné své spolukmenovce, s tou ovšem výminkou, kdyby živobytí pod rakouskou vládou skutečně takové bylo, aby mohlo někoho vábiti, což ale dokonce jest na vůli zase jen vládě rakouské.

Slovanská politika v Rakousích tedy především žádá, neploditi různice, zášti, nedůvěry a podezření jednotlivých slovanských kmenů proti druhým ani naschvál, ani chytrostí ani z nevědomosti, nedávati ku p. naschvál české špatné ouředníky (odpadky z toho co se již doma potřebovati nemůže) k jiným Slovanům, aby tak dostali zášť proti Čechům; neboť zrovna v té věci neplatná jest stará zásada rakouská: Divide et impera (rozděl a pak panovati budeš), a zrovna naopak, jen svornost a bratrská náklonnost mezi slovanskými kmeny jest nejpevnější páskou rakouského mocnářství.

Slovanská politika dále žádá, aby se nápomáhalo k bližšímu spojení posud roztrhaných částí jednotlivých slovanských kmenů v Rakousích totiž Čechoslovanů a Jihoslovanů.

Čechoslovanské země, Čechy, Morava, část Slezska a Slovenska v Uhřích jsou již dávno v literárním a duševním životě jedním národem, a větší část jejich byla již i jedním státem. Znamenitější duchové jak z Čech, tak z Moravy tak i ze Slovenska od jakživa směřovali k úplnému spojení těchto zemí jednoho národu, a považovali sebe vždy za oudy jednoho kmene, na co svědčí jména a spisy nejznamenitějších mužů ze všech těch krajin.

Předsudky sprostého, zaslepeného lidu, podporovány a podpalovány vždycky od našich nepřátel a bohužel! v novějších dobách i od některých chybujících našinců, nesmějí nikoho mýliti. Zdaž nepanují rovní předsudkové sočení, nepřátelství a nadávky mezi jednotlivými provinciemi německými, ba i mezi sousedními vesnicemi, a přec to nezabraňuje jim považovati se za oudy jednoho těla? chybná politika p. Štúrova, který vždy, nedbaje nic na národy o to usiloval odtrhnouti Slovensko literaturně od nás a založiti tam novou a zcela samostatnou národnost slovanskou, ukázala se nejlépe v r. 1848. Dříve vždy říkal p. Štúr, že jen takovou cestou, jakou on nastoupil, dá se oživiti a povzbuditi kmen slovenský, a několik set povstalců národních proti Maďarům byl celý resultát politiky p. Štúra. Jak zcela jinak by bylo vypadlo národní povstání na Slovensku, kdyby se byl starý svazek s Moravou a s Čechy nezrušil, na tisíce smělé a slovanskými zásadami rozhárané mládeže z Čech a z Moravy s velikou podporou materialní bylo by vtrhlo přes Tatry do všech končin Slovenska, a celé spící dosud Slovensko strženo jejich enthusiasmem, bylo by stálo jako jeden muž v boji ke svému osvobození od Maďarů, a — tuť by tam jistě neměli maďaronské komisary jako je nemají mezi sebou Chorváté. V politice nesmíme nikdy dáti přednost my-

šlénkám a plánům poetickým, nemajícím v skutečnosti základu. Při všech dobrých vlastnostech, které má slovenský lid, nesmíme zapomínati, že až do poslední doby byl v tuhé porobě maďarské šlechty, a že všechna skoro intelligence, jak to již uherské zřízení sebou neslo, přiznávala se k Maďaronům, že tedy by skutečný div býti musel, kdyby okolnosti na Slovensku byly jiné než jsou, a kdyby se lid slovenský více o své vyšší záležitosti staral a výše se nad pouhé hmotné žádosti povznášel. Nechme jen nějaký čas uplynouti ve svobodě lidu od poroby panské, a uvidíme jak se celý slovenský kmen povznese, jak staroslovanské dobré vlastnosti udušené maďarskou porobou zase se objeví. Veliké naděje můžeme míti na Slováky, ba od tamtud z Tater musíme očekávati nové síly, zmlazení našeho celého československého národu. Jest též i naděje, že žádný vůdce ratolesti slovenské nebude již nyní opakovati chybnou politiku p. Štúrovu, a že kdyby se i chtělo opakovati, nenajde ve vzdělanější mládeži slovenské žádného sluchu a ohlasu. — Jeden z hlavnějších nedůstatků mezi Slováky jest slabý počet tak nazvané intelligence, k odstranění jeho musíme se uchopiti dvou cest; předně aby schopní a řádní, slovansky smýšlející mladíkové z Moravy a z Čech usazovali se na Slovensku co úředníci, professoři, učitelové, technikové, za druhé ale a to důležitější jest, abychom si hleděli získati pro sebe tak nazvané maďarony. Maďaronů (t. j. Slováků rodilých držících se Maďarstva) jsou dva druhy, jedni drželi se Maďarů z příčin podlých a chlebařských, drželi se totiž panujících, aby s nimi měli podílu v panování jejich a zradili národ svůj pro kus chleba. Na těch nic není záleženo, ti se beztoho zas přidají ke každému kdo vyhraje. Jiní ale drží s Maďary z příčin šlechetných, vidouce totiž v Maďařích zástupce svobodomyslnosti, a Slováky majíce za nástroj despotie. Víme dobře, že jak Němci tak i Maďaři proti nám Slovanům mezi jinými také té nechvalitebné ba ďábelské taktiky užívali, že nás představovali co lid podlý, v despotii si libující, a jmenovitě nám vždy jakési tajné sympathie k ruskému cáru připisovali. Což divu tedy, že mnohý, jsa přítel svobody a neznaje naše snažení a jsa již od mládí v takových báchorkách vypěstován jako slepý Šavel bojoval s Maďary proti své vlastní krvi. Naše starost budiž nyní, aby se z mnohých těch slovanských Šavlů Pavlové stali, a získáme si tak mnoho dobrých sil. Neboť nepochybuji, že mužové, kteří ze šlechetných (ovšem bludných) ohledů propůjčili Maďarům beznadějným sil a duší svých, tím živěji se uchopí mnohem zdravější, mnohem nadějnější, mnohem větší myšlénky Slovanstva, jen když jim dopomůžeme k tomu, aby jasně viděli k čemu směřujeme, aby poznali šlechetnost velikost a krásu našich oučelů!

Kdyby Praha ležela asi na tom místě na Moravě, kde jest Hradiště, nemuseli bychom velikých starostí míti o konečné spojení všech tří zemí našeho kmene: avšak s druhé strany zase sluší uznati, že by snad již mnohem větší část Čech poněmčena byla, kdyby právě Praha nebyla co veliká pevnost národního ducha českého na blízku. A co se odporu Moravy proti užšímu svazku s námi dotýče, myslíme že čas sám nejlépe odstraní všechny dosavádní překážky, každé nucení a silné přemlouvání bylo by nyní zbytečné a vedlo by zrovna k protivným následkům. Nechme jenom Moravu pokračovati ještě nějaký čas ve slovanském životě, jenž tam teprva v prvních počátcích nastal, a uvidíme, že touha Moravanů samých pro spojení s námi bude zrovna taková jako byla naše r. 1848.

Postavení Jihoslovanů jest na ten čas s ohledem na literární *) a politickou jednotu mnohem obtížnější než naše. Předně jest již v jazyku samém větší rozdrobenost a větší také rozdíl mezi jednotlivými podnářečími nežli u nás, za druhé myšlénka literární jednoty teprva asi od 20 let řádně povstala, v politickém ohledu jest též veliká strakatina rozličných zemiček pod rozličnými potentaty a rozličnými zákony, a kdyby se všechno dobře vedlo zůstane přece naposledy nebezpečný a jednotě protivný dualismus latinský a řecký, jenž se na literaturu i na náboženství rovnou mírou vztahuje. Při tom jsou Jihoslované co se vzdělání lidu obecního a literatury týče ještě mnohem pozadu za námi: za to ale mají v sobě více mladistvého života, více síly, za to mají lepší zeměpisné položení při moři.

Pět literatur panovalo až do posledních dob mezi Jihoslovany a sice srbská, dalmaticko-dubrovnická, Glagolitická, Chorvatská (provincialní) a krajinská (slovenská)**, při čem ještě nebéřeme ohledu ani na Bulhary ani na rozličné velmi znamenité odchýlky v pravopise, strany kterého si Jihoslované věru již dobyli korunu mučednickou rozličnými svými pravopisními sektami. Od té doby však co Chorvaté působením Dr. Gáje opustili svůj provincialní dialekt a přijali nářečí dubrovnické již dříve dosti hojnou literaturu měvší za svůj jazyk spisovní opravivše toliko pravopis dle vzoru českého, stal se nesmírný krok k literárnímu spojení všech Jihoslovanů. Sluší tedy věděti, že se dubrovnické nářečí od srbského skoro v ničem nelíší, a že to jest vlastně srbština psaná jen latinskými literami. U Chorvátů již přijetí tohoto spisovního jazyka stalo se nevyvratným skutkem, a tak vlastně již mají Jihoslované jen jediný spisovní jazyk, s tím toliko arci velikým nepohodlím, že vyznáva-

*) v orig. chyba tisk.: liberální. (P. v.)

**) Název Slovenský jest trochu matný, neboť Slováci uherští nazývají též nářečí své slovenským, tak jako obyvatelé Krajiny a Štýrska sebe Slovenci a svůj jazyk slovenským nazývají.

čové řecko-slovanské církve, Srbové píší literami řecko-slovanskými (cyrilicou) a vyznávačové římsko-katolické víry latinskými. Střediště prvních jest srbský Bělehrad, středištěm druhých až dosud Záhřeb.*) Slovenci, totiž obyvatelé slovenští v Koroši (Korutánech), v Krajině, ve Štýrsku a vůbec v tak nazvaném král. ilirském mají ovšem nářečí velmi znamenitě se od spisovního jazyka srbsko-ilirského lišící, jakož vůbec tento kmen jsa více podroben hubícímu vplyvu němčiny také v každém jiném způsobu se liší od Jihoslovanů: v novějších dobách ale panuje mezi všemi vzdělanějšími Slovenci a jmenovitě mezi mladším spisovatelstvem chvalitebné přičinění, přibližovati se poznenáhla vždy více k hlavnímu spisovnímu jazyku dubrovnicko-srbskému a spojiti se s nimi časem svým zouplna. Již nyní přijat jest zouplna pravopis záhřebský, místo předešlého nesmírně neohrabaného a každou dobou vidíme růsti téměř podobnost slovenčiny k srbštině. — Glagolská literatura jakož pouze církevní mizí také od dne ke dnu ze života a vstupuje do řady starožitností. V Dalmatsku konečně drží se ještě někteří pedanti aneb alespoň drželi se až do poslední chvíle starého dubrovnického pravopisu, nemajíce ani tak málo citu slušnosti v sobě, aby přijali několik nepatrných změn v pravopisu k vůli Chorvátům, kteří jejich nářečí celé přijali místo svého.

Již dříve jednou před několika lety tuším r. 1846 podotknuli jsme, že vlastně mezi námi Čechoslovany a Jihoslovany nejlepší a nejprospěšnější pro obě strany panovati může spojení, a pravdivost toho ukázala se zvlášť r. 1848, kdežto my a Jihoslované zůstali jsme si věrní v duševním a hmotném odporu proti Maďarům, tuším že ještě budoucně zvláště setkámeli se kdy na říšském sněmu pohromadě ukáže se veliká příbuznost našich interesů a potřeb. To však jest hlavní základ celé slovanské politiky a jediná cesta ke skutečnému vítězství, abychom se jedni druhých nespouštěli, ani tenkrát, kdyby skutečně z nějakého jiného spojení vysvítal okamžitý prospěch pro jednoho nebo druhého. Zásada naše musí býti: **Buď všichni budeme svobodni nebo všichni upadneme!** Proti této zásadě prohřešili se Poláci, bojujíce v řadách maďarských proti Jihoslovanům a Slovákům; proti té samé zásadě bychom se byli prohřešili my Čechové, kdybychom byli svolili k návrhu maďarskému, že nám české koruně chtějí pojistiti ta samá práva v Rakousích jako má (neb vlastně měla) uherská, jestli upustíme od spojení se Slováky a s Jihoslovany; proti té samé zásadě byli by se prohřešili Chorváti, kdyby byli přijali od Maďarů neodvislost své země, (a) obětovali za to Srby a Slováky maďaronské nadvládě. — Jediná moudrá a i pro budoucnost výdatná politika naše jest ono poučení, které dalo kníže Moravské svým synům na svazku hůlek spojených nerozlomitelném, ale na křehkosti každé jednotlivé hůlky o sobě. Co by nám pomohlo, kdyby jeden z našich kmenů opustiv a zradiv ostatní dosáhl něčeho pro sebe: přišel by čas a zase by se mu to odňalo, a kdo by se zastal pak toho osamotnělého kmene, když by zatím ostatní kmenové již snad byli zničeni. Jenom solidárnost všech slabších kmenů slovanských v dobrém i zlém dává nám pevné naděje.

Tu však přicházíme k truchlivému výjevu Slovanstva, k mrzuté otázce polsko-rusínské. Jest jisto že mezi Poláky a Rusíny panuje nepřátelství nezhojitelné, neboť mezi nimi jest boj o život a o smrt, rozjedovatělý ještě k tomu náboženskou nenávistí. Jak známo totiž považují a vydávají Poláci Rusíny ustavičně jenom za vesnický dialekt (nářečí) polštiny a nechtí je uznati žádným způsobem za národ slovanský. Litujeme velice, že v tom ohledu nemůžeme ani my, ani také skutečnost sama dáti Polákům za pravdu. Gramatické důvody nejsou v takovém pádu rozhodné, neboť ku př. jest portugezský jazyk mnohem bližší španělského než tak nazvané plattdeutsch jazyku sprostého Rakušáka, přece však Rakušák i Hanoverán mají dohromady jeden spisovní jazyk, ale portugalská literatura jest od španělské docela oddělena. S tím samým právem jako Poláci mohli bychom i my Čechové vydávati nářečí rusínské za dialekt našeho jazyka, alespoň každému, kdo češtinu, polštinu i maloruštinu zná, vždycky větší příbuznost maloruštiny (rusínského nářečí) s češtinou než s polštinou do očí padnouti musela. A kdyby byly okolnosti historické jiné, kdyby ku př. Čechové byli za časů Husitských se svými liberálními a svobodomyslnými zásadami zvítězili, a kdyby v jisté míře zůstávajíce nebyli mezi sebou dali vzniku tolika přepiatým sektám, kdyby pak byli od tohoto času ustavičně duševně i materialně postupovali: kdož ví jestli by nyní nebyla čeština spisovním jazykem všech Slovanů a jestli by se všechny ostatní nářečí nepovažovali za dialekty češtiny? — Kdyby se ku př. Poláci při těch samých okolnostech ve kterých žili, byli přiznávali místo latinsko-katolického ritusu k slovansko-unitsko-katolickému jisto jest, že by Rusíni až do dnešního dne byli dialektem polštiny a že by se od ní nikdy netrhali.

Poláky vůbec zabila, jak to nyní již osvícenější mužové jejich sami uznávají, slepá úslužnost k Římu, kterou oni drželi mylně za katolickou víru, místo pravých katolických křesťanů stali se sluhami zkažených papežů a jezovitů a tím se vlastně zahubili. Když totiž Poláci za té doby, ve které Rusíni na množství menších knížetství roztrháni byli, dobyli všechny skoro země od nich obývané a ke svému království je při-

---

*) Od Gáje přijala latinsko-jihoslovanská literatura jméno ilirská, proti kterému ale co pojmenování společnému celého národu veliká opposice povstala.

pojili: toho času přiznávali se všichni Rusíni ke křesťanství katolickému ritusu řecko-slovanského a Poláci k latinsko-římskému. Známo jest, že beztoho panovala vždy mezi těmito jinak v podstatných věcech dogmatických skoro stejnými vírami veliká zášť, která svůj hlavní pramen měla v nenasycenosti římské kurie po světském panování. Slované jihoslovanští, o které se též oba tyto ritusy pokoušeli, a Poláci s Rusíny stali se obětí tohoto nekřesťanského sočení. Poláci zvláště podali se zcela za nástroj Jezovitů, vyslaných od papeže k obrácení Rusínů k římskému ritusu, a vykonávali slepě, myslíce se tím Bohu zavděčiti všechny ukrutnosti a hanebnosti proti svým slovanským spolubratřím, a přivedli je konečně k tak nazvané u n i i, to jest, že uznali papeže římského za hlavu, ale zůstali při svém slovanském ritusu a při ženatých kněžích. S touto unií nebyli však jezovité nikdy spokojeni, považujíce ji jen vždycky za přechod k úplnému latinskému ritusu i s bezženstvím kněžským, a všelikými podskoky hleděli vždy tohoto účelu svého konečně provésti. Těmito náboženskými rozmíškami, při kterých se Rusínům skutečně největší bezpráví od Poláků dálo, při kterých proti nim dle známých jezovitských zásad jakožto proti kacířům každý podvod a zrušení slova, každý prostředek dovolený byl, zakořeněna jest taková nenávist Rusínů proti všem Polákům, která se již skoro nedá ani vyplemeniti. Šlechta rusínská dílem přistoupila zcela k Polákům i dle víry i dle národnosti anebo vyhubena jest, tak že konečně pán, katolík, a Polák, nevolník a Rusín byli již stejné významy, a zášť utiskovaného nevolníka spojila se se záští utiskovaného křesťana. Šlechta jest posud ve všech rusínských krajinách katolická a polská, lid ale posud řecko-slovanského ritusu a všude tam kde k Rusku připadli, přestoupili Rusíni zase najednou ke své prvotní a jim velmi milé víře nazpět.

Dle toho pozná každý jak marné ba dětinské jsou řeči Poláků o restituci (navrácení) Polsky v prvotních hranicích; neboť každý, kdo zaslepen není předsudky, musí viděti, že země rusínské navždy jsou ztraceny pro Poláky. To však Poláci nahlížeti nechtějí a v tom jest dle mého mínění hlavní chyba jejich celé politiky.

Jisto jest, že Rusíni nemají velikou příchylnost ani k cáru ruskému a absolutní vládě ani k Velkorusům samým, pod jejichžto panování nyní přišli. Rusíni jsou v každém ohledu i v jazyku i v obyčejích i v historii samostatný slovanský kmen asi 12 milionů silný, bydlí v jižní části Ruska, v Haliči a v Uhřích, a ačkoli se mezi nimi pod rus. vládou již nyní silně počíná zakořeňovati literatura a řeč velkoruská, přece ještě posud zachovali upomínky své samostatné literatury. Posud ještě vycházejí v Rusích knihy některé v maloruském jazyku, a v Haliči pěstuje se od r. 1848 velmi horlivě rusínský jazyk, a kdyby okolnosti byly příznivy bylo by vždy ještě možná, že by se Rusíni jakožto pátý samostatný slovanský kmen mezi ostatní přidružili, ačkoli se upříti nedá, že již mnoho v tom ohledu promeškáno jest.

Strany Rusínů jest tedy t r o j í vyhlídka do budoucnosti: první jest, kdyby rakouská vláda všemožně zvelebení národnosti rusínské v Haliči a v Uhřích podporovala, s tím oučelem, aby se co samostatný svobodný slovanský kmen se všemi historickými upomínkami své minulosti ustálili, a jako vzor následování hodný svítili svým spolukmenovcům pod ruskou vládou stojícím, lákajíce je k sympathiím a ke spojení. Vplyv svobodné rusínské zemi s asi 4.500000 obyvatelů v Haliči a v Uhřích, na Rusko by byl velmi důležitý, a když považíme, že by kromě kmenové hrdosti ještě i emancipace sedláků rusínských v Haliči působila silně na spolukmenovce za ruskými hranicemi, jindy volné Kozáky nyní mužiky poddané s tělem a s duší vrchnostem svým: nedá se upříti, že by Rakousko mělo silnou zbraň v rukou proti ruskému samovladaři. K tomu účelu musela by se ale národnost rusínská upřímně s bystrým rozumem podporovati, aby co možná nejdříve rozkvětu dosáhla: ne ale tak polovičně jako jest již vůbec způsob v Rakousích, že se jednou rukou dává a druhou béře, ne tak jako se děje posud v Haliči a v Uhřích, že vláda na papíře Rusínům a Slovákům práva dává, ve skutečném životě ale jim je od polské a maďarské šlechty zabraňovati a zkracovati nechává. Neboť by ani nikdo nevěřil, že polská i maďarská šlechta při všem pronásledování od vlády rakouské přece ještě posud v zemi drží vládu nad Rusíny a nad Slováky dle starého zvyku a na základě sociálních poměrů. Při všech nepříznivých instrukcích, které snad vláda proti polské a maďarské šlechtě dává, umějí si tyto přece vždy ouřednictvo svým socialním vplyvem na svou stranu dostati, a tím všechny instrukce na jinou stranu obrátiti. Stav Rusínů ale jest takový, že bez dobře provedené podpory vládní nemohou se vlastními silami brzy povznésti: nemají kromě svých kněží žádné intelligence proto že šlechta všechna a s ní celá tak nazvaná intelligence k Polákům se drží.

Nebudeli ale vláda rakouská svému prospěchu rozuměti upadnou Rusíni rakouští buď pod vplyv národnosti polské, což jest druhá jejich vyhlídka, jak jsme ale již svrchu pravili velmi málo pravdě podobná: anebo pod vplyv Velkorusů, k čemu se také dle nynějšího nepraktického jednání naší vlády všechno nakloňuje. Že se ostatně také Rusíni pod ruskou vládou nikdy nemohou udržeti co samostatný kmen, leč kdyby dostávali k tomu od svých rakouských spolukmenovců posily: rozumí se samo sebou, a nepoštěstíli se tedy utvořiti z Rusínů haličských silný, vzdělaný a samo-

statný kmen slovanský, rozhodnuto jest již tím sesílení Velkorusů o 12 milionů Rusínů. Další následky z toho zanecháváme každému myslícímu na uváženou: jakož i to, jestli by Poláci mnohem více neuškodili absolutismu ruskému, kdyby podporovali snažení Rusínů o samostatnost literární a národní, a kdyby jmenovitě polská šlechta mezi Rusy bydlící sama se k nim přiznala, a namísto osočování raději jim pomáhala, jsouc beztoho kost z jejich kostí.

Zbývá nám ještě v krátkosti zmíniti se o Slovanech, kromě Rakouska obývajících, a sice o Slovanech pod ruskou, tureckou, a německou vládou. Pod německou vládou vede se nyní Slovanům nejhůř, a zřejmě se již ukazuje chuť i pruské i saské vlády k úplnému poněmčení nejen Lužičanů nýbrž i Poláků poznaňských a slezských. O Slovanech pod tureckou vládou nedá se nic kratčeji a spolu důkladněji pověděti než to, že se Rusové všemožně snaží zakotviti mezi nimi vplyv svůj, a zrušiti tak konečně říši tureckou, což se vždy více připravuje. Rusko samo ovšem jest stát zcela slovanský, mýlil by se ale ten kdo by myslil že nynější vláda ruská skutečně již všeho toho použila a používá, co by z myšlénky Slovanstva pro sebe ukořistiti mohla. Ruská diplomatie, jak uznáno, nejchytřejší, obyčejně jde při všem cestou velmi dlouhou ale jistou, ruský orel nezarazí tak lehce někde svoje drápy, ale kde je zarazí, tam již obyčejně také zaraženy zůstanou. A jaké jsou opravdivé myšlénky a plány cára petrohradského a jeho diplomatů o konečném uspořádání zapletených evropejských záležitostí, kdož to může věděti? Historii nazval onen římský mudrc učitelkou života, a historie nám praví, že Rusko napřed také začalo Polsku pomáhat, a z toho pomáhání vyšlo konečně rozdělení Polska a připojení největší části k Rusku. To budiž za výstrahu těm, kterým Rusko v novějších dobách také pomáhalo. Avšak mluvme zřejmě, dobře míněná rada a výstraha najde snad svého místa. Dle našeho mínění Rakousko jen v **poctivé** konstituční vládě, a rovněž tak v **poctivém** držení svého slova o rovnoprávnosti národní najde platné záštity a základ pro budoucnost. Jinak se nedá zameziti, aby dříve nebo později při prvním nějakém převratu v Evropě nepřipadla větší část Rakouska k Rusku.

Rakouská vláda nemůže býti tak dalece zaslepena, aby nenahlížela že naše slovanská politika úplně směřovala k prospěchu Rakouska, a nepochopujeme až podnes příčiny, pro které se vláda naše sama vzdala všeho toho prospěchu a nepřijala ruku slovanskou v upřímnosti jí podanou. Neboť nyní již nikomu tajno býti nemůže, že ministerstvo naše držíc se centralisace úplně nastoupilo politiku německou aneb lépe ještě řečeno maďarsko-německou. Politika maďarsko-německá jest ale slovanské zcela protivná a proto nevyhnutelně musí býti všichni Slované v opposici.

Účel naší slovanské politiky jest přivésti všechny západní a jižní kmeny slovanské do spojení, a skrze toto spojení pojistiti každému z nich svobodu, samostatnost a rozkvět života národního. Poněvadž již větší část těchto slovanských kmenů skutečně v Rakouském mocnářství pohromadě jest, usnadněno jest tím znamenitě dosažení našeho účelu, musíme totiž k tomu směřovat, aby se zřízení Rakouska tak přetvořilo, jak toho zapotřebí jest k našim potřebám, a hlavně k tomu, aby i jiní naši spolukmenovci posud kromě Rakouska bydlící přáti sobě mohli spojení s námi. Poněvadž ale nynější vláda nejen k dosažení našeho účele nepomáhá, nýbrž naopak ještě překáží: musíme tedy hleděti na cestě opposiční dosáhnouti proti vládě svého cíle. Cesta na které vláda nynější jde, jest centralisace se **zdánlivou** stavovskou konstitucí a **zdánlivou** rovnoprávností: cesta naše jest foederace s **opravdivou** demokratickou konstitucí a s **opravdivou** rovnoprávností. Tyto cesty jsou sobě zpříma protivné, a nemůže tedy nikdo zároveň s vládou a s námi držeti, tak jako nikdo nemůže býti spolu v ohni a ve vodě.

To jsou ty jediné v Rakousích možné politické strany, to jsou ti rakouští torries a whigs, kteří se v budoucnosti potykati budou o panování v Rakousích. Tu přestává všeliké chytráctví a stavění se na obě strany, které právě nyní u nás v Čechách módou býti začíná; **kdo není s námi, jest proti nám**, musí každá strana takovým spekulantům do očí pověděti, a nenechat nikdy platiti ty známé již výmluvy o prostřední cestě, o mírnosti atd. Mírnost nezáleží v tom abychom s nikým zcela nedrželi, nýbrž s každým trochu, abychom opatrně čekali až která strana vyhraje, a proto se se žádnou docela nespojili ale také si se žádnou úplné nepřátelství nezpůsobili, mírnost nezáleží v tom abychom neměli žádné zásady a žádné přesvědčení: mírnost záležeti může jedině v tom, že své přesvědčení nikomu násilnickými prostředky vnucovati nechceme, že své zásady na cestě rozumové skrze poučení a důkazy rozšiřujeme atd.

Máme-li však na cestě opposiční k nějakým výsledkům dojíti, zapotřebí jest především dobré organisace a souměrného, dobře vypočteného působení. Až posud může se říci držel nás pohromadě více instinkt, cit společného nebezpečenství a společné náklonnosti, zapotřebí ale jest, abychom nyní již s úplným vědomím o účeli svém a o prostředcích společně dále pracovali, jakožto dobře organisované strany: Jmenovitě ale abychom jako posud nebyli jeden kmen od druhého odloučeni, nýbrž abychom si hledali prostředků, kterak bychom udržeti mohli mezi sebou stálé spojení, řídíce se jeden podle druhého ve svých

kroočh, a nepočínajíce jeden kmen nic důležitějšího bez vědomí a bez schválení ostatních.

Ne dosti na tom, abychom jen my slovanští kmenové mezi sebou ve stálém spojení byli, zapotřebí jest, abychom též i s neslovanskými národy, s kterými máme společný osud a společné snažení, se srozuměti hleděli, a svazek přátelství a podpory uzavřeli. Především sem náleží Rumunové, pak i Vlachové a z části také i sami Maďaři.

Co se ale v tomto ohledu nám samotným Čechoslovanům zvláště na srdce klásti musí, jest především jistá disciplina strany. Dvě chyby se v tomto ohledu mezi námi zvláště pozorují: totiž někdy příliš lehkomyslná důvěra a někdy zas příliš zbytečná nedůvěra. Obojí jsme v r. 1848 a 1849 bohužel velmi často pozorovali. Jak mnohým, kteří posud ničím nedokázali ani schopnost svou ani obětavost nějakou k národu a péči o jeho blaho, věřilo se tenkrát neobmezeně, jen proto, že hodně radikálně křičeli, a přesvědčili jsme se nyní, že mnozí z nich v čas nebezpečí docela umlkli, aneb dokonce veliký skok od nejostřejšího radikálství až k vládní služebnosti učinili, aneb při všem svém dobrém mínění svými nemotornými kousky jenom ostudu celé straně způsobili a nám uškodili.

Na druhé straně ale jsme zase museli v těchto letech slyšet ostudit i od upřímných našinců muže, kteří již po celý svůj život neunavně pro národ pracovali, a kteří by s velikými schopnostmi svými chloubou byli každého národu, a proč? — protože některé jejich myšlénky byly jiné než ty, které se tehdá podle panující módy za samospasitelné pokládaly! Věru v tomto ohledu nemůžeme dosti důtklivě naší straně na srdce položiti následující pravidlo: Když pozorujete, že některý muž mající již zásluhy o národ, a dokázavší již mnohými způsoby své upřímné vlastenectví, v některé věci jiné projevuje smýšlení než vy, varujte se abyste ho hned proto za nějakého zrádce repovažovali, abyste hned nějakou hanebnou neb sprostou příčinu této jeho myšlénky nehledali. Přejte každému jeho osobní přesvědčení v některých věcech, neboť možná není, aby všichni lidé smýšleli o všech věcech docela stejně a jako podle komanda! Vidíte ze všech stran, jak se štědře protivníci naši odměňují těm, kteří jim pomáhají: my tedy nemohouce takových odměn dávati, alespoň neházejme na své dobrodince kamením, a neoplácejme jim nevděkem a urážkami, a nepotvrzujme staré přísloví a pravidlo: že národové jsou obyčejně nevděčni ke svým zasloužilým mužům. Ovšem jest pravda, že se řádný vlastenec a opravdový syn svého národu ani žádným nevděkem odehnati a odstrčiti nedá od plnění svých povinností k národu. Avšak pomyslete si jak trpký musí být cit takového muže, který beze vší odměny jen z pouhé oddanosti pro vás tak dlouho pracoval, a kterému pak za to zaplatíte místo lásky a vážnosti nadávkami a hrubými podezřeními! Mnohé slabší duše ale opravdu nevděk podobný na vždy nám odcizí.

Nechceme aby těmto naším slovům někdo špatně rozuměl, jakobychom snad žádali slepou důvěru! Slepá důvěra nesluší žádnému rozumnému muži, a ani v Boha nemá míti slepou nýbrž rozumnou důvěru, totiž přesvědčení, že s námi žádný zlý úmysl míti nemůže. Tím méně sluší tedy míti slepou důvěru, i v nejlepšího člověka. Veliký ale jest rozdíl mezi slepou důvěrou a mezi lehkomyslným osočováním zasloužilých mužů, proto že v některé věci jsou jiného mínění.

Na to také zvláště nikdy zapomenouti nesmíme, že kolikráte nerádno jest své mínění o každé věci zcela jak říkáme na krám vyložiti, a že také není ani zapotřebí ani užitečno, aby protivníci znali vždycky každý náš úmysl, zkrátka že jsou kolikráte příčiny některé, které se vytrubovati nedají a nemusejí, a že se vůbec nechodí na ptáky s tureckou muzikou: a proto také, když někdo hned nevidí, k čemu by mohlo něco být dobré a proč se něco řeklo tak a ne jinak, nemá již hned bouřit a podezření míti, nýbrž dočkati času.

Nevyhnutelno jest nám ale, abychom co nejdříve zřídili si spolek politicky-národní, jenžby jakožto hlavní sbor na čele stál všelikého národního počínání. Jestli obležení v Praze již brzy konec svůj nevezme: musíme věru prozatím zříditi takový spolek někde jinde, kde zákon associační platnost má. My co nejdříve podáme v listech svých návrh k podobnému spolku na uváženou celé naší strany. Bez takového střediště jest celé naše působení jen roztrhané a nemůže vésti k žádnému vydatnému prospěchu.

Druhé naše přičinění musí pak býti, aby naše politické časopisectví nějak řádněji zřízeno bylo, a více podpory nalezalo, nejen hmotné peněžité, nýbrž čehož více ještě se nedostává, duševní, spisovatelské. Také strany toho dovolím si co nejdříve podati návrh svůj obecenstvu našemu na uváženou: důležitost jeho neupře nikdo, kdo pozoruje, jak se vládní české časopisectvo pořád zmáhá a ze všech stran k sobě spisovatelské síly vábí a nám jich ubírá. Považme že nyní Slovan a Večerní List jsou alfa a omega celé české neodvislé žurnalistiky!! Považme že na Moravě a ve Slovensku nemáme ani jeden politický neodvislý časopis! A to při svobodě tisku, při konstituci. Nezapomínejme, jak daleko jsme tu již za r. 1848 a 1849 nazpět, kdežto jsme měli tolik časopisů!

Emancipace od němectví musí být v každém ohledu naše heslo, a proto budiž studium jazyků a literatur románských zvláště pak anglické a francouské hlavní péče

všech našich nadanějších a vzdělanějších mladíků. Toto studium přesvědčí každého, kterak největší část vzdělanosti německé a veškeré té zásoby knih a myšlének s nimiž se Němci na proti nám tak rádi chlubívají, vážena jest od Angličanů a Francouzů, a kterak pro nás velice prospěšno bude, nabírati zrovna z pramene tam kde se nám nabírání milerádo popřeje beze všelikého vychlubování a vyčítání. Politování hodno jest, že ani nemáme ještě pomocných filologických spisů v našem jazyku k naučení se angličiny a frančiny, a že musíme obyčejně zase jen skrze velikou okliku totiž z německých slovníků a mluvnic k poznání těch jazyků přicházeti, ačkoliv Rusové a Poláci mají v tom ohledu velmi dobré práce, kterých i my použíti můžeme, a dle kterých by téměř jen hračka byla česko-anglické a česko-francouské mluvnice a slovníky sestaviti, kdyby se jen někdo v tu práci uvázati chtěl. V tom ohledu musí se naší Matici *) spravedlivá předhůzka činiti, že ve vydávání spisů svých příliš náhodou a pasivně se říditi nechává, a málo kdy activně na vypracování a vydání jistých potřebných a užitečných spisů působí.

Co se ostatně svazku mezi slovanskými kmeny týče, byl by ovšem ideal aby Čechoslované, Jihoslované, Poláci, Rusíni všichni dohromady docela stejnou řídili se politikou, a jdouce všichni jednou cestou v ničem jeden druhého neopouštěli, majíce dohromady stejné spojence a stejné nepřátele. Bojím se však že jako až posud tak ještě na nějaký čas Poláci tomu budou na závadě, že nebudou totiž chtít ještě upustiti od své zcela chybné a neslovanské, nám všem a jim samotným zvláště škodlivé politiky. Poláci totiž až posud příliš ještě přeceňují své síly, a abychom se tak vyjádřili stydí se ve své šlechtické pýše vstoupiti s námi do spojení. Za krátký čas ale přijdou Poláci na ta místa kde i my i Jihoslované budou dále v moci než oni a pak jistě se s námi spojí, jen aby to nebylo pozdě! Poláci musejí upustiti docela od všelikého panování nad Rusíny a třeba to bylo pod firmou bratrství cum reservatione mentali; oni mají uznat Rusíny za zcela sobě rovný slovanský kmen, a ještě více, oni se tak dalece zapříti musejí, aby odřeknouce se na vždy krajů od Rusínů obývaných, ještě i Rusíny sami všemožně podporovali ve zvelebování jejich nářečí a v povznášení národu, oni sobě musejí z Rusínů, které až dosavad jen za své sedláky ve veliké šachové partii považovali, učiniti sobě pevné upřímné spojence: to jest dle našeho přesvědčení, kteréhož příčiny ostatně zevrubně zde vykládati za potřebné neuznáváme, jediná cesta na které Poláci také sami k něčemu dojíti mohou. Poláci se přesvědčili až posud s velikými škodami, že všeliké spoléhání se na pomoc jiných národů bylo marné, a že se jich jen všude nelitostně zneužívalo za prostředek jak od Francouzů, tak od Němců, tak i od Maďarů. Pomoz sobě sám a Bůh ti pomůže! budiž tedy od nynějška jejich heslo. Jen v nezištném a bratrském svazku s námi kyne jim pevná naděje na jisté budoucí třeba ne hned okamžité vítězství. Svazek vzájemné podpory a ochrany mezi Poláky, Čechoslovany, Jihoslovany a Rusíny jest jediný pravý základ svobody slabších středoevropejských národů, jest to amphyctionský spolek k hájení práv proti mocným škůdcům a násilníkům, on nemůže býti založen na žádné zištnosti jednotlivých, nýbrž jen na společné poctivosti a bratrské lásce, na tom citu že **concordia res parvae crescunt** t. j. že svorností malé věci vzrůstají.

Dejž Bůh! aby konečně jednou Poláci nabyli tolik duševní síly a připustili k srdci svému radu naši strany Rusínů. Nahlížíme ovšem, že jest k tomu veliké zapření sama sebe zapotřebí, ale Poláci již tak mnoho utrpěli, tak mnoho obětě přinesli, tak mnoho pokusů učinili pro osvobození svého národu; ať tedy ještě zkusí tento poslední prostředek. Snad mi namítne některý: „Umíte vy Čechové nám dobře raditi, ale sami též prohlašujete Slováky za nářečí své, a chcete aby s vámi jednu spisovní řeč měli.“ Na to odpovídám: Okolnosti jsou zcela jiné, my Čechové nikdy jsme ještě politicky nepanovali nad Slováky jako Poláci nad Rusíny, a národ slovenský posud nic zlého od nás nezakusil, ovšem ale lecos dobrého. Avšak kdyby ještě nyní veliká většina Slováků na tom stála, že chtějí býti Slováci zcela zvláštním slovanským kmenem, že chtějí založit a mít svou zcela zvláštní literaturu: budu já, ačkoliv jsem zcela jiného přesvědčení, přece první, který tuto vůli jejich za pravidlo pro sebe uznám, a jim jakožto samostatnému slovanskému kmenu ke společnému bratrskému svazku a k vzájemné podpoře zase ruku podám, neboť jsem sobě naučil vůle každého a svobody nade všechno jiné vážiti. —

Stav městský v konštitucí.

(Slovan z 21. srpna r. 1850.)

Až do roku 1848 měli jsme již tři stavy v právích od sebe rozdílné a sice, šlechtu, svobodné měšťanstvo a lid poddaný šlechtě. Jak každému známo měl každý z těchto tří stavů své zvláštní úřady a z části i soudy, což ovšem skrze ústavu pominulo. Na nějaký čas pominul i ovšem všeliký rozdíl v právích občanů vůbec, tenkrát totiž, když dle všeobecného hlasovacího práva na říšský sněm se vo-

*) Týká se České Matice, vydavatelky vědeckých spisů českých. (Pozn. vydav.)

lilo bez všelikého censusu. Nyní ovšem vláda nynější zase nějaký základ k jakýmsi třem stavům položila, a skrze celé zákonodárství jej provedla, totiž ustanovením, aby poslancové na sněmy zemské voleni byli podle tří druhů a sice předně z tak nazvaných 500 zlatových voličů jako by řekl ze šlechty, druhá třída z měst, a třetí z ostatní země, z každého druhu obyčejně asi třetina; pak dále rozdělením voličů obecních též na tři druhy podle daně direktní, čímž se též zase trojí rozměr práv ustanovuje. Neboť o rovnoprávnosti nemůže být žádná řeč tam, kde jednotliví občané větší právo mají na veřejné záležitosti, jmenovitě, kde ku př. 5—10 občanů tolik práva má, jako 100 jiných, kde ku příkladu několik set občanů třetinu všech poslanců na sněm volí, a tudy na všechno řízení třetinu vplyvu má.

Na jiném místě časem svým ukážeme, kterak všeliké vyměřování občanských práv podle direktní daně veliká nespravedlivost jest, a jmenovitě ukážeme, že právě chudší lid vlastně mnohem větší daně platí než boháčové, a že vlastně **největší daň platící** jsou právě ti, kteří dle nynějších našich zákonů buď žádných neb velmi malých politických práv dosáhli, což se všechno samo jeví z rozvrhu indirektních daní.

Zde jenom podotknouti chceme tolik, že tyto rozdíly tří stavů, které se nynější vládě tak zalíbily, dle našeho mínění se udržeti nedají, poněvadž jsou našim časům již zcela nepřiměřeny; že dále takové rozvržení velmi nebezpečné jest, poněvadž zbytečnou příčinu podává k roztržkům, nepřátelstvím a sočením rozličných občanů mezi sebou a že proto v nejbližším již říšském sněmu při revisí ústavy nepochybně zavrženo bude a uveden ten spůsob representace, který za jedině moudrý uznán jest, totiž s rozdělením celé země na jistý počet okresů podle počtu obyvatelstva, z kterýchžto okresů každý svého poslance na sněm volí.

Při pravé konstituci nemůže se žádný stavovský rozdíl před právem udržeti, a tak jako šlechta pominula a pomine co oprávněný stav, tak pominouti musí větší oprávněnost stavu městského.

Stav městský skrze konstitucí nic neztratil, ovšem ale nabyl velmi mnoho nových práv, přece však by nebylo divu, aby mnozí pošetilejší ze stavu bývalého městského s mrzutostí nehleděli na jednu okolnost, o které se hned zmíníme. Každý zná ono podobenství z písma, kdežto pán vinice v rozličných dobách dne na rynk chodil a dělníky do vinice posílal, pak ale bez rozdílu všem stejnou mzdu vyplatil i těm kteří jen hodinu, i těm kteří 3, kteří 6, i kteří 12 hodin byli pracovali. A co se stalo; i ti kteří jen 3 hodiny pracovali a přece za celý den mzdu dostali, reptali ještě na to, že též pracovavší jen jednu hodinu dostali s nimi mzdu stejnou. Toto podobenství nás učí, že i mnozí ze stavu městského, ačkoli jejich stav veliká práva obdržel, přece se zase na to horší, že bývalí poddaní, tak nazvaní sedláci, zrovna tolik též obdrželi a nyní jim rovni jsou, kdežto dříve pod nimi stáli.

Neskončená jest marnost člověka, a jsem ubezpečen, že kdyby někomu z těchto právo dali nositi kroužek skrze nos protáhnutý, velice se na to pyšniti bude, jen když jiným to samé nebude dovoleno. Měšťan velice žehral na to, že šlechtic stojí nad ním, a nyní žehrá zase mnohý na to, že sedlák již nestojí pod ním. Každý je demokrat, když se to jedná o někoho vyššího než on jest, a každý je aristokrat vedle nižšího. Ta pravá demokratie ale nezáleží v tom, abychom se rovnali vyšším, což lehké jest, nýbrž abychom se nevypínali nad nižší než jsme sami; každý musí začít s demokratií sám u sebe a pak to půjde.

Ačkoli se však mnozí ze stavu městského (nemluví se ovšem nikdy o všech než jen o těch, koho se to týká, což vlastně ani zapotřebí není dokládati) někdy příliš nad jiné stavy povznášejí, zase na druhé straně rovnou měrou a též tak nepotřebně sami své hodnosti a důstojnosti příliš za málo neb za nic sebe nepovažují. A právě tento nedůstatek vážnosti k sobě samému jest nejhlavnější příčinou úpadku a neskvělého stavu našich měst.

Komu se zdá toto tvrzení naše nepravé, ať nás sleduje v následujícím uvážení, a ať pak sám u sebe si řekne, pravdali to co díme čili nic.

Zámožnější měšťan stydí se obyčejně za svou živnost jeli řemeslník, a máli děti jest hlavní péče jeho, aby ze synů udělal ouředníky, kněze atd., dcery aby dle toho samého pravidla provdal za úředníky, důstojníky a jiné tak nazvané honorace. Jaký jest ale následek této marnosti, toho pošetilého nevážení si sama sebe? Následek jest očevidný ten, že ve všech našich městech upadly řemesla a průmysl vůbec až pod nullu, a tím také zkrátily se živnosti, tak že větší počet našich nynějších měst a městeček již skoro hlavně polním hospodářstvím se živí, což vlastně proti oučelu města jest, které se má vždy hlavně držeti obchodu, průmyslu a řemesel. Řemesla chápají se obyčejně jenom chudší kteří buď docela žádné neb velmi hubené vzdělání ve školách si dobyli, a obyčejně krom psaní a čtení se více nenaučili, kteří dílem nemají příležitost a prostředků, aby hodně mnoho cizích zemí projíti a ve svém umění se jak náleží zdokonaliti a všechny novější vynálezy a pokroky jeho řádně poznati mohli, dílem však když pak samostatně živnost svou provozovati počnou důstatečných kapitálů zase nemají, aby

mohli řemeslo své ve větší míře a s lepším prospěchem provozovati. Tím nevyhnutelně klesají řemesla a obchody, a táhnou se vždy více jen do hlavních měst, proto že v menších městech ani za peníze řádná práce obyčejně se neudělá, a řádné zboží v náležitém výběru se nedostane; a i ve hlavních městech jsou zase právě nejvýnosnější řemesla a obchody obyčejně v rukou cizozemců, kteří rychle bohatnou, kdežto našinci tak tak jenom se klepají a nuzně se živí.

To ale všechno pochází jen z toho, že u nás řemesla a průmysl nejsou ještě ve vážnosti. Pohledněme do cizích, dále pokročilých zemí. Tam každý si za čest pokládá býti přede vším samostatným mužem a živiti se svým vlastním uměním. Nejzámožnější muž stará se sice o to, aby syny své, jak náleží, vzdělati a užitečným vědomostem naučiti dal, pak ale se za to ani on ani jeho synové nehanbí, chopiti se toho neb onoho průmyslu a řemesla, a s nabytými většími vědomostmi tuto svou živnost s větším prospěchem provozovati.

U nás ale již slovo řemeslo v jakési jest neváżnosti, a jak často slyšíme říkati a hroziti otce synovi: Nebudešli se učit, dám tě na řemeslo. V těch slovech leží všechna příčina neskvělého stavu našich měst. Když jen toho, který se nic učiti nechce na řemeslo dáte, kterak se mají řemesla a živnosti zvelebovat?

Nemohu upřít že jsem s bolestí jakousi na to hleděl, kterak v čas uvádění nových úřadů a soudů všechna naše města skoro jakousi vojnu spolu vedla, aby jen každé ulovilo nějaký úřad, čím prý se má zvelebit živnost jeho. Nedá se upřít, že úřad v místě v leckterém ohledu přispívá ke zvelebení města dílem že úředníci platy své ve městě stráví, dílem že mnoho přespolního lidu do města přichází: ale v žádném porovnání takový způsob zvelebování měst nestojí k průmyslu. Pohledněm na Liberec (Reichenberg) který jest nyní patrně druhým městem po Praze a v krátkém čase se k tomu zmohl. Kolik krajských úřadů a krajinských soudů bylo by muselo v Liberci sídlo své míti, než by se byl povznesl na ten stupeň zámožnosti jako nyní? A zatím nebylo v Liberci až do nynější doby ani úřadu ani soudů kromě patrimonialního, a několika čiperným vzdělaným a spekulativním průmyslníkům, kteří se tam usadili děkuje toto město za celou svou skvělost!

Příčiny předešlého stavu věcí ležely hlavně ve zřízení zemském, v despoticko-bürokratické vládě, která každé hnutí ducha utlačovala, bojíc se ustavičně, aby se její zastaralý system nerozbořil. Za staré vlády bylo úřednictvo všemohoucí, a proto se všechno tlačilo do jeho řad, kdežto jako v nějakém hospitalu každý schopný i neschopný, pilný i nepilný, když jen (jak tomu říkají) dobře smýšlel a nějakou protekci si našel, byl bez starosti a obyčejně i bez práce zaopatřen. Občan nebyl v žádné vážnosti a proto ztratil vážnosti také sám k sobě.

Nyní se věci jinak obrátily: skrze konstituční vládu dosáhli občané předně již samosprávu ve svých obcích, jsouce osvobozeni od poručenství bürokratických magistrátů, za druhé ale vplyv důležitý na zřízení záležitostí celé země skrze sněmy. Tím osamostatněn a do větší vážnosti uveden jest každý občan. Nyní ovšem toto žijící koleno ještě příliš hluboce vězí ve starém spůsobu a mnohý se ještě rád přitře ke každé uniformě, přijdou však časy, kde bude každý hlavně jen po tom toužiti, aby byl samostatným, od nikoho než od zákonů neodvislým občanem, tak jako to již jest ve všech svobodných zemích.

To však jest úkol a prospěch našeho měšťanstva, které nyní veliký vplyv na všechny zemské záležitosti míti bude, aby tyto budoucí časy připravovalo. Skrze svobodu obcí dosáhla města příležitosti, založiti si dobré a pro opravdivý život užitečné školy, (že naše dosavadní školy malé jako velké pro život nebyly a posud nejsou, víme všichni), kdežto synové jejich ne středověké školní šprýmy, nýbrž skutečné věci znáti se naučí, aby se z nich stali schopní obchodníci, průmyslníci, řemeslníci, technikové aneb jaké vůbec jména tyto věci mají. Za polovičku těch let, které až dosavad musel každý než (jak říkali) všechny školy absolvoval, ztráviti, může se každý v takových dobře zřízených školách něčemu zcela jinému a opravdu potřebnému naučiti a pro celý život jak náleží vzdělati. Kdyby pak tu druhou polovičku obětoval na přiučení-se některému řemeslu neb obchodu a pak na cesty po cizích zemích, jak zcela jiným člověkem navrátí se domů, než se dříve navrátil po některém drahém doktorátu, kdežto přinesl fůru vysvědčení o samých vědomostech, ale se všemi jimi ani pět grošů si vydělati v stavu nebyl, leč jestli se nad ním některá vyšší mocnost smilovala a u některého státního neb církevního žlábku mu skrovné místečko vykázala!

Nemysli však nikdo, že kdyby zámožnější a vzdělanější lidé řemesel a průmyslu se chápali, tím by chudší snad o živnosti své přišli. Zrovna naopak. Jisto jest, že jedno řemeslo pomáhá druhému, jeden spůsob obchodu a průmyslu zdvihá zase jiné; kde se více peněz a rozumu na vedení řemesla vynakládá, má i chudší více příležitosti něčemu důkladnému se naučiti, a něco těch vědomostí, kterých si jiný s větším nákladem z ciziny a ze škol přinesl, lehkým spůsobem pochytiti a tím svou budoucnost založiti. Jakmile se jen průmysl zmáhá, pak již jeden druhému cesty připravuje, jedno kolečko do druhého sáhá, všechno se hýbe,

všude jest život. Přičinlivý a schopný vždy se zmůže.

Kdo platí největší daně?

(Slovan ze 4. září 1850.)

Mnohý platí dané, a neví proč. Mnohý platí daně, a neví nač. Mnohý platí daně, a neví komu. Postavíme zde tedy článek o daních, o kterém doufáme, že jej snad i mnohý s pozorností přečte, který třeba ví, proč, nač a komu daně platí.

Veliký rozdíl především jest mezi daní v zemích konštitučních od sněmu povolenou a dobře zoučtovanou, a mezi daní v zemích absolutních od vlády libovolně uloženou a rovněž tak libovolně zpotřebovanou bez skládání oučtů. V článku svém o komunismu*), rovnali jsme, tuším spravedlivě, takové libovolně uložené a libovolně spotřebované daně komunismu t. j. svévolnému sahání do cizího jmění.

Daně tedy v rozumném a užitečném smyslu, jsou příplatky jednotlivých občanů na veřejné a potřebné výlohy státu. Potřebné výlohy státu nemohou však býti jiné než bez kterých by občanům buď škoda povstala neb z kterých patrný užitek mají. Z toho zde právě řečeného vysvítá, že malé daně nejsou vždy štěstí pro občany a že velké daně nejsou vždy neštěstí. Přijde vždy jen na to, kterak se jich užívá. Zvláštní světlo podá zde příklad z života privátního. Kdo lacinou věc koupí ale buď špatnou neb nepotřebnou, vydal více a uškodil si více než ten, kdo koupil za větší cenu věc dobrou a potřebnou. Jestli se tedy daně, byť i sebe menší byly, vydávají na věci pro občany nepotřebné, aneb dokonce jim škodlivé, jsou i tyto malé daně vyhozený peníz a vláda jest špatná: naopak zase milerád každý občan třeba dosti veliké daně zaplatí, když vidí a přesvědčí se, že je nevydal nadarmo, nýbrž že tyto vydané daně jen jemu samému zase k prospěchu jsou a na jiné cestě k němu se vrací. Vláda která upřímně a schopně k tomu pracuje, aby se živnosti občanů vždy zvelebovaly, jinák ale účty své před nikým netají, nemá nikdy zapotřebí obávati se že by si občané na veliké daně stěžovali. Tak jako každý milerád vydá za dva korce dobré půdy jednou tolik peněz, než za jeden špatný: tak také občan pod dobrou vládou nebude litovati daní, přesvědčíli se, že je nadarmo nedává, nýbrž že z nich zase on sám užitek míti musí.

V každém ohledu jest ale nejhůř platiti za špatnou vládu veliké daně, tak jako jest nejhůř koupiti draze jankovitého koně!

Při daních se tedy hlavně na to hleděti musí, k čemu jsou a kterak se jich užívá: a však též i druhá věc nesmí se opominout, totiž kterak se tyto potřebné daně vybírají. Ku př. vláda potřebuje na jistou věc tři milliony zl. stř. a nikdo neupírá, že by jich zapotřebí bylo a že věc která se jimi zařídí pro národ skutečně užitečná bude. Jedná se tedy o to, kterak tyto 3 milliony vybrati. Dejme tomu, že by vláda přišla na spůsob takový, kdežto by se zas asi dva milliony výloh způsobilo, než by ty tři pohromadě byly, to jest že by outrata za vybírání těch 3 mil. (čili výběrné) dělala 2 milliony! Kdož tedy tyto dva mil. výběrného zaplatí? Zase národ, a místo 3 potřebných mil. musí dáti 5 mil. daně. Z toho tedy vysvítá, že se při daních hlavně na to hleděti musí, aby výběrné (to jest outrata za vybírání) bylo co možná nejmenší.

S ohledem na spůsob rozvržení a vybírání dělí se obyčejně daně na direktní (přímné) a indirektní (nepřímné). U nás v Rakousích počítají se k přímným daním: daň gruntovní, domovní, daň živnostní (Erwerbsteuer) atd., nyní též nově zavedená daň z příjmů. Vůbec se nazývají přímnými čili direktními daněmi ty, které odvádí zrovna bezprostředně ten, kdo je státu platí; kdežto naopak indirektní čili nepřímnou odvádí někdo jiný za jiné osoby, které vlastně tuto daň státu platí. K indirektním daním se v Rakousích počítají akcís, clo, solní a tabáční regal, kolky, taxy, lotto, poštovní výnos, mejta atd. Ku příkladu sládek, jenž z každého sudu piva státu určenou daň odvádí neplatí tuto daň sám, nýbrž platí ji ti, kteří pivo pijí, proto že sládek daň k ostatním výlohám svým připočte a to pivo své dráž prodává.

K nynějšímu našemu rozbírání, ve kterém dle zásad demokratických z(a)vrhnouti chceme jistý za našich časů a zvláště v Rakousích velmi obyčejný nespůsob, vyměřovati totiž občanům práva dle míry od nich placených direktních daní, hlavně nám na tom záležeti bude, abychom všeliké druhy daní direktních a indirektních probrali s ohledem na to, jestli tyto daně dává státu skutečně ten, kdo je odvádí neb někdo jiný. Dychtění aristokratické připadlo totiž za našich časů, kdežto již přednosti rodu před světlem věku novějšího ustoupiti musely, zase na jiný dosti chytrácký spůsob k udržení aristokratických předností, totiž na různění občanů dle velikosti direktní daně. Zdálo by se ovšem na první pohled velmi spravedlivé a slušné, aby ten kdo více k outratám státu přispívá, také většího vplyvu na vedení státních záležitostí měl, a aby tedy hlas jeho více platil než hlasy jiných. Na tomto základě utvořila nám hned naše nynější vláda novou kástu tak nazvaných nejvyšší daň platících čili 500zlatových voličů, která sedati má v hořejší sněmovně říšské, a která má třetinu hlasů na zemském sněmu: bídný to surrogat za bývalé šlechtické privilegie! Na těch samých zásadách utvořila nám

*) Viz str. 76.

vláda dvě neb tři třídy voličů obecních, užívající velmi nestejná práva.

Všechny tyto přednosti jednotlivých občanů zakládají se na jich direktní dani: dokážeme však nade všechnu pochybnost, že direktní daň u nás v Rakousku není žádné spravedlivé měřítko důstojnosti, zásluh a tedy práv občanů.

Kdybychom skutečně chtěli nechat platit pravidlo, že se občanům v té samé míře politické práva vyměřovati mají, které ke všeobecným výlohám přispívají, a že tedy ten, jenžto 500 zl. stř. ročně na státní outraty platí, také některých práv zasluhuje, museli bychom především vyšetřiti, jestli ten kdo nyní v Rakousích 500 zl. stř. direktní daně platí, skutečně přispívá ze svého jmění na státní výlohy 500 zl. stř., aneb jestli vůbec on platí větší daň než ku př. jiný kdo jen 10 zl. stř. ročně dává.

Projděme tedy všeliké druhy našich daní a pátrejme při tom kdo je vlastně platí, to jest kdo škodu těchto daní nese, činíce všude slušný rozdíl mezi osobou daň odvádějící a daň platící.

Vezměme za příklad sládka, jenž ročně asi 2000 zl. stř. accisu z piva odvádí, a gruntovníka, jenž 2000 zl. stř. odvádí kontribuce. Jaký jest mezi nimi rozdíl? Ani onen sládek ani onen gruntovník nepřispívají ze svého ročně na výlohy státní po 2000 zl. nýbrž oba oni odvádějí jen státní daň, kterou ne oni sami nýbrž ti platí, kteří pivo pijí a obilí snědí. Tak dobře jako si sládek accis přirazí na pivě, tak dobře si gruntovník přirazí kontribuci na obilí. Kdyby sládek pivo nevařil nebude platiti daň, a kdyby gruntovník kus pole odprodal nebude již on z něho platit, nýbrž jiný, důkaz to že ne on nýbrž pole daň odvádí. Kontribuce rozvrhne se tak dobře na každý korec obilí, jako accis na každý sud piva. Kdyby nebylo kontribuce, bylo by obilí zrovna tak lacinější (při ostatně stejných okolnostech), jako by pivo lacinější bylo bez accisu. Gruntovník jenom tolik z gruntovní daně sám opravdu platí, kolik obilí sám zpotřebuje, ostatek ale jenom za jiné odvádí, to jest gruntovníku který 2000 zl. stř. roční kontribuce odvádí, neubyde ročně 2000 zl. stř. příjmů, poněvadž by kdyby této daně nebylo zase tak mnoho za obilí neutržil, zkrátka on neplatí 2000 zl. stř. daní, nýbrž odvádí je jen z větší části za jiné, totiž za konsumenty.

Ačkoli tedy není žádný rozdíl mezi sládkem odvádějícím ročně 2000 zl. stř. accisu, a mezi gruntovníkem odvádějícím ročně 2000 zl. stř. kontribuce, přece patří gruntovník do třídy největší daň platících a sládek nepatří, ačkoli nepřináší gruntovník státu větší oběť nežli sládek.*)

Ještě patrněji jeví se to při dani domovní. Jest jisto, že neplatí daň domovní ten čí dům jest, nýbrž ten kdo v něm bydlí, a domácí pán neplatí domovní daň sám, nýbrž odvádí jen daň z obydlí od nájemníků placenou, on sám zde jen tolik daně domovní platí, kolik místností sám obývá. Zkrátka, daň domovní obsažena jest již v činži nájemníků a zcela nespravedlivé jest připisovati majetníku domu zásluhy, které vlastně nesou jeho nájemníci.

Daň živnostní (Erwerbsteuer) platí ale skutečně ten který ji odvádí, neboť daň jeho jest stejná máli více neb méně výdělku, on podává tento příspěvek ze svého čistého výnosu. Při kupcích můžeme nejlépe pozorovat co to jest platiti sám daň a odváděti daň za jiné. Kupec platí sám daň z živnosti, a odvádí pod jménem cla daně za jiné, kteří jeho zboží zpotřebují. Clo kupec též odvádí státu ale přiráží tak jako jiné útraty ku př. dovozné k ceně svého zboží, tak jako se kontribuce přiráží k ceně obilí. Ale živnostní svou daň kupec nepřiráží k ceně zboží, tu on sám platí ze svého čistého výnosu.

Daň z příjmů nově nyní uvedená jest též taková kterou skutečně platí ten, kdo ji odvádí, to jest on odstupuje jistou část svého čistého příjmu státu na jeho výlohy, a platícímu ubyde na příjmech, čímž tedy má opravdu zásluhu o stát takovou jak mnoho platí.

Vidíme tedy, že z tak nazvaných direktních daní jenom daně z živností a z příjmů skutečně také platí ten kdo je odvádí, a že tedy jen vlastně z těch jemu náleží celá zásluha, kdežto naopak daň gruntovní a domovní ten kdo ji odvádí platí jen z malé části za sebe, z větší části ale ji odvádí jen za jiné totiž za ty, kteří jeho obilí ztráví a v domě jeho obývají, to jest jinými slovy, že jemu neubude z čistých příjmů tolik kolik daně platí, a že tedy se jemu spravedlivě nemá počítati celá suma za zásluhu.

Při daních, které se pod jménem indirektních zahrnují, jest ovšem mnohem patrnější, že je neplatí vždy ten, kdo je odvádí, nýbrž obyčejně ten kdo věc daní obloženou zpotřebuje.

Při dani potravní a nápojní patrně ten kdo věci daní obtížené buď robí neb na prodej přiváží, odvádí z nich daň ne za sebe, nýbrž jen za ty, kteří tyto po-

---

*) Mohl by někdo namítati, že se zde na majetnost hledí. Avšak gruntovníku platícímu 2000 zl. stř. nemusí, jak toho příklady máme, ani šindel na střeše náležeti a přece se tak dlouho pokud v knihách stojí za 500zlatového voliče první třídy považuje. Dále by mohl někdo namítnout, že gruntovník daň platí bez ohledu na úrodu a že má tedy větší risico než ku p. sládek. A však úroda neb neúroda vyrovná se zase obyčejně cenou obilí, a sládek zas ze své strany též znamenitou obět accisu přináší, anť by jistě, kdyby se accisem pivo nezdražilo, mnohem více se zpotřebovalo a on tedy mnohem více by vydělal. Red.

travy a nápoje zpotřebují, a tito konsumenti jsou skuteční platitelé této daně, kteroužto daň již dříve odvedenou jim prodavač k ceně přiráží.

Při clách rovněž tak kupec jen odvádí daň za konsumenty svého zboží a přiráží jim daň k ceně jeho.

Něco jinák jest to v tak nazvaných monopolách, jako jsou u nás sůl a tabák, v Rusích také pálenka. Stát, aby lehkým a jaksi pro lid příjemným a nepozorovaným spůsobem vybral hodnou část daní, prohlásí jisté zboží za monopol, to jest že nikdo jiný kromě státu toto zboží robiti a prodávati nesmí. Všechna sůl, která se ku př. ročně u nás zpotřebuje může se asi za 3 mil. zl. stř. outrat dobýti. Stát ale nedovoluje nikomu sůl dobývat, nýbrž dobývá ji jen sám na vlastní outraty a prodá pak tu sůl kterou nákladem asi 3 mil. zl. dobyl, asi za 16 mil. zl. čímž tedy stát ročně asi 13 mil. zl. stř. vydělá, a toho výdělku k zapravení jiných státních outrat užije, na které by jinák jiné daně uložiti musel. Patrno tedy, že kdo ku př. za 10 kr. soli zpotřebuje, platí při tom vždy 8 kr. daní, neboť by si kdyby nebylo toho monopolu právě tolik soli za 2 kr. opatřiti mohl.

To samé jest s tabákem. Tabáční monopol vynáší státu ročně asi 11 mil. a outraty při tom obnášejí asi 6 mil., patrno tedy, že kdo za 3 kr. tabáku zpotřebuje, vždy tím 2 kr. daní platí, což ostatně jen tak na okrouhlo jest řečeno, poněvadž čím sprostší tabák jest, tím větší daň, protože outraty za připravení jsou mnohem menší. Žádný by to ani neřekl že některý chuďas ročně jen 8 zl. stř. daně platí, jestli totiž jsa silný kuřák denně paklíček sprostého tabáku vykouří.

Ostatní indirektní daně jako kolky, taxy, lotto atd. nejsou dle výnosu svého příliš patrné.

Nyní učiníme následující uvážení*): Všechny příjmy očekávané na r. 1849 dělaly asi 101 mil. zl. stř. Tak nazvané indirektní daně ale dělaly v této sumě jen samy asi 60 mil. zl. stř. a jmenovitě potravní daň, clo, tabák a sůl z těchto 60 milionů zase asi 50 mil. zl. stř., z čehož vidíme, že jen tyto čtyry rubriky polovičku veškeré daně vynášejí. Veškerá direktní daň ale dělala dohromady jen asi 27 mil. zl. stř. Vidíme tedy, že celá direktní daň dělá jenom asi čtvrtou část veškerých příjmů.

Jaká jest v tom tedy spravedlnost, když se jenom na tuto čtvrtinu při vyměřování politických práv ohled béře? Kdyby kontribuenti skutečně sami ze svých čistých příjmů tolik na výlohy státní přispívali, kolik jejich kontribuce vynáší (o čem jsme však svrchu ukázali, že to pravda není), přece by teprva celá ta suma dělala čtvrtinu všech příjmů, a má tedy jenom tato čtvrtina užívati předností?

Chcemeli vůbec politická práva vyměřovati podle příspěvků na výlohy státní (podle daní) museli bychom zcela jinak počítati. Nejvíce daní platí ten, který v poměru ke svým čistým příjmům nejvíce na stát přispívá. Tu se ale obrátí váha zcela na jinou stranu, a jsem přesvědčen, že větší části našeho čtenářstva ani nenapadlo nikdy vypočítati si kolik asi platí chudý člověk daně. Vezměme na př. obyčejného ženatého řemeslníka asi tak tesaře, neb zedníka. Dejme tomu ([což] ani pravda není) že by ročně 150 zl. stř., denně 30 kr. vydělal.

Tento člověk potřebuje pro svou rodinu ročně asi půl centu soli (libru na týden, jistě málo počítáno) platí tedy jen solní daně asi . . . . . . 3 zl. 20 kr. stř.

Kdyby potřeboval ročně jen sud piva to jest denně asi půl pinty, platí daně asi . . . . 3 zl. — kr. stř.

Dejme tomu, že by jak u lidí toho druhu obyčej jest denně vypil jen čtvrtku páleného, platí ročně asi . . 1 zl. 30 kr. stř.

Kdyby byl jen slabý kuřák neb šňupák platí asi . . . . . 4 zl. — kr. stř.

Z cla a z potravní daně, která dohromady asi 25 milionů zl. stř. vynášejí a tedy na 18 mil. duší, (jen v zastoupených na sněmě zemích, vyjmouc uherské země a Vlachy) asi stejnou měrou se rozvrhnouti musí, počítejme tedy na jeho rodinu jenom asi (dosti málo) . . 3 zl. — kr. stř.

Z gruntovní daně, která 19 mil. zl. obnáší, a která jak svrchu pověděno na konsumenty a sice právě na konsumenty sprostější ztravy nejvíc se rozvrhne, počítejme též na jeho rodinu jen . 3 zl. — kr. stř.

K tomu domovní neb bytní daň 40 kr. stř.

Pročež platí tento člověk ročně asi 18 zl. 30 kr. stř. daní, to jest tolik ze svých příjmů (150 zl.) odvádí ročně na potřeby státní, on platí osmou část celých svých příjmů daní. — Každý kdo tento náš počet rozvážlivě projde, uznati musí, že jsme všude jen nejnižší sumy udali, a že kdyby ku př. svrchu dotčený dělník několikrát do loterie vsadil, neb v tabáku, v páleném a v pivě něco více zpotřeboval, již tato suma bude hned znamenitě vyšší.

A takový člověk, který osmou část svého čistého příjmu obětovati musí státu, nemá ani nejmenšího politického práva, nejen že nevolí na žádný sněm, ale ani toho hlasu v třetí třídě v obci nemá, leč kdyby platil 1 zl. takové daně, která se jmenuje direktní! Chuďas, měl by sice, poněvadž 18 zl. platí, právo i na říšský sněm voliti, ale poněvadž jednu jeho daň vybírá a odvádí obchodník solní, druhou trafikant, třetí

---

*) Všechna zde uvedená dáta čerpáme z účtů státních úředně ohlášených r. 1849 a sumy zde uvedené týkají se jenom zemí tenkrát na říšském sněmu zastoupených.

vinopal, čtvrtou sládek, pátou kupec, šestou gruntovník atd., proto nemá hlasu ani v třetí třídě ve své vesnici!

O kterém ale z těch, jimž právo 500zlatových voličů do hořejší sněmovny říšské dáno jest, kteří též na zemské sněmy třetinu všech hlasů mají, a v obcích též rovného vplyvu mají, o kterém z nich může se říci, že by osmou část svých příjmů platil daní?

Proč trafikant, jenž také odvádí ještě více než 500 zl. daně, tak jako jiný 500zlatový volič odvádí daň gruntovní za ty, kteří jeho obilí zpotřebují, proč také docela stejným právem tento trafikant tedy nevolí do hořejší sněmovny? Ať se nikomu nezdá toto přirovnání jen ironické, myslíme to zcela opravdu a není mezi oběma žádný rozdíl, oba oni jsou jen nástroje (organy) skrze které konsumenti svůj příspěvek na státní výlohy odvádějí.

Kdyby se chtělo vědět, kolik opravdu mnohý nyní tak nazvaný nejvyšší daň platící na státní výlohy přispívá, museli bychom při něm ten samý počet učiniti, který jsme s vrchu učinili s dělníkem, a shledali bychom, že rozdíl mezi oběma není v sumě tak příliš rozdílný, že ale na každý pád v poměru k příjmům svým tolik neplatí, co nižší a prostřední třída.

Největší suma daní jistě přichází do státních pokladnic od tak nazvané prostřední třídy, jak každý kdo jen hlavní prameny státních příjmů s životem porovná lehce vyrozumí. Skoro všechna daň rozvrhne se naposledy na konsumenty, a sice na konsumenty sprostějších a obyčejnějších potrav a nápojů, a tu jistě nejvíce daně trefí prostřední i nižší třídu, a každý měšťan neb venkovan může si dle daných svrchu příkladů vypočísti sám, jak mnoho on ke státním výlohám přispívá. Kontribuci ovšem ať nepočítá celou na sebe, ať z ní počítá jen tu část na sebe, kterou část plodin svých sám pro dům zpotřebuje, ať ale pak přirazí domovní daň (nemá-li nájemníky žádné), pak tabák, sůl, pivo, horké nápoje, jak mnoho čeho zpotřebuje, ať pak počítá cla a potravní daně na každou osobu svého domu asi 1 zl. stř., k tomu ještě živnostní daň, platí-li jakou, pak snad loterii,*) kolky, taxy, poštu,**) mýta, kterýchžto věcí již prostřední třída více zpotřebuje: a vypočte si každý snadně, co ze svých příjmů dává ročně na výlohy státní. Přesvědčí se tuším, že tato suma ještě mnohem větší jest, než jeho kontribuce.

Při těch ale kteří velikou kontribuci platí, jmenovitě při tak zvaných 500zlatových voličích vypadne věc zcela naopak, ukáže se totiž, že ta daň kterou skutečně platí, není tak veliká jako suma kontribuce kterou odvádějí. Poněvadž totiž jen malou část svých plodin sami zpotřebují, ostatek ale prodají, odpadne jim (direktní) gruntovní daň ze všeho co prodali, a indirektní jim nepřibude tolik, kolik jim ubylo direktní. V příkladu gruntovník platící asi 1000 zl. gruntovní daně, nestráví ani desátou část svých plodin sám v domě, pročež na něho padá jen 100 zl. a 900 na ty, kteří jeho obilí stráví. Ta indirektní daň, kterou on co konsument ze svrchu uvedených věcí platí, nemůže ale nikdy obnášeti 900 zl.

Zkrátka, když se práva politická dle direktní daně určují, jsou tím všichni z prostřední a nižší třídy zkráceni, protože veliký gruntovník neplatí skutečně sám tak mnoho jak mnoho odvádí, a proto že prostřední a nižší třída platí skutečně o mnoho více daně, než odvádí sama pod jménem direktní.

Tím tedy dosažen jest oučel našeho článku, dokázali jsme totiž, že direktní daň jest docela špatné a nespravedlivé měřítko na politická práva.

---

*) Při sázení do loterie dává každý vždy z groše který vsadí asi krejcar daně. Red.

**) Při platech poštovních (portách) jest asi pětina daně.

Proti centralisací.

(Slovan z 11. září r. 1850.)

Roznáší se zpráva — a nemáme příčin pochybovati o její pravdivosti, — že budoucí zřízení Haliče již ustanoveno jest v ministerské raddě a že celá země rozdělena bude na tři kraje jeden polský, jeden rusínský a jeden míchaný, že dále se v Haliči ani žádné sněmy zemské držeti nebudou, nýbrž jen sněmíky krajské.

Kdybychom již ze všeho jiného nepozorovali, kam vlastně směřuje konečně nynější ministerstvo, musela by nám tato událost přede vším oči otevříti. Zavedení skutečného departementálního systému s hrubou centralisací, komandování všech národů z Vídně skrze telegrafy a zničení všelikého čistě národního života ve všech tak nazvaných korunních zemích, poznenáhlé ale jisté zavádění němčiny všude kde se jen pod nějakou zdánlivou příčinou uvésti dá — to jest účel celé správy která se nyní vede ve Vídni. Co koli se při tom národům mluví o rovnoprávnosti, o samostatnosti jednotlivých zemí s potřebnou silnou střední vládou, o rozkvětu a zvelebování všech rovněoprávněných národností — jsou právě jen slova, proti kterých zjevnému smyslu vidíme noviny ministerské každodenně nejhrubším způsobem brojiti. Pořád se nám maluje rovnoprávnost, rozkvět naší národnosti, kdykoli ale něco chceme čím bychom mohli opravdu rovnoprávnosti docílit, neb národ svůj platně zvelebit, nikdy prý to není na čase, neb jest to Uibergriff, radikálnost, ultračešství

atd. Nás při všem tom jenom nejvíce bolí to, že si nás vládní strana představuje zrovna tak **hloupé**, abychom neprohlíželi celou tuto praktiku. Slovo rovnoprávnost přijde vůbec za nynější vlády v Rakousích jen k všeobecnému posměchu. Máme rovnoprávnost a přece ku př. jeden člověk má právo přehlasovati čtyry jiné **rovněoprávněné** v obci, a na sta jiných též **rovněoprávněných** ve sněmu.

Máme rovnoprávnost národní a přece — abychom se jen o maličkosti zmínili — celý úřední list zemských novin jest takový skoro jako byl před březnem r. 1848, veřejná ohlášení, která se na útraty českých stran, v české krajině ouředně dějí, jsou skoro napořád německá, aniž si toho povšimnou vládní orgány, které přec jinák velmi dobře vědí, kolik dní jistý český redaktor v Praze byl bez pasu a bez ohlášení, a nelenují si strany toho několik úředních spisů semo tamo rozesílati. Když chceme vidět, vidíme i komára na střeše seděti, když nechceme, nevidíme ani velblouda, třeba do nás vrazil. Máme rovnoprávnost národní a přece se u soudů vyšších jenom německy jedná, čím strana česká zbavena jest všelikých výhod appelace, proto že zase jen z pouhé milosti pana referenta závisí. O každé sousto té beztoho jen hubené rovnoprávnosti musíme se s největší částí nových úřadů svých v pravém smyslu hrdlovati, a otužiti se při tom proti všelikým ultra, přemrštěncům, fanatikům, rusomanům, proletářům atd. kteří se na nás za to sypají že nechceme být Němci. Slabý člověk to beztoho ani nevydrží a trpí raději než by takové nesnáze podstoupil; a však i nejsilnější konečně se z toho omrzí a zatna zuby, trpí všechno s resignací, čekaje na dobu kde by se mohl za to alespoň pomstít. Takový asi jest nynější stav všech národností rakouských vyjmouc Němce. Přece však vláda buď špatně zpravená, buď snad síly národů (ne)německých za příliš nepatrné považujíc, nevidí tak špatný stav smýšlení zakořeňující se vždy více a více. Hlasy proti tomu se ozývající považují se však již dle zakořeněného zlého obyčeje za přemrštěné, neb dokonce za tajné nepřátele Rakouska.

Když se však za našich zištných, a ve zlém smyslu jen průmyslných časů, přece ještě ukazuje nějaká vznešenější snaha, láska k národu, mysl vážící sobě dědictví předků a chovající k němu nějakou zbožnou úctu: měla by si moudrá vláda takových šlechetnějších živlů jenom vážiti a kořistiti z nich opět v dobrém smyslu, nikoli však pronásledovati a hanobiti je. Kterak může potřebná důvěra národů k vládě povstati, když národové vidí jen samou neupřímnost, když pozorují, že je vláda jen za nějakou obtíž považuje, a že vědomě pracuje k tomu cíli, aby všechny čilejší síly těchto národů časem svým zničeny, a jakási nešťastná jednotvářnost zevedena byla.

Vláda nynější praví, že oučelem jejím jest vzbuditi u rozličných národů svých **vědomí rakouské**, lásku tedy a snad i pýchu na jméno rakouských občanů. Ale cesta, kterou vláda jde, vede zrovna k opáčnému cíli. Kterak může Čech, Slovan vůbec, Maďar, Italian atd. cítiti nějakou lásku k Rakousku, když patrně vidí, že všechno v Rakousku směřuje jenom k poznenáhlému seslabení jeho národu, když musí považovati Rakousko celé jen za nějaké vězení, ve kterém se chytře a násilně přeměňují všeliké národy poznenáhla v Němce? Rakousko, ve kterém povoleno jest novinám, o nichž každý ví že na útraty vlády, tedy na útraty národů vycházejí, posmívati se hrubým jen člověku v livreji slušícím spůsobem všemu tomu, co svaté a milé jest těmto národům, osočovati, v podezření uváděti a tupiti všeliké národní snažení; takové Rakousko mohlo by býti těmto národům milou vlastí, ke které by se s pýchou hlásili před světem? Nikoli, pokud věci stojí tak, neuslyšíte od žádného řádného Slovana, Maďara, Vlacha atd. nazývati se Rakušanem!

Vláda naše ustavičně mluví o jediném silném a mocném Rakousku, ale zapomíná že sice silné a kvetoucí Rakousko jest pěkná věc, která se bude líbiti leckomu, jen ne tomu kdo se má nechat zpotřebovat za mrvu a material tohoto kvetoucího Rakouska. Rakousko nemá a nebude také nikdy kvésti na útraty národů jednotlivých k němu náležitých: jenom kdyby tito národové sami kvetli může býti též i Rakousko kvetoucí. V tom leží celý rozdíl mezi námi a nynější vládou.

Vláda hledá moc Rakouska v slabotě a v zpotřebování jednotlivých národů a chce je k tomu patrně jen co materialu užívati: my myslíme, že moc Rakouska jedině se hledati musí v moci a v květu jednotlivých národů. V podobenství dalo by se to asi následovně vysvětliti: Jeden praví, já jsem mocný, já mám deset služebníků, a ukazuje při tom na jeskyni temnou, ve které jeho deset služebníků se svázanýma rukama a nohama leží. Druhý praví, já jsem mocný, a za ním stojí deset svobodných, jeho milujících, šťastných přátelů, hotových vždy k jeho pomoci. Který z těchto dvou jest mocnější? — Kdo má oči k vidění, viz!

Mluvme bez pochlebenství a bez obyčejných formulí o oddanosti k Rakousku. Jakých má až posavád Slovan, Maďar, Vlach atd. přirozených příčin milovati Rakouska? Co užil až posud v Rakousích dobrého? — Velmi málo, tak že každý mnohem pamětlivější jest nesnází, pronásledování a útisků zažitých než dobrodiní. Buďto byli národové tito mocí zbraně proti své vůli ke služebnosti přivedeni, aneb mocí absolutní též ve slepé poslušnosti udržování. O nějaké tedy přirozené a dědičné náklonnosti a lásce ke státnímu spojení rakouskému nemůže tedy býti žádná řeč, což

beztoho zkušenost ukázala v roku 1848 a 1849. Kteří národové v těchto dobách podporovali Rakousko, činili to jen proto, že doufali na změny dobré a na lepší budoucnost. Z nějaké přirozené lásky k Rakousku nemohl to jistě žádný učiniti.

Vůbec dle našeho mínění — podporovaného ostatně zkušeností dějepisnou — láska nějaká občanů k jistému státu nikdy se nedá vyváděti z nějakých povinností naučených, nýbrž zakládá se vždy buď na přirozeném citu, jenž slove národnost, dle kterého člověk se svými rodáky milerád zlý i dobrý osud nese, aneb se zakládati může na chladném rozumovém přesvědčení, že právě v tomto státu nejlépe jest žíti našemu národu, že státní spojení, ve kterém žijeme, nejvíce užitku a výhod nám poskytuje. Pochlebníci znají ještě mnoho jiných příčin oddanosti k státu, které rozličnými jmény jmenují, na které však ani tito pochlebníci sami potají nevěří, tím méně tedy kdo jiný.

Kde tedy obě tyto příčiny, cit národnosti a přesvědčení o dobrotě státu spolu zároveň působí, tam zajistě náklonnost občanů k státu čili patriotismus velikého stupně a pevné vytrvalosti nabude. Zůstavujeme však pánům ministrům našim, aby si sami mezi dvěma očima každý pomyslili, jak dalece až posud v Rakousích mají místa a platnosti obě ty příčiny, vedoucí k patriotismu! Jakých užitků z toho má až posud rakouský občan, že jest rakouským občanem, o tom snad se nedá mnoho mluviti, a jisto jest, že nám naše rakouské občanství až posud nikdo nezáviděl, nesnad abychom myslili jen nějaké občany anglické, francouzské, belgické, sardinské, americké i strany většího počtu tureckých se v tomto ohledu vsaditi vždy hotovi jsme. Jestli nás ale koho cit národnosti až posud k Rakousku poutati mohl, k Rakousku, jehožto vláda své časopisy o našich národnostech bez slova ultra, fanatismu a podobných ani mluviti nenechá, ačkoli jinák officielně vždy „rovnoprávnost“ se ještě trmácí — o tom má celý svět již dávno hotový nezměnitelný úsudek.

Považujme jen tyto okolnosti výhradně z českého stanoviska. Nás Čechy se slovem a slibem rovnoprávnosti nikdo nepotěší a neupokojí, neboť jsme v tom ohledu již jak říkáme jednou zpraženi. Po bitvě na Bílé Hoře a po vítězství Ferdinanda II. a jezovitské strany nad českým povstáním, zaručena jest nám byla místo předešlé ústavy a panující naší české národnosti ve zřízení zemském a odpřisáhnuta několikrát rovnoprávnost národní a také jistý způsob konstituce, totiž povolování daní. Jak daleko to ale s tím slibem došlo, víme všichni tuze dobře.

Nyní nám jest národnost a ústava opět zaručena: od té krátké doby však již vychází k této zaručené rovnoprávnosti jedna výsvětlivka po druhé, s kterými tato ubohá rovnoprávnost den ode dne více pelichá. Předně řeklo se, že mezi všemi českými úřady jest jednací řeč německá. Dále řeklo se, že soudy vyšší též po německu jednají i v českých rozepřích, a appellací Pražské, která již byla počala ve zvláštním českém senátu jak se sluší a patří věci českých stran pojednávat, zamezilo se to. Kasační dvůr t. j. nejvyšší soud jest ve Vídni pro nás, a budeme při něm s českými přemi odevzdáni jako u všech vyšších soudů vůbec do milosti referenta, čím se pro nás všechny vyšší instance místo sborových soudů stanou soudy jednotlivých osob. Poněvadž se u vyšších soudů nebude česky jednati, budou brzy sedat v našich českých soudech mužové, jejichžto celá čeština bude záležeti v nějakém vysvědčení.*)

Ve školách nebyl p. ministr Thun, bývalý český vlastenec až posud nikdy v stavu kromě některých hraček zavésti nějakou rovnoprávnost. Jak se při dříve navržené organisací a centralisací obcí zamýšlelo od ministerstva vnitřních záležitostí naší rovnoprávnosti posloužiti: toho se snad dovtípil každý z naší polemiky proti tomu. Cítíce od zdaleka nepřítele, doráželi jsme tak dlouho, až konečně p. ministr přece upustil prozatím od svého plánu. Že volební řád českého sněmu tak vědomě sestaven jest, abychom my Čechové přirozená veliká většina měli méně poslanců a hlasů na českém sněmě než Němci: to jsme dokázali hned v prvním svazku Slovana až k nepochybnosti, a vláda pohnavši nás proto k soudu, upustila dobrovolně ode všeho, a vydala nám svazek zabavený, na důkaz, že si netroufá obstáti proti našim pravdivým výčitkám před soudem. Zařízeno to tedy tak, abychom se ani na českém sněmu nemohli hájiti o svou národnost, jsouce tam v menšině, při čemž však ještě naději míti musíme, že z vyvolených 130 Němců bude alespoň tolik spravedlivých k nám a liberálních, abychom alespoň ve spojení s nimi mohli hájiti své právo.

Z toho všeho jest ale patrno, že u nynější vlády není naše rovnoprávnost v dobrých rukou, a že jestli se již nyní z počátku takové pokusy dějí, dále ještě smělejší se podniknou.

Podle rozdělení Haliče v tři kraje s vyloučením sněmu zemského, podle německé kolonisace Uher od vlády horlivě zamýšlené, podle zřízení vojvodiny srbské atd. atd. atd., vidíme ze všeho, že vláda předně všechny národnosti co možná rozkouskovati a seslabiti, za druhé je všude Němci jak náleží proložiti a prosypati zamýšlí, aby se pak pod firmou rovnoprávnosti němčina všude vedle jiných jazyků uvésti mohla k dalším

---

*) V Praze ku př. stal se jeden pád, že kovaný Němec, ouředník, jinému kovanému Němci, nižšímu ouředníku, dal platné vysvědčení, že umí česky. Red.

lepším potřebám. Ku příkladu bude vycházeti (risum teneatis) ouřední list pro Těšínský kraj ve třech jazykách vedle sebe tištěných, německy, polsky, česky a to ještě prý česky s vyhýbáním se prý co možná nově tvořeným našim českým terminům (tedy novou nějakou a obzvláštní češtinou): divno tu je že v Dolních Rakousích, kde jistě v poměru mnohem více bydlí Čechů než v Těšínsku Němců nevychází nic českého ouředně! ? —

Avšak tomu všemu dobře všichni rozumíme.

Praví se, že i Uhersko má býti zřízeno s pominutím zemského sněmu a rozděleno jen na několik krajů: tím by bylo ovšem zřízení Rakouska dokonáno — na papíře.

Sluší-li práva občanů vyměřovati podle daní?

(Slovan z 25. září r. 1850.)

Z některých přípisů měli jsme příležitost vyrozuměti, že náš v jednom z předešlých svazků Slovana vydaný článek o daních: „Kdo platí vlastně největší daně?“*) nebyl ještě dosti jasný a přesvědčující, a že jmenovitě mnozí přece ještě nepochopují neb uznati nechtějí pravdu tam od nás ztvrzenou, že totiž gruntovní daň neplatí celou ten, kdo usedlost drží, nýbrž z největší části ti, kteří jeho obilí a jiné polní plodiny kupují a zpotřebují.

Tato sice až posud ne všeobecně uznaná sada vyjasňuje se nejlépe tím, že dříve dokud ještě státy neměly tak mnoho výloh skoro kromě daní gruntovních jiné daně ani v obyčeji nebývaly, z čeho vysvítá, že se již tenkrát gruntovní daň považovala jako za všeobecnou živnostní, která, ačkoli se vlastně nevybírá ode všech občanů, nýbrž jen od majitelů gruntů přece se konečně vyšší cenou obilí na všechny konsumenty (t. j. potřebovatele) přirozenou cestou rozdělí. Mnozí státníci navrhovali ještě v nejnovějších časích, aby přestaly všeliké jiné daně a aby stát celou svou potřebu rozvrhl jen na půdu t. j. na gruntovníky, tak že prý se na nejlacinější spůsob daně vyberou a také nejlépe na veškerý lid rozvrhnou, totiž přiražené zcela přirozenou cestou k ceně obilí. Takový návrh — jehožto provedení ovšem nemůžeme schvalovati — povstal arci jen z hlubokého přemýšlení o nejkratším a nejlacinějším spůsobu vybírání daně,**) avšak již, že navrženo to jest, svědčí pro pravdivost toho, že celou gruntovní daň neškoduje ze svého ten, kdo ji státu odvádí.

Ostatně jest známo, že při každém hospodářství, když jeho výnos vypočítati se chce, vždy se k ostatním výlohám i daně (kontribucí) počítají, načež po odrážce těchto se procenta výnosu jeví. Jest ovšem těžko udati, v jakém spůsobu se kontribuce k ceně obilí sama přiráží, proto že na cenu obilí mnoho jiných okolností vplyv má, jmenovitě úroda, počet obyvatelstva, dobré a laciné přívozy, úroda v okolních zemích, dobrý chod průmyslu, totiž dobré výdělky dělníků atd. Živnostní daně, akcisy a monopoly trefí jistě vždy toho kdo je platí, tuť není žádné pochybnosti. Když koupím nyní libru soli, mohl bych, kdyby monopolu a daně nebylo, místo jedné libry za ty samé peníze 5 liber koupiti. Při kontribucí jsou ale možné pády, že by někdo víc kontribuce platil než celý jeho roční příjem obnáší, ku př. kdyby veliké hospodářství držel, a je celé zadlužené měl, tak že by jen nepatrná část vlastně jemu náležela. Tuť pak jistě celý výnos jeho části jest menší než kontribuce: zhola ale a naprosto jest nemožné, aby někdo více daně platil, to jest více ze svých příjmů státu odstupoval, než sám těchto příjmů má. Že však věřitelové tohoto kontribuenta, kterému vlastně větší část jeho statku (ne)náleží, za něho tuto kontribucí nenesou, jest proto

---

*) Viz na str. 98.

**) Pro lepší vyrozumění toho musíme podotknout, že není pro občany lhostejno, jakým spůsobem se potřebné pro stát výlohy zapravují. Dejme tomu, že ku př. jsou zemské výlohy 100 mil. zl. stř. ročně. Kdyby stát mohl celých těch 100 milionů opatřiti jen z daně gruntovní, domovní, živnostní, a kdyby tuto daň obecní představení vybírali a jen do státních pokladnic odváděli, nemusel by stát kromě malého počtu kasovních úředníků žádné jiné výlohy na zaopatření těchto 100 milionů učiniti. — Dejme tomu ale, že by stát asi 30 mil. ze své roční potřeby opatřiti chtěl daní potravní (akcisem): tuť jisto jest, že ku provedení toho akcísu, na dohlídku, kontrolu atd. velmi znamenitý počet úředníků a strážníků potřebný jest, kterýby se jinák, kdyby této daně nebylo nepotřeboval, a dejme tomu, žeby udržení těchto úředníků a hlídačů ročně asi 10 mil. stálo, tuť již patrno, že lid 40 mil. zl. platiti musí místo potřebných 30, t. j. že vybírání oněch 30 potřebných mil. stojí opět 10 jiných milionů, které beztoho zase lid zaplatiti musí, a které by, kdyby se daň jinak rozvrhla, ušetřiti mohl. Kdyby ale ku př. stát na potřebných 100 mil. výloh ročně jen 60 mil. příjmů měl, a chybujících 40 mil. si vypůjčil, nahlíží každý, že již v budoucím roku potřeby státní při stejných okolnostech budou 102 mil., protože interessy za vypůjčených 40 mil. k státním výlohám přirostou. — Není tedy lhostejno pro občany na jaký spůsob se výlohy státní opatřují, a proto již velmi mnoho se politikové napřemýšleli o nejlepším a pro občany nejužitečnějším spůsobu rozvržení daní.

patrno, že tak mnoho interess dostávají od něho, jako kdyby svůj kapitál někomu jinému ku př. fabrikantovi neb obchodníkovi byli zapůjčili. Patrno tedy, že největší část kontribuce konsumenti vlastně škodují a platí.

Jak jsme však již v předešlém článku podotknuli nevztahuje se vyvozený od nás následek na menší a prostřední kontribuenty, kterým při vší pravdivosti tohoto výroku přece nic neubyde z jich zásluh o stát, proto že ještě vždy jiných indirektních daní tak mnoho ba ještě více platí, než obnášeti může ta část jejich kontribuce, kterou vlastně škodují konsumenti. Strany toho se každý hospodář velmi snadně sám přesvědčiti může, jestli si dle podaných od nás ve předešlém článku příkladů sami ze známých potřeb své domácnosti vypočtou, jaké sumy daní indirektních na ně připadají. Při velkých kontribuentech, jmenovitě při tak zvaných voličích 500zlatových, kteří dle naší nynější ústavy tak velikých práv a předností nad jinými užívají, vypadne ale již počet zcela jinák, a ukáže se, že tu sumu jich kontribuce, která se na konsumenty rozdělí, nikterak nenahražují a nedoplňují jejich indirektní daně, a že tedy vlastně tolik daně oni sami neplatí jak velikou sumu odvádějí kontribuce. Příčina toho jest patrná, proto že naše indirektní daně dle předkonstitučního aristokraticko-absolutního systemu nejvíce na sprostější potravy a nápoje a vůbec na takové věci rozvrženy jsou, kterých bohatý v celku nespotřebuje mnohem více než chudý. *)

Chtěli jsme tedy jen dokázati, že nespravedlivé jest, vyměřovati tak nazvaným největší daň platícím takové přednosti, proto že příčina na to udávaná jenom zdánlivá jest, totiž zdá se jen že tolik daně platí, vskutku ale za ně škodují tuto daň z veliké části jiní. Tenkráte jsme pravili, že by se (stejným) způsobem vyšetřiti a vypočítati mohlo, jaké daně kdo skutečně sám platí, kdyby se dle velikosti těchto daní chtěly vyměřovati přednosti a práva občanů. Nyní však pokročíme o něco dále a pokusíme se o důkaz, že vlastně práva občanů dle daní vyměřovati se nemají.

Nezáležíť nám ovšem na těch, kteří se zásadami vyslovenými v onom článku nikdy se srovnávati nebudou, proto že jejich zatvrzelá hrdost snad a pánovitost, příliš to obyčejná necnost lidská, jim nikdy nedovolí říditi se ve všem jenom dle spravedlnosti a bez ohledu jestli by tím třeba i něco ustoupiti musili od předností až posud nad jinými užívaných. Aristokratické smýšlení nepomine na světě nikdy, pokud jest člověk člověkem, totiž tvorem marným, pohrdajícím jinými a vznášejícím se nad ně, aristokratie mění časem jen svoje jména, věc ale v celku zůstane. Pokud užívala šlechta, knížata, hrabata, baroni, herrvonové atd. předností nad jinými, nazývajíce je zákonnitým způsobem svými poddanými, ukládajíce jim roboty a povinnosti, a vládnouce nad nimi každým způsobem, tu každý arci z těch, kdo poddanými byli, velmi dobře viděl nespravedlivost takové aristokratie, a rád věřil každému, kdo říkal, že tak to zůstati nemůže. Nyní však, když to pominulo, za to ale zase nastal jiný způsob aristokratie podle peněz, nyní již snad bude mnohý z těchto bývalých poddaných velmi těžko chtít pochopiti, že jest nespravedlivé, aby kdo platí něco více tak nazvané direktní daně, užíval všechna práva v obci i v celé zemi, aby on sám měl ve veřejných záležitostech více práva než snad 100 jiných dohromady, a aby tito se museli nechat od něho v obci strkati a komandovati, aby jen poslouchati musili zákony, které poslancové jen od voličů větší kontribucí platících vyvolení na sněmu ustanoví, zkrátka aby někteří byli vším a ostatní ničím, aristokratickou nespravedlivost toho pravím budou mnozí těžko chtít pochopiti z bývalých poddaných, kteří velmi dobře chápali nespravedlivost předešlé aristokratie. A proč chápali dříve dobře? proto že sami byli utlačeni a cítili jak to bolí; a proč nebudou chtít nyní chápati? protože oni sami jsou utlačitelé a nebolí je, nýbrž někoho jiného. Spravedlivý muž cítiti má ale nespravedlivost vždy a všude, ať si se děje jemu aneb někomu jinému, v tom se musí a má každý držeti přísloví: Dnes mně a zejtra tobě, co nechceš sám trpěti, nečiň jinému. Jako ty nechceš před jiným býti zahozen a odstrčen, tak nezahazuj a neodstrkuj sám jiného.

Než nevěříme tomu, aby většina z těch, kteří ještě r. 1848 cítili sami na sobě, jak bolestná jest poddanost a aristokratie, již za tak krátký čas byli na to zapoměli, a že by již nyní byl cit jejich otupen proti tomu samému bezpráví, které nyní jiní trpěti mají, a myslíme že jenom proto neodvracují se od tohoto nového způsobu aristokratie, poněvadž nemohou hned na první pohled poznati podobu jeho s předešlým, proto že nynější způsob zavedené peněžité aristokratie na první pohled jakousi slušnou příčinu se míti zdá, neboť by se leckomu snad ani nezdálo nespravedlivé býti, aby ten, kdo více přispívá na zemská neb obecní vydání, také většího hlasu měl při řízení zemském a obecním, to jest, aby se voličská práva dle daně vyměřovala. Na zdánlivost tohoto důvodu zdálo se nynější naše ministerstvo spoléhati se hlavně při sestavení nynějšího prozatímního zřízení Rakouska, dle kterého občané skutečně jako v Kytaji (Chině) na jisté kasty rozděleny jsou. Účel ministerstva nebyl při tom jistě jiný, nežli rozdvojiti a rozkou-

*) Známo ku př. že se při prodeji selského statku tenkrát musel vzíti kolek tak veliký jako při prodeji největšího panství.

skovati všechny občany, postaviti jedny proti druhým, hoditi mezi ně známé ono z bájek pohanských jablko Eridy, aby záviděli jeden druhému, a byli všichni dohromady slabí proti vládě, hlavně však aby živel aristokratický, pominulý v jedné formě zase poznenáhla se utvrdil na jiný způsob.

Naše přesvědčení jest, že každý rozdíl v právích občanů, každé rozdělení jejich na jisté třídy s většími a menšími právy jest pro celek škodlivý a nechvalitebný, my jsme přesvědčeni, že úplná a poctivá rovnoprávnost totiž, kdežto každý samostatný občan stejná práva má při všech volbách a při všech ostatních veřejných záležitostech, nejspravedlivější a při tom i také nejlepší a pro celek nejužitečnější jest způsob zřízení zemského. Máli však již býti nějaký census, to jest máli býti užívání politických práv na jistou sumu daně vázáno (což ostatně za potřebné a ani za dobré neuznáváme): nebudiž alespoň již potom žádný jiný rozdíl a žádná přednost žádné vyšší a nižší třídy, nýbrž mějte již pak všichni, kteří census dosáhli, ve všem všudy stejný hlas a stejná práva.

Důvody, kterými své mínění opodstatniti, a nynější náš od ministerstva zavedený, rovnoprávnosti se příčící způsob jakožto nespravedlivý a neužitečný představiti můžeme jsou následující:

Přede vším sluší povážiti, k čemu jest vlastně celé řízení obecní a státní. Zajisté jen k tomu aby v něm nalezli občané co možná nejlepší blaženost a spokojenost, tuť jsou ale záležitosti malého a chudšího pro něho tak důležité jako pro většího a bohatšího. Či záleží chudšímu méně na jeho dobru než bohatému? Má tedy bohatý míti všelikých prostředků k vyslovení a provedení svých požadavek a chudý zcela žádných neb jen velmi nepatrných? Aneb ví bohatší lépe, co chudého hněte, a kterak by se mu nadlehčovati a pomáhati mělo, než tento chudý sám? Hodí se tedy jen bohatší k tomu, aby všeliké potřeby zemské dle svého náhledu a dle své vůle zařídil? Není chudšímu jeho malé jmění neb jeho malý výdělek tak důležitý neb ještě důležitější než bohatšímu jeho velké jmění a velký výdělek? Nezáleží tedy jednomu jako druhému na tom, aby stát jeho potřeby znal a aby se náležitých prostředků k upokojení jich užívalo, a nedovede každý nejlépe sám za sebe mluviti a své potřeby vysloviti? — Naopak právě pro chudšího jest mnohem více zapotřebí, aby obec a stát na něho náležitě dbali, o něho pečovali a o něho se ujali a zastali, kdežto bohatší maje více prostředků v rukou mnohem častěji a snadněji sám o sebe se zastane. Jest to tedy moudré a pro všeobecnost užitečné, když se všechno řídí jen dle náhledů a vůle bohatšího? —

Za druhé ale uvážiti slušno, že naši chudší spoluobčané, třeba jejich direktní daň nebyla velká neb i žádná (indirektních, o kterých ani sami nevědí, platí bez toho dost) přece zas naproti tomu až posud přinášeli státu nejvíce sami daň jednu, kterou bychom daň z krve nazvali, jejich synové totiž nesli skoro až posud jen sami to nesmírné břímě, které jest u nás v Rakousích (neb vlastně bylo) býti s p r o s t ý m v o j á k e m. Tato daň, tato oběť státu přinešená není zajisté v žádném ohledu menší než peníze a kdyby jich bylo na tisíce. Chudší občan, jenž bez toho po celý život klopotiti se musí a svoje děti jen s tíží vychovává, musel je pak, když si je odchoval, když by jemu ulehčiti mohli, odevzdati na vojnu, kdežto ztrávili 14 let nejpěknější svůj život co sprostí vojáci a vrátili se domů nejvíce neschopní ke všeliké práci. Taková povinnost se lehce řekne, ale těžko vykonává, a ať neříkají jisté vyšší třídy, že i jejich synové slouží co vojáci státu; ovšem oni též slouží ale co oficíři, a vyslouží si vysoká místa, dosti veliké pense (s kterými se, jak známo, nikdy nešetřilo), řády, to jest zcela jiná služba, než býti 14 let sprostým, která jest spíše zaopatřením mladších synů, nežli jakou obětí, kdežto naopak sprostý voják se po vysloužení do širého světa pošle a jen málo kdy nějaký k výživě ovšem nikterak nepostačující plat táhne. — Jest to tedy slušné a spravedlivé, když otec, jenž své syny státu za oběť přinesl a jejich pomoci se zbavil na stará kolena, za to nemá ani nejmenšího politického práva, ani kousek vplyvu a hlasu na veřejné řízení státu? Jest to slušné a spravedlivé, když muž sloužívší státu po mnoho let, skoro nadarmo natrpěv se nesnází a trampot, pak za to za všechno nemá ani hlasu při volbách ve své domácí vesničce?

Ostatně nesmíme zapomenout, že občan platící více daně, také zase obyčejně za to ústavy státní a obecní více potřebuje, a že zkrátka služby, které on a jeho majetnost od státu a od obce užívají přiměřeny jsou jeho platu za tyto služby.

Namítá se ovšem proti všeobecnému právu hlasování, že chudší lid obyčejně žádostiv je změn a převratů, že jest příliš radikální, že nemá ve vážnosti cizí jmění, a že by tedy, kdyby tento lid vplyvu dosáhl na veřejné záležitosti, nevyhnutelně veliká zkáza ve státu, nepokoje atd. nastati musely. Proti tomu dovolujeme si namítnouti předně z e z k u š e n o s t i nejnovějších časů, že ku př. konstituující říšský sněm byl též volený beze všeho censusu a že přece většina jeho byla velmi povážlivá, pak že nynější sněm francouský volený zcela dle všeobecného práva hlasovacího beze všelikého obmezení přece jest velmi konservativní a v mnohých ohledech docela reakcionářský. Za druhé namítáme

pouze důvody, že chudý, tak zvaný malý lid obyčejně*) mnohem poctivější jest než bohatý, proto že neměl tolik příležitosti nakysati chytrostí a zkažeností světskou, a poněvadž ví jak těžko se každý krejcar, každé jmění vydělává, umí si zajisté cizího jmění nejlépe vážiti. Nenacházíme též mezi naším lidem tu mravní zkaženost, aby se snad ve všelikém užívání vyrovnati chtěl boháčům, v tom ohledu zajisté náš lid prakticky smýšlí, věda, že nemůže být na světě ve štěstí a majetnosti jeden druhému roven, a že ten kterého snad někdo chudší za velmi šťastného pokládá, zase s tím samým citem na někoho jiného ještě mohovitějšího a šťastnějšího hledí, a že zase naopak ten, který sám se svým osudem nespokojen jest, vždy najde mnoho jiných, kteří mu přece ještě závidí a na jeho místě by si býti přáli. Mohovitost aneb vlastně rovnost v mohovitosti jest věc, která se nedá docíliti žádným lidským ustanovením, a kdybychom nyní všichni byli stejně mohovití, již za chvíli bude jeden chudší a druhý mohovitější. Hrubé komunistické a hrubé socialistické zásady nikdy nepokalí smýšlení našeho lidu, který má vážnost před cizím jměním. A kdyby mohla tato vážnost před cizím jměním u našeho lidu seslábnouti, nemohlo by se to státi jinák, než špatným příkladem mohovitějších tříd, z nichžto mnozí bohužel! právě mají příliš malou vážnost před cizím jměním a rozličnými bankovými a bursovními, často dost nepoctivými obraty cizí jmění si nadhánějí aneb politických prostředků užívají ke svému vlastnímu peněžitému prospěchu na ujmu jiných.

Vůbec se ještě, co svět stojí, málo kdy pozorovalo, že by lid chudší používati chtěl moci zákonodární neb politické vůbec ke svému obohacení. kdežto naopak skoro napořád vidíme používati rozličné bohaté spekulanty soběckým spůsobem politických a zákonodárních prostředků ke svému zisku.

Že by ostatně lid méně mohovitý žádostiv byl vždy nových věcí a převratů, nedá se nikterak provésti a dokázati. Ovšem že lid méně mohovitý velice si přeje dobrou a spravedlivou vládu, a že k docílení této žádosti své všeličehož nasaditi hotov jest: to však má zcela přirozenou příčinu. Kdo trpí od špatné vlády? Nejvíce méně mohovitý lid. Bohatý najde si lehko obranu naproti nespravedlivosti aneb dovede ještě ze špatné vlády sám pro sebe kořistiti a užitek táhnouti, používaje špatných a prodajných úřadů na svou stranu; chudý ale vždy trpí nespravedlivostí. Dejte tedy lidu dobrou a poctivou vládu a zajisté nebude po změnách toužiti.

Ostatně ale vidíme ku př. v Americe severní a ve Švýcařích při velmi demokratických ústavách veliký pokoj občanský panovati a pozorujeme tam větší úctu k cizímu jmění nežli v nejabsolutnějších a v nejaristokratičnějších zemích, praktický to důkaz, že nevede opravdivá občanská a demokratická rovnoprávnost k těm věcem, před kterými nepřátelé rovnoprávnosti, zahalení to aristokraté, tak ouzkostlivě umějí varovati, jen aby přednosti své zachránili.

Strana aristokratická nazývá sice ovšem zastavatele všeobecného hlasovacího práva a úplně demokratické rovnoprávnosti občanské rozličnými příhanlivými jmény a ráda toto snažení jako nějakou výstřednost představuje. A však každý, kdo rozumně a nepředpojatě k této věci hledí, uznati musí, že právě v tom všeobecném právu hlasovacím leží jediný možný a také neklamný základ svobodné a pokojné vlády. Tak jako v zemích absolutních platí vůle mocnářova za zákon a pravidlo pro celý národ, tak zase ve svobodných konstitučních zemích platí vůle většiny za zákon. Tato vůle většiny projevuje se na sněmích. Co však je to vůle většiny? Co jest to většina? Jsou dvoje většiny, jedna zdánlivá (umělecky utvořená), druhá skutečná. Když z 8 milionů dospělých občanů jenom snad asi jeden milion právo má vůbec voliti poslance ve svém smyslu a skrze ně vůli svou projeviti, když z tohoto jednoho milionu zase několik tisíc (pod jménem největší daně platících) tolik práva a hlasu mají jako zas ten celý milion dohromady: jest pak to, na čem se větší počet od těchto vyvolených poslanců na sněmě usnese, vůle většiny skutečné čili jen zdánlivé? Na to není těžká odpověď. Jest pak možná nějaká trvanlivá spokojenost v zemi, když tato zdánlivá většina vládne nad skutečnou, když, řekněme to zrovna, bohatí vládnou nad chudými? Tak jako se nemohla udržet absolutie, kde jeden vládnul nade všemi, jakožto věc nespravedlivá; rovněž tak se neudrží zase vláda rovněž tak nespravedlivá, kde vládne malá menšina nad velikou většinou. Jedině tam jest možný trvanlivý pokoj a pokojnost, kde vládne skutečná přirozená většina: všeobecné hlasovací právo jest jediný platný prostředek proti revolucím.

Jestli ale vůbec úplná rovnoprávnost politická jest věcí žádoucí, není na druhé straně nic tak špatného, abychom řekli demoralisujícího jako děliti občany zrovna na několik tříd. Máli již a musíli být jistý rozdíl mezi občany, buďtež alespoň jen dva druhy, ale oudové každého jednotlivého druhu buďtež alespoň všichni mezi sebou v právích rovni: to jest zajisté ještě bližší úplné rovnoprávnosti, nežli úplné rozdělení na kasty provedené až do nejmenší vesničky, jako to nyní máme, tak že i v každé vesnici máme nyní oprávněné zákonem aristokraty, prostřední třídu, nejnižší třídu a konečně ještě po nejnižší třídě zákonem

---

*) Nemluvím zde o nějaké zkažené luze, nýbrž o veliké většině našich méně mohovitých občanů.

ustanovené heloty (slovo řecké, které se dobře dá česky h o l o t o u přeložiti), kteří dokonce žádného hlasu nemají!! Takové zřízení musí vésti k největší občanské nemravnosti a zkaženosti, k rozepřím, nenávistem a sočením jedněch proti druhým, pročež proti němu budeme vždy všelikou zákonnitou cestou bojovati.

Faryzeové rovnoprávnosti národní.

(Slovan z 5. října r. 1850.)

Nedávno jsme čtli ve Vídenském Denníku (č. 69) článek o rovnoprávnosti národní, který velice stojí za objasnění z naší strany. Vídenský Denník a jemu podobná dvorní drůbež má již jaksi zakořenělý obyčej užívati proti nám zbraně velmi laciné, že prý totiž vtipy jenom zakrýváme nedůstatek důkazů, že místo přesvědčení, jen v posměch uvádíváme protivníky své. Obecenstvo naše sice dobře ví, že neužíváme zbraně satyry proti pravdě, nýbrž že obyčejně jí jen co pepře nasypáme do ran dobrými důvody na nepříteli nasekaných, a již dávno jest ostatně známa světu ona bájka o lišce, která hrozny dosáhnouti nemohouc pravila, že prý jsou bez toho kyselé a že o ně nestojí.

Tentokrát ale chceme Vídenskému Denníku to zvláštní potěšení učiniti, že jeho dotčený článek o rovnoprávnosti z cela prosaicky beze všeho stylistického okrášlení vystavíme na odiv obecenstva, aby z toho poznalo, co znamenají slova v ohlášení tohoto časopisu umístěná, že prý chce národnost slovanskou zastávati.

Vídenský Denník začíná od všeobecné sady: že prý jedna z největších vad našeho života jest nedostatek důvěry v sebe a ve své právo. Dej Bože! aby to byla pravda a aby nedůstatek důvěry v sebe a ve své právo byl největší naší vadou! Než na tom mnoho nezáleží. Víd. Den. po takovém vyřknutém sice, ale nedokázaném moudrém výroku přichází na naše „opposiční časopisectvo“ (kdyby náhodou Slovan nevycházel navzdor všemožným nesnázím, vztahoval by se tento šumný titul „opposiční časopisectvo“ již jenom na Večerní Lístek a muselo by se mluvit in numero singulari „náš opposiční časopis“, kdežto nyní vládní strana má čtvero velkých novin českých) toto „naše opposiční časopisectvo“ tedy, kterému se ještě, aby titul byl větší, přidává název radikálního, ustavičně prý naříká na to, že vláda rovnoprávnosti nepřeje atd. Vídenský Denník sice prý nic proti tomu nemá, když se lid k ostražitosti na své právo pobádá: přece prý ale velice pochybuje, jestli to jest přiměřené a k cíli vedoucí!! Kdo prý práva svého jest sobě povědom, kdo ví že k tomu neb onomu má právo nepopíratelné, že každé sažení na ně cizou rukou poháněti může k pokutě a k napravení, tomu prý jistě dobré vědomí nedá, aby právo své nářkem o ně uvedl před světem v pochybnost. — Když prý veřejně budeme naříkati, kdo ví prý zdali se nám našeho práva dostane, kdo ví zdali nám ho nepříznivci naši neuprou, jest to tolik, jakobychom prohlásili, že nevíme zdali naše právo dosti jest pevné, aby samo se udrželo, že zachování jeho záleží na vůli někoho jiného nežli naší, a jestliže tento nebude chtít, aby se nám dostalo, že o ně můžeme přijíti. Neníliž to veřejné prohlašování sebe za nedospělé, za osoby, kterým zákon k vůli opatření jich práva dává poručníka, neníliž to největší rouhání se síle mravní národu našeho! Můželi se nám větší hana učiniti, než kdyby nám někdo do očí řekl: vyť jste takoví slabochové, že ani přirozené své právo neumíte před světem opatřit, vydávajíce jistotu jeho každou chvíli v pochybenství? Hle tolik jest rozumu v ustavičných naříkání(ch) o rovnoprávnosti. Toto jmenují pobádání národu k ostražitosti o své právo! Kdyby vláda rovnoprávnosti nepřála, věru nemusela by daleko choditi ptát se, zdali jest doba příhodná, jedním rázem ji zrušiti. Křiky tyto samy mohly by jí sloužiti za nejvýmluvnější důkaz, jak právo své za slabé ceníme, a že bez okolků může mu udělati konec.“

Tak právnicky ostrovtipně rozjímá Denník a dělá si při tom jako by nevěděl, co jest právo a co jest násilí. Než poslechněme ještě větší jeho moudrosti, neboť takto nadšeně ukončuje svůj článek: Právo národnosti naší jest svaté. Provedení jeho nezáleží na vládě ani na kom jiném, nébrž jediné na nás samých. Jednejme jen my všude podle práva svého, ovšem vždy se slušnou šetrností k právu jiných národovců, neužívejme ve svých shromážděních cizého jazyka, obcujme mezi sebou v soukromí pomocí svého jazyka, úřadům nepodávejme spisů jiných nežli českých, zastupujme záležitosti své všude a ve všech potřebách přirozeným svým jazykem, snažme se, abychom měli dosti českých učitelů spůsobilých na gymnasia a na university a úředníků česky vzdělaných do úřadů nejvyšších, a jistě s pomocí Boží právo své provedeme bez křiků a nářků, jak na muže sluší i kdyby se proti němu stavěly brány pekelné.“

Br! silný výraz, člověk hned pozoruje, že slyší mluviti utrženého hrdinu, jehožto mužné přesvědčení nezvrátilo a nezvrátí ani auskultantství u hraběte Thuna ani brány pekelné. Jak okřeje ubohý člověk, moha svou již politickým mrazem křehnoucí duši ohřáti na takovém čistě vlaste-

neckým ohněm planoucím Vídensko-denníkovém Spartanu! Ne, dobře máš bratře Vídenský Denníku, ty poslední sloupe rovnoprávnosti a konštituce rakouské, nepopustíme, bratře! i kdyby se brány pekelné stavěly proti nám, ba ani kdyby nám přislibovali 2000 zl. stř. na rok! Nepopustíme!

A utuženi takovým vznešeným příkladem Víden. Denníka jděme ještě o krok dále a obraťme celý důkaz Víd. Den. také ještě na konštituci vůbec. Někteří „slabochové“ lidé to „rouhající se hanebně mravní síle našeho národu“ bojí se také a nestydí se vyjeviti svou bázeň, že naše konštituce a svoboda vůbec poznenáhla se dusiti bude, poněvadž pozorují, že ministerstvo svobodný tisk ustavičně více obmezuje všelikými prostředky, poněvadž pozorují, že obležení ve všech důležitých místech Rakouska, odkud vychází nějaký vyšší život, beze vší příčiny zamezuje slíbenou svobodu, sněmy svolati nechtějí atd. atd. atd. K takovým „slabochům“ voláme ale slovy Víden. Denníka: „Právo konstituce naší jest svaté. Provedení jeho nezáleží na vládě, nýbrž jedině na nás samých. Jednejme jen my všude konštitučně, snažme se, aby naše učitelstvo a professorstvo konštitučně smýšlelo, jakož i všechno úřednictvo vyšší i nižší: a s pomocí Boží konštituci svou provedeme bez křiku a nářků jak na muže sluší i kdyby se proti naší konštituci stavěly brány pekelné!“ Vláda sice jako posud bude držet obležení, bude obmezovati neb vlastně zamezovati všelikou konštituční svobodu, bude ustanovovati za učitele a professory a za úředníky jen lidi „dobře smýšlející“, nesvolá sněm říšský atd.: ale poněvadž naše konštituce jest svaté právo, jehož provedení jen na nás a ne na vládě záleží atd. atd. atd.

Než Víden. Denník mohl by dle obyčeje svého říci že jenom zas šprýmovně s ním jednáme, musíme tedy zcela mathematicky pokračovat, a ten krásný ministerialní ořech o rovnoprávnosti, který nám Víd. Den. k sv. Vácslavu daroval před celým P. T. obecenstvem zcela rozloupnout, a podívati se veřejně na jeho jádro.

Tedy provedení národní rovnoprávnosti nezáleží na vládě nýbrž jediné na nás samých — praví Denník, a udává nám také ještě spůsob a prostředky k provedení svého práva totiž „abychom vždy dle něho jednali, ve svých shromážděních, soukromě jiného než svého jazyka neužívali, úřadům jen české spisy podávali, své záležitosti všude a vždy jen česky zastupovali, abychom měli dosti českých učitelů spůsobilých na gymnasia a university, a úředníků česky vzdělaných do úřadů nejvyšších“. Nuže tedy! bratře Čechu, rovněoprávněný občane šťastného Rakouska, vezmi si toto ponaučení Víd. Den. do kapsy, podej mi ruku, a půjdeme spolu „s pomocí Boží bez křiků a nářků jak na muže sluší, i kdyby se proti němu stavěly brány pekelné“, prováděti dle toho receptu naši rovnoprávnost, jejíž provedení „jediné na nás samých záleží“. Kam chceš napřed, jest to všechno jedno. Půjdeme tedy na c. k. poštu v Čechách neb na Moravě a poneseme tam psaní s nápisem českým (neb musíme všechny záležitosti své zastupovat svým jazykem) do Brna. Poštovní expeditor Němec kovaný zabručí na nás a řekne nám po německu, že to jsou bláznovské nápady a zvláštnůstky dávat na psaní české adresy atd. My stojíme na svém, on přijme psaní a pošle je — do Bernu ve Švýcařích. (Factum!) Odtamtuď sice přece pošlou konečně psaní do Brna (neboť ve Švýcařích česká národnost má více práva než doma, a přece tam někdo ví kde leží Brno), ale již je pozdě, tys obchodník a přišel jsi opozděním tím k veliké ztrátě.*) Nic si z toho nedělej, nepopusť, i kdybys na mizinu přišel, neboť provedení rovnoprávnosti jediné na tobě záleží. Větší díl sice krajanů tvých, aby se uhnul škodě bude raději adresovat psaní německy, z čeho pak hned soudit budou, že lid český sám nechce české adresy a tedy nepotřebuje české úředníky na poštách: ty ale bratře nepopusť, nech se vysmát, týrat, za svornostu a přepiatého Němcožrouta vyhlašovat, a opakuj si vždy, když nějaké tvoje psaní s českou adresou nepřijde v čas na místo, že provedení rovnoprávnosti jediné na tobě záleží a dokonce ne na vládě. Když ale již dokonce ti přejde trpělivost, nepiš přece německé adresy, „nekřič a nenaříkej, ale jak na muže sluší“, dones si raděj sám svoje české psaní kam chceš —

Nu kam chceš nyní jít provádět rovnoprávnost? Na c. k. poštu, vím již nemáš chutě, ale Einmahl ist keinmahl pojďme tam ještě jednou, vždyť se nám to snad po druhé lépe podaří. Aneb nemášli chuť podíváme se na tamhle tu babičku českou,

---

*) Nedávno jsme viděli jedno psaní z Prahy poslané s adressou: Pan N. N. malíř v K. H. Pod tím stálo jinou rukou: „In Malin kein N. N. zu finden“, a tak šlo psaní nazpět. Tam ale se připsalo teprva: „Kein Malin, aber malíř heiszt Mahler.“ Nyní konečně došlo psaní do rukou adresata. — My sami jsme ku př. přinuceni byli potřebou při rozesílání Nár. Nov. poštu vždy německy napsati, nechtělili jsme, aby noviny Bůh ví kady chodily a snad teprva za několik dní adresátovi do rukou přišly. Red.

která nese pro svého syna vojáka ve Vlaších několik zlatých na poštu. Vrací se a má v ruce německý recepis, a nerozumí ani jednomu slovu, které na něm stojí. Nač jsou recepisy? Pojištění písemná, že se to a to na c. k. poštu odevzdalo. Pojištění ale tuším musí být hlavně srozumitelné tomu, kdo jej dostane, jinak není k ničemu. Na žádné c. k. poště v Čechách a na Moravě a ve Slovensku není ale ani jediný český recepis. Ale Víd. Den. praví, že na vládě nezáleží provedení rovnoprávnosti, nýbrž jediné na nás samých — proč si nenosíme na c. k. poštu sami české recepisy. —

Pojď tedy bratře na železnici, pojedeme do Mohelnice. Okénko je otevřeno, žádejme po česku (nesmíme nikdy jinak než česky dle rady Víd. Den.) o lístky, a ptejme se co se platí. W o h i n? křikne na tě skrze okénko pán se žlutými jak pomeranč výložky. „Do Mohelnice!“ odpovíš skromně. Nach Biechowitz? táže se zamračeně žlutý výložek. „Ne do Mohelnice!“ odpovíš. „Ist kein Station nicht!“ zavrčí žlutý výložek. Nastane tedy hádka, z přítomných neví nikdo jak se jmenuje Mohelnice na německy, já sice vím že Müglitz, ale učinil jsem dle rady Víd. Den. slib že nepopustím od výhradního užívání češtiny před úřady a proto ti to nepovím. Zatím minulo několik minut, vlak zapíská, zatroubí a odjede, ty sedíš se svou rovněoprávněnou češtinou na suchu, a opakuješ si po tichu vznešenou pravdu Víd. Den. „že provedení rovnoprávnosti nezáleží na vládě nýbrž jen na nás samých“. Nepopusť ale příteli, jak na muže sluší, nýbrž namaž si boty a běž pěšky za lokomotivem abys den nepromeškal, a p ř i č i ň se budoucně aby všichni úředníci byli česky vzdělaní, to záleží také jediné na tobě samém — praví Víd. Denník. Běžme tedy; však což platno se vší „p o m o c í B o ž í“ slíbenou nám od Víd. Denníka (jenž jest přece dobře známý s panem biskupem Brněnským) k provedení svého práva, nedohoníme již přece jak pozoruji lokomotiv pěšky, zůstaňme tedy na nejbližším stanovisku, počkejme na budoucí vlak, a zkusme svého štěstí. Hr! na ně z konopí! — naši vyhráli, Vídenský Denník má přec jen pravdu, provedení rovnoprávnosti nezáleží na vládě, nýbrž jediné na nás samých. Tu máme nejlepší důkazy; na tomto stanovisku jest úředník Čech, hodný pán, byl taky u Svornosti, on ví, kde leží Mohelnice, i o Břeclavi ví, také o Ústí, všechno ví, nosí pod uniformou vestu šňůrovanou, a když není ve službě, slovanský černý kabát se šňůrami, on jest zakladatel Matice a bývalý Starosta jedné již také zkácené Slovanské Lípy na venkově. Dal nám hned lístek, též nám vydal b e z h r u b o s t í několik krejcarů drobných nazpátek, a jeli jsme vesele, rozjímajíce po cestě o veliké netečnosti a pošetilosti českého národu, že totiž neumí dle rady Víd. Den. s pomocí boží prováděti své právo bez křiků a nářků „jak na muže sluší“: Zde na této štací jest úředník česky vzdělaný, proč tedy o tom nevědí všichni Čechové a Moravané, aby jen vždy z této štace odjížděli: neboť právo národnosti naší jest svaté — praví Víd. Denník, a raduje se z toho, když němečtí sedmašedesátníci v Praze při volbách vyhrají. —

Po cestě tedy šlo to vesele, na každé štací přišel pan konduktor do vozu a vždy německy volal ku př.: „Wildenschvert 4 Minuten Aufenthalt!“ na každé štací bylo to samé na tabulce německy napsáno — neboť právo národnosti naší jest svaté — praví Víd. Denník — až jsme konečně přijeli na jednu kde stálo „Müglitz“ a konduktor pravil „4 Minuten“. Já ovšem zas věděl, že jsme již v Mohelnici, ale poněvadž jsem si již jednou dle rady Víd. Den. umínil nepopustiti, důvěřoval jsem, že ani „brány pekelné“ nezamezí, aby se můj krajan německy nerozumějící nedověděl za své rovněoprávněné peníze officialně, že jest již na konci své cesty. Neřekl jsem tedy nic, zapískali zatroubili, a jeli jsme dále ještě několik štací, až se můj společník sám, nevím jak náhodou dopátral, že jsme již dávno Mohelnici přejeli. Musili jsme tedy dle pravidla doplatit ještě ten kus cesty, a pak pěšky zas nazpět do Mohelnice klusati s tím pevným přesvědčením, že provedení rovnoprávnosti nezáleží pra nic na vládě, nýbrž pouze na nás samých. Sto jiných Čechů by se po takových trampotách odřeklo na vždy užívání řeči své na železnici: ale krajan a spolucestovník můj, tvrdá to česká hlava pravil, že se přece na vzdor všemu německy učiti nebude, a kdyby si ho zavezli třeba na Spielberg místo do Českého Brodu, — neboť právo národnosti naší jest svaté a všude musíme své záležitosti jen česky zastupovat.

Než nač pošty a železnice pro takový sprostý lid jako jsou Čechové, ať si své psaní sami donesou neumějíli německou adresu napsat, a ať chodí pěšky, nevědílí jak se jmenují všechny štace na železnici po německu. Ale kdyby tě ku př. odvedli na vojnu, což se přece nejvíce sprostému člověku přihodí, jak daleko bys asi tam přišel s radou Víd. Den., dle které „v e v š e c h p o t ř e b á c h j e n p ř i r o z e n é h o s v é h o j a z y k a u ž í v a t i m á m e, p o n ě v a d ž p r o v e d e n í r o v n o p r á v n o s t i n e z á l e ž í n a v l á d ě, n ý b r ž j e d i n é n a n á s s a m ý c h“. Křiknou tam na tebe: „Halb rechts, halb links!“ ty jako by nic, co tobě je po tom, ty jsi jednou c. k. rovněoprávněný Čech, a provedení rovnoprávnosti záleží jediné na tobě samém. Dostaneš tedy kulaté a podlouhlé napomenutí. Volají: „Hahn in Arm!“ ty zase nic a čekáš na rovnoprávnost. ale dostaneš „s p o m o c í B o ž í

a bez křiku a nářku 25, jak na muže sluší", a pan kaprál neslevi ani jednu i „kdyby se proti němu stavěly brány pekelné". Tedy patrně nezáleží provedení rovnoprávnosti na vládě, nýbrž leží jediné na tobě samém a sice pod zády. — Že ostatně tebe co rovněoprávněného Čecha neudělají, kdybys měl Napoleona v kapse, ani kaprálem když neumíš německy, ale Němce, který ani slova česky neumí, udělají nad tebou třeba generálem, to víš dávno ze zkušenosti, nezáleží to ale — jak praví Víd. Den. — na vládě, nýbrž jen na tobě samém, neboť máš poslechnouti radu Víd. Den. a snažit se, abychom měli česky vzdělaných generálů! —

Ve vojsku se nám tedy trochu nepodařilo provádění rovnoprávnosti, vraťme se zase do civilu, a sice do škol. Ačkoli sice provedení rovnoprávnosti pranic nezáleží na vládě, nýbrž jediné na nás, a ačkoli tedy bychom si sami mohli všechna gymnasia v česká proměnit, přece — jak přísloví praví — ani dobré silnici kolomaže neškodí, a tato kolomaž jest v tomto pádu příznivost zvláštní našeho vys. ministerstva osvěty, která nám od nynějška jedno české gymnasium zařídila. Ty tedy bydlíš na Slovensku někde u Košic, máš do Prahy asi 100 mil cesty, přece však svého syna nechceš dáti na jiné než české gymnasium, a vydáš se na cesty. Poněvadž ale pranic provedení rovnoprávnosti nezáleží na vládě, nýbrž všechno jen na nás samých, nařízeno jest, že se na žádné Pražské gymnasium, tedy i na Staroměstské, více než 80 žáků do jednoho roku přijmouti nesmí. To záleží zase jen na nás samotných, aby se všichni študující Slované z Čech, z Moravy a ze Slovenska na toto gymnasium vešli. Dejme tomu (quod est demonstrandum) že bychom tak šikovní byli, abychom všechny své študující syny do počtu oněch 80 ročně směstnati dovedli, což pak až vystudují, když ve všech úřadech jest jednací řeč německá, které se oni sice též učili, přece však v ní tak sběhlí býti nemohou, jako jiní, kteří celé gymnasium jen německy studovali? To zas všechno záleží jen na nás samých, všichni Češi (žádný o tom nepochybuje, a ministerstvo to jistě očekává) budou tak obětovní, že své syny raději v úřadech odstrčit nechají, než by je dali na německé gymnasium!

Co se ale vysokých škol týče, starejme se jen, abychom mezi sebou měli spůsobilé české professory, vláda sice nemůže žádnému svornostovi svěřit vedení mládeže na vysokých školách, a bude tedy z většího dílu jen takovým dávat profesůry, o kterých se ví napřed, že česky přednášeti nebudou; ale poněvadž provedení rovnoprávnosti nezáleží pranic na vládě, nýbrž jediné na nás samých, buďme ubezpečeni, že „s pomocí Boží právo své provedeme bez křiků a nářků" atd.

Ve školách tedy to půjde jak pozorujeme samo sebou, podívejme se tedy do úřadů. Poněvadž jak známo a kolikráte již opakováno, provedení rovnoprávnosti nezáleží pranic na vládě, nýbrž jediné na nás samých, jisto jest, že všichni úředníci umějí dobře česky mluvit a psát, ačkoli se o to vláda při obsazování nic nestarala, nýbrž ještě i takové úředníky, kteří sami do německých krajin žádali a svou neschopnost k českému úřadování uznávali, přece dala na česká místa. Tak se ku př. také stalo, že manipulační úředníci a kopisté (opisovači) obyčejně neumějí český pravopis a i dobře sepsané úřední spisy při opisování pro obecenstvo tak zohyzdí, že nejsou ani k světu podobné, neboť při obsazování měl každý mladý člověk, který česky dobře umí, jakožto svornosta a obyčejně i spoluoud některé Slovanské Lípy tak nebezpečné pro stát smýšlení, že se nemohl státi ani kopistou u některého soudu, kdo totiž může takovým lidem věřit, jestli by při opisování nějakého spisu nějak státu a společnosti lidské nebezpečnou formu písmen nezavedli? Dle zásady Víd. Denníka tedy vláda vědouc, že provedení rovnoprávnosti nezáleží na ní nýbrž jediné na nás, byla též přesvědčena, že ačkoli ona ustanoví za úředníky a kopisty z většího dílu jenom lidi nemající ani ponětí o české gramatice a pravopisu, a kromě toho i některé Němce, přece my, poněvadž provedení rovnoprávnosti jen na nás záleží nějak zázračně těmto vyvolencům vlejeme do hlav nedostávající se jim vědomosti a dobrou vůli. Proto také dostávají až po dnes lidé čeští od úřadů politických ba i od soudů německé přípisy, které se jim, kdyby je nepřijali, také dle §. 5. říšské ústavy na dveře přibijí neb alespoň s přibitím se hrozí. Rozumí se samo sebou, že ne ouřadové, nýbrž zase jenom tito lidé jsou sami vinni, že tyto německé přípisy dostávají, proč se narodili v Rakousích, kde je rovnoprávnost slavně slíbena a zaručena!

A však Víd. Den. o tom nic neříká, že nemáme od úřadů jiné spisy než české přijímati, bez pochyby zapomněl jenom, neboť když se ve svém zmužilém zastávání národnosti slovanské nebojí ani „bran pekelných", snad by se nebál slavných c. k. úřadů, a snad by tyto nedržel za horší a nebezpečnější než brány pekelné. Nu ale ať jest tomu již tak neb jinak, ale jisto jest, že Víd. Den. jenom radí abychom my sami nepodávali k úřadům nic jinák než po česku. Chvála Bohu, že nám ještě p. Bach neb jiný ministr nenařídil, že máme jen německé spisy podávati, ačkoli by to — dle theorie Víd. Den. — naší rovnoprávnosti také nic škoditi nemohlo, proto, že nezáleží provedení její na vládě, nýbrž jen na nás samých. Přece však ku př. kdo politickému úřadu nějaký spis po-

dává, obyčejně něco žádá a záleží mu na tom, aby se jeho žádost příznivě neb alespoň brzy vyplnila. To však jest více v moci sl. podkrajského úřadu než v moci Boží, a na mnohé věci zadané hned při zřízení podkrajských úřadů ještě po dnes občané s nadějí odpověď čekají. Dejme tomu, že by ku př. pan podkrajský neb komisař na spis český, který beztoho mnohý s mrzutostí do ruky béře obyčejně nedal asi několik měsíců odpověď, ale na německý velmi brzy, což docela závisí od jeho svobodné vůle: kdožby o tom pochyboval, že všickni občané, jak mile to zpozorují, hned budou všechny spisy podávati jenom po česku? Z čehož opět vidíme, že na vládě pranic nezáleží provedení rovnoprávnosti.

K soudům ale bude též každý Čech jen české spisy podávati, zvláště od té doby co víme, že se u všech soudů vyšších jen německy jedná. Mám ku př. soud o několik tisíc a vím že písemnosti mé české jenom pan referent čísti bude, a že tedy, kdyby jim také pan referent dobře rozuměl,*) přece jen budu odevzdán do jeho milosti, že by však, kdyby písemnosti mé německé byly, celé kollegium soudců je slyšeti a nade mnou rozhodovati mohlo. Vídenský Denník nepochybně myslí, že všichni občané jsou tak nezištní a obětovní pro národ a vlast jako on sám, že též všichni čeští občané jsou vždy hotovi obětovati jmění, život ba i více svému přesvědčení jako to mužové Víd. Denníka učinili a každodenně činí: a proto od nás žádá tak velikou obětovnost, abychom raději prohrání procesů svých snesli, než bychom německé spisy k soudům podávali. My však, ačkoli velikou úctu máme k obecenstvu, nepředstavujeme si přece tolik národní a občanské cnosti u každého Čecha, jako cnostný Víd. Denník, a bojíme se, že v tomto pádu skutečně mnozí raději jednou právo své národnosti zadají, než 100 korců polí. Bude to ovšem jen jejich vlastní vina a vláda může jako Pontius Pilatus umýti své ruce v nevinnosti, neb na ní v tom ohledu pranic nezáleží.

Ačkoli tedy, jak ze všeho toho patrno, leckde svou vlastní vinou a při úplné nevinnosti vlády mnohou škodu své národnosti utrpíme, přece nám zbývá ještě nejvýdatnější prostředek k provedení rovnoprávnosti, totiž život soukromý. Se svou milou ženou, se svými nadějnými dítky, se svými věrnými přáteli a vůbec s každým, kdo nás bude chtít neb muset poslouchati, můžeme mluvit jen česky! Ó přece jest dobře žíti na tom světě, krásné jest naše obcování pod sluncem! Díky za to přede vším naší milostivé, všem národům stejně přející vládě, díky za to po druhé tobě vznešený obře vlasti Vídenský Denníku, jenž jsi nám tento věčně se prýštějící pramen živý naší rovnoprávnosti první vynalezl a nás naň opatrně pozorny učinil! Zaplať ti to, o neohrožený hrdino a patrone všech Slovanů! nebe dlouhým panováním a po šťastné smrti, (které jsme všichni podrobeni), budiž za to shromážděn mezi družinou Sv. Václavskou, jenž čeká v Blaníku na vysvobození vlasti! Užívejme tedy směle a srdnatě svého práva svatého, mluvme se ženou a s dětmi jen česky „ale bez křiků a nářků jak na muže sluší“ se slušným ohledem na žandarmerii, a ani brány pekelné naší národnosti neuškodí. Kdyby však časem svým, poněvadž dnové naši jsou spočteni v knize života, a tudy nepochybně i Vídenský Denník jednoho dne shromážděn bude k otcům svým v Pánu zesnulým „Vlastimilu“ a „Pokroku“ (pomodleme se za pokoj duší jejich třikrát Grundrechty a jednou proklamaci p. Khevenhüllerovou od loňského Máje!) čímž tedy ztratíme silného orodovníka za národnost naši ve Vídni; kdyby tedy potom vláda po ztrátě tohoto našeho mocného orodovníka chtěla nám třeba i zakazovat se ženou a s dětmi česky mluviti, a kdyby nám dokonce p. ministr Kraus na žádost p. Bachovu každému zlatým a stříbrným zámkem (všechno jest možné) naše rovněoprávněná ústa zavříti dal: věřme přece v naději slovům Víd. Den., že ani to provedení naší rovnoprávnosti škoditi nemůže, poněvadž nezáleží pranic na vládě, nýbrž jedině na nás samotných! —

Když jsme tedy již všechno co Víd. Den. praví, tak nevývratnými důkazy ztvrdili, dovoleno nám budiž pro slabší čtenářstvo, které důkazům mathematickým dobře nerozumí, připojiti jedno velmi srozumitelné podobenství.

Dva mužové, jeden jménem Vašek, druhý Michl, usnesli se, že spolu poběhnou o závod. Nestranný soudce, jménem Jidáš, kterého si zvolili a který je oba stejně miluje, v ustanovený k běhu den takto oba opatřil: Michla posadil do kočáru a zapřáhl mu silné a mrštné čtyry koně a postavil ho na dobrou silnici. Vaškovi svázal nohy, přivázal ho k silnému kůlu a narovnal na něho asi půl sáhu štěpinek. Nyní dal znamení k běhu. Michl jede až se kouří, Vašíček ale v zuřivosti se sebe střásá polena, trhá sebou, bručí a kleje, leží však pořád vedle kůlu. Nestranný soudce a přítel stojí u něho se sladkým úsměchem a volá na něho: „Vašíčku běž honem, jen na tobě samém to záleží abys doběhl k cíli, já ti v tom nemohu pomoci, na mně pranic nezáleží; vždyť přece já sám nemohu za tebe běžet!“

Mravné naučení: Právo národnosti naší jest svaté. Provedení jeho nezáleží na vládě, nýbrž jedině na nás samých. Jedna jest pravda a zvěstovatel její jest Vídenský Denník!

*) Zkušenost ale vypravuje nám leckteré pády, ve kterých pro špatné rozumění spisů soud byl prohrán s velikou škodou.

Emancipace židů.

(Slovan z 12. října r. 1850.)

Tyto dni dostali jsme následující přípis ze Soutic:

„Napomínáme vás, abyste, když máte hudbu neb muziku, nepřipouštěli mezi sebe žádného žida. Musím vám říci, že se tomu velice divím, že se nynějšího času děvčata nestydí se židem tancovati. Za mých časů to bylo jináče, to si pokládala holka za velkou nečest, když ji vzal žid k tanci, a není to také slušné. Pročež vám z tohoto posvátného místa oznamuju svou žádost. Přijde-li žid do hospody, když máte muziku, zeptejte se ho: co tu chceš? muzika je pro nás, a netrpte ho v hospodě. Naproti tomu vám může žid to samé říci, když je židovská muzika a vy se mezi ně vtíráte: co tu chceš? muzika je naše. Nechtějž mi nikdo namítati, že jsou rovnoprávní; něco jiného jest, když pozvete žida na veselost, aneb když jest někdo z vás pozván na židovskou svatbu; tenkráte jest hostem a hostinství se má ctíti."

V ten asi smysl mluvil soutický p. farář s kazatelny na den sv. Václava letošního roku. To jsou slova dobrého pastýře, sluhy božího, jenž má rozsívati símě snášenlivosti, svornosti a lásky. Pisatel těchto řádků, jsa právě přítomen, nevěděl v prvním okamžení, sní-li někde v blanickém vrchu se zavřenými tam rytíři, aneb žije v některém zaprášeném století bujné hierarchie a rezatých předsudků; zotaviv se však a vida, že mnohý z posluchačů nad tím jádrným napomenutím jaksi hlavou kroutí, žasnul nad ostrovtipem p. farářovým, s jakýmž posluchačům svým vykládal patent o rovnoprávnosti israelitů a očekával, že horlivý kazatel prohodí také ještě něco o košerování masa a o barchesu, smí-li poctivý římsko-katolický křesťan takových židovských jídel požívati čili ne. Tak daleko to tedy přivedli chuďasové židé v soutické kolatuře, že si ode dne sv. Václava letošního roku nebudou moci proskočiti s našimi veleslavnými dívkami, neboť že pan farář vlastně jenom na židy měl zaměříno, leží na bílední, poněvadž ví, že tito nejvíce dvakrát, třikráte do roka mívají svůj taneční ples, jmenovitě o posvícení a o masopustě, anto pravověřící Soutické obyvatelstvo bezmála každou neděli tančí, obzvláště letos. Bylo by věru za slušno, aby zdejší dívky podaly p. faráři poděkovací adresu, že se o ně tak pečlivě stará, a nenechá je v náruč lecjakémus židovi klesnouti, k čemuž ovšem tanec nejlepší podává příležitost.

Z tohoto zákazu páně farářova lze čerpati následující uvážení: Zákonem obdržel žid rovnoprávnost, to jest, on má těch výhod požívati, kterých my dle práva požíváme, a má také ty břemena nésti, kterými jsme poděleni, naše občanské poměry jsou tedy stejné. Žid s námi žije, on vede obchod s námi, on je přičinlivý, a dává výdělek chudým našincům, je-li jen trochu zámožnější, — a hledíli na svůj zisk, když zapůjčí tomu neb onomu v nouzi postavenému nějaký pakatýlek, inu každý má sám sebe nejradčí, a zprávný dlužník netrpí také žádnou škodu. Vězíť arci ještě mnohému starý předsudek v tvrdé palici a za časté ještě slýchati bohužel neslušných názvisek, jichž sprostnost neb svévolnost tak ráda udílí ubohému hausírníku, avšak ještě nikomu nenapadlo, aby když sám se veselí po denních trampotách, vyloučil žida ze své společnosti, jako to kázal Soutický p. farář. Myslí-li pan farář, že tím trpí dobrý mrav svěřených jemu oveček, mýlí se velice, neboť amen pravím jemu: že jistější dívka tancující se židem v hospodě, než v rukou křesťanského chasníka za hospodou.

Téhož dne byla na vybídnutí pana faráře držána tak nazvaná oféra ve prospěch stávajícího v Souticích Marianského bratrstva, a že nadělenîčko muselo býti hojné, lze posouditi z toho, že slavná Marianská jednota usjednotivši se v bázni boží a pro rozšíření osvěty do čtyr hodin do rána bumbati ráčila. Bůh ji posilniž.

W. W. T.

Přípis tento zavdává nám příležitost v krátkosti zde o této jistě u nás dosti důležité věci mínění svoje pronésti, o kterémž doufáme, že nebude nadarmo pronešené.

My nechceme náležeti do počtu oněch, kteří se varují obecenstvu něco nemilého, byť i pravdivé bylo, do očí pověděti, a kteří se jistým zakořenělým a oblíbeným předsudkům vždy vyhybají, obávajíce se, aby snad okamžitou náklonnost něčí neztratili. Dle našeho mínění jest největší politika a spolu největší chytrost, držeti se vždy dle svého dobrého přesvědčení, a neohlížeti se nic na to, jestli někdo časem svým s tím nespokojen jest a byť by si i časem někdo zažehral: konečně pravá pravda zůstane vždy na vrchu.

Tak to jest i s emancipací židovskou. Jisto jest a upírati to nebudeme, že veliká většina našeho lidu proti této emancipaci židů jest, a že jen s nelibostí nesla stejná práva, která židé skrze oktrojovanou ústavu od 4. března obdrželi: dodati můžeme i to, že se ještě posud mnohé obce všemožně brání, aby se mezi nimi usaditi nemohl navzdor nabyté rovnoprávnosti žid. Ba připouštíme ještě více, a řekneme, že ani takovým obcím za zlé pokládati nemůžeme jejich bránění-se proti židům, když totiž považíme činnost obyčejnou židů jednotlivých (výminky jsou ovšem i zde) usazených mezi křesťany. Jak známo, považuje žid dle

svých náboženských předsudků každého jinověrce za nepřítele svého*) a dovoluje si proti němu všeličehož v obchodu, čehož si proti stejnověrci nedovolí. Obchod a živnosti židovské na takovémto základu vedené, ovšem musí býti na škodu celé obce, ve které se žid usadí a známé jsou již v tom ohledu stesky, že žid všemožně lid na dluh píti neb kupovati láká, aby k lichvě příležitosť nabyl, že všechno kupuje bez ohledu a tudy zkaženému služebnému lidu ba i manželům lehkomyslným příležitost podává doma věci odnášeti a do židovny za špatnou cenu prodávati atd., dále že žid nikdy skoro živnost neprovozuje, při které by silně pracovati musel, že se vždy jen čachrování atd. drží. Jest to v celku všechno pravda, ale přece po dobrém, rozumném a poctivém rozvážení celé věci nemůžeme být jakož liberální a o rovnoprávnost bojující lidé proti židům.

Když bez všelikých předsudků a trochu protřelejším okem ze známostí totiž dějin člověčenstva nynější stav židů považíme, shledáme hned, že právě poroba jejich bývalá a nedůstatek stejného s námi práva přivedl je na nynější stupeň jejich obyčejů a spůsobů a že oni sami buď jen málo buď docela nic vinni nejsou své nynější pokaženosti. Vlády staré obyčejně dřely židy v pravém smyslu toho slova, žádaly na nich daně tak veliké, že skutečně na poctivý spůsob nelze bylo tolik vytížiti, neboť tyto vlády považovaly židy jako nějaké živé stříbrné a zlaté doly, z kterých se ustavičně těžiti dá; kromě toho byl žid dle nekřesťanských a pravému duchu Kristovu zcela protivných tehdejších předsudků z nejhlavnějších lidských práv vyloučen, nesměl kupovati statky a pozemky, nesměl provozovati jisté živnosti, ba i právo k ženění musel koupiti za nesmírnou penežitou cenu, a při tom zakoušeti největší potupy a odstrkování v životě. Jest divu, že při tom neměl žid žádné lásky ke křesťanům takto nekřesťansky s ním jednajícím? Jest divu, že užíval, jsa slabý a utiskovaný všelikých tajných cest k ubližování svým nepřátelům a že držel proti nim všechno i nejhorší za dovolené? Jest divu, že nemaje žádného práva, žádné cti ve veřejném životě hrabal jen dovoleným a nedovoleným spůsobem peníze, aby za ně mohl alespoň pokoutně uplácením dosáhnouti něčeho lepšího pro sebe? — Ba není to všechno nic divného, a strany židů může se říci vším právem: Jak jste si je udělali, tak je máte. —

Nelze však pochybovati, že židé dosáhnuvše stejného práva s námi časem svým velikou část necností svých odloží, poněvadž tyto necnosti neleží snad již v povaze kmene israelského (každý národ zajisté jest stejně cnostný a necnostný), nýbrž jenom v okolnostech, tak jako každý světem prošlý a zkušený člověk dobře o tom ví, že ty samé spůsoby, které mají židé u nás *) nalézáme též ku př. u Armenů a Řeků v Turecku a vůbec v menší neb větší míře u všech utlačených národů, kteří mezi utlačovateli svými bydlí.

Ovšem že očekávati nelze, aby snad po pouhém prohlášení rovnoprávnosti hned jak by uříznul všichni židé svého starého Adama svlekli a všemi cnostmi svobodných a rovněoprávněných občanů svítili: co tolik věků zplodilo v charakteru tohoto kmene, to jeden rok neb jen jeden den nepromění, ale co čas zkazil, zase čas napraví. Přispívejme jen i my sami k této reformě židovstva, chovejme se také skutečně i v životě ke svým israelitským spoluobčanům tak jako k rovněoprávněným, netupme je, nesnižujme je, nesužujme je žádným spůsobem, a zůstaly-li na nich lpěti ještě mnohé známé obyčeje z předešlého času, snášejme je zatím, jsouce pamětlivi příčin jejich. Ostatně mají to křesťané vždy jen ve vlastní moci, aby se proti všemu tomu, co se obyčejně nechvalitebného židům připisuje, ubránili. Nedej se ošiditi, nedělej lehkomyslně dluhy, buď opatrný: to jsou skoro všechna ta pravidla, s kterými se ubráníme, a proto považujeme všechny řeči, jakoby emancipace židů mohla všem ostatním tak velice uškoditi za marné a přepiaté. Jestli jsme skutečně tak bídný a ničemný národ, aby nás několik tisíc židů ve všech obchodech atd. přehnalo a předělalo: věru nestojíme ani za politování!

Avšak není tomu tak a přesvědčíme se brzy, že emancipace židů v celku nám ani dost málo neuškodila, nýbrž prospěla ještě, jakož musí prospěti každá spravedlivá věc. A ať si mluví kdo chce, co chce, nespravedlivé jest každé politické utiskování!

Že ostatně též i židé ze své strany podle toho co rovněoprávnění občané se chovati mají, užívajíce opatrně svých novènabytých práv, a nedráždíce nikde lid proti sobě, rozumí se samo sebou: zvláště však by větší náklonnosti k zemi té míti měli, která jest jejich otčina, a nechovali se k ní vždy co pouzí cizinci, což by jim zajisté dopomohlo ještě dříve k uznání u ostatních spoluobčanů.

---

*) V čem ostatně se již naši katoličtí ultramontáni také židům rovnají, tak že by divu nebylo, kdyby také proti kacířům do pole vytáhli a je potlouci chtěli jako v starém zákonu židi Filištinské.

*) Rozumí se samo sebou, že nikdy nemyslíme všechny židy, nýbrž jen větší část, poněvadž každý jistě ze své zkušenosti též israelity zná, na kterých obyčejně necnosti utlačenců zcela nepozorujeme žádné, a kteří též všeobecnou vážnost požívají.

Návrh nového spolku nepolitického.

(Slovan z 2. listopadu r. 1850.)

Všeobecná jest stížnost, že obležením v Praze celý pokrok náš v literárním a národním ohledu zastaven a přetržen jest. Čekáme ustavičně na zrušení obleženosti, čekáme již půl druhého leta a budeme snad ještě déle čekat — všechno na darmo. Zatím ale ve všem půjdeme nazpátek, nejen v tom co se od r. 1848 teprva rozvíjeti začalo, nýbrž i v tom na čem jsme již dávno ještě za absolutní vlády pracovali. Jisto jest, že každý kdo nepokračuje, jde nazpět, neboť nečinně se chovati, jest již nazpět jíti, protože nevyhnutelně pozadu zůstati musíme, když jiní ku předu kráčejí.

Změnami nastalými od rozpuštění sněmu říšského, to jest abychom se zřejmě vyslovili reakcí jak politickou tak i národní stalo se také, že strana naše, která r. 1848 jako řeka v povodni se po celé zemi rozšířila, opět obmezena jest skoro jen na počet těch vlastenců, kteří jimi byli již před r. 1848. Co slabého, neupřímného se mezi nás zatím přimísilo, odklidilo se opět, a jen v lidu samém nabyli jsme patrné podpory.

Chceme-li však účele svého totiž zvelebení národu slovanského vůbec a česko-slovanského zvláště docíliti, chceme-li udržeti a zvětšovati vplyv svůj v Rakousích, nevyhnutelné jest, abychom všemožně hleděli rozmnožovati intelligenci, duševní schopnosti a vědomosti mezi sebou, neboť rozum a převaha duševní musí konečně všude zvítěziti. Dále zapotřebí jest, abychom síly své spojili, společně dle jednoho plánu a pořádně působili, neboť činnost jednotlivců rozkouskovaná a nepořádná nikdy neprovede tolik co spořádaná. K tomu účelu by ovšem nevyhnutelně zapotřebí bylo nějakého spolku politického, jenž by od národu uznán za vůdce, řídil všelikou naši politicko-národní činnost. Avšak okolnosti nynější nejsou podle toho, aby takový spolek založen a s prospěchem veden býti mohl; obležení v Praze činí jej nemožným.

Jestli však jedno nelze, neopomíjejme také všeho ostatního, nýbrž řiďme se dle okolností a dělejme co možná. Jestli tedy nelze nyní síly spojiti, možná jest přece rozmnožovati je a připravovati pro budoucnost.

Že nám nechybí schopných hlav, jest i od cizinců uznáno; že ale mnohý, jenž by národu našemu k dobrému prospěchu a časem svým i ke cti sloužiti mohl, pro nepříznivé okolnosti zakrní neb přinucen jest těžkými starostmi o chleb další vzdělání své zanedbati, že mnoho dobré vůle jest mezi mladíky našimi, ale obyčejně málo prostředků k provedení: toť jistě každý již mnohdykráte sám žalostně pozoroval. Kolik našich schopných mladíků moří se proti vlastní vůli v seminářích, a volí si jen z nedůstatku prostředků stav, ve kterém na polo ztraceni jsou pro národ a nespokojeni na celý život; kolik bychom získali tím, kdyby mnohému, jenž v bídných okolnostech velmi nevýnosnými kondicemi se živiti a tím větší díl času ztratiti musí, příležitost se poskytla, aby mohl sám sebe dle libosti vzdělávati; jak by se rozmnožil počet naší intelligence, kdyby leckterému mladému muži opatřila se příležitost viděti cizí dále pokročilé země, jak by prakticky vzrůstala slovanská jednota a vzájemnost, kdybychom opatřili našim mladíkům příležitost, žíti nějaký čas mezi jinými Slovany, a jino-slovanským madíkům zase žíti u nás v Praze? Osud nevždycky spojil s schopnostmi a s dobrou vůlí také prostředky, a proto zapotřebí jest napomahati tam kde jsou schopnosti spojené s dobrou vůlí.

U jiných národů, kdežto i nejzámožnější sebe s chloubou počítají k národu, lehko jest mladíkům schopným najíti podpory, ba kdekoli se tam jen vyskytne schopný a po něčem vyšším toužící mladík, hned se vyskytne i více takových, kteří za chloubu si pokládají přispěti podporováním jeho k rozmnožení intelligence národní. Vzpomeňme si jen na maďarskou šlechtu, jak ona velikolepě podporovala všeliké umělce a učence národu svého a dopomáhala jim k větší výtečnosti na nastoupené cestě.

U nás kdežto chybí živel velmi zámožných a obětivých národovců, dalo by se přece to samé a snad i mnohem lépe a prospěšněji docíliti skrze spolek, a jíž dávno choval jsem v mysli své návrh ke spolku, jenž by podporoval takové mladíky, o kterýchž naděje jest, že by časem svým národu k prospěchu a ke cti posloužiti mohli.

Nyní tedy vystupuji se svým návrhem před veřejnost a doufám, že najde účastenství u všech těch, kterým opravdu na lepší budoucnosti našeho národu něco záleží. Abych snad nebyl chybně rozuměn, musím hned napřed podotknouti, že se zde nejedná snad jen o nějaké podporování chudých studentů: to jistě děje se i tak, a nemáme u nás nikterak nouzi o studenty.

Účel spolku, který zde navrhuji, jest takový, aby se mladíkům, o kterých jistá naděje jest, že by časem mohli v tom neb onom (buď uměleckém neb průmyslním, neb vědeckém) oboru něco výtečného provésti, podala příležitost k lepšímu zdokonalení. Příležitost i podpora tato mohou býti dle okolnosti rozmanité: časem není více zapotřebí pro mladíka než seznámiti se s muži, jejichžto rada a příklad za krátký čas jej dále přivede, než mnoho let osamotnělé pilnosti, časem jen zapotřebí zjednati mu příležitost k čtení knih, opatřiti místo v nějakém větším domě buď zde neb v cizině, aby seznal jiné poměry života, časem zapotřebí jest arci naprosto také peněžité podpory.

Dle nynějších našich okolností dala by se činnost takového spolku rozděliti na tři

hlavní oddělení, totiž: 1. Domácí podporování výtečných mladíků. 2. Opatření našim mladíkům příležitosti k poznání osobně jinoslovanských krajů a jinoslovanským k poznání našeho. 3. Podporování našich mladíků výtečných a již dále pokročilých, aby mohli poznati cestováním cizí země.

Organisace (vnitřní zřízení) spolku mohla by býti asi následující: Celý spolek by spravovalo ředitelstvo sestavené nejméně z jednoho hlavního ředitele a z tří ředitelů (každý pro jedno oddělení) a dle potřeby i více osob. Dále má spolek všude kde zapotřebí jest své jednatele, kteří jsou ovšem tak jako ředitelé jen neplacení oudové spolku; konečně jsou oudové totiž mužové takoví, kteří se zavazují k provedení účele spolkového ročně jistou část peněz buď sami ze svého dáti neb jinak sebrati aneb jinák účel spolku činně a obětovně podporovati. Bližší zřízení a stanovy spolku ovšem by se musely podrobněji a určitěji sestavit, jakož již k tomu návrh mám, a jenom na mínění ostatních krajanů čekám, abych dle toho svůj návrh kde by zapotřebí bylo opraviti a zjinačiti mohl. Jsem totiž ubezpečen, že tak jako já i velmi mnozí jiní důležitost a velikou prospěšnost takového spolku, jaký navrhuji, uznávají a ke zřízení a udržení jeho hotovi jsou spolu působiti. Já alespoň pevné předsevzetí mám spolek takový buď v menším neb ve větším rozměru (dle sil spolupůsobících) stůj co stůj provésti, a ohlásil jsem návrh tento jen k tomu účelu, aby mi každý komu na věci záleží, své mínění, svůj návrh a svou radu o tom laskavě sdělil (neb více očí více vidí, a více hlav má více smyslu), abych dle toho svůj návrh zdokonaliti a pak již ukončený k provedení obecenstvu našemu předložiti mohl.

K lepšímu vyrozumění účele mého přidávám ještě některá objasnění o jednotlivých odděleních spolku a o spoluoudech.

První (domácí) oddělení bylo by ovšem nejdůležitější a jako základ všeho ostatního. Do jeho oboru by náleželo všímati si všude mladíků, ukazujících na sobě nevšední schopnosti, opatřiti takovým, kteří by pro chudobu svou jinák nemohli na cestě svého vzdělání dále postupovat, prostředky a příležitost k tomu. Jiným kteří sice prostředky i dobrou vůli mají, kteříby ale bez povšímnutí a bez přátelské rady snad zakrněli ve všednosti aneb nepravou cestu nastoupili, muselo by se tím způsobem na pomoc přijíti. Rozumí se samo sebou, že pole činnosti pro toto oddělení bylo by nekončené, a že se ani všeliké způsoby a cesty k tomu zde v krátkosti vypsati nedají. K tomu účelu by musel míti spolek v každém našem místě, kde se nějaké vyšší učiliště (jako gymnasium, realka atd.) nachází, zvláštního jednatele, jenž by tam dílem dle vlastního náhledu dílem dle poukázání ředitelstva účele spolku zastupoval, to jest schopným mladíkům kde možná radou a také skutkem na místě pomáhal a kde místní prostředky nestačí, u ředitelstva o pomoc spolkovou návrh učinil, aby vůbec spolku a řiditelstvu mladíky podpory hodné a nadějné pro budoucnost oznamoval a navrhoval. Blahodějná činnost takových jednatelů, kteří by ovšem byli duše spolku, nedá se ani vypsati, oni by byli jako dohlížitelé, aby se žádná schopná hlava pro národ neztratila nýbrž ještě zavčasu zachovala a zdokonalila. Vezměme pro příklad jen jednu stránku této činnosti: jak známo nehledí rodičové u nás pranic na to kam svého syna na studie dají, gymnasium jest jim jako gymnasium, a tak se stane, že mnohý ztráví mnoho let na ústavě, která léta patrně jako by byl ztratil. Proběhne školy, dostane klassy a málo se naučí. Jak by se posloužilo mnohé dobré hlavě, kdyby ještě v čas přišel na jiné dokonalejší gymnasium, oč dále by to přivésti mohl, kdyby hned prvních let studií svých náležitě použil pod dobrým vedením!

Rovněž tak museli by zase v druhém oddělení býti jednatelové ve hlavnějších městech jinoslovanských*), kteří by rovněž tak bděli nad účelem spolku v tomto oddělení, jako svrchu dotčení jednatelové v domácím oboru. Jeden z velmi snadných prostředků byla by zde známá u nás záměna (posud u nás jen mezi českými a německými rodiči v obyčeji) totiž aby jinoslovanští rodičové dávali své studující syny na rok, na dvě léta atd. k nám, a za to přijímali zase naše synky k sobě, což by jednatelové tito velmi lehce zprostředkovati mohli. Kromě toho by mohli tito jednatelové našim dospělejším mladíkům opatřovati u znamenitějších rodin jinoslovanských místa vychovatelská, ku kterým by ovšem takový spolek nejschopnější lidi vždy pohotově měl, a nejen těmto mladíkům nýbrž i oněm jinoslovanským rodinám dobře se zavděčiti mohl. Kromě toho by zase museli jednatelové navrhovat spolku schopné jinoslovanské mladíky, kteří by chuť měli náš národ poznati a v Praze se vzdělávati, a kterým by spolek k tomu účelu dle potřeby nápomocen byl.

Kdyby síly spolku k tomu postačily, bylo by ovšem hlavní věc, aby v Praze zjednal našincům příležitost naučiti se prakticky jihoslovansky a rusínsky, což by se snadno docíliti dalo, kdyby se vzdělanější a k tomu schopný mladý některý Jihoslovan a Rusín v Praze nějakým obstojným platem od spolku nadali, kteréžto místo

---

*) Kdyby spolek již větších sil nabyl, nesmělo by se ani knížetství Srbské ani vůbec tureckoslovanské země vylučovati z jeho činnosti, ovšem ale tím důležitější by bylo zprostředkovati vychovávání více tamnějších mladíků v Praze, a nepochybujeme, že by i vláda srbská nápomocna v tom byla spolku, jakož doufáme, že by naše vláda nepřekážela.

by v Praze jistě mnohý rád na čas přijal.

Co se třetího oddělení týče, nahlíží každý důležitost cestování pro mladého člověka, a my pokládáme to za nejplatnější prostředek k poznenáhlé emancipaci naší od němectva, když se hodně mnoho našinců dokonale seznámí zvláště s Francouskem, Anglickem, se sev. Amerikou atd.

Co se oudů spolkových týče, rozumí se samo sebou, že by každý z nich musel ve svém oboru kde by se příležitost naskytla celý účel spolku na zřeteli míti a jemu dle sil svých napomáhati, ostatně doufám, že by při tak chvalitebném účelu snadno bylo pro spolek dosti příspěvků sesbírati.

Ke cti našeho proslulého paedagoga Amosa Komenského, který též již před 200 lety jediné ve všeobecném vzdělání národu viděl pro nás nějakou lepší budoucnost, a však bohužel! nenašel tenkrát možnosti k reformě našich škol, navrhuji ještě aby spolek ten přijal jméno Jednoty Komenské neb Spolek Komenský. —

Spisovní jazyk na Slovensku.

(Slovan z 9. a 22. listopadu r. 1850.)

Mnozí se domýšlejí, že spor před rokem 1848 o spisovní jazyk na Slovensku již ukončen jest a sice ve prospěch našeho spisovního nářečí, a že totiž tak zvaní Novoslováci přestali již uváděti místní nářečí za spisovní jazyk na Slovensku. Zdá se to alespoň z mnohých okolností dosti zřejmě vysvítati; Slováci uherští užívají s námi společného jednoho jazyka v zákonníku říšském, vládní noviny, které ve Vídni zvláště pro Slovensko vycházejí, též užívají našeho společného jazyka, v nářečí onom které přátelé pana Štúra za spisovní jazyk byli přijali, nevychází žádný časopis,*) a nevíme ani o knihách, které by v tomto nářečí vycházely; kromě toho víme s jistotou o velikém počtu bývalých mladých Novoslováků a mezi nimi o velmi horlivých ctihodných mužích, kteří nyní zřejmě od bývalého nářečí pro literaturu ustoupili a společný s Moravou a s Čechy jazyk spisovní za nejprospěšnější nástroj k pozdvižení budoucnosti Slovenska uznávají. Víme také že nově ustanovená gymnasia slovenská v Praze o školní naše knihy se ucházela, a více podobných úkazů.

Nicméně zdá se nám ještě přece býti trochu překvapený soud těch, kteří z navrácení-se Slováků k společnému spisovnímu jazyku se radují: tu i tam ozývají se přece ještě hlasy nepřátelů společného spisovního jazyka, slyšeli jsme že p. Štúr zamýšlí vydávati noviny opět v nářečí a z mnohých zpráv ze Slovenska nás došlých souditi musíme, že ani p. Hurban ani p. Štúr posud ještě se nenaklonili k staré spisovní jednotě celého kmene československého. Pokud mužové jako p. Hurban a Štúr upřímně nenahlížejí potřebu této literární jednoty s námi, nemůže se ještě považovati tato pro celý národ ano pro všechny Slovany veledůležitá věc za ukončenou, a právě důležitost její nutí nás, abychom zde ještě jednou dohromady sebrali všechny své důvody, kterými jednotu literární mezi Čechy, Moravany a Slováky podporovati můžeme. Hojnější účastenství, kterého nyní náš „Slovan" na Slovensku nalezá, podává nám naději, že slova naše všem upřímným vlastencům pod Tatrami podají příležitost, tuto životní otázku jak pro Slovensko tak i pro Čechy a pro Moravu v myslích svých opět poznovu rozbírati a ve smýšlení svém buď se utvrditi buď po upřímném přesvědčení jiný směr nastoupiti.

S opominutím všech obyčejných a generálních důvodů jako jsou: concordia res parvae crescunt atd. budeme jednati jenom o nynějších poměrech. Zajímavé jest zajisté považení těch čtyr zemí ve kterých národ náš československý bydlí totiž Čech, Moravy, Slovenska a Slezska. Ve všech čtyrech jsme v boji s jinou nás utiskující národností, v žádné nebydlí národ náš sám v plné čistotě bez pomíchání. Pohled na mapu ukazuje nám podivuhodnou událost, že právě v té naší zemi, míníme Slezsko, která se nejvíc krytá zdá proti Němcům, jsouc skoro ze všech stran obstavěna slovanskými krajinami, že právě v této zemi nejméně se vyvinul duch slovanský a že tam nejspíše klesl národ náš a již skoro vyhuben jest postoupiv místa svá vítězným nepřátelům. Příčina toho jest, že ve Slezsku vždy panovala politická rozdrobenost na více malých knížetství, dále pak že největší část přišla (za Marie Theresie) do rukou tak energické německé vlády jako jest pruská, která nyní jsouc již s poněmčením skoro celého svého Slezska hotova, s tím samým úmyslem vrhla se na Poláky.

Zrovna naopak v Čechách, kterýžto náš československý kraj napřed a nejvíce jest vystaven návalu němectva, který nyní již skoro kolkolem (vyjmouc na moravské straně linii asi 15 mil) od Němců jest obklíčen, přece se nejvíce vyvinul národní život a posud také stojí v největší platnosti. Nelze upírati že Čechy navzdor všemu tomu ustavičnému boji, navzdor všelikému pokud jen pamatuje historie nesmírnému utrpení a útisku, přece jsou nyní nejpokročilejší krajina nejen mezi Čechoslovany nýbrž i mezi Slovany vůbec. Jediná okolnost, že v Čechách již téměř celý lid slovanský béře-

---

*) Jestli totiž v Pešti vycházející „Zoru pre hospodarou" nechceme považovati za časopis slovenský, která se velmi podobá jakémusi maďarskému podniknutí. Red.

účastenství v literárních, politických a náboženských záležitostech, svědčí již o tom, kdežto v jiných slovanských zemích buď jen tak zvaná intelligence aneb jen nepatrná část lidu samého v literárních a vůbec ve vyšších pohybech života podílu má.*) Za to ovšem setřel se již z lidu českého ustavičnými těmi návaly cizího živlu starobylý ráz slovanský ve mnohých ohledech a ustoupil uniformitě všeevropejské.

Morava jako jest v zeměpisném ohledu prostředkem celého kmene, tak i v duševním ohledu jakýsi ráz prostředku na sobě nese, není sice v duševním slovanském životě posud daleko pokročilá, pomalu se také vůbec pohybuje, za to ale zachovala v sobě dosti prvotních a základních vlastností.

Z cela obzvláštní poměry panují nyní na Slovensku. Kdežto v ostatních tří našich krajinách jen živel německý pokouší se o utlačení našeho slovanského života, nachází se Slovensko zároveň v boji se dvěma nepřátelskými živly s němčinou a maďarčinou, kteréžto nepříznivé postavení ale naproti tomu zmírněno jest zase tou příznivou okolností, že na Slovensku ani Němci ani Maďaři posud nezískali a neopanovali tolik půdy jako ku př. v Čechách a na Moravě, kdežto nyní již skoro třetina jsou domácích obyvatelů, čím již po všechnu budoucnost nabyli práv občanských a stali se věčným sokem slovanského života. Na Slovensku ale jest to zcela jinák, tam vyjmouc nepatrné kolonie Němců ve Spiši pak po městech vůbec, a vyjmouc zmaďařilou šlechtu a honorací, která se ovšem z módy neb z politiky maďarštiny uchopila a však přece ještě slovenčinu nezapomněla, neusadil se ještě nepřítel u vnitř ve vlastním srdci, nýbrž posud jen odjinud z venkova své útoky činí. Ovšem že Slovensko na ten čas v uvědomnění slovanské národnosti a co do samostatnosti domácího života ba konečně v čilosti veřejného života (ne šlechty nýbrž národu), daleko jest nejen za Čechy nýbrž i za Moravou**) ovšem že na ten čas maďarčina a němčina na Slovensku v držení jsou téměř celého veřejného a vyššího duševního života, majíce na své straně skoro celou šlechtu ba skoro celé měšťanstvo: přece při tom všem má Slovensko větší a lepší naději pro budoucnost než Čechy a Morava, ba při všech těch nyní tak nepříznivých okolnostech, stalo by se přece Slovensko časem svým první zemí československou, odtamtud by vyšlo znovuzrození Čech a Moravy, odtamtud vůdcovství a síla celého kmene československého!

Toť jest velmi snadně pochopitelno z následujícího uvážení. Ať si se v Čechách a na Moravě sebe více snažíme, ať si dobudeme sebe více svých přirozených práv nazpět, přece se nikdy již nemůžeme dopracovati k úplné výši jiných samostatných národů: ta třetina Němců v zemi bude věčným těžkým závažím které nás strhne s každého vyššího národního vzletu, největší část všech našich veřejných a národních záležitostí musíme přece jenom vésti privatně sami a veřejná representace zemská buďsi na sněmích, buďsi v nejvyšších úřadech, buďsi v čemkoli nebude nikdy jen naše, nýbrž vždy jen na polovic, ve všem co se ve jménu země díti bude, na věčné časy jsme již odsouzeni býti rozdvojeni, býti netopýři. Tuším že bez obšírnějšího provedení a bez uvádění příkladů každý, kdo o veřejných našich poměrech přemýšlel, uzná tuto již nyní nevyhnutelnou rozštípenost našeho veřejného života v Čechách a na Moravě.

Na Slovensku jest to ale zcela jinák. Až se tam jen podaří živlu slovanskému zpět si vydobýti svá přirozená a nyní i na papíře pojištěná práva, bude tam nevyhnutelně také panovati, bude tam sám ve svém domově. Do té doby nepodaří se již na Slovensku při nynějších okolnostech usaditi větší počet Němců a Maďarů, aby se skrze ně mohl na věčné časy zploditi takový žalostný, na celé budoucnosti národu jako červ hlodající dualismus, jako v Čechách a na Moravě se podařilo po porážce Bělohorské: nepatrný počet ve Spiši a jinde usazených Němců utonouti musí v proudu bujarého života slovanského, a nikdy si osobiti nesmějí stejná práva, nýbrž spokojiti se musí s pouhými výhodami dobrovolně přijatých a obyčejům zemským se podrobujících kolonistů. — Že ostatně Slovensko ve svých horách prvotních, starý a čistý ráz našeho kmene československého nejvíce zachovalo a že tedy jen odtud cizotou načichlé Čechy a Morava zase rovně životní síly do sebe vsáti a tak v jistém spůsobu omladnouti mohou: jest věc již vícekráte opakovaná a žádného důkazu nepotřebující.

*) Jisto jest a nikdo upírati nemůže, že obecný lid německý v Čechách daleko pozadu jest za slovanským ve vzdělanosti občanské. Kdežto český venkovan z větší části rozumí nynějším politickým převratům a čítáním knih a časopisův se obírá, pozorujeme to samé jen po řídku mezi lidem německým, na který důležité otázky našeho věku málo neb nic nepůsobí.

**) Faktum toto, které upírati nelze poučuje nás opět o tom, jak marná jest svoboda bez národnosti a jak marná byla vůbec bývalá uherská ústava. Ačkoli Slovensko spolu s ostatním Uherskem po ten celý čas, co jsme my ostatní podrobeni byli absolutní vládě, žilo v konstitucí a ačkoli v celých Uhřích čilý veřejný život panoval: přece z toho neměli Slováci žádného ani materialního ani duševního zisku, proto že všechna dobrodiní této svobody zůstala malému počtu maďaronů, jsouce obmezena jen na maďarský jazyk.

Dle zřízení přírody jest již Slovensko země veliké budoucnosti, oplývající vším co může národ učiniti výtečným, všeliké látky k průmyslu položila příroda v hojném přerozmanitém množství do lůna země pod Tatrami, hojnými úrodami a pěkným podnebím žehnány jsou krajiny pod patami hor, a tam kde mezi prudkými horami neposkytuje země na površí svém tuto hojnost, zdá se jako by tím samým pohyblivého a čiperného obyvatele jen byla chtěla donutiti k průmyslu, dadouc mu k tomu dobré příležitosti a hojných látek. Jest-li Slovensko až posud nestalo se ve srovnalosti s tímto naznačením přírody krajinou aspoň v té míře průmyslnou jako ku př. Čechy, nese toho jedinou vinu nepořádná, polofeudalní vláda maďarská jakož i utištění všelikého ducha slovanského na prospěch Maďarstva.

Hlavní ale faktor, který by dle našeho mínění Slovensku brzy získati musel přednost mezi ostatními kmeny československými a učiniti Slovensko brzy vůdcem celého národu československého v politických i literárních i vůbec veřejných záležitostech jest jeden zvláštní živel který nám v Čechách a na Moravě schází buď docela neb z větší části, — jest to nižší šlechta slovenská čili zemanstvo. Patrno jest již z okolností samých a zkušenost také to ukazuje, že v zemích, jako Polsko a Uhry, kdežto jest velmi hojná nižší šlechta, opatřená statky pozemními, ne příliš rozsáhlými a však přece postačujícími k tomu, aby majiteli bezstarostnost o výživu poskytovaly, že pravím v těchto zemích jest nižší šlechta stavem sestřeďujícím v sobě veliký národní i politický a literární život národů. Zvláště nyní, když pominuly již všeliké nespravedlivé, ještě ze zatemnělých časů pocházející závazky poddanstva, které musely udržeti jistou nedůvěru a sočení mezi obecným lidem a mezi šlechtou (nižší i vyšší), musí se ještě rozmnožiti bývalý duševní vplyv této nižší šlechty.

V Uhřích a v Polsku kromě toho zastupovala tato nižší šlechta spolu místo zámožnějšího a vzdělanějšího měšťanstva, a považována byla v krajinách těchto vždy více dle staroslovanského obyčeje jenom co zámožnější zemanstvo (statkářstvo) ne však co jakýsi privilegovaný stav jako u nás, pročež také zvláštní poznamenání v o n, r y t í ř atd. jako u nás nenacházíme při nižší šlechtě v Uhřích a v Polsku, nýbrž jenom prosté jméno: Dvernicki, Košut, Revaj atd.

Taková to třída občanů nejsouc obtížena žádnými starostmi o svou výživu, může se obírati a obírá se také věcmi veřejnými a literárními, majíc obyčejně dobré vychování, jsouc seznámena s dějinami země a národu a při tom dosti zámožná, aby leckterých obětí pro všeobecnost přinésti mohla, při tom nepovznášejíc se tak jako vyšší šlechta příliš nad ostatní národ, jsouc ale přece skrze statky své neodvislá, hodí se nižší šlechta výborně za oživující živel národu, a to tím více, že nemohouc jako vyšší šlechta jen po velkých městech neb do konce za hranicemi život tráviti, rozsetá jest po celé zemi a tudy schopna na každé straně vésti lid a opatřovati svobodu a dobro země. Ať jen si vzpomene každý na obětovnost a vznešenou vlasteneckou mysl nižší šlechty polské, která se žádným protivenstvím, žádným neštěstím nedá odstrašiti od hájení svobody, národnosti a samostatnosti polské: a jistě nám za pravdu dá, že podobný živel schází nám bohužel v Čechách i na Moravě.

Naše šlechta nižší zcela poněmčilá a zesložebničelá jest a nenese na sobě skoro již nižádného rázu samostatných, vlastimilovných a obětovných statkářů (zemanů), kteří v Čechách a na Moravě až do Bělohorské bitvy ve všech chvalitebných pokrocích stáli na čele národu a rozmnožovali a hájili slávu jména českého. Tento stav jest již pro nás v Čechách a na Moravě ztracen na vždy! Vyšší šlechta ale, z které se ovšem něco zachovalo, jest již zcela něco jiného a nemůže nikdy nahraditi místo ony nižší šlechty. Zámožnější měšťanstvo, které u nás jediné nahražuje poněkud tuto nám chybující třídu, nepostačuje též úplně, poněvadž se při něm obyčejně (nemluvíce o výmínkách) nenachází tolik obětovnosti pro všeobecnost, neboť jsouc obyčejně vázáno ke svému obchodu a jsouc odkázáno k vydělávání, nemá všeobecně ani tolik času, ani tolik prostředků ani konečně tolik vůle, aby mohlo v celku života národního zastupovati místo oněch neodvislých a zámožných statkářů a zemanů, kteří majíce již pokojný a příjemný život pojištěný, obyčejně si na rozmnožení statku svého ani nemyslí, a tudy síly a schopnosti své duševnímu životu a pokroku věnovati mohou.

Na Slovensku sice v této době ještě největší část těchto nižších slovenských zemanů jest smýšlení maďaronského, jakož vůbec celý pokrok Maďarstva a všechna ta síla liberálního a národního snažení maďarského, kterou v poslední době s podivením viděl svět skoro veskrze jenom působením takového zemanstva*) jsou provedeny (Košut sám jest též z nižší slovenské šlechty): avšak stav tento není ještě od své původní a vlastní národnosti tak odcizený, aby se k ní zpět vrátiti nemohl, neboť

---

*) Rozumí se samo sebou, že opakujíc tuto často slova šlechta, nemáme zde na zřeteli stav šlechty co takový co privilegovaný: nýbrž při všem řečeném záleží nám, jak beztoho patrno, jen na majitelích větších statků (po staročesku zemané nazvaných), kteří jen c o t a k o v í mohou míti vlastnosti od nás svrchu vypočtené; jsouli při tom šlechticové čili nic, na tom zde dokonce nic nezáleží.

pomaďaření netrvá ještě tak dlouho, aby se již bylo usadilo pevně a vyhubilo všechny zárodky slovanské, nýbrž zůstalo obyčejně jenom co barva na površí nalepená. Veliká část nižší šlechty (nemluvíme zde také o šlechtě tak zvané bačkorové čili záhonkové, jak ji Poláci nazývají), ještě posud dokonale po maďarsku neumí. Tito přidávali se k Maďarům nejvíce proto, že v nich viděli representanty liberálního smýšlení a pokroku vůbec, poněvadž byli též zaslepeni slávou budoucího velikého a mocného Maďarstva. Proč by nepodporovali alespoň rovněž tak horlivě své jako podporovali cizé, kdyby jenom nějaký veřejný a národní život na Slovensku začal? Či nemá kmen československý alespoň takovou váhu již nyní a takovou budoucnost jako Maďaři? Není konečně mnohem vděčnější a radostnější úlohou pracovati na vznikajícím nyní pokroku Slovanstva, kterému určeno jest snad časem rozhodovati osudy světa, nežli namáhati se marně o udržení nespravedlivé a v budoucnosti nemožné nadvlády cizího a osamělého národu maďarského nad národy mnohem schopnějšími? — Nepochybujeme nikterak, že slovenské zemanstvo, až jen se po strašlivých událostech roku 1848 a 1849 zpamatuje a po nynějších okolnostech dobře ohlídne, jistě s úplnou horlivostí přilne k národu svému, neboť zemanstvo toto chová v sobě ještě životních sil a spůsobilosti hoditi se do tohoto věku. —

Slovensko nyní jako onen mladý Herakles stojí na rozhodném rozcestí a posud se neodhodlalo s určitostí, kterou cestu nastoupiti chce. Rozcestí toto jest přijmutí definitivní a neodvolatelné spisovního jazyka. Nikdo zajisté nebude tak krátkozraký, aby považoval věc tuto jen snad za nějakou formálnost, na které mnoho nezáleží, za nějakou hádku o literky: my alespoň upřímně vyznáváme, že krok tento držíme za nesmírně důležitý, za životní otázku nejen pro Slovensko samé nýbrž i pro Čechy a Moravu. Celou budoucnost nejen Slovenska nýbrž také Čech a Moravy mají nyní v moci své ti, od kterých to závisí, jestli na Slovensku skutečně bude přijat jeden a společný spisovní jazyk s námi ostatními Čechoslovany aneb budeli dále ještě trvati rozkouskovanost a polovičatost uvedená tam snažením o uvedení vlastního krajového nářečí do literatury a odtržení-se od bývalé s námi literární jednoty. Nemíním tím ovšem tolik, jakoby snad Čechy a Morava po odtržení se Slovenska a vystoupení jeho z literární jednoty naší již snad zahynuly, ale strany toho se přece nikterak šáliti nemůžeme, že na Moravě a v Čechách bez Slovenska nikdy nemůže se již rozvíti tak bujný a čilý slovanský život, nýbrž že bychom snad na věčné časy byli odsouzeni k jakémusi trpenému, prostřednímu živoření nepodobnému ani životu ani smrti, které se nejlépe slovem nynější rovnoprávnosti naznačiti dá.

Ti kteří až posud samostatnou a zvláštní literaturu se zvláštním spisovním jazykem na Slovensku uváděti chtěli neb ještě posud chtějí, odvolávají se při tom hlavně na tyto důvody. Předně praví, že nářečí lidu slovenského znamenitě se od našeho spisovního jazyka odchyluje a že tedy lid slovenský našemu spisovnímu jazyku málo rozumí. Za druhé, že již celé Slovensko skrze tak dávné politické oddělení od Moravy a Čech, jsouc živo v docela jiných okolnostech, přijalo také na sebe ráz zvláštní od nás ostatních Čechoslovanů znamenitě se odchylující. Za třetí, že jen vlastní nářečí za spisovní jazyk přijaté schopno jest povznésti lid slovenský k čilejšímu a vyššímu duševnímu životu a vytrhnouti jej z nebezpečí zmaďaření, a že by náš spisovní jazyk již jakožto něco cizího a nesvého považovaný tolik nepůsobil. Konečně snad i to platilo u mnohých za důvod, že nářečí slovenské blahozvučnější jest a více praslovanského rázu v sobě zachovalo nežli spisovní biblický jazyk československý.

Žádný z těchto důvodů nezdá se nám ale míti tolik přesvědčitelnosti v sobě, abychom jej za platný uznali. Známo jest z historie, že Slováci s Čechy a Moravany vždy jeden kmen tvořili, vždy ve starých časích za jedno se považovali, známo jest že až posud vždy užívali Slováci jenom našeho spisovního jazyka. Katolický lid na Slovensku jistě málo čítal, a protestanti, kteří již mají nevyhnutelnou potřebu literatury, užívali vždy našeho společného spisovního jazyka a nikdy jej nepovažovali za cizí, za nesrozumitelný. Že ostatně spisovní jazyk a byť by byl ten neb onen přece vždy od mluvy obyčejné rozdílný býti musí, toť jistě patrno z toho, že literaturní jazyk nevyhnutelně v sobě obsahovati musí mnoho pojmů vyšších, nepotřebných ve sprostém každodenním životě, kterýmžto pojmům se přece zase lid naučiti musí, chceli spisům rozuměti. Odtud ku př. přicházejí nářky na tu vysokou, nesrozumitelnou češtinu od lidí, kteří chtějí se slovy v kuchyni a na mlatě postačitelnými porozuměti každému spisu pojednávajícímu o nejvznešenějších záležitostech člověčenstva. Tak ku př. jistě obyčejný slovenský venkovan, který od té doby co se čísti a slabikovati naučil ještě ničeho nečetl, jistě bez návodu rozuměl novinám od p. Štúra před r. 1848 vydávaným tak málo, jako by byl rozuměl novinám redigovaným tenkrát ode mne.

Dále ačkoli Slovensko skutečně ve mnohých ohledech zvláštní od Čechů a Moravanů dosti rozdílný ráz během času na sebe přijalo, nedá se přece tvrditi, že by se nějak podstatně od nás dělilo ovšem ale již na první pohled každý ve Slovácích a Valaších na jižní a východní Moravě bydlících poznati musí přechod a sice přirozený

poznenáhlý přechod k rázu Slováků uherských, kterýžto se jeví i v řeči i v kroji, i v obyčejích a povaze. A právě mluvě těchto Slováků moravských jest nejbližší to nářečí, kterého nyní v Čechách a na Moravě co spisovního užíváme, tak že se tedy vlastně tito moravští Slováci jakožto pravé střediště celého národu česko-slovanského považovati musí. Jestli ostatně jest mezi Čechem někde z hor a Hanákem menší rozdíl nežli mezi Čechem odkudkoli a uherským Slovákem též odkudkoli: to zanecháváme k nestrannému rozsouzení každému, kdo všechny tyto ratolesti našeho kmene dokonale zná, a tuším že nikdo většího rozdílu nenajde. Když tedy mohou tito společně míti jeden spisovní jazyk proč ne i onino?

Strany blahozvučnosti ovšem si netroufáme nikoho přesvědčovati, jest to věc dle vkusu a chuti, a každý má jiný vkus. De gustibus non est disputandum. Vždyť přece známo, že to co jeden národ za okrasu drží jiný za největší ošklivost považuje. Ostatně i ovšem já sám v mnohých ohledech místní nářečí slovenská za blahozvučnější držím a také za čistější než náš spisovní jazyk: což ale brání nám během času poznenáhla toto do spisovního jazyka uváděti, což se bez toho přirozeným způsobem státi musí, čím více rozdílných Slováků přistoupí mezi spisovatelstvo naše.

Hlavní důvod zůstane vždy jen to co se praví strany působení slovenčiny aneb bibličiny na Slovensku, pročež se při něm něco více pozdržíme. Za předešlých časů maďarské nadvlády mohli ovšem pěstovatelé místního nářečí uváděti pro sebe platný důvod, že se slovenčinou více působiti dá, totiž v tom smyslu, že vládnoucí toho času Maďaři spíše trpěli místní dialekt na Slovensku, poněvadž jim Slováci sami o sobě nemohli být nikdy tak nebezpečni, jako ve spojení a v jednotě s Moravou a Čechy co mocný a počtem Maďary převyšující národ. V takovém pádu mohli vždy Slováci duševní bojiště své položiti v pádu potřeby do Čech, do Moravy na místa maďarskému vplyvu zcela nepřístupná, kdežto co pěstovatelé svého místního nářečí se vší mocí svou byli v rukou a v milosti maďarské. Maďaři se z těch samých příčin protivili jednotě jihoslovanského nářečí, poněvadž jim proti jednotlivým Srbům, Šokcům, Slavoncům, Chorvatům atd. ovšem snadnější bylo vítězství než proti spojenému velkému jihoslovanskému kmenu. Podpora, kterou jednotliví v literatuře své oddělení kmenové slovanští vespolek si činiti mohou, nemůže jistě býti tak výdatná, jako jest vzájemná podpora jednotlivých v jeden spisovní jazyk, v jeden kmen spojených slovanských ratolestí. Slyšeli jsme sice nejednou výčitku o jakémsi soběctví Čechů a Moravanů, jestli prý totiž Slováky od nich oddělené a samostatný kmen se svým vlastním spisovním jazykem tvořící nechtí v té míře a tak horlivě podporovati, jako by je podporovali kdyby s nimi jeden spisovní jazyk měli: a však každý praktický muž vidí na první pohled překvapenost a marnost takové výčitky. Můžeme ku př. my Čechové literaturu nářečí slovenského pěstovati, knihy jim psáti? Když jsme v jeden spisovní jazyk spojení, jest každý duševní plod buď si vyjda na Slovensku, neb na Moravě neb v Čechách, jměním všech, každý krok ku předu v tom neb onom, který se učiní ku př. na Moravě jest již učiněn spolu pro Čechy a pro Slovensko a naopak, nic nemůžeme žádný z nás činiti, aby to spolu nebylo k prospěchu i ostatním oběma.

Kdyby bezpečnost národního života našeho byla nade všechnu pochybnost, kdybychom neměli žádných nepřátel bojujících s námi o bytí nebytí, usilujících o to, aby nás z počtu národů vymazali a sami jakožto materialu k rozmnožení své vlastní moci použili; kdyby pravím všechno to nebylo, pak by arci nebyla věc příliš důležitá, mámeli o jeden spisovní jazyk víc, nýbrž ještě by snad větší rozmanitost všeslovanská jistým spůsobem více se ceniti mohla než veliká jednotvárnost. Ale tak jak nyní věc stojí zvláště pro Čechy, Moravany a Slováky, kdežto se pořád ještě jedná o život a o smrt, v takovém pádu jest každé drobení nepotřebné vraždou, a nejen vraždou nýbrž také samovraždou.

Dejme tomu, že by ku př. ta strana na Slovensku, která místním nářečím psáti chce zvítězila a že by se tedy stalo Slovensko zvláštním nejvíce na sebe sama odkázaným slovanským kmenem. Budou moci odporovat platně Maďarům a Němcům? Ovšem že odpoví někdo, že rovnoprávnost máme pojištěnou a že tedy ani pochybnosti býti nemůže, o panování slovenčiny na Slovensku! To jest arci odpověď idealisty, který nezná svět a který tedy neví, že máme ovšem rovnoprávnost pojištěnou, ale jen pod tou (nevyslovenou sice ale potaji míněnou) výminkou, kolik si totiž této své rovnoprávnosti sami vlastními silami dobudeme. Všímejte si jenom rozličných národů rakouských s ohledem na platnost jejich národnosti a řeči, a uvidíte brzy že stupeň platnosti jejich vždy se rovná síle a nikdy nezávisí od pouhého práva. Na papíře a v konštituci jsou všichni národové a jazyky rakouské sobě rovni, ve skutečnosti ale každý dobře vidí jak veliký rozdíl jest mezi právem němčiny, maďarštiny, vlaštiny a ku př. češtiny; ano ani mezi slovanskými nářečími není rovnost, pozorujme jen Rusíny a Čechy, Čechy a Chorváty atd.

Jestli tedy vlastní síla každého jest zase měřítkem jeho platnosti a práv, tuť snad rozumní Slováci nebudou tušim považovati za urážku, řeknuli že jejich nynější

síly v kterémkoli ohledu nedávají jim hrubě naděje, aby zvítěziti mohli sami co zvláštní nářečí proti vplyvu maďarštiny a němčiny ve svých krajinách. Nynější zkušenosti mohli jistě o tom každého Slováka dobře přesvědčiti, který neklade tvrdohlavost a neustupnost od předešlého jednání výše než skutečný prospěch svého národu: ovšem že by pro nářečí slovenské těžko bylo shledati tolik potřebných jak literárních tak socialních a politických pomůcek, kolik jich nevyhnutelně samostatnost vyhledává. Vždyť pak přece my v Čechách, kdežto již jinak stojíme, sotva jsme v stavu udržeti svou rovnoprávnost v platnosti a opatřiti slovanštině průchod: kterak mohou i nejsanguiničtější stoupenci zvláštního nářečí na Slovensku očekávati ve svých okolnostech šťastnějších aneb aspoň stejných výsledků?

Něco zcela jiného ale bude, když Slovák s Moravanem a Čechem v jednotě literární užívati budou ve všem společně každé síly a silky která se vyskytne u jednoho, u druhého nebo u třetího; když každý mohútnější duch urozený na Slovensku rozmnožovati bude síly české, tak jako každý český síly slovenské! — Nechceme toto ve všech podrobnostech dále prováděti, jsouce přesvědčeni, že každý prakticky politický duch tuze dobře si umí představiti a vypočítati všechny společné výhody této jednoty a všechny obojstranné škody rozdělení.

Cokoli ale většina Slováků platně pro budoucnost ustanoví v tomto ohledu: to však nevyhnutelné jest, aby se již konečně platné a jisté rozhodnutí stalo, a aby všichni Slováci na jednom se ustanovili a toho pak již pevně a neodvolatelně se drželi: neboť nejzáhubnější pro ně jest, když své beztoho nyní slabé síly ještě na dvé dělí.O skvělé budoucnosti Slovenska není žádné pochybnosti, jestli se jim podaří jen nyní v rozhodné době uhájiti se maďarčině a němčině, a to dle našeho mínění jest nejjistější úplným ale upřímným také spojením s námi v jeden spisovní jazyk. Již to jak zůřivě Maďaři tomuto spojení odpírají, mohlo by Slováky skoro přesvědčiti, jak užitečné by pro ně takové spojení býti musilo: Maďaři jistě nahlížejí, kterak by jim snadněji bylo odolati osamotnělému kmenu slovenskému, nežli spojené moci celého československého národu!

Voláme tedy z hloubí duše své ke všem Slovákům kteří povoláni jsou vésti svůj lid k lepším právům a ke šťastnější budoucnosti, aby zanechavše již nerozhodnost svou uchopili se všemožně energicky té cesty, kterou většina jejich jíti se ustanoví. A jestli se podaří, aby i ti kteří posud nespustili se myšlénky zvláštního nářečí, s námi se bratrsky spojili: pak teprva budeme mocí zvolati všichni v důvěře: Kdo proti nám spojeným?!

Revoluce.

(Slovan z 30. ledna r. 1851.)

Čím více se na nás sypou ze všech stran protivenství osudu a našich starých nepřátel, čím více jako mlhy se rozprchávají mnohé naše krásné naděje objevivší se jako spanilý ale rychle vadnoucí květ na naši starodávné slovanské lípě: tím více se musí upevniti srdečný svazek všech stejněsmýšlejících synů velikého ale nešťastného národu, tím oužeji se musí sestoupiti statečný kruh věrných bojovníků, na jejichžto práporu skví se bílý starý český lev s heslem: „Svoboda Slovanů“. Počet náš — to vidíme — znamenitě se ztenčil a mnohý soudruh náš z roku 1848 na jejichžto horlivost a upřímnost mnozí toho času by byli skály stavěli, zrádně opustiv svoje slouží nyní za bídnou mzdu cizím proti nám. Nemajíce nyní moc v rukou musíme snášeti cizí moc, která se nad námi provádí velmi často bez ohledu na dané zákony. — Jdeme nazpět! — to pozoruje každý z nás — a poznenáhla ubývá vždy pod nohami našimi práva a svobody, staré bývalé nešvary vystupují poznenáhla pod rozličným zakuklením zase z hrobů do života, aniž můžeme toho zameziti.

Takový stav věcí naplňuje ovšem každého z nás nemilými city, bázlivější očekávají úplný návrat starého času, rozvážlivější přemítají na mysli příčiny toho všeho a ohlížejí (se) po prostředcích proti tomu, zůřivější povahy litují jenom že jsme prý nepoužili času a mocí zbraně nepojistili svou svobodu. Přirozená jest ovšem mnohému ta myšlenka, že poněvadž nyní strana nám protivná mocí zbraně provozuje nad námi libovládu, také my bychom byli svého času mocí zbraně nad ní zvítězili; přirozené jest také mnohému rozjímání následující: „My Slované rakouští nepovstali jsme r. 1848 proti vládě se zbraní, nýbrž hájili jsme Rakousko, a nyní se nám vede zle, kdybychom tedy byli tak jako Maďaři a Němci a Vlaši zbraně se chopili, bylo by nám nyní dobře!“ A však to všechno jest jen zdánlivé, více okamžité mrzutosti výpar, nežli úsudek po dobrém a chladném rozvážení.

Hlavní pravidlo při všech činech politických musí býti chladná, vší náruživosti prázdná rozvaha. Rozčílení jest dobrý pomocník, nástroj k provedení každé důležitější věci, ale vždy skoro jest neštěstí tam, kde říditi chce. Příklady na to máme všude okolo sebe: náruživost, nadšení, dodává sice síly a vytrvalosti, ale zaslepuje, a proto obyčejně přemoženo bývá od chladné mysli, která dobře vidí okolo sebe prostředky a použíti umí každé od náruživosti nepozorované okolnosti. S chladnou myslí musíme také považovati i příčiny našeho nynějšího stavu a prostředky k lepšímu.

Není ku př. žádné pochybnosti, že bychom byli ku konci r. 1848 když Windisch-

grätz skoro s celým vojskem proti Vídni odtáhnul a v Čechách jenom několik tisíc vojska zůstalo, velmi snadně a skoro jistě byli mohli provésti povstání proti rakouské vládě a zmocniti se celých Čech. Proto také asi mnohý pomlouval politiku tehdejších českých poslanců na sněmě říšském, že odšedše z Vídně a zavrhnuvše povstání Vídeňčanů svým krajanům jen k pokoji radili. „Co z toho následovalo — řekne mnohý — jen reakce, vláda pokořila Vídeň, nabyla síly a utlačila práva národů". Pravda ovšem, že po přemožení Vídně — a po přemožení Maďarů následovala reakce..... ale co z toho vyplývá? Nic jiného než že Vídeň velice chybila se svou revolucí Říjnovou.

Dejme tomu, že by skutečně tehdejší čeští a slovanští poslancové na sněmu říšském byli se chopili revoluce, dejme tomu, že by následkem toho také celé Čechy byly povstaly proti vládě, a dejme tomu, že by byli povstalci zvítězili. Jaké asi byly by následky? —

Předně jest jisto, že by při povstání Čechů celé Německo velmi ochotně bylo rakouské vládě přispělo ku pomoci proti slovanským rebellům. Důkaz toho máme na nepatrné šrůtce červnové r. 1848. Jak tu celé liberální a revoluční Německo velebilo knížete Windischgrätze po bombardování Prahy! jaká tu radost, že slovanská Praha, původkyně slovanského sjezdu, poražena byla od německého generala! Jaké tu děkovací adresy ze všech německých končin! jaké tu plesání po všech německých novinách! — Tak také by pruská vláda přivolána ku pomoci od rakouské ochotně byla vyslala své německé vojsko proti nám povstalým, a Němci žádostiví podmaniti sobě nejdůležitější slovanskou provinci — Čechy, odkud se nejmocnější odpor zdvihnul proti germanisaci — se srdečnou ochotou by byli podnikli křížácké tažení proti nám tak jako odpravovalo Německo, chlubící se kulturou a duševní převahou Německo, křižácká tažení proti našim praotcům Husitům, bojovníkům náboženské, politické a socialní svobody. A kdyby ani Německo nepřemohlo nás — což možno a již jednou zkušeno jest — aneb kdyby pro jiné politické pletky nebyla možná intervence německá v Čechách, kdož by o tom pochybovati mohl, že by náš slovanský, bohatý strýc, cár ruský, tak ochotně nebyl vyslal připravené nesmírné armády své proti nám jako je vyslal proti Maďarům? A byli bychom my odolali této moci? Což jiného by to bylo než radostný pohled pro staré nepřátele Slovanstva, kdyby viděli Slovanstvo zuřiti ve vlastních útrobách svých, kdyby ruský Slovan co nástroj despotie hubil Slovana českého, co bojovníka pro svou svobodu! Nikoli takový radostný pohled nemohli, nesměli jsme dopřáti svým nepřátelům.

Ostatně nahlíží jistě každý, komu okolnosti naše povědomy jsou, že by takovou porážkou český národ jestli ne na vždy jistě zase alespoň na tak dlouho do hrobu položen byl jako po bitvě na Bílé Hoře. Všechno naše národní snažení jest teprva nové, není nic zakořeněno v životě a tedy by touto bouří jako písek odvanuto bylo bez památky a beze stopy. Porovnejme to ku př. s Maďary. Kterak jim již na věky uškodilo jejich nepodařené povstání můžeme říci, kterak zničilo jejich nadějnou budoucnost, a okolnosti jejich přece stály v jiném květu a v jiné síle než naše.

Každý tedy kdo lituje že jsme r. 1848 neb 1849 neučinili povstání, jeví tím jenom převahu pouhého neurčitého citu nad chladným rozumem. On v mrzutosti, že jsme mnoho nedosáhli z toho, nač jsme si naději dělali, co jsme již téměř v rukou míti se domnívali, myslí takto: „Neučinili jsme povstání a na pokojné zákonní cestě nezdařily se všechny zámysly naše: kdybychom se tedy byli uchopili zbraně, byli bychom všeho dosáhli." Mylnost takového uzavírání bije do očí. Jest to asi tak, jako by někdo řekl: „Pěšky jsem tam doraziti nemohl, ale kdybych byl letěl byl bych jistě dolítnul!" Ovšem příteli, ale k lítání jest přede vším zapotřebí dobrých křídel a kdo nemá křídel neb má špatná křídla pro toho bude vždy nejlépe jen choditi.

Já vůbec jsem veliký nepřítel revoluc se zbraní a držím hlavně na revoluce ve hlavách a v srdcích. Ne snad proto jsem nepřítel těchto revoluc, jako bych neuznával právo národu se zbraní se obořiti proti násilí a bezpráví, se zbraní si dobyti svou svobodu. Také se neštítím povstání se zbraní z nějakého snad nedostatku zmužilosti, neboť jistě nahlíží každý, že člověk který pod libovolnou a násilnickou vládou stojí v prvních řadách zákonního odporu a zjevné nepřízni proti této vládě, který již konečně své jméno jako heslo a terč všem protivníkům, bujným na svou okamžitou moc vydal, že pravím k tomu neméně odvahy jest zapotřebí, jako k násilnému povstání. Naopak vidíme, že skoro při všech nezdařených revolucích obyčejně vůdcové a původcové jejich mají dobrou příležitost ještě v pravý čas se odstraniti a někde v cizí zemi všem následkům nemilým pro osoby své se vyhnouti, jako toho právě v našich dobách na Vlaších, Maďařích, Němcích atd. příklady máme. Revoluce se zbraní nejsou nikdy tak nebezpečné pro osoby původců svých, jako pro národy, jest to hra v loterii s budoucností národu, a nezávidím nikomu tu odvahu, která jej každou chvíli k podobné loterii hotového najde.

Vizme ku př. stav Francouska, z něhožto si mohou milovníci povstání nejlépe vzíti výstrahu. Kdo myslíš, že povstání násilné jest vždy jistý, specifický prostředek pro dosažení svobody a blaha: ať se podívá na Francousko. Kolik tam už udělali revoluc, revoluc smělých hrdinsky provedených, revoluc podařených, při kterých se

zbavili nenáviděné vlády: a mají tam svobodu a blahé ovoce její? — „Měli jsme to všechno potlouci — myslí si snad leckdo, a pak bychom byli dosáhli svobody!“ Ejhle milý příteli, ve Francouzích při veliké revoluci ku konci minulého století učinili tak jak pravíš, radikalněji již se nemůže provésti revoluce jako ji oni tenkráte provedli, všechny nepřátele svobody buď pobili buď vyhnali ze země, všechny statky jim pobrali a všechno učinili ve vrchovaté míře, co jen si přáti může smysl nejzuřivějšího revolucionáře. A přece proto navrátila se jim zase libovláda nejen pod Napoleonem (která přece byla ještě rozumná a s dobrou administrací spojena) nýbrž pod Bourbony se vším příslušenstvím reakce, se zkaženým dvorním životem, s hierarchicko-jezuitskými praktikami atd. Učinili novou revoluci r. 1830, vyhnali Bourbony a posadili na trůn Ludvíka Filipa, měšťanského krále. Ale za krátký čas měli tu přece zase libovládu, celá ústava byla jen na oko a chytře se obcházela, peníze jen vládly celou zemí a Francouzové opět spůsobili revoluci v r. 1848, vyhnali Ludvíka Filipa a zavedli republikánskou vládu bez krále, Jak nyní všichni pozorujeme, nedosáhli ani touto revolucí pravé svobody a jejich republikánská vláda tak jest přítelkyně práva a svobody jako byly předešlé monarchické. — Tento patrný příklad Francouska ukazuje nám velmi skvěle, že pouhá revoluce není postačitelný prostředek k dosažení svobody: ona sice podaří-li se změní vládu, ale staré obyčeje navrátí se brzy zase s novými osobami.

To jest přirozená a patrná věc: neboť revoluce jest jenom prostředek ke zbavení se od špatné nenáviděné vlády, ale ona ještě není sama v sobě prostředek k založení a udržení dobré vlády. Tu věc musíme míti především na zřeteli. Revoluce každá jest sama v sobě neštěstí, ale tenkrát když toto nevyhnutelné neštěstí udělá možnou cestu k budoucímu většímu štěstí, tenkráte musí každý moudrý tuto nehodu snésti trpělivě v naději onoho po ní následujícího blaha, tak asi jako se nepříjemnému rozkousnutí ořecha pro jádro, které obsahuje, rádi podrobujeme.

Také tak nebude nikdo moudrý dělati revoluce pro revoluce samé, nýbrž jen proto, aby na ně následovati mohla dobrá vláda, a kde nemám jistotu neb pevnou naději, že by po provedené revoluci se mohla zaříditi a udržeti dobrá vláda, tam jest hřích nad národem raditi neb působiti k revoluci, neboť uvaluji na národ jenom nehody revoluce, aniž mu mohu *) pojistiti jakých výhod z toho. Neštěstí, ztráty revolucí spůsobené trpí národ, ale užitek z toho nemá nikdo jiný než ti, kteří se skrze revoluci k vládě dostali, a nyní místo předešlé, revolucí zrušené vlády, zase mohou kořistiti z národu.

Jenom národ zachovalý a vzdělaný může míti svobodu a spojenou s ní dobrou vládu, tuto pravdu, které nás učí zkušenost dějepisu, musíme vždy především na zřeteli míti. Národ nevzdělaný, kdyby se celý zkrvácel samými revolucemi, nedocílí přece svobody a práva, nýbrž bude vždy zase brzy ošizen a do libovlády nazpět vtlačen. Národ mravně zkažený byť by i vzdělán byl, přece zase svou pokažeností plete vždy sám na sebe metlu absolutie.

Všimněme si Francouska a vizme příčiny pro které se tam při všech revolucích nechce ujmouti pravá svoboda. Veliká část národu jest ještě hrubě nevzdělána, důkaz toho máme ku př. v tom že vyvolili za hlavu své republiky Ludvíka Napoleona; omámeni pouze slávou a bleskem jména Napoleon, odevzdali vládu nad sebou dobrovolně do rukou člověka, který jest obyčejný avanturník, a po ničem jiném na světě netouží než aby zase mohl státi se císařem. Kdyby byli rozuměli věcem byli by toho času vyvolili Cavaignaca, a byli by pojistili republikánskou svobodu a právní vládu beze všeho snažení po reakci. — Na druhé straně zase mezi vzdělanci francouskými jest taková mravní zkaženost, že největší část z nich jen po osobním zisku, po rozkoších atd. baží a veřejné národní záležitosti jenom za nástroj pro sebe považuje ke svému pozdvižení v moci a v důchodech. Proto jsou samá strana, ne strany podle rozličného přesvědčení, ale strany toužící jen pro sebe po vládě v zemi. —

Kde není národ zachovalý a vzdělaný, tam jest marné svrhovati revolucemi staré vlády, neboť zase se dříve neb později všechno zlé navrátí třeba se osoby a okolnosti změnily, a národ nemá z revoluce nic než trochu škody a nepořádku. V takovém pádu musí se napřed odstraniti tyto závady každé pravé svobody a teprva potom jest naděje a vyhlídka na možnost dobré a trvanlivé právní vlády.

Budeme budoucně přehlížeti dějiny zdařilých revoluc a pátrati po příčinách, kterými se jednotlivé národy zbavili špatných vlád a dosáhli svobody a přesvědčíme se, že historie ztvrzuje dobře zkušeností zásady naše svrchu pronešené.

II.

(Slovan z 8. února r. 1851.)

Každý komu štěstí přeje čísti také Vídenský Denník pozoroval zajisté již dávno naši chladnokrevnost, s kterou si nevšímáme všech jeho článků ustavičně proti Slovanu brojících. Skoro ani jedno číslo tohoto časopisu neprojde, ve kterém by se Slovanu nedostalo ponaučení, pohanění a odpor. Vídenský Denník náleží, jak bez toho známo,

---

*) Orig. má asi chybu tiskovou: mohou. (P. v.)

mezi planety vlastního světla nemající, a když náhodou nemá o Slovanu co psát, vybírá rozumy z Vídenských německých časopisů, a jako by k nim obsahem byl, dovídáme se z něho všelikou moudrost úvodních článků Lloyda, Reichszeitungu a t. d.

Poslední čas bylo viděti na Víd. Denníku velikou mrzutost, proto že jsme mu neodpovídali, a snažil se patrně všelikým způsobem rozdrážditi nás zase k nějaké polemice. Ale všechno nadarmo, naše chladnokrevnost byla Irkutská, a ani tvrzení jeho, že již slovanská bývalá strana na sněmu říšském není žádnou stranou, jakési útrpně-radostné vypravování jeho, že nynější vláda se pranic na zásady a žádosti naší strany neohlíží, kdežto prý má strana maďarsko-starokonservativní přece ještě vplyvu atd. ani to všechno z nás nevynutilo jediného slova odpovědi. Ani když p. V. V. Tomek, bývalý český dějepisec nyní domácí a hospodářský leibhistorikus u hr. Thuna počal s celým svým titulem psáti do Víden. Denníka politické úvodní články, nedivili jsme se již tomu veřejně, nýbrž pomyslili si jen v duchu: Sic transit gloria mundi. *)

Nemoha z nás tedy žádným spůsobem vynutiti slova a svésti nás k hádce uchopil se Víd. Den. v zoufalství posledního prostředku, který ostatně prozrazuje trochu ostrovtipu. On počal totiž Slovana chválit, dobře věda že nás tak musí přinutiti k odpovědi. Neboť jest jisto, že všelikou hanu a potupu od Víd. Denn. rádi a rovnodušně sneseme ještě k tomu se srdečným potěšením: ale chvála od něho, tu si nemůžeme nechat líbiti, neboť jest to nejhorší nehoda, která by nás jen potkati mohla. Vídenský Denn. chválí ve svém 24. čísle náš článek „Revoluce“ ve 4. svazku letošního Slovana!

Když dne 5. února okolo poledne toto nešťastné číslo Víd. Denn. přišlo do Kutné Hory nejen že jsem měl zkažený oběd, ale ani v noci mi nedalo spáti, a ustavičně jsem zpytoval svědomí, nemámli na sobě nějaký smrtelný hřích, pro který mne takto Bůh tresce. Je to něco strašlivého, být pochválen ve Víd. Denn.; kdo to nezkusil, není v stavu uvěřiti: všechny tělesné nemoce, podagra, suchá lámání, kámen, rheuma, rak, zimnice, všechny chyrurgické operace, trhání zubů, řezání nohy atd. musí býti pravá rozkoš, proti tomu citu, když člověk svýma vlastníma očima čísti musí svou chválu ve Vídenském Denníku!

První věc, když jsem se zpamatoval, byla přečísti si bedlivě onen svůj článek o revoluci, jestli snad by byl bez mého vědomí ďábel do něho nenasel koukolu, tak jako v onom podobenství v písmě. Našel jsem ale článek zrovna tak vytištěný, jak byl napsán a uslyšíme hned co se v něm tak velice líbilo redakci Vídenského Denníka. Praví totiž Víden. Denn., „že prý v onom článku dokazuji velmi důrazně, jak veliké zlé jest revoluce, jak nemoudré by bylo bývalo v Čechách chopiti se revoluce co prostředku k nabytí svobody, kterak klamná bývá vůbec naděje skládaná v revoluci“ atd. Krom několika málo dissonancí se prý ten článek Víd. Denn. velmi líbí neb jest prý psán jako Národní Noviny v nejzasloužilejší době své, a také prý mně nejlépe slouží vtip a sloh (!!) kdykoli prý se pohybuji na takovémto rozumném poli. přeje si aby ten náš článek se neminul s dobrým účinkem na Slovana samého. „Není prý ale dost na tom jednou za čas vysloviti přesvědčení o záhubnosti všech revolucí. Jistý způsob psaní kazí tak dalece rozum, chuť, mravní povahu lidu, že si naposledy v ničem rozumném, krásném a počestném nelibuje, a to je potom takový stav, ve kterém se revoluce nejzáhubnější lehko ujímají, tak že již potom žádné spasitelné ponaučení nebývá nic platné.“

Amen, doložme k tomu, vždyť rozumíme. Totiž není dost na tom, když jednou za čas dokáži lidem, že pouhou revolucí se ještě nic moudrého nesvede, ty musíš kromě toho tak jako Víd. Denník pořád vládu chválit a k poslušnosti napomínat, musíš lidem dokazovat že oni všichni nevědí a nerozumí, co by jim bylo k dobrému, nýbrž jen vláda že tomu rozumí. Tak ale jak Slovan píše, musí se časem svým pokazit u Čechů rozum, chuť a mravní povaha, že konečně nebudou ani obležení a vojenské soudy držet za rozumné, krásné a počestné vynálezy. Když pak Lloyd tak rozumné, krásné a počestné věci píše, jako to, že se u nás vláda nebude moci nikdy říditi dle většiny sněmu, pokazí se čtením Slovana tak lid český že rozum, krásu a počestnost těchto věcí ani nahlížeti nebude!

Strany té revoluce ale jsme si přece s Víd. Denn. dobře nerozuměli. Lituji arci toho, že tiskový zákon nedovoluje mi, vysvětliti Víd. Denn. hodně zřetelně ten ve-

---

*) Jak známo ustanoven jest p. Tomek od hr. Thuna za profesora na universitě Pražské, ale poněvadž centralismus nedopouští, aby byl v Praze profesor českého dějepisu, kterému p. Tomek rozumí, musel se státi profesorem rakouského dějepisu, a jíti na nějaký čas do Vídně přiučiti se tam, co bude přednášet. Plat profesorský běží již p. T. nyní ačkoli nepřednáší, a kromě toho má po ten čas co bude studovat ve Vídni měsíčně 100 zl. stř. přídavku. Že při svých studiích a dietách má tolik času ještě, aby mohl psáti články do Víd. Den. jest lehce pochopitelno. Red.

liký rozdíl, který jest mezi mým a jeho smýšlením o revolucích, ale tolik přece mohu pověděti, že smysl celého mého článku ve sv. 4 byl jiný než on myslí. Já totiž jen myslím, že revoluce sama sebou nepostačuje k dosažení a udržení svobody, nýbrž že ještě jiné věci jsou k tomu potřebné, a že bez těchto jiných v mém článku neuvedených věcí jest revoluce marná a škodlivá.

Vezměme ku příkladu za příklad Severní a Střední Ameriku. Oboje udělaly revoluci a zvítězily proti svým předešlým vládám. Přece ale panuje jen v Sev. Americkém Soustátí pravá svoboda, jinde v osvobozené Americe ale jen nepořádek, střídající se despotie stran, chudoba a libovůle. A přece jest tu a tam republika! Poněvadž ale obyvatelstvo v Sev. Americe jest vzdělané a zachovalé, na proti tomu obyvatelstvo v zemích od Španělů kolonizovaných nevědomé, líné, pověrou zkažené, proto mají onino obyvatelé Sev. Americ. Soustátí pravou svobodu, a tito nepořádky a despotie navzdor jménu republiky.

Pošetilý byl by ale každý, kdo by nenahlížel prospěšnost a vznešenost té revoluce, kterou Sev. Amerikánští proti anglické vládě provedli, a kdo by chtěl tvrdit, že ji neměli dělat, že si tím uškodili? Na druhé straně ale mohl by leckdo dokázati, že by se ku př. obyvatelům některé jiho- neb středoamerické republiky o nic hůř nebylo vedlo pod Španělskou vládou, jako se jim vede v republice, to jest že se jim po revoluci a v republice vede zrovna tak zle jako za španělské vlády, neb jen formu proměnili a stará nezákonnost zůstala.

Kdo tedy chce dělati revoluce musí dvě věci napřed považit: předně máli pevnou naději vyhrát, za druhé máli pevnou naději po výhře zavésti lepší svobodu a lepší vládu než byla ta proti které revoluci způsobil. Když tedy jest národ utištěn, buď pod vládou cizího národu, buď pod vládou libovolné jednající s osobami a s jměním občanů, nemá ještě zásluhy ten, kdo národ takový k povstání přivede, neboť není nic snadnějšího než způsobiti revoluci u národu utlačeného; ale ten má zásluhu, kdo přivede onen národ do takového stavu, ve kterém schopen jest cizí libovůle se zprostiti a svobodu pravou si zaříditi. Jakým způsobem se pak toto osvobození stane, to jest věc lhostejná, nejlépe a nejzásložněji ovšem, když to jde beze všeho boje a beze krve. Jest patrno, že utiskovatelů jest proti velikému počtu utlačených tak málo, že boj mezi nimi byl by asi jako boj mezi kočkou a lvem, a že by vlastně veliký počet utiskovaných jen vůli svou důrazně projeviti potřeboval a hned by přestati musela všeliká libovůle a útisky. K tomu ale bylo by zapotřebí takové vzdělanosti a svornosti všech utiskovaných, která se zřídka kde najde, poněvadž jest vždy hlavní péče utiskovatelů udržeti své poddané v nevědomosti, v pověrách, v nesvornosti, zameziti jim všelikou příležitost k usrozumění a ke sjednocení. Proto také zřídka kde se svoboda vydobude zcela bez boje hmotného a bez krveprolití: neboť většina lidu zůstane neutrální a nedbá o nic, a straně národu- a svobodymilovné nepodaří se sebrati takovou moc, aby již při pouhém vystoupení její upustili utiskovatelé od svého utiskování, nýbrž zapotřebí jest obyčejně ve skutečném hmotném boji poraziti je a přinutiti k upuštění od nespravedlivé vlády. — Tolik tedy pro vysvětlení Víd. Denn. Lehko jest ovšem tomu mluviti o zákonních cestách, kdo sám ve své moci a libovůli má zákony, a plete si z nich dle libosti karabáče a pouta na svobodu a právo: zkušenost celé historie nás učí, že na tom není možno vybojovati na zákonní cestě svobodu, nýbrž jen na revoluční. To by měly uvážiti všechny vlády, které svou libovůli chtějí ukrývati do forem zákonnitosti.

Jednu věc která se ale přece prý nelíbila Víd. Denn. na našem článku jest začátek, a jmenovitě nářek náš na zrádu mnohých, kteří náleževše dříve k naší straně opustili nás v těžkých okolnostech a za bídnou mzdu jiným slouží proti nám. Vídenský Denník nás vyzývá, abychom prý řekli, kdo jsou ti zrádci, abychom jmenovali jejich osoby a skutky!

Faustínku! Faustínku! co to ode mne žádáš?

Správa záležitostí obecních.

(Slovan z 5. a 15. února a 9. dubna r. 1851.*)

Již dosti dávno máme svobodné obce — ačkoli vlastně toto jméno svobodných obcí nepřináleží vším právem tak zřízeným obcím jako jsou naše, které dílem jsou pod ustavičným poručnictvím podkrajských úřadů, dílem zase skrze zrušení hromad obecních a odevzdání všeho řízení výboru ponechávají občanům jen příliš málo samovůle v řízení vlastních obecních věcí. A však nechceme zde o tom jednati, jak by vlastně obce naše zřízeny býti měly a jaký by musel býti obecní zákon, aby skutečně obce naše zasluhovaly jméno svobodných obcí a aby občané mohli býti se řízením obecním spokojení. Tentokráte chceme jenom občany naše, zvlášť vesnické upozorniti na některé věci, o kterých víme, že se leckde v nich chybuje a že

*) Pro tento článek a následující „Proč jsem občanem?“ byl Havlíček postaven dne 12. listopadu 1851. před porotu Kutnohorskou, která jej jednohlasně osvobodila. Vláda pomstila se odvlečením Havlíčkovým do Brixenu 16. prosince 1851. (P. vyd.)

leckde občanstvo naše ani té svobody, které poskytuje náš nynější obecní zákon nepoužívá.

Větší část našich českých vesnic odporovala svým časem velmi srdnatě proti spojení mnohých vesnic v jednu obec jak to toho času vláda provésti chtěla. Těší nás ještě posud, že jsme toho času v Národních Novinách všemožně se přičiňovali k tomu, aby se mnoho vesnic v jednu obec nespojovalo. Ovšem že by nyní měly takové veliké obce mnoho pohodlí, zvláště jejich páni představení: byl by se na obecní útraty vzal do služby nějaký písař, jenž by se byl v krátkém čase stal lenochem pana představeného, obecní písař byl by zařídil kancelář, byl by vedl protokoly a dopisy s podkrajskými a jinými úřady, byl by četl místo pana představeného všechny zákony, nařízení a dopisy od úřadů přišlé, zkrátka obecní pan písař byl by všechno všude, a páni představení i s pány občany byli by v krátkém čase ničím, tak jako nebyli ničím před rokem 1848. K tomu ještě si musíme přimysliti, že by ve krátkém čase mezi těmito pány obecními písaři a vládními úřady nastalo dopisování a jednání v cizí němčině, které by větší část občanů nerozuměla, a máme hotovou svobodu a samosprávu obcí.*) K dovršení všeho byl by snad vyšel jistě v krátkém čase zákon, že obce nesmějí svého písaře obecního dle libosti propustiti, nýbrž že jenom s přivolením vyšších c. k. úřadů smějí jiného písaře přijmouti a svého propustiti — a tak by si obce samy za své peníze nad sebou byly zřídily pány, kteří by vždy více hleděli u c. k. úřadů než u svých obcí se zalíbiti.

To pravíme a opakujeme pro utěšení myslí těch pánů představených obecních, kteří snad nyní na časté psaní a čtení v obecních záležitostech dříve nezvyklé broukají, a v této své mrzutosti snad často na obecní písaře si s takovou libostí vzpomínají, jako Izraelité od Mojžiše osvobození na hrnce masa v otroctví Egyptském.

A však nejsou přece ve správě záležitostí vesnických obcí a v povinnostech představených tak veliké čáry a kouzly, jak by se mnohému na první pohled zdáti mohlo, a každý rozumný a zkušený muž, který drobet pérem vládnout umí, snadno zastati může velmi dobře službu obecního představeného, jen když si všechno pěkně zavede.

Především dostává zákonník, v němžto obsaženo jest takové množství zákonů, že ani doktor práv všechno přehlédnouti a pamatovati si nemůže. Kterak tedy má vesnický obecní představený tolik času míti, aby všechny ty zákony přečetl a kde má nabrati tolik paměti, aby si je všechny pamatoval? — K tomu jest snadná cesta. Obecní představený zařídí si malou knížku z několika archů papíru. Když přijde nový svazeček zákonníku, podívá se jen na nadpisy všech v něm obsažených nařízení, kteréžto nadpisy jiným písmem vytištěny jsou a v sobě již krátký obsah nového zákonu a nařízení nesou, o čem totiž jedná. Tuť hned pozná představený pouhým zdravým rozumem, které nařízení by se mohlo již nyní neb budoucně jeho povinností týkati, ku př. o silnicích, o školách vesnických, o muzikách, o žandarmech atd., zkrátka o věcích, které se v životě vesnickém přihoditi mohou. Mnoho jiných nařízení a zákonů jest zase v zákonníku takových, z jejichžto nadpisů již také hned pozná představený, že jich nikdy ve vesnici jeho zapotřebí nebude, ku př. o clách, o vysokých školách, o gymnasiích atd. Představený tedy zákony, z jejichžto nadpisů již pozoruje, že se vesnických potřeb netýkají, ani čísti nemusí, za to ale tím bedlivěji ať si přečte zákony a nařízení, z jejichžto nadpisů pozoruje, že by jich buď hned neb budoucně potřebovati mohl. Těchto zákonů bude vždy jen menší část v zákonníku a přečtení a vyrozumění jejich nedá mnoho práce. Pak si představený v knížce své udělané zapíše v krátkosti obsah takového pro vesnický život potřebného zákonu a podotkne vedle toho tu stránku na které onen zákon v zákonníku stojí. Tak bude míti představený ve své knížce s nepatrnou prací malý rejstřík všech zákonů týkajících se vesnických věcí, a poněvadž jich není příliš mnoho lehce je ponese v hlavě a kdyby i na něco pozapomněl, a časem svým v některé věci rady si nevěděl, může si tuto věc, o které pochybnost má, lehce ve svém rejstříku najíti a dle stránky tam naznamenané pak onen zákon v zákonníku si vyhledati a dle něho se zachovati.

Kromě zákonníku dostávají ale obecní představení ještě mnoho jiných přípisů a nařízení od podkrajských úřadů a na tyto si nejvíc ztěžují, že s nimi mají mnoho práce. Tato práce ale jest zcela zbytečná a podkrajští úřadové by mohli snadně obecní představené od ní vysvoboditi. Jest totiž obyčej podkrajských úřadů, že obecním představeným zasílají psaná oběžní nařízení, která v obci nezůstanou, nýbrž zase se od představeného do jiné obce zaslati musí, a která si tedy představený buď sám opsati neb opsat nechat má a musí. To však jest jenom neslušné, nepotřebné, škodlivé a svémyslné týrání obecních představených. Kdyby v každém podkrajském úřadě litografický čili kamenopisní pres*)

---

*) Musíme si totiž pomysliti, že jak toho času věci stály, z lidí schopných k takovémuto obecnímu písařství málo který uměl slova poctivého česky napsati.

*) Pro ty, kteří nemají o tom povědomost, klademe následující vysvětlení tak nazvaného c h e m i c k é h o k a m e n o t i s k u, který pro rychlost svou jest velmi užitečný. Dříve se totiž všechno co kame-

zřízen byl, který mnoho nestojí, mohlo by se každé oběžní nařízení vytisknouti a každé obci zvláštní výtisk zaslati, který by si nechati a schovati mohla. Tak by se zbavili představení velmi mnohého zbytečného opisování, a přestal by tak mnohý nepořádek, vznikající tím, že si časem představený takové nařízení neopíše, nepamatuje, neb mu hned z počátku nerozumí a s nikým se strany toho poraditi nemůže. Náklad, který by tímto všeobecným lithografováním povstal byl by zcela nepatrný. — Rozumí se samo sebou, že by si představený zase do jiného rejstříku vytahovati měl krátký obsah takových podkrajských nařízení dle kterých se také budoucně říditi má.

Co se ostatně přípisů k jiným ouřadům a osobám jakož i protokolů doma vedených a jiných písemností týče, přihodí se sice v malé obci velmi zřídka jen příležitost k nim, a tu přede vším sluší upozorniti pány představené na to, aby při skládání takových spisů nevyhledávali nikdy zvláštních slov a dlouhých výkladů, jako to obyčej bývá všech málo kdy píšících. Hlavní pravidlo jest zde, v krátkosti zcela obyčejnými slovy, jak se vždy slušně mluvívá, napsati to co třeba jest, neboť hledanými a obšírnými slovy padají takovíto spisové vždy do jakési směšnosti a nesrozumitelnosti. Ostatně najde představený, který za příčinou našich špatných škol není dostatečně sběhlý v písemnostech, vždy člověka, který obšírnější a těžší spis jemu sestaví, aniž k vůli takovému řídkému pádu zapotřebí jest všeliké obecní samosprávy se vzdáti a písaři ji přenechati.

II.

Představený obecní má dvojího druhu povinnosti: předně takové, v nichžto co zastupitel obce jedná buď s úřady neb s jinými osobami cizími, za druhé takové ve kterých co vyvolený představený řídí správu obecních věcí doma a jedná s obyvateli své obce. **Každý v skutku svobodomyslný a moudrý muž chová se k představeným a vyšším svým zrovna tak, jak chce aby se jeho podřízení k němu chovali a s podřízenými jedná zase vždy tak, jak si přeje, aby jeho představení jednali s ním.** Toto pravidlo jest sice krátké, ale přece se málo kde zachovává docela, jest mnoho představených kteří ve své vesnici, která je vyvolila, dělají nepotřebné veliké pány, u podkrajských úřadů ale zas až nepotřebně podlízají. Nepravíme to zde proto, abychom snad představené k zbytečnému a nemístnému odporu, k nějakému tak zvanému furiantství proti podkrajským úřadům popouzeli, neboť to by byla rovněž taková chyba jako zbytečná a nemístná podlízavost. Ale jest ve všem jistá meze jak k poroučení tak i k poslouchání. Mnozí představení myslí, že podkrajským úřadům ve všem cokoli nařizují vzdorovati a protiviti se musí, byť by od nich nežádali nic víc než co zákon předpisuje. Jiní zas představení podrobují se až příliš úslužně každé vůli podkrajských úřadů byť by třeba tato vůle nebyla zákonní a protivila se svobodě a právu obce. Obojí jest stejná chyba a stejně škodlivá.

Na druhé straně zase ve svých obcích doma mnozí představení do té samé chyby padají. Buďto chtí ustavičně jen poroučeti i ve věcech, po kterých jim vlastně nic není a dle spůsobu starých patrimonialních úřadů provozovati pány nad jistými třídami obyvatelstva obce, anebo zas si neumí ani tolik vážnosti a poslušenství v obci opatřiti a udržeti, kolik by jim skutečně náleželo. To ovšem není vždy chyba a vina představených samých, nýbrž také občanů, posud ještě velmi zakrnělých ve starých zvycích a krátkozrakých ve svých veřejných záležitostech. Obyčejně shledá se u nich směšná vlastnost, že si z představeného, kterého si sami vyvolí, mnohem méně dělají než z úředníků od vlády ustanovených. A proč? proto že snad nemá uniformu s hvězdičkami a s kordem! To ale prozrazuje špatné ponětí o svobodě, když si občané sami neumí vážiti představených, které si vyvolili. Víte co to znamená? To znamená, že sami sebe držíte za děti nedospělé potřebující poručníka ve všem, aby jim také představené ustanovoval, které poslouchati mají; to znamená, že sami v sobě nehledáte tolik rozumu, abyste si dovedli vyvoliti řádného představeného, který by hoden byl vaší úcty a důvěry; to znamená, že sami sebe a svůj stav snižujete, jakoby mezi vámi nebyl nikdo, který by zasluhoval tolik úcty a důvěry, kolik představenému sluší od jeho podřízených. Představeného vyvoleného svobodně má každý tím více si vážiti; ne ale naopak se domýšleti, že proti tomu, kterého jste sami za představeného si vyvolili, mnohem více si dovoliti smíte, než proti těm představeným, které vám ustanovila vláda. Takové způsoby, kde občané proti svým voleným představeným neslušností a neuctivostí si dovolují, považujíce

———

nem tištěno býti mělo, muselo do kamene vrýti, což byla práce příliš zdlouhavá a drahá. Nyní ale se jen chemickým ingoustem, který zvláštní přípravu má, spis na obyčejný papír napíše, z toho papíru se pak na kámen opleskne, a z tohoto kamene se pak může i několika setkrát otisknouti. To všechno jde velmi rychle a lacině, zapotřebí jest jenom, aby ten písař, který ono nařízení opisuje, místo obyčejného ingoustu psal chemickým a pak za hodinu může býti z tohoto spisu 100 otisků hotových. Tištěný takto spis vypadá zrovna tak jako onen psaný, neboť jest na vlas otištěn, tak jak byl napsán.

je jako za nic, ukazují jenom nedospělost k občanské svobodě, ukazují, že starý kvas absolutismu ještě příliš hluboce vězí v myslích lidu, kdežto jen byli zvykli toho se báti a toho (aspoň veřejně a zjevně) si vážiti, koho nad nimi ustanovila vláda. Či snad myslíte, že všem nepřátelům obecní svobody, kteří by chtěli, abyste zas tak byli pod „otcovskou" správou patrimoniálních úřadů jako před r. 1848, myslíte, že jim takové zneuctívání vaše svých vlastních vyvolených představených není velice vítané, aby mohli říci, že vy ani nechcete sami správu svých obecních věcí vésti, že si žádáte býti zas pod poručnictvím jako dříve. Namítne snad někdo proti tomu, že tu i tam se volba představeného nezdařila, že vyvolený představený není takový jaký býti měl, že to jest muž, kterého si vyvolila většinou hlasů strana protivná atd. To ale zde nic neplatí. Ať si je představeným kdokoli, jeli řádně a podle zákonu většinou hlasů vyvolen, musí mu každý, i ten kdo ho nevolil, ve všech úředních záležitostech dáti tu vážnost, kterou by dal představenému dle své vůle vyvolenému. V tom právě záleží rozumná a jedině možná pravá svoboda, že se každý podrobiti musí většině hlasů, jinák bude panovati vždy jen libovůle a násilí. Menšina, která propadla, může se ovšem přičiniti, aby si pro budoucnost hlasů získala a většinou se stala, pro nynějšek ale se podrobiti musí většině. Jest to tedy povinnost a také rozum a vlastní prospěch to žádá, aby každý občan vyvolené své představené v takové ano ve větší uctivosti měl, jako jiné vysoké i nízké úředníky, aby jim rozumnou povolností a všelikým spůsobem úřad jejich ulehčovati hleděl, tak aby veden býti mohl ke cti všech občanů a celé obce, aby je ve všem rázně podporoval — zkrátka, aby v osobách svých svobodně vyvolených představených ctil svou obecní svobodu a sám sebe co svobodného, od starého kancelářského otroctví zbaveného občana.

S bolestí tedy musí každý pravý přítel svobody, který běhům jejím rozumí, hleděti na ty pády, když ustavičně před okresními soudy přicházejí žaloby pro zneuctění obecních představených od občanů, z čehož jen viděti jest, kterak zaslepený lid sám svou svobodu nohama šlapá a nedospělost k ní na jevo dává.*)

Hlavní příčina všech nedůstatků ve zřízení obecním, a hlavní původ všech těžkostí pro představené a výbory obecní jest ale poměr mezi domkáři a mezi gruntovníky, pramen, z kterého se věčně prýští kyselost a sváry mezi občany. V tom ohledu zvláště jest zapotřebí dospělosti občanstva jak usedlého tak i domkářského, aby se uvarovaly obě strany všech nemilých následků jaké z toho povstati mohou pro všeobecnost nejen vesničanů, nýbrž celého národu vůbec.

Snad ještě málo kdo si náležitě rozvážil, kterak vlastně dobré vyrovnání a svornost mezi domkáři a usedlými jest vlastně základ celé naší svobody, základ budoucí občanské blaženosti. Kdo by toho nechápal, porozumí tomu velmi snadně z následujícího: Pokavad nebude mezi občanstvem a vojskem panovati jedna mysl, a ta přesvědčenost, že při pravé konstituční a právní vládě se všem jak vojsku tak občanstvu lépe povede než pod libovolnou vládou, pokavad bude voják z jakési špatně rozuměné stavovské hrdosti se záštím a opovržením pohlížeti na občana, potud není lehce možná dojíti k pravé konstitučnosti, neboť se strana libovolně vládnoucí vždy ve svém protikonstitučním jednání může spoléhati na vojsko co nástroj k provedení vší své protikonstituční libovůle. Všichni ale beztoho víme, že skoro všechno vojsko (totiž sprostí) pochází ze stavu neusedlých, neboť že skoro každý zámožnější synu svému od vojska lehce pomůže, to jest všeobecně známé tajemství. Pokavad tedy bude panovati nesvornost a sočení mezi neusedlými a usedlými občany, musí se také vždy udržeti a zvětšovati zášť vojska proti občanstvu, neboť lid vzatý do vojska, již doma zvyklý ve svých rodinách na zášť proti všem usedlým co svým utiskovatelům, a pak ve vojsku, jak bez toho známo, od

---

*) Když si ku př. vládní organy jako žandarmové dovolují hrubá zneuctění obecních představených, jako se nedávno přihodilo v městečku V., kdežto o trhu dva žandarmové poslaní tam pro udržení pořádku, tamnějšího vůbec váženého představeného, lékárníka p. K., zatknouti a odvésti chtěli, proto že je s podpisem, který od něho žádali, odkazoval k radnímu, jenž tam místní policii pod sebou má, čímž se největší pobouření lidu stalo, prozrazuje to ovšem nedospělost a hrubou nevzdělanost takových žandarmů, kteří nedávno z kasárny vzatí a do žandarmské uniformy oblečení, myslí že snad oni jsou vláda a páni v zemi. Rozumný a vzdělaný žandarm si jistě něco podobného nedovolí. Ostatně nám ale takové a podobné, dosti často přicházející pády, kde jednotliví žandarmové bez potřeby občany týrají, ukazují jen smutné následky toho, že naše žandarmerie proti všemu pravidlu v rozumně zřízených konstitučních zemích jest pod vojenským komandem, kdežto má být zcela pod úřady civilními a pod obyčejnými soudy, a jmenovitě v každé obci, kam přijde, jen výkonným orgánem představeného nikoli však dohlížitelem a pánem i nad ním, což jest obrácený svět. Pokud bude žandarmerie naše tak jako nyní zřízena, nebude nikdy oblíbena v lidu, byť by sebe větší horlivost v pronásledování zločinců ukazovala. Neboť žandarmerie má býti pro pohodlí, ne však pro strach a pro týrání pokojných a poctivých občanů.

svých představených vedený k vypínání se nad občanstvem a k opovržení všemi, kteří komisárek nejedí, tím více se rozlítí proti všemu občanstvu, proti civilistům (jak on říká) a vždy s radostí bude pohotov ke každému potýrání a potlačení občanstva. Vláda když vyloučila domkáře ze všelikých volebních práv v obci a ze spoluužívání obecností, neučinila to jistě proto aby se sedlákům zavděčila, ona dobře věděla, že lid tento neobrátí svou zášť proti vládě jakožto jedinému původci tohoto svého vyloučení, nýbrž jen proti sedlákům.

Přece proto ale mají usedlí občané navzdor těmto zákonům vždycky příležitost udržeti se v dobrém srozumění, v občanské lásce a svornosti s neusedlými, jenom kdyby měli ze všeho moudrý náhled, rozuměli kam co směřuje a varovali se opatrně všeliké nemístné pýchy a neužilosti proti svým méně zámožným spoluobčanům domkářům a podruhům. Čili snad vám, když si to moudře považíte, stojí těch několik bídných grošů a zlatých, které od neusedlých za pasení některého kousku dobytka neb drůbeže na obecních gruntech vynucujete, za tu zášť, která tím mezi vámi a jimi povstává a která vám i jim nese již nyní a ponese časem svým ještě smutnější ovoce, která jest hlavním nástrojem k utištění všech? Když samotní šťastnějším osudem svých vlastních rolí a usedlostí máte důstatek, nemůžete těm svým spoluobčanům, kteří tak šťastný osud jako vy nemají, dopřáti pod mírnými výmínkami alespoň obecních polí? Musíte je obtěžovati platy k obci, které beztoho nevynášejí tolik co by za řeč stálo, a přece jsou vždy příčinou nesvornosti a škody obou stran? — Jak mnohý nerozumný raduje se z toho a vypíná se nemálo, že nyní jsou sedláci — jak někteří říkají — vrchností nad domkáři a podruhy! O ty moudrá novopečená vrchnost dávno nehodná toho dobrodiní, žes starou vrchnosť se svého hřbetu střásla! Což pak myslíš, že páni ministři snad z lásky a specialní úcty k sedlákům vyloučili domkáře ze všech obecních práv? — Ó krátkozraký! Ty své nadýmání nad domkářem peprně zaplatíš daněmi, které se z tebe pumpovati budou všemi stranami, a syn domkářův ten je bude na tobě v bílém kabátě exequirovat a nemoha na tobě svou od otce zděděnou zášť jinák vylíti, bude ti stát s flintou před očima co voják, abys byl spokojen.

To jsou ty dobré následky z utiskování domkářů.

Proč jsem občanem?

(Slovan z 1. března r. 1851.*)

Nic na světě není tak obyčejného, jako to čemu říkáme: nevidět pro oči, totiž že člověk obyčejně si nevšímá toho, v čem je a nepozoruje nic z toho co se ustavičně okolo něho plete. Kdosi nazval člověka velmi trefně zvířetem zvykovým, čím se vyjadřuje to, že si člověk časem svým všemu zvykne a že již konečně při věcech ustavičně se s ním a okolo něho opakujících ani nic nemyslí, tak jako by tyto věci musely se zrovna takto díti a jako by se ani jinák díti nemohly.

Pozorujme ku př. naše náboženství. Co ono jest za našich časů? Skoro nic jiného než že lidé při jistých příležitostech podrobují se jistým ceremoniím, jejichžto pravý význam již málo který ví, že chodí v jistých dobách do kostela dívati se na jisté ceremonie, které již tisíc a tisíckrát viděli, že při tom odříkávají buď z knížek neb nazpamět formule, které již tisíc a tisíckrát odříkali, aneb poslouchati poloospale kázání, které již tisíc a tisíckrát bylo mluveno a slyšáno, že jistí synkové málo se naučivší nacházejí co důstojníci církve za málo práce hojných příjmů, že lidé neumělí, hloupí a daremní ve jménu své pravověrnosti povyšují se nad rozumné, moudré a počestné, že lidé nic nevěřící prohlašují za kacíře ty kteří přec něco věří atd. atd. tak se jeví náboženství obyčejně za našich časů. Proč vlastně bylo zřízeno, aby totiž se množila láska a poctivost mezi lidmi, aby jeden druhého podporoval, aby člověk toho, čím nad zvířetem jest povýšen, náležitě si vážil, na to se již nyní málo kdo pamatuje, jakož se také vždy skoro zapomíná na tu okolnost, že náboženství není na světě jako by toho potřeboval Bůh, nýbrž proto, že toho potřebují lidé, zkrátka, že jest a má býti ku prospěchu lidstva a ne pro Boha. Jest starý a velmi nebezpečný blud na světě vedoucí k tomu, že člověk kdyby nejhanebnější byl jen když se modlí a svíčičky atd. obětuje, sám se sebou spokojen jest, a tento blud vyšel z toho nešťastného obyčeje říkati a učiti, že Bůh proto lidi stvořil, aby jej ctili atd. Hodinář dělá hodiny, aby dobře šly, a tím jest poctěn teprva hodinář, když jeho hodiny dobře jdou a svůj účel vyplňují. Jak rádo se říká, že má být člověk služebníkem božím: dobře, jsou ale dva služebníci, jeden poctivý, pracovitý, věrný ale rovný při tom a jak se říká bez komplimentů, druhý lenoch a šibal ale při tom pochlebník jenž ustavičně svého pána vychvaluje. Nerozumný a pošetilý pán bude si více vážiti tohoto druhého služebníka pochlebnického, ale rozumný pán prohlédne brzy mělkost pochlebníkovu a ocení řádnost prvního služebníka. Není ani zapotřebí k tomu doložiti, mámeli a smímeli si Boha představovati takového jaký jest onen pán pošetilý a nerozumný, aneb musímeli si jej představovati ve způsobu onoho druhého pána totiž rozumného.

Zrovna tak jako s náboženskými záležitostmi stojí to v tomto ohledu s občan-

---

*) Viz pozn. vydav. při článku „Správa záležitostí obecních“.

skými. Lidé již skrze tolik století zvykli si stejným krokem šlapati v tom jhu, které jim od chytřejších ale zlomyslných spolutvorů na bedra vloženo bylo pod rozličnými záminkami, také až do konce ve jménu a s udaným plnomocenstvím božím a které nyní nazýváme státní zřízení. Člověk, zvyklý při všem se tázati: proč? a nač? (bohužel jest takových lidí posud přece jen malá částka), neví, máli se více horšiti nebo smáti, když tak pozoruje státní zřízení národů počítaných k civilizovaným. Ve všech učebních knihách přirozeného práva můžeme se dočísti toho že stát zřízen jest proto, aby v něm dosáhli lidé bezpečnosti osoby a jmění, práva, spravedlnosti a větší pozemské blaženosti atd. atd. Budeme bez předpojatosti rozvažovati, jak dalece toho všeho dosahují lidé ve státním spojení, a jaké vůbec užitky mají lidé z toho, že jsou ve státu živi, při čemž zcela všeobecně jednati chceme nejmenujíce ani jeden ani druhý stát a však majíce hlavně na zřeteli tak zvané policejní státy, státy ve kterých se vláda do všeho míchá, a zanechávajíce každému na rozhodnutí jak dalece okolnosti od nás uvedené a objasněné také v tom neb onom státu skutečně se vyskytují. Pro uvarování všelikého nedorozumění musíme však již napřed podotknout, že vypočítávajíce zde škody a nepohodlí, které obyčejně ze státního spojení vyplývají, nemíníme tím, aby snad lidstvo zase k prvotnímu divokému stavu se navrátilo, nýbrž chceme jen každému jasně před oči postaviti nevyhnutelnost velikých reforem (oprav), kterých zapotřebí jest, máli stát býti skutečně tím, k čemu určen jest. Až posavad nejeví se nám alespoň stát skoro jinak nežli co nucená společnost, ve které množství obtíže nesou proto aby malý počet dobře a vesele žíti mohl.

Počněme především s výlohami, které lidi mívají k vůli tomu že jsou ve státu živi. Výlohy tyto jsou nesmírné a každý by se zhrozil té přeukrutné sumy, kdyby se všechny v některém státu spočítati mohly. Nesmíme totiž mylně se domnívati, že snad daně,*) ačkoli jsou všude dosti veliké a pořád se ještě zvětšují, že pravím tyto daně jediná jsou výloha, kterou máme k vůli tomu, že jsme občané jistého státu. Naopak se musí říci, že přece tyto všechny daně, byť by se počítaly na sta millionů, přece jenom nepatrná suma jsou, proti těm ostatním výlohám, které občané jen k vůli tomu mají, že v státu žijí.

*) Slovo d a n ě zde béřeme v tom smyslu, že znamená všeliké dávky, které občané prostředně neb bezprostředně do státních důchodů odvádějí, tedy kontribuci, domovní daň, dědičnou, osobní, výdělkovou, z příjmů, potravní, cla, za sůl, za tabák, za kolky, taxy, loterii, poštovní platy, mýta atd. atd., jakáby koli jména tyto dávky v rozličných krajinách ještě míti mohly.

Vezmeme přede vším vojsko. Myslíte snad, že ty nesmírné milliony, které se z daní vydávají na platy, na šatstvo, na zbroj, na jiné vojenské potřeby, že to již všechny výlohy jsou, které k vůli vojsku máme? Přiražte k tomu ty ohromné sumy, které jednotlivé rodiny každoročně potají na to vynakládají, aby své syny při assentování od vojska osvobodily, přiražte k tomu ty sumy, kterými se zámožnější dovoleným spůsobem od té povinnosti vykupují, přiražte k tomu všechny rozmanité výlohy a útraty každoroční assentírky, pak to, co se odvedeným od obcí dává na cestu, co se za vojáky ročně posílá z domu na přilepšenou, spočítejte kdyby to možná bylo výlohy jednotlivých občanů na ubytování vojska a na přípřeže, konečně k tomu ke všemu přiražte, co se pro všeobecnost ročně ztratí tím, že několikrát sto tisíc nejzdravějších a nejsilnějších mužů ani krejcar ročně nevydělává a pomyslete si tu ohromnou sumu, o kterou by se všeobecné národní jmění ročně zvelebilo, kdyby každý z nich denně jenom ku př. 10 kr. stř. prací svou vydělal: a pak teprva dohromady budete míti pravé ponětí o tom, co vás ročně vojsko stojí, a co by se ročně v celé zemi ušetřilo, kdyby vojska nebylo.*)

Od vojska přejděme k úřadům a sice přede vším politickým. Kdokoli s těmito úřady v takových státech, jako zde na zřeteli máme, co činiti měl, ten asi bude nejlépe vědět, že ta část daní, která se na udržení těchto úřadů ročně nakládá, příliš nepatrná suma jest proti tomu, co na ně kromě toho občané ještě ze svých kapes (obyčejně potaji) vydávati musejí, když s nimi co jednati mají. Kdyby bylo možná býti vševědoucím a vésti rejstříky na tato vydání, podivili bychom se zajisté jejich veliké sumě. Nesmí-li se, jako to obyčej jest v policejně-libovolných státech ani mu-

*) Obyčejně se sice říká, že prý se zas při vojsku mnoho lidí obživí, to ale jest stará pověra, kterou mezi lid přivedli ti, jimžto držení velikých vojsk ku prospěchu jest, a kterou od té doby bezsmyslně jeden po druhém opakuje. Kterak se kdo obživí při vojsku? Jestli nechceme mluviti o jistých nepočestných obživách jistého druhu ženských, lichvářů a některých spekulantů a lieferantů, kteří stát okrádají, nezůstane z toho nic než obživení těch, kteří pro vojsko šatstvo, potravu atd. pracují a prodávají. Myslíte ale, že ti lidé, kteří následkem nynějšího systemu vojáci jsou, nebudou jísti a píti, myslíte že se nebudou odívati, kdyby na vojně nebyli? Rozdíl jest jenom ten, že nyní živi jsou na všeobecné útraty dost špatně, a že by pak sami ze svého výdělku byli živi mnohem lépe. Celá tato spekulace s obživou od vojska připadá mi tak, jako by některý hospodský každému ročně platil 1000 zl. stř. pod tou výmínkou, aby je u něho utratil! —

cha hnouti bez vědomí a bez povolení úřadů, musí se k těmto výlohám přirážiti ještě ohromná suma všech ztrát, promeškání, skrácení v obchodu atd., kterou občané utrpí buď nejapností úředníků, buď vůbec tím, že se nemohou ve svých živnostech volně a svobodně pohybovati.

O soudních úřadech platí totéž: a kdybychom ani to nepřipustili, že časem z úplatku nespravedlivě soudí a křivdu činí, již to obšírné a pedantské zřízení jejich vede k tomu, že občané majíce nějaký soud nemohou se nikterak i při vší poctivosti soudů uvarovati nepotřebným a dosti citelným výlohám, tak že takový v soudu zapletený občan s podivením se sám sebe tázati musí: Nač já vlastně přispívám v dani své také na udržení soudů, když musím pokaždé, kdy soud potřebuju, přece ještě mnohem více platiti než zač celá ta práce při nestranném ocenění stojí? — Když ale zase vezmeme soudy ne v rozepřích civilních, nýbrž v poměru k zločinům, musíme uznati s nemalým podivením, že jest v zemi více osob zaměstnaných se souzením zlodějů než se zlodějstvím, což jest jistě nepřirozený poměr, a položertovně, poloopravdově mohlo by se říci, že by občané k tomu přišli laciněji a pohodlněji, kdyby zlodějům místo jejich příjmu z krádeže vysadili roční dobrovolné paušale, které by jistě nemuselo být tak veliké, jakou útratu ročně máme se zloději u soudů a v kriminalech. Tím chceme jen tolik říci, že by celé soudní jednání mohlo býti mnohem jednodušší, a že pro celek mnohem užitečnější jest, kdyby se jednotlivému časem pro rychlost a jednoduchost soudu stala křivda, než když se všem vinným a nevinným ustavičná křivda děje dlouhým, nekonečným a zapleteným řízením, na které se ani žádný občan bez advokáta spustiti nemůže.

Strany úřadů stavitelských a finančních jest lépe v tomto ohledu pro uvarování zlosti ani nic nemluviti. Chraň Bůh, abychom snad v tom myslili naše stavitelské a finanční úřady, jejichžto příkladnou řádnost, správnost, nezištnost atd. bez toho všichni známe, neboť každý ví, že u nás ani jeden sládek neb vinopal neb kupec atd. žádnému finančnímu úředníku jak živ ještě ani krejcaru nedal, a také za to ani vědro piva neb kořalky nepřevařil, ani libru pašovaného zboží jak živ v rukou neměl atd., což všechno ještě ve mnohem větší míře platí o úřadech veřejnými stavbami zaměstnaných. Ale v takových zemích kde vidíme, že pachtýři veřejných státních staveb tím rychleji na miliony bohatnou čím rychleji jejich stavby padají, kde pozorujeme, že jen za veliké úplatky může někdo zpachtovati práce na náklad národu vedené, kde vidíme, že se pro úplatek železnice, silnice atd. vedou zcela jinudy než kudy by to prospěch všeobecný požadoval, kde vidíme, že se ustavičně i zcela nepotřebné stavby veřejné konají ze žádné jiné příčiny než aby to jistým lidem vyneslo, v zemích kde vidíme, že úředníci ustanoveni k dohlídce na cla a daně asi desetkrát tolik zpotřebují než jejich plat obnáší atd. atd.: běda občanům v takových zemích neb oni kromě těch daní které na řádné udržení těchto úřadů platiti musejí, ještě kromě toho škodují také ze svého všechno to, co tito úředníci a pachtýři více vydělají a zpotřebují. Přidejme nyní k tomu při stavitelských úřadech ty škody, které se všeobecnosti, obcím a jednotlivcům dějí tím, že se jisté stavby ne podle jejich vůle a potřeby, ne podle jejich praktického náhledu, nýbrž jen podle vůle jistého nepraktického a obyčejně i neumělého úřadu díti musí, co dále zbytečné komise při tom, dohlídky ještě zbytečnější stojí atd. atd.; přidejme dále k tomu co trpí průmysl sládkův, fabrikantův, kupcův, atd. ustavičnou dohlídkou, vázaností, nepřiměřenou daní, nezapomínejme dále na to, oč stát při monopolech (jako sůl, tabák, prach atd.) ještě po odrážce daně, výrobky tyto pro neprakticky a příliš nákladně zřízenou fabrikaci dráž zhotovuje, než by je zhotovil každý jiný průmyslník atd. atd. atd. což všechno ani vypočítati nelze; a pak teprva budeme míti před očima tu pravou sumičku kterou musí národ každoročně na tyto úřady vynaložiti.

Co se stavu učitelského týče, pokud od státu placen jest, nemůže se ovšem říci, že by k vůli němu tak značně přibývalo daní, neboť se ty vlády, o kterých zde mluvíme, pilně varují, aby stav škol a poučení národu nepřivedly na lepší stupeň. Nechceme míti učené poddané, chceme míti hodné (rozuměj: hloupé) — to jest velmi známý výrok jistého ne příliš dávno zemřelého císaře. Ačkoli však výlohy, které přímo z daní na veřejné vyučování jdou, příliš jsou nepatrné, nesmíme přece mysliti, že těmi již všechno pro občana jest odbyto. Kdybychom nežili ve státním spojení, dávali by rodičové své děti, kterým by dobrého vzdělání opatřiti chtěli, k mužům známým pro svou učenost a moudrost a u těch by se jistě za polovici času a za polovici útrat dvakrát tolik naučili, co se naučí nyní, kdežto stát jako všechno jiné i vyučování vzal do svého monopolu a skrze 18 let (od 6—24) nechá mládež mořiti z většího dílu nepotřebnými vědomostmi a svěřuje vedení její z velké části lidem, kterým nejde nikdy tak velice o rozšíření vědomostí, o zvelebení národu, jako vlastně o své zaopatření, a kteří také se obyčejně vyznamenávají jen otrockou oddaností k velmožům než láskou k vědám. Když povážíme kolik tisíc musí rodičové na syna svého vynaložiti než proběhne všechny školy, a v jak nepřirozeném poměru stojí nabyté v oněch školách skutečné vědomosti k vynaloženým penězům, shledáme že nejsou to malé výlohy, které vynucuje nepotřebně system státní na vychování od

svých občanů. Nepatrná část těchto peněz plyne do kapes učitelů a professorů samých, jejichžto mizerné platy musí občané takto chtěj nechtěj zlepšovati. Při tom se musí litovati jen toho, že se obyčejně takové platy nedávají učitelům za to, aby se synkové něčemu naučili, nýbrž z většího dílu jen aby dobré klassy dostali, opět vina státu, který hledí jen na vysvědčení a ne na umění. Kdyby to nebylo takové, nemohlo by se ovšem nic namítati proti tomu, že rodičové učitelům v státních službách ustanoveným a od státu placeným, přece ještě od svých synů platí, ba naopak, kdyby to jen co odměnu za lepší vycvičení svých dětí dávali, muselo by se jim ještě raditi, aby dávali co možná nejvíce. Neboť jest to jediný výdatný prostředek, který mají občané v rukou proti špatnému státu a pro některjší jistou a spasitelnou změnu státního zřízení. Špatný stát naschvál učitelům a professorům dává v poměru k jiným úředníkům malé platy, aby schopnější lidé raději k jiným vděčnějším stavům a zaměstnáním se obraceli než k učitelství, a aby tak nemohla se příliš zmáhati osvěta v národu, která jest úhlavní prostředek proti vládní libovůli. Když tedy rodičové pozorují přičinlivost a horlivost na učiteli a prospěch dětí svých, velmi dobře učiní, když se za to co nejvděčněji odmění; tím sobě uloží dobrovolnou daň, která jim a dětem jejich časem svým ušetří desetkrát tolik jiných nepotřebných daní, a nejjadrněji vyvrátí se tak nechvalitebný směr libovolného vladaření.

Nejsme však ještě s všelikými výlohami a škodami, které takový způsob vlády kromě daní ještě občanům působí u konce, a jedna z nejhlavnějších jest ještě manipulace s penězi a se státními dluhy. Ve svém článku „P e n í z e“ (Slov. Pros. 1850 č. 6.) vysvětlili jsme dosti obšírně tyto nesmírné škody, pročež není zapotřebí zde ještě jednou věci známé opakovati, obzvláště nyní kdežto sami právě nejvíce tuto okolnost na sobě zkoušíme.

Obyčejně se sice říká, že ve svobodných státech, jako ku př. v Anglicku mnohem větší daně jsou, a však kde i to pravda jest, nesmíme zapomínati, že tyto od nás svrchu vypočtené výlohy, které libovolná vláda občanům způsobuje, mnohonáctekrát převyšují všeliké i největší daně Anglicka, kdežto kromě těchto již občané angličtí jiných výloh nemají. Na druhé straně nesmí se zase mysliti jako by Anglicko již pro nás bylo svrchovaným idealem státního zřízení, neboť kromě pevného nezrušitelného práva nezdají se ostatní zřízení Anglická pro jiné národy příliš lákavé býti k následování. Jsou však ještě jiné svobodné státy ve kterých i daně jsou menší než v absolutních*) a přece kromě daní již občané nenesou žádných jiných obtíží a vydání k vůli státu.

Považivše všechny ty nesmírné výlohy, které libovolné vlády občanům svým způsobují a zarmoutivše se z nich, zarmoutíme se ještě mnohem více, když považíme, co za všechny tyto výlohy, obtíže a ztráty tito občané dobrého mají!

Ani jeden z ústavů od libovolné vlády zřízených není vlastně k tomu, k čemu se vyhlašuje určen býti, a skoro každý z nich působí zrovna naopak. Vezměme který koli. O vojsku ku př. určeném k bezpečnosti občanstva, pro udržení pokoje a pořádku, který občan by mohl říci, že jemu pomohlo k zachování bezpečnosti osobní neb jmění? Mnohem více slyší se v podobných státech o tom, že vojsko tu a tam nepořádky a různice způsobilo, týralo samo pokojné občany, škody způsobilo na jmění pokojných občanů. To samé najdeme u ostatních ústavů podobných států. Každý ku př. ví, že by jednotlivý zkušený a řádný občan lépe udržel stavby státní v pořádku a s větším prospěchem je zřizoval a řídil, nežli to činí celý houf draze placených úředníků! Každý ví, že se člověk za rok u pořádného privatního učitele naučí třikrát tolik než v státní škole! Každý ví, že politické úřady často více zmatků než prospěchu ve svých okresech způsobí, že by mnohem snadněji občané obstáli bez politických úřadů, nežli úřadové tito bez občanů. Vůbec se nelze při takových státech uvarovati porovnání s bývalými vrchnostmi, a jako nikdo upírati nebude, že by bývalí poddaní mnohem lépe byli obstáli bez svých vrchností, nežli tyto vrchnosti bez poddaných tak i absolutní vláda více potřebuje své poddané občany, nežli tito občané potřebují takovou vládu.

Po všem tomto uvážení nemůže si žádný obyvatel podobných států otázku: **Proč jsem občanem?** předložiti, než s nejtrpčím citem. Na všech stranách pozoruje, že státní zřízení dokonce není k jeho prospěchu, nýbrž všude jen k jeho škodě, a že jen tenkráte by mohl on sám ze státního spojení užitek míti, kdyby se odhodlal s vlky výti a na útraty ostatních utištěných svůj vlastní prospěch vyhledávati. Tak se konečně musí ve veliké části občanů zroditi onen nepřirozený cit, který stát za nepřítele svého a za škůdce považuje a který jest zcela protivný citu svobodného občana, jenž musí cítiti lásku a vděčnost ke svému státu, poněvadž sebe v něm cítí šťastným a spokojeným, poněvadž vidí, že státní zřízení jsou k jeho prospěchu, ne pak on k prospěchu státu.

A proto také jest marné čekati od občanů libovolného státu nějakou občanskou mysl, nějakou upřímnou oddanost a lásku k státu, nějaké vlastenectví.

---

*) K absolutním nesmí se počítati jen ty, které i jméno toto zjevně nesou, nýbrž i takové, kde se pod rouškou konstitučnosti libovolný absolutismus provozuje.

Svobodný výrob a svobodný obchod.

(Slovan z 29. března a 12. dubna r. 1851.)

I.

Čím dále tím více nabudou pro Evropu důležitosti tato zde svrchu postavená slova, a poznenáhla stanou se heslem dvou stran, které se odjakživa pod rozličnými jmény na světě spolu potýkají, totiž mezi stranou aristokratickou a demokratickou. Také pro nás, ačkoli nestojíme posud v proudu událostí evropejských, nýbrž dílem jen co diváci, dílem co pozdní následovníci účastenství máme v krocích světa, přece bude čím dále tím více zapotřebí, abychom vyjasňovali sobě tyto poměry a nabývali o nich v mysli pravá, nepředpojatá ponětí.

Směr dobrý nynějšího věku jest docíliti, aby každý sám v poctivosti užíval ovoce práce své, přičinění svého, schopností svých a jmění svého, což docíliti chce strana demokratů. Jest to ovšem ideal, který se na tomto světě v úplné čistotě nikdy provésti nemůže, ku kterému se ale lidstvo musí vždy přibližovati. Směr aristokratů jest vzdalovati se od tohoto idealu. Demokratie žádá svobodu a právo, aristokratie žádá libovůli a nadpráví. Nesmí se však slova aristokratie a demokratie bráti jen v obyčejném smyslu, ve kterém se šlechtic za aristokrata a lecjakýs křikloun za demokrata pokládá. Mnohý kníže a hrabě, ačkoli se za demokrata nevydává, přece přispívá k provedení pravé demokratie mnohem více, než leckterý křikloun jenž v ošumělém kroji popuzuje lid ne proto, aby se tomuto lidu lépe vedlo nýbrž proto aby on sám co vůdce takového lidu za málo práce užívati mohl všech výhod rozené aristokratie. Vůbec za našich časů (totiž po zrušení poddanstva) to co obyčejně jmenujeme aristokratií, totiž majitelové velikých statků, mnohem méně jest nebezpečno účelům pravé a poctivé demokratie, nežli jiný druh lidí a sice bankéři, fabrikanti, velkoobchodníci, tak nazvaná peněžná aristokratie, která nyní jako upír ssaje krev z ostatního člověčenstva.*) Ti jsou vlastně za našich časů ta pravá nebezpečná aristokratie, která hrozí zmocniti se celého světa a uvrhnouti na lidstvo mnohem horší, mnohem trvanlivější jho nežli bylo jho feudální zemskopanské šlechty. Toto jho peněžné aristokratie jest nejvíce proto nebezpečné světu, že nástroje jeho, ta síť do které zaplítá člověčenstvo, téměř neviditelné jsou a jenom účinek se teprva vidí a bolestně cítí, a to ještě jenom od zkušených lidí, neboť jiní toho ani nepozorují, že a jak skráceni jsou, kdežto přece za staré feudální poroby i ten nejsprostší pozoroval, jakým způsobem od vrchnosti zkrácen bývá. Peněžná aristokratie ale jako neviditelná můra ubírá šťávy celému národu: na některé burse promluví spolu několik bankérů několik slov, napíšou několik řádků — a již obrali zem o několik milionů pracně vydělaných peněz: jiný zas vyšle své agenty na všechny strany, skoupí všechno zboží jednoho druhu a uzavře do svých skladů až naň nastane nouze a pak přinutí lid zaplatiti mu toto zboží jednou tak draze.

Šlechtičtí naši majitelové velikých statků zemských nemají žádné rozumné příčiny opírati se pravé demokratii aneb se jí obávati, a jestli to činí, (což bohužel! pozorujeme skoro napořád) činí to za příčinou svých starých předsudků, a osmělujeme se doložiti jen ke své vlastní škodě. Nyní po zrušení poddanství, kdežto přec již ani nejmenší naděje nikdo míti nemůže, že by opět nazpět uvedeno býti mohlo, musí těmto majitelům velikých pozemků (nejsouli krátkozrací) právě nejvíc záleženo býti na odstranění veliké libovůle a velikého nadpráví a na uvedení všeobecném práva a svobody. Neboť oni co stav nemohou míti žádný užitek z libovůle a nadpráví leč nějakou malichernou přednost, a jenom peněžitá aristokratie pohltí všechny výdělky z nespravedlnosti a utiskne tak dobře je, jako nás všechny. Tu přednost ale kterou by majitelové velikých statků skrze aristokratické zřízení dosáhli, tu mají bez toho i při demokratickém zřízení již skrze své jmění, zároveň ale při demokratickém zřízení při všeobecném šetření práva toto jejich jmění nade všechnu pochybnost jim pojištěno jest, na kterém jim přece mnohem více záleží než na prázdných titulech a na formálních přednostech. Na druhé straně však aristokratická libovůle a bezpráví, budouli provozovány od peněžné aristokratie, do největšího nebezpečí a nejistoty přiváděti musí jmění, poněvadž vzbuzují proti sobě co přirozený odpor snahy komunistické a hrubě-socialistické a tyto snahy budeli se jim nespravedlivostí peněžné aristokratie více života dodávati uvrhnou konečně jmění veliké do nebezpečí a do nejistoty, což opět majitelům půdy mnohem škodlivější býti může než aristokratům peněžným. Peněžný aristokrat lehce své jmění v čas nebezpečí uchrání a jinam přenese, ne tak majitel půdy.

Z těch příčin jistě pochopitelných bylo by vlastně jen ku prospěchu majitelům půdy přidržeti se pravých demokratických zásad, práva a svobody, a bojovati proti veliké libovůli a proti velikému bezpráví, což jest jediný a pravý účel rozumné demokratie.

---

*) Vlastně až zbytečné jest tuto opakovati, že jmenujíce stav, nemyslíme nikdy každého jednotlivce v něm, nýbrž jak se samo rozumí, vyjímáme ty, které vyjmutí zasluhují.

Hlavní známka každé aristokratie jest, že zneužívá moci státní, zákonů ke svému zisku. Tak i naši fabrikanti chtějí cla na cizozemské zboží zneužívati k tomu, aby zamezili cizímu lacinějšímu a lepšímu zboží cestu k nám, a aby nám mohli své špatné výrobky za drahý peníz prodávati. První začátek a účel cla, totiž poplatku který se z přiveženého zboží odváděl, byl ten, aby se zvětšily státní neb panovníkovy příjmy. Brzy však zmizel docela tento účel, a cla se počalo užívati zcela k jiné věci, totiž k obhájení domácího průmyslu, jak se říkalo, skutečně a vlastně ale jen k neslušnému obohacování fabrikantů na útraty a na škodu všech ostatních občanů. To se stalo takto: Pozorovalo se brzy, že země ve kterých kvete průmysl, rychle bohatly, myslilo se tedy: Také naše zem ať bohatne, a ať tedy má průmysl! Zakládali tedy dle příkladu jiných zemí fabriky. Ty se ale nechtěly dařit, neboť ty samé výrobky, které vycházely z domácích dílen byly dražší a špatnější, než výrobky z ciziny přicházející, každý je kupoval, a fabriky domácí nemohly obstát. Jaký tedy proti tomu prostředek? Jaký jiný než nepřirozený a falešný. Pravý prostředek proti tomu nebyl vlastně jiný než přičiniti se, abychom také my mohli tyto výrobky tak dobře a lacině aneb ještě lépe a laciněji pracovati nežli cizozemci, a počkati tak dlouho s fabrikací každého jednotlivého výrobku až v tomto stavu budeme. To se ale zdálo dlouhou cestou a obtížnou, chopili se tedy snadnějšího (jak myslili) prostředku totiž prohibice (zápovědi) a cla. Nedovolili cizozemské výrobky buď docela do země přivážet (prohibice) aneb na ně položili veliká cla. Tak ovšem brzy pomohli fabrikantům domácím k bohatství — ale na škodu celého národu. Ku př. Potřebovali bychom ročně asi 100.000.000 loket kartounu a mohli bychom dostati cizozemský po 6 kr. stř. loket. Když jest možná kartoun kdekoli ve světě za ten peníz udělati a k nám dovézti, jest také možno (aneb může alespoň býti možná) udělati ho u nás za ten peníz. Ale naši fabrikanti by ho ku př. buď pro svou nešikovnost buď pro zištnost nemohli a nechtěli dělati laciněji než za 10 kr. stř. loket. Rozumí se samo sebou, že by přirozeným způsobem nikdo jejich kartoun nekupoval, nýbrž raději lacinější cizozemský. Aby se to tedy nestalo položí se ku př. na cizozemský kartoun z lokte 5 kr. stř. cla a každý kdo by k nám přes hranice svůj kartoun chtěl voziti musel by z něho od lokte 5 kr. stř. platit. Tak tedy přijde cizozemský kartoun u nás na 11 kr. stř. loket a domácí za 10 kr. bude se kupovati co lacinější. To nazývají ochranné clo, poněvadž prý chrání domácí průmysl. Zatím ale jest celá zem vlastně asi o 7.000.000 zl. stř. ročně tím ošizena, totiž o to, oč by svůj kartoun z cizozemska laciněji dostala, kterážto suma se domácím fabrikantům z bůh darma do kapsy vežene. Jiné věci dokonce se ani do země přivážeti nesmějí a následovně je mohou domácí fabrikanti tím dráž prodávati.

Fabrikanti ovšem namítají proti tomu, že nejdou peníze ze země, že se obživí ve fabrice mnoho lidu, že se může domácí průmysl jen poznenáhla a jen pomocí vlády (totiž prohibice, cla ochranného aneb dokonce i peněžných příspěvků na zřízení fabrik!) vyvinovati atd., což bohužel mnozí jim věří k veliké škodě svých kapes a k velikému prospěchu kapes fabrikantů. Proto se také, abychom podobné předsudky rozprášiti mohli, vynasnažíme celý stav věci každému pochopitelně před oči postaviti, a vyjasniti pravý význam slov: Svobodný obchod, svobodný výrob.

Takové vyjasnění jest u nás právě tím potřebnější, poněvadž naše země česká nejvíce se průmyslem honosí, a sice průmyslem hlavně nepřirozeným a jen podobnými prohibicemi a cly drženým a poněvadž oboje noviny samostatné v Praze vycházející totiž Const. Blatt a Deutsche Zeitung (české již za příčinami vojenské vlády nevycházejí žádné) v rukou našich německých fabrikantů jsou, a tedy jak se samo sebou rozumí, proti všelikému snížení cel a proti svobodnému obchodu co možná nejvíce brojí, a mysl lidu v této věci zaslepují.

Myslívalo se sice dříve, že ta země jest nejšťastnější a nejbohatší která z ciziny nic nepotřebuje nýbrž všechny své potřeby sama ze sebe si opatří. To však není pravda, nýbrž země která nejvíce z ciziny potřebuje může býti nejbohatší a nejšťastnější jest jistě ta zem, která si všechno co chce odkudkoli opatřiti může. Věc tato jest velmi jednoduchá a o bohatství a štěstí celých zemí a celých národů platí to samé co o jednotlivých: kdo má víc příjmů než vydání jest šťastný a možný. Která země tedy ročně více vydělá než potřebuje, ta je šťastná a mohovitá. Na tom ale není mnoho záležíno jestli země mnoho svých potřeb z ciziny kupuje, aniž se může říci že by tím něco tratiti musela.

Obyčejně se myslívá a říkává, že země, která za víc peněz z ciziny zboží kupuje nežli svého zboží do ciziny prodává, tím chudne: ani tomu není tak, aspoň nemusí být tak. Neboť jestli kupuje jenom za to cizí zboží, co jí z vlastního výrobu nad potřebu zbývá, a jestli toto z ciziny kupované zboží se hned nezpotřebuje (nesní, nezkazí) jest přece patrno, že tato země rok od roku bohatne, totiž o to zboží co z ciziny nakoupila a které jí přece zůstane, a její stav vždy zlepšuje.

Štěstí a bohatství země a národu nezávisí tedy právě od toho, jak mnoho z ciziny kupuje a jak mnoho tam zase prodává; hlavní výminky štěstí a bohatství země a národu jsou: předně, aby se více

vydělalo než se zpotřebuje a za druhé, aby se hodně mnoho vydělalo a hodně mnoho zpotřebovalo. Obě tyto výminky jsou nevyhnutelné: neboť země která více potřebuje než vydělá, musí chudnout a se nuzovat, a země zas která nemůže mnoho vydělat a tedy mnoho zpotřebovat, nemůže být příliš šťastná, proto že málo užije.

Nesmyslnost toho co praví naši fabrikanti, že jest pro národ a zem užitečnější kupovati jejich špatné zboží za drahé peníze, kdežto by se cizozemské lepší a lacinější dostati mohlo, tato nesmyslnost jeví se nejlépe z následujícího příkladu: Petr ku příkladu jest šikovný a pracovitý kovář a vydělá si denně svým kovářstvím dva zl. stř. On by potřeboval pro sebe zámek, který by mohl u zámečníka za 1 zl. dostati. Petr kovář by si tento zámek sice také sám udělati dovedl, poněvadž ale to není jeho práce, ztratil by tím tři dni. Otázka: Co má tedy učiniti, má si udělati zámek sám aneb jej koupit u zámečníka? — Tu přece každé dítě vidí, že Petr kovář tím 5 zl. stř. získá, když zámek od zámečníka koupí, neboť za ty tři dni, které na vypracování zámku sám vynaložit musí, vydělal by svou kovářskou prací 6 zl. stř., kdyby si tedy zámek sám udělal přijde mu na 6 zl , a když ho tedy za 1 zl. stř. koupí, 5 zl. stř. při tom získá. —

Naši fabrikanti ale povídají a chtějí nám dokázat, že by to pro onoho kováře užitečnější bylo, kdyby si raději sám zámek udělal za 6 zl. stř., než aby ho od jiného koupil za 1 zl. stř.!! To jest oni to nepovídají zrovna o Petru kováři, nýbrž povídají to o celé zemi, že získá tím, když svoje domácí zboží kupuje dráž než by dostala cizí. Oni ovšem dokládají že v takovém pádu peníze v zemi zůstanou, to jest ale zrovna tak jako kdyby někdo, jenž ve své zahradě dukát ztratil, tím se těšiti chtěl, že zůstal v jeho zemi: zůstal v jeho zemi, ale ztracený jest přece! Tak jako by Petr kovář řekl: když si sám zámek udělám, nevydám žádných peněz, kdybych ho ale třeba za 1 zl. stř. od jiného koupil, vydám přec ten zlatý, když si tedy zámek sám udělám, ušetřím ten zlatý! — Pěkné to ušetření když zatím tolik práce promeškáš, za kterou bys mohl 6 zl. stř. dostati! Pak bys mohl koupiti zámek a ještě by ti 5 zl. zůstalo. A rovněž tak zem, která výrobky domácích fabrikantů dráž kupovati musí než by cizozemské dostala, tratí tím zrovna tolik oč jsou domácí dražší..

Ale obživí se při domácím průmyslu množství lidí — říkají fabrikanti. Pěkná to obživa. Kdyby země všechno to zboží, které potřebuje, a které by z cizích zemí (bez cel) laciněji dostati mohla než od domácích fabrikantů, kdyby, pravím, země všechno to zboží z cizozemska kupovala, může za ty peníze, které by jí zbyly, všechny dělníky takových fabrik domácích zdarma vyživit, z toho oč jí zboží laciněji přijde, a ještě jí mnoho zbyde, totiž všechno to co fabrikanti domácí, clem ochránění, jakožto svůj roční rebach do kapsy strčí. Vždyť to přece vidíme jak náhle naši páni fabrikanti pod stínem ochrany velkých cel bohatnou, vidíme že nebohatnou ze svého umění ani ze své přičinlivosti, nýbrž jediné z monopolu, poněvadž velikým clem odstraněno jest všechno cizozemské lacinější a lepší zboží. A na čí útraty, na čí škodu bohatnou, patrno jest ze všeho toho co jsme pravili. Kdo pak jest u nás fabrikantem? Těch, kteří svým věcem rozumí a schopni jsou zdokonalovati výrobu a činiti nové užitečné vynálezy, pravých fabrikantů, těch jest jako bílých kavek málo: největší část fabrikantů našich jsou lidé, kteří beze všeho umění jenom za několik tisíc zlatých si nástrojů opatří, s kterými mohou pod ochranou vysokých cel zem svou o peníze holiti.

Jestli tedy ministr Bruck znamenitým snížením cel těmto pánům jejich nezasloužené výdělky trochu přistřihnouti, a celé zemi lacinější a lepší zboží opatřiti zamýšlí: musíme jej za to jenom chváliti a nanejvýš přáti si, aby v krátkém čase na to ještě větší snížení cel nastoupilo a tak se poznenáhla přiblížilo zrušení všech cel a počátek zcela svobodného obchodu.

Žádost našich fabrikantů, aby velikými cly proti konkurenci cizích fabrik hájeni byli, jest tím neslušnější, poněvadž brojí proti zásadě: Co sám nechceš nečiň jinému. Neboť nesmíme zapomínati, že fabriky při svém založení zničily množství řemeslníků proto, poněvadž mohly fabriky výrobky své laciněji dávati než řemeslníci. Žádali tito řemeslníci ke své ochraně, aby zboží od fabrikantů zhotovené clo platiti muselo takové, aby se vyrovnalo s tím clem zboží od řemeslníků zhotovenému v ceně? Aj! tenkrát se nic neučinilo pro řemeslníky, a pro fabrikanty mělo by se to činiti? Která fabrika nemůže konkurovat v láci a dobrotě zboží s jinou, ať zhyne! neboť to důkazem jest, že jí není zapotřebí. Fabriky, které se živí jen ochranním clem a prohibicí, jsou jen hmyz hlodající na těle země, a ssající šťávu z národu.

Ať nikdo nemyslí, že snad všechno toto z nenávisti k fabrikám a fabrikantům pravíme, a že snad se počítáme do druhu těch pošetilců, kteří myslí, že fabriky jsou jen k záhubě světa. Naopak my pokládáme fabriky za veliký pokrok, za veliký užitek pro svět, ale jen pravé fabriky, a pravé fabriky jsou u nás ty, které v stavu jsou dobrý výrobek svůj nejlaciněji prodávati a žádného ochranního cla nepotřebují.

Každá fabrika při svém založení byla škodlivá těm, kteří ten samý výrobek dříve co řemeslníci hotovili, ale ona byla zároveň užitečna všem těm, kteří dříve onen výrobek od řemeslníků kupovali dráž. Po-

něvadž ale jest patrno, že těch, kterým fabrika byla užitečná, kterým opatřila lacinější zboží více musí býti nežli těch, kterým ublížila totiž řemeslníků onoho výrobku: tedy jest patrno, že v celku byla lidstvu užitečná.

Užitečnost fabrik záleží v tom, že důmyslnými stroji usnadňují a ušetřují lidstvu práci. První, který před pluh zapřáhl voly a tak oral zem, byl fabrikant proti tomu, kdo ji rejčem neb motykou jen vzdělával, a tento s rejčem zase již zasluhuje nazván býti fabrikantem proti tomu, kdo snad by jen svou rukou beze všelikého nástroje zem vzdělával. Kdo první sochorem páčil kámen ze země, již byl fabrikant proti těm, kteří jen vlastníma rukama jej zdvihali, neboť on sám se svým sochorem docílil tolik, coby 3—4 pouhýma rukama nedocílili. To co vidíme na těchto prostých a prvopočátečních příkladech v malém, to také poskytují nynější fabriky lidstvu ve velkém. Kolik stotisíc lidu by muselo pracovati a jak by byla jejich práce obtížná, ba dílem nemožná, kdyby chtěli zhotoviti tolik jehel do roka, kolik jich zhotoví jedna belgická dílna! A jak vysoko v ceně by přišly jehly takto hotovené!

Ale právě proto, že fabrika jest jen pro usnadnění lidské práce, mizí všechna zásluha fabriky, když práci neusnadňuje. V tom pádu ale se nalezají všechny fabriky, které prohibicí neb clem ochráněny býti žádají proti konkurenci cizozemských. Neboť jest jisto, že tyto cizozemské mnohem více usnadňují práci, poněvadž lepší a lacinější zboží zhotovují a naše fabriky, které clem chráněny býti musejí, jsou proti oněm cizozemským v tom samém poměru, jako řemeslníci proti našim fabrikám.

V budoucích článcích odůvodníme ještě z jiných stran užitečnost svobodného výrobu (produkce) a svobodného obchodu.

II.

Žádný nemůže upříti, že země Severo-amerického Soustátí nejrychlejším během bohatnou, že tam mezi obyvateli všelikých tříd nejvíce blahobytu a spokojenosti se nachází. Důkazy toho vidíme v tom, že se tam ustavičně hrnou a stěhují lidé z celé Evropy, že tam počet obyvatelstva až k neuvěření rychle se množí, že všechno to, co se nevyhnutelně za záminky bohatství považovati musí, jako železnice, lodě, obchody, města v nesmírně rychlém poměru roste. Všelikým třídám občanstva dobře se daří, dělníci mají veliké platy a přece se dobře vede hospodářům, rolník bohatne a dobře žije v té míře jako řemeslník, obchodník a průmyslník. Moudrý pozorovatel běhu světa táže se: Odkud pochází tento blahobyt všeobecný, toto zázračné vzrůstání národu tohoto? — Z ničeho jiného než ze všeobecné svobody, z pravé zákonnitosti. Každý tam pracuje pro sebe, nikdo jiný nedělí se s ním o výtěžek jeho přičinění, každý si vyhledává neobmezeně živnosti, k jakým schopnost a chuť v sobě cítí, žádný zákon, žádné úřady jej v tom neobmezují, každá schopnost, každá přičinlivost jest tam vážena a nikdo se za práci nestydí. Odtud přichází štěstí, vzrůstání a blahobyt Severo-amerického Soustátí.

A co ještě mnohem podivnější jest, stálý pokoj, největší jistota jmění a osoby panuje v těchto zemích a ačkoli se tam sbíhají nejnepokojnější lidé z celého světa, ačkoli tam zcela neobmezeně mohou hlásati i nejškodlivější učení, ačkoli tam vedle sebe sídlí vyznavačové na sto rozličných náboženství, a ačkoli při tom není tam žádného vojska, žádné žandarmie, žádných vyzvědačů: přece tam není žádná revoluce, žádné boje občanů mezi sebou, žádná povstání, žádná spiknutí! To všechno jsou následky pravé svobody a zákonnitosti!

Mnozí ovšem, kteří neradi svobodě nějakých dobrých následků připisují, snaží se připisovati tento blahobyt severní Ameriky, který upříti nemohou, zcela jiným příčinám. Obyčejně říkají, že proto Sev. Amerika tak vykvétá, poněvadž není ještě tak hrubě obydlena, poněvadž prý tam hojnost dobré půdy poskytuje snadno obživu atd. Dále dokládávají, když se jim namítá pokoj panující tam při neobmezené svobodě smýšlení, kdežto i komunista v Evropě co divé zvíře pronásledovaný bez trestu smí hlásati své blouznivé zásady, tu oni říkávají: Nechte jen Ameriku více lidem přeplniti, a uvidíte tam horší nepokoje a různice než v Evropě, ba jistý pád a zničení.

To však jsou jenom řeči lstivé, které za pravdu držeti může jenom člověk nezkušený v bězích světa, aneb člověk nemyslící. Blahobyt Sev. Ameriky nikterak nepochází z hojnosti půdy a z malého v poměru k ní obyvatelstva, nýbrž jedině z pravé svobody tam panující. Mělkost a bezdůvodnost takových svrchu uvedených řečí nepřátel svobody poznáme velmi snadno.

Pochází z půdy nevzdělané a byť by jí sebe více bylo nějaký výnos? To by musely býti nesmírné země středoasiatských Mongolů, na kterých oni se potulují se stády svými, nejbohatší, nejblaženější! Každý i sebe sprostější rozum nahlíží, že jenom ta část půdy výnos dáti může, která se pilností lidskou vzdělává. Byť by si tedy v Americe bylo sebe více půdy a sebe méně obyvatelstva, nemůže přece jiná půda nic vynášeti než ta která je vzdělaná, a vzdělati se jí může jen tolik na kolik postačují síly obyvatelstva. Již z toho tedy vysvítá marnost všelikých řečí, které bohatství a blahobyt připisují hojnosti země. Což pak není ku př. v Sedmihradsku také hojnost úrodné půdy a málo obyvatelstva, proč pak tedy tam nenacházíme to samé bohatství,

ten samý blahobyt jako v některém státu Sev. Ameriky, kde jest třeba ještě i více obyvatelů na čtvereční míli než v Sedmihradsku?

Kdoby ale chtěl blahobyt a spokojenost Sev. Ameriky připisovati tomu, že tam lidé více místa mají rozprostraniti se a nepřekážeti jeden druhému, ten jistě zapomněl, neb dělá se jako by zapomínal na to, že se obyvatelstvo všech států Sev. Amerických posud množí, že jsou východní státy velmi hustě obydleny, alespoň tak hustě jako evropské země, a že v nich přece při stěhování na západ obyvatelů neubývá, nýbrž ustavičně ještě přibývá. — Marné tedy zůstanou všeliké námitky, a pravdou zůstane, že jenom svoboda a dobré státní zřízení příčinou jest blahobytu a neobyčejného vzrůstu Sev. Amerických zemí, a jmenovitě ta část a stránka svobody, která k tomu vede, aby každý pokud možná jen pro sebe pracoval, a celý výnos přičinění svého sám pro sebe zachoval, neživě z toho žádných zahalečů. A k tomu vede především svoboda výrobu a svoboda obchodu, když totiž průmysl a obchod buď velmi málo jsou obmezeny zákony aneb docela nejsou.

Jiný rovněž poučný příklad dobrého působení svobody výrobu a obchodu a škodlivosti obmezení máme na anglických obilních zákonech. To samé čeho posud užívali naši fabrikanti pro sebe, totiž veliké clo obohacovalo dříve šlechtu anglickou z jejích polností, rovněž tak nespravedlivým spůsobem. Anglická země, jak známo, nerodí tolik obilí, kolik by pro hojné obyvatelstvo její zapotřebí bylo, a jak též povědomo, jest největší část půdy v majetnictví tamější šlechty, která role své obyčejně v malých částích pachtuje. Majíc v rukou zákonodárství zemské, uměla si spůsobiti úplnou zápověď (prohibici) cizího obilí v Anglicku aneb alespoň nesmírné clo na všeliké cizozemské obilí, které by se do Anglicka přiváželo, a tím přivedla ceny obilí v Anglicku na nesmírnou výšku. Jeden následek toho byl, že se v Angličanech člověk za hrozné peníze sotva chleba najedl, a druhý následek byl, že anglická šlechta ze svých polí nesmírné pachty dostávala. Dlouho trpěl anglický národ pode jhem tohoto strašlivého monopolu, až konečně po velkém úsilí obilní zákony zrušeny jsou a cizozemské obilí do Angličan připuštěno bylo. To bylo pro Anglicko mnohem důležitější než u nás zrušení poddanstva a roboty. Jako nyní naši páni fabrikanti křičí a naříkají nad zkázou „vlastenského" průmyslu, když se clo na cizí zboží snižuje, tak lamentovali tenkráte angličtí lordové nad záhubou „vlastenského" rolnictví v Angličanech, bude-li cizí obilí bez cla neb s nepatrným clem do země připuštěno. Stalo se to přece a jaké byly následky? Žádné jiné než že Angličané mohli ty miliony, které dříve v drahém chlebě atd. z bůhdarma projedli, nyní na jiné užitečné věci obrátiti, a že — šlechta anglická své pachty notně snížiti musila. Rolnictví anglické neutrpělo ani za mák a kvete jako dříve a to co Angličani vydávají na cizí obilí vynahražuje se jim od jinud v hojné míře.

To samé co byly při obilním monopolu v Angličanech vysoké pachty šlechty, to samé jsou u nás při velikých clech výdělky našich fabrikantů: oboje na ujmu celku a jen k užitku nezaslouženému jednotlivcům. Kdyby dnes neb zítra u nás cla velice zmenšena byla, získá tím celý národ nesmírně, a ani průmysl neutrpí v celku. Jestli sem tam pomine nějaká fabrika, živivší se jen z velikých cel, a dělníci její o práci přijdou, lehko jim bude s nějakou pozorností vlády opatřiti jiná rovněž tak výnosná zaměstnání.

Ovšem že pak této svobodě obchodu přispůsobena musí býti ostatní zřízení země, neboť dáti volný neb skoro volný průchod cizím výrobkům a obmezovati při tom všelijak domácí výrob a průmysl... toť jest nesmysl. Proto také vláda čím více cla snižuje, tím více musí osvobozovati domácí průmysl od všelikých pout a překážek, které mu posud volného vzniku nedávaly.

A tak jsme viděli ve dvou jasných a poučných příkladech dobré následky svobodného obchodu a svobodného výrobu.

Vytrvalost opposice.

(Slovan z 28. června r. 1851.)

Mnozí lidé jsou tak slabé povahy, že dobrou mysl a činnost zachovají jen potud, pokavad se jim dobře dle libosti vede; že ale honem vším praští a ve zmalátnělosti o všem pochybují, jak jen přijdou a uhodí na ně nehody. Jestli toto pozorujeme v životě soukromém, tím více ještě jeví se tato smutná vlastnost povahy lidské ve věcech veřejných a politických. Pokavad se vedlo dobře straně liberální, pokavad měla vyhlídky že provedeny budou její zásady a přání do skutečného života: tu jsme pozorovali při mnohých až přílišnou bujnost — nevěděli již co všechno mají chtít, všechno jim bylo málo, nic jim nebylo dost radikální, každý byl u nich zrádce, kdo se opováží napomínati neb zmíniti se jen o mírnosti a o rozvážlivosti. Takoví lidé se toho času nechovali nic jinák než jako by jim hračka byla celý svět vypáčit a vzhůru nohama obrátit.

Nyní když dílem zbrklostí takových pánů, dílem však okolnostmi nevyhnutelnými zarażen jest pokrok svobody a nastalo panování strany druhé, která sebe

nazývá sice konservativní (zachovávající), zatím ale nic jiného zachovati nechce, nežli čeho jsme my zbaviti se chtěli: kde jsou nyní všechny ty zástupy oněch „božích bojovníků“, kteří za těch časů s peřím a kokardami za kloboukem se šavlami po boku v rozličných uniformách a národních krojích naplňovali hrdinskými řečmi svými všechny hospody království českého? Kde jsou nyní všichni tito mužové pokroku a vojínové pro svobodu, aby pomohli tlačiti skrovný vozík našich práv a svobod, který v hlubokém bahně vězí?

Není jich tuto, zmizeli a zalezli se po dírách jako stříbrné peníze, vytratili se jako hlemejždě na podzim,

větrové je odvanuli,
odplynuli s řekami!

Člověk moudrý, který jsa pilný a rozvážlivý čtenář historie umí sobě v událostech minulých hledati příklady a poučení pro svůj čas, musel ovšem napřed viděti všechno toto, mužové, kteří vědí jakého namáhání, jakých duševních a hmotných bojů stálo to jinde, kde právo a svoboda pevně již zakotveny jsou, tito mužové nemohli téměř ani očekávati, že by trochu hraček, trochu zpěvů a trochu křiků mohlo býti dostatečným prostředkem k zrušení libovolnosti a k zavedení pevného práva v Rakousích. Jest něco na tom, když se říká, že lid ještě není k svobodě dospělý a zralý: neznamená to ovšem jako říkají reakcionáři, že by některý třeba sebe méně vzdělaný národ svobodu a právo jemu udělené nesnesl, ale znamená to tolik, že lid nevzdělaný neb málovzdělaný nebo mravně zkažený nedovede sobě svobodu a právo vydobyti aneb náhodou vydobyté zachovati.

Že náš národ v tomto smutném stavu se ještě z většiny nachází, není snad zapotřebí dokazovati, neboť bohužel! smutná zkušenost ukazuje to nejlépe. Tím ale se spolu sama sebou ukazuje povinnost naše, povinnost všech těch, kterým opravdu záleží na dobytí a udržení svobody, totiž abychom odstraňovali všechny překážky, které v lidu samém dosáhnutí a udržení svobody v cestě vadí, a abychom hleděli národ náš přivésti na onen stupeň vzdělání jak duševního tak i srdečného, který lid schopný činí, vydobýti a udržeti si svobodu a právní vládu.

V tom tedy jeví se vlastně veškerá povinnost všech těch, kteří se k liberálně-národní straně počítají a přihlašují, a zadostučinění této povinnosti není věc malá a snadná, zvláště pak nyní, kde strana liberálně-národní do spodu přišla a nad sebou má stranu nepřátelskou, která nyní v rukou svých drží všechnu moc veřejnou, a s těmito velikými a mohutnými prostředky snaží se zahubiti všechnu činnost strany liberální. Neboť dvě jsou moci bojující od jakživa a všude v lidstvu, dobrá a zlá, světlo a tma, právo a libovůle, jedna druhou hledíc vyhubiti. Ačkoli v celku až posud mnohem více rozšířeny jsou ve světě zlé mocnosti, a dobré jenom poznenáhla jim kus po kuse půdy odbírají: přece již tu i tam, v jednotlivých zemích, u jednotlivých národů úplně zvítězilo právo a světlo nad libovůlí a tmou, kdežto jinde strana svobody buď zcela ani se neozývá, neb jsouc ještě slabá, snaží se teprva o sesílení a budoucí vítězství nad libovůlí. V politickém spůsobu mluvení nazývá se strana v tomto okamžení slabší o p p o s i c e: někde tedy strana svobody vládne a tam jest strana protisvobodná v opposici, jinde zas kde vládne strana svobodě nepříznivá, jest v opposici liberální strana. V zemích kde ještě úplně panuje v celé síle své absolutismus, nemůže býti ovšem řeč o žádné opposici liberální, třeba by tam bylo dosti mužů příznivých svobodě a nespokojených s libovládou, proto že tito ani opovážiti se nesmí veřejně se svým smýšlením se prohlásiti: neboť opposice jen tenkráte může býti, kdežto možné jest méně nebo více opírati se veřejně proti straně vládnoucí. Z toho vysvítá, že sice ve všech zemích, kde liberální strana vládne, jest spolu protiliberální opposice, proto že strana liberální třeba vládla a všechnu moc v rukou měla, přece již dle zásad svých nesmí zameziti projevení smýšlení jakéhokoli, a tedy ani smýšlení protiliberálního; na druhé straně ale vysvítá, že liberální opposice může býti jen tam, kde strana svobodě nepříznivá sice vládne, ale z jakýchkoli příčin tolik moci nemá, aby mohla zabrániti všeliké projevení zásad liberálních. V takovýchto zemích spatřujeme obyčejně velmi podivný boj: strana vládnoucí, ačkoli směřuje a přičiňuje se všemožně k zavedení úplné libovlády, přece nesmí tento úmysl svůj veřejně projeviti, a proto se musí alespoň na oko držeti dle jistých zákonů, kterých spolu užívá strana liberální opposice jakožto zbraně a obrany své proti vládě. Jest to boj oboustranné neupřímnosti: ani vláda ani opposice nevyslovuje obyčejně své pravé mínění, vláda proto že na příznivé okolnosti čeká, až bude moci provésti své úmysle, které prohlížejí nyní již zkušenější, liberální opposice zase proto, že jí od strany vlády násilí hrozí.

U nás v Rakousích jak patrno, jsou v opposici všechny liberálně-národní strany jednotlivých zemí. Neboť není nikomu tajno, že strana nyní vládnoucí všemožně hledí nejen zaváděti němčinu do veškerého státního řízení i tam kde ani před rokem 1848 nebyla a že skrze úplnou centralisaci celé říše a jinými všelikými méně neb více do oka padajícími spůsoby poznenáhla chce uvésti v celé říši němčinu co panující a ostatní národnosti jakožto jí podřízené, nýbrž že také všemožně míří nazpět k staré

bürokratické vládě předbřeznové. Z těchto ohledů musí každý komu na svobodě a na národnosti záleží, při takové vládě náležeti k opposici.*)

Jedná se jen o to jak dalece opposice, kterou proti nynější vládě děláme, prospěšná jest věci naší, totiž svobodě a národnosti, a jaké vyhlídky máme zvítěziti časem svým s našimi zásadami, totiž provésti to, aby vláda přišla do rukou mužů liberálních, a aby byla národnost každá ve svém domově panující. Mnozí zajisté vidouce nynější stav věcí zmalátněli nad míru, a buďto již všechnu naději na lepší časy pustili, aneb alespoň se strojí všeliké činnosti odříci se a odevzdati se všemu cožkoli na nás přijde. Takovýmto způsobem a s tak malou vytrvalostí ovšem by se málo důležitých věcí na světě povedlo, a dle toho pravidla, že Řím nebyl za jeden den vystavěn, a že na první útok se nevzdá tak snadno každá pevnost, nesmíme také my, když naše slunce na čas za mračno zašlo, již všechnu mysl ztratiti a zmalátněle se rozběhnouti.

Účelem tohoto našeho článku jest rozjímání o vyhlídkách, jaké se straně naší pro budoucnost objevují, a o prostředcích, jakými nám lze při síle své zůstati, ji rozmnožovati a tak konečně časem svým zásady naše do skutečného života a k vládě přivésti.

Především musíme se ale srozuměti o tom, koho máme počítati do strany liberálně-národní. Ne každý, který až posud se buď sám za úda této strany vydával aneb za takového považován byl, zasluhuje také skutečně býti spoluoudem tohoto ctihodného spolku. Jenom ten, komu všeobecný pokrok člověčenstva, blaho a čest svého národu přede vším jiným na srdci leží, který jsa nepřítel všeliké libovolné vlády, sám dle práva se řídí, také chce aby záležitosti veřejné jenom dle práva a nic dle libovůle jednotlivců řízeny byly — jenom takový zasluhuje býti oudem strany liberálně-národní. Lidí takových, kteří by dle vzdělání a srdce svého k takovým zásadám se přiznávali, není tak příliš mnoho a proto nemusí nikoho rmoutiti, jestli se počet naší strany nemůže třeba hned udati na množství tisíc: lépe méně ale jistých a výdatnějších spoluoudů, než křiklavý počet planých hlav a ještě planějších srdcí, kteří buďto z mody, buďto z marnosti, buďto ze špekulace aneb konečně i ze strachu jako tažní ptactvo r. 1848 k straně naší se přidali a nyní rovněž tak rychle odprázdnili se. Nám proto nejde o příliš veliký počet spoluoudů strany naší, poněvadž jménem tímto míníme jen ty, kteří jakýmkoli způsobem činně pomáhají klestiti našim zásadám cestu k životu.

Nepřátelé snažení našeho jsou dvojího druhu: předně ti, kterým provedení našich zásad škodlivé by bylo, kteří totiž až posud na všeobecné útraty nadpráví užívají a proto se ze soběctví proti právu a svobodě a národní rovnoprávnosti opírají, za druhé pak jsou protivníci naši ti, kteří jen z předsudků, z chybného vychování, omámení od těchto předešlých, tedy vlastně proti svému vlastnímu prospěchu, zkrátka z hlouposti protiliberálně smýšlejí a se chovají. Počet předešlých není příliš veliký v porovnání k liberální straně a příliš lehko by bylo nad nimi zvítěziti, kdyby neměli hlavní svou oporu v druhých krátkozrakosti a nevzdělanosti.

To platí o nepřátelích našich v národním i politickém ohledu, a z toho vyplývá též veškerá činnost strany naší. Marné by bylo očekávati, aby protivníci naši prvního druhu přesvědčiti nebo nakloniti se dali k našim zásadám: oni tak dobře jako my sami znají všechny důvody naše a všechny následky, jaké by povstaly v životě veřejném provedením našich zásad, oni nejsou nepříznivci naši proto, že by naše zásady nebyly pravé, nýbrž proto že provedení našich zásad by jim bylo škodlivé. Tu tedy přestává všechen důvod, všechno přesvědčování, všechna hádka a jedná se jen o to, která strana kterou přemůže.

Na štěstí jest ale počet takovýchto protivníků našich nyní v porovnání k veškerému národu, ba ani v porovnání k liberálně-národně smýšlejícím příliš nepatrný a jedná se tedy hlavně o to, abychom působili na veliký počet těch, kteří buď jen z nerozumu podporují neliberální stranu buď docela se passivně (trpně) chovajíce, takto udržovati pomáhají staré zakořenělé nechvalitebné zvyky vždy sami sobě na škodu. Hlavní povolání strany národně-liberální musí tedy býti, aby otvírala oči těmto, aby je vzdělávala, uvědomňovala a tak je učinila místo slepého nástroje cizí libovůle důstojnými oudy státní společnosti.

Kdosi pravil velmi trefně a pravdivě, že lidé a občané pražádných revoluc, pražádných bojů, pražádných nesnází nepotřebují k tomu, aby byli úplně svobodni a aby měli právní a dobrou vládu, že k tomu nic

---

*) Že jen tak se rozumí od nynější vlády prohlášené roku 1848 národní rovnoprávnosti, pozorujeme ze všeho jak z malých tak i z velkých věcí. Řeč úřední všude jest němčina a jen se stranami se kde to být musí také v jiném jazyku jedná. V německých krajinách v Čechách nenajdeš nikde veřejné nápisy jinák než německy, kdežto v krajinách českých vláda nařídila zhotoviti všude nápisy české i německé: to jest tolik že sice Němec kamkoli přijde doma jest a všechno pohodlí najde, Čech ale jak ze své vsi vykročí bez němčiny ztracen jest. Rovnoprávnost tato znamená, že u nás doma mají Němci s námi stejné právo, ale u nich doma nemáme my pražádné.

jiného zapotřebí není, nežli aby každý řekl jen to chci, to nechci. Aby ale toto bylo možné musí ještě všeobecné vzdělání mnohem dále pokročiti než nyní jest, kdežto pozorujeme, že lidé ze zaslepenosti buď sami proti svému prospěchu jednají neb dokonce nic nečiníce a o své veřejné záležitosti se ani dost málo nestarajíce, podrobují se každému, kdo s nimi strká.

Jisto jest sice, že strana protiliberální, která bez libovolné vlády obstáti nemůže, všechno nasazuje, aby zamezila výdatné vzdělání všeobecného lidu, že její první péče všude jest obmeziti a do své moci přivésti všechny nejhlavnější a nejrychlejší prostředky vzdělání lidu, jako jsou školy, knihy, časopisy, schůzky, porady atd. Přece ale jeden velmi důležitý a velmi výdatný prostředek není jí nikde do moci dán, totiž společenské obcování, a kdyby dovedla reakce z knih, z časopisů, ze škol, ze schůzek veřejných vyloučiti každou liberální myšlénku, není přece v stavu zameziti jednotlivým občanům soukromé mluvení a obcování mezi sebou a tím rozšiřování poznenáhle moudřejšího a liberálního smýšlení. To zajisté zůstane vždy straně naší co jistý prostředek k rozšiřování svých zásad a ke konečnému vítězství, budeme-li jenom míti dosti vytrvalosti a obezřetnosti v užívání tohoto prostředku.

Něco o zákonním odporu.

(Slovan z 10. srpna r. 1851. Č. 57.)

Nejlepší a nejskvělejší příklady zákonního odporu nalézáme v dějinách anglických a několikráte již jsme ve Slovanu tyto příklady uvedli jmenovitě jakožto hlavní vzory Hampdena a O'Connela. Zákonní odpor jest nejlepší prostředek k hájení svobod proti větší moci, k povzbuzování zmužilého ducha v národu, zákonní odpor jest první a nevyhnutelný stupeň k dosažení pravé svobody. Pokud to národ nepřivede tak daleko, aby neohroženě žádal plnění daných zákonů, a zmužile se protivil zákonními prostředky každému libovolnému a protizákonnímu kroku: potud nedozrál k svobodě, nedozrál k tomu, aby si dobyl úcty u vládnoucích mocností. Jest to vlastnost bohužel skoro přirozená každé mocnosti, že hledí dále sáhati nežli jdou její meze; nenajde-li v tom odporu zmizí zajisté brzy před ní všeliké zákony, všeliká práva, a jenom vůle její bude jediným zákonem.

Zákonní odpor a všeliké prospěchy z něho vyplývající zakládají se na tom, že v každém skoro člověku jest jistý vrozený, od Boha daný cit pro spravedlnost, pro právo. Každý nezkažený člověk rozmrzí se a naplněn bývá hořkostí, kdykoli vidí, že se někomu děje násilí a nespravedlivost, cítí ošklivost ke každému, koho vidí páchati něco násilného, nespravedlivého, něco proti úmluvám, něco proti danému slovu; člověk nezkažený cítí útrpnost s každým, komu se nezákonitě nespravedlivě děje. Kdykoli se tedy od vládního některého úředníka neb orgánu, komukoli něco děje proti zákonům, nemá nikdy tuto křivdu mlčky snášeti a snad té pohodlné zásady se držeti „že proti proudu těžko plouti", nýbrž má se vždy všemožně hájiti zákonním způsobem, třeba i z toho větší nepohodlí měl a škodlivější pro sebe následky nežli kdyby byl utrpěnou křivdu mlčky snesl. Kdyby každý každou utrpenou křivdu, každé obejití neb zrušení zákona zcela passivně a tiše snesl, nebude za krátký čas ani pocitu o zákonitosti a právě. Čím větší ale hluk v zemi způsobí každé jednotlivé zrušení zákonu, tím méněkráte se osmělí organy vládní takový krok učiniti. Neboť každá vláda byť by se i k tomu veřejně nehlásila přece potaji velmi dobře o tom ví, že všechna moc vlastně leží v národu a že vláda jest jen zástupce, zosobnění této národní moci. Vláda každá dobře o tom ví, že kdyby proti ní bylo smýšlení celého národu, neobstojí dlouho, a proto se musí vždy varovati toho, aby celé veřejné smýšlení aneb alespoň příliš velikou část jeho neměla proti sobě. Každým krokem ale, kdežto zákony své ruší, nevyhnutelně proti sobě popuzuje vláda veřejné mínění, a čím více se tedy podobné činy vládní do všeobecné vědomosti lidu dostávají, tím více to škodí vládě.

Na tom se zakládá ona nesmírná prospěšnost zákonního odporu, zvláště v zemích, kde konštituční a právní vláda není posud ustálená. Dobrým a rozumně vedeným zákonním odporem proti takové vládě docílí se vždy, jestli nic více alespoň toho, že si vláda nedůvěřuje tak rychle a tak všeobecně nazpátek kráčeti, že přece alespoň v něčem aneb na oko zákonů šetří — veliké to již vítězství pro budoucí svobodu. Příklady toho a důkazy, že tomu tak jest vidíme všude: jsou ku př. vlády, které se proti rozličným svým provincím zcela jinák chovají a sice tím spravedlivěji a tím šetrněji, čím probuzenější jest národ čím důrazněji jeví touhu po svobodě. Čím více se národ podrobuje ve všem do libovůle vlády, tím nešetrněji se s ním nakládá. Pro příklady nepotřebujeme daleko chodit.

Zákonní odpor, máli ale býti k něčemu platný, musí též míti své pravé vlastnosti. Nesmíme se snad proti takovým vládám a jejím úřadům chovati hrubě, lehkovážně, urážlivě, náruživě atd., nesmíme v ničem si sami dovolovati přestoupení sebe špatnějších zákonů: nýbrž musí se vždy s největší chladnokrevností, s všemožnou vážností a

úctou, ale také s všemožnou pevností a neustupností, kde zákon jest na naší straně, pokračovati. Zákonní odpor nemůže také sáhati až za násilí to jest, když vláda neb její orgánové třeba v protizákonní věci, násilí hmotného proti komu užívají, nemá již zákonní odpor jeho jíti až zas k násilí aby snad svou mocí tělesnou hájil své právo: nýbrž kde síla a hmotná moc nastala tam přestal již zákonní odpor.

Ale zanedbávati svého práva, nehlásiti se kde se nám bezpráví děje, mlčenlivě snášeti každou libovůli: to není důstojné pro řádného občana, jenž povědom sobě býti má, že není otrok v některém východně-asiatském pašalíku, nýbrž obyvatel svobodný zemí, které řízeny býti mají jen dle práva, a nic podle libosti jednotlivců.

Není tedy dobře mysliti: „Což bych docílil, kdybych se dále hlásil, co bych přemohl, co mi to bude platno atd.“ Kdybys nic nedocílil právě v té věci, o kterou se jedná, přece alespoň jistě docílíš toho, že toto bezpráví, které se ti stalo více povyku a hluku nadělá, více k všeobecné vědomosti přijde, docílíš toho, že tak snadně se zase nic podobného nestane, neb alespoň že se tak rychle pokračovati nebude na cestě bezpráví. A tím již dosti jest docíleno.

Č. 6382.

Panu redaktoru Karlovi Havlíčkovi v Kutných Horách.

Z posledních sešitků časopisu Slovana č. 53—56 vidím, že připomenutí mé ode dne 20. min. měsíce zůstalo bez účinku. Opětuji tedy výstrahu, jižto jsem Vám dle §. 1. císařského nařízení od 6. min. m. dal, s tím doložením, že nebudete-li jí šetřiti, vydávání toho listu zastavím.

V Praze, dne 9. srpna 1851.

Místodržící: Mecséry.

Konec!

(Slovan ze 14. srpna 1851. Č. 58.)

V Kutné Hoře dne 11. srpna 1851. Jak z předcházejícího úředního přípisu čtenářstvo pozoruje, zaslal pan místodržící svob. p. Mecséry redaktoru Slovana druhé napomenutí, s kterým si opět hodně pospíšil, a které nám dnešního dne skrze podkrajský úřad Kutnohorský doručeno bylo. Dle císařského nařízení od 6. července t. r. k tomu účelu schválně vydaného může tedy po této dvojí výstraze pan místodržící Slovana tak zapovědít jako vojenský komandant v obležení, a není také žádné pochybnosti, žeby to co nejdříve učinil. Vždyť by si pak přece páni ministři toto nové nařízení nebyli nadarmo udělali!

A však této radosti nikomu jinému dopřáti nehodláme, aby Slovana zapovědíti mohl: **pročež sobě sami nyní zapovídáme Slovana a toto číslo budiž poslední jeho číslo.** Dvakrát již zapověděli Národní Noviny, po třetí aspoň ať se jim toho nedostane, a Slovan ať jest čist všech zákazů a ať se raději co přítel práva sám vyhne libovolnosti z cesty! Hned jak vyšlo ono pověstné nařízení od 6. července t. r. jímžto se vlastně obleženost tisku na celé mocnářství rozšířila, a jehožto příliš zřejmý úmysl proti Slovanu jsme nejen my sami, nýbrž i mnozí jiní poznali, umínili jsme si, zachovati se tak, jak se to nyní stane; totiž vyčkati až do druhého napomenutí pana místodržícího, pak ale hned přestati a nečekati až na formální zákaz. Vlastní zákaz Slovana jest již ono nařízení od 6. července a nemůže nám tedy mnoho záležeti na tom ještě několik těch dní života beztoho napolo podkopaného sobě ušetřiti, než by následoval po druhém napomenutí skutečný zákaz.

Mnohý snad bude se mrzeti, že přestane vycházeti skoro již poslední neodvislý časopis český, a mnohý bude snad mysliti, že bychom snad přece byli lépe učinili, podrobíce se zcela nynějším okolnostem a autokratické vůli vlády nyní v této chvíli všemohoucí, aby alespoň se psalo jak se dá psáti, že jest lepší něco než nic, jak se obyčejně říkává. Těm ale odpověditi musíme, že toto přísloví: „Lepší něco než nic!“ nehodí se na naše okolnosti: přijde na to, jestli nyní tak jak věci stojí není zaniknutí všelikých liberálních a samostatných časopisů víc, než kdyby přec některý dále ještě živořil. To slovo také něco musí platit na váhách našeho času, že nynější rakouská vláda, nazývajíc sebe sama konstituční, netrpí ani časopis, který beze všech přepiatostí hlásí se jen k zásadám ustavičného pokojného pokroku, práva a zákonitosti! Co se ostatně často již řečené mírnosti týče, řekli jsme již a opětujeme nyní, že právě ti, kteří ustavičně o ní mluví, sami žádnou mírnost neznají a že ta mírnost, kterou oni vlastně chtí, žádných mezí nemá, že to co dnes jim sluje mírné, již zítra by slulo radikalismem, kdyby nebylo nic jiného: a pročež bláhovec každý, kdo myslí, že se tak dovede zmírniti, aby se jim zalíbil. Jediné co žádají, jest podrobiti se ve všem jejich vůli a moci, a kdo to neučiní, neb učiniti nemůže, marná naděje jeho přijíti kdy do milosti.

Zkrátka řečeno dráha časopisectví politického, volného skutečně liberálního, dráha časopisectví neodvisle národního jest v této době u nás v Rakousích alespoň na čas zavřena, a kde vládne pouhá moc, která sobě sama dle libosti a pro každodenní potřebu zákony dělá, tam přestalo býti možné

oppoziční časopisectvo. Lépe tedy opustiti docela tuto cestu.

A však tím ještě není ukončena naše činnost, činnost národu bažícího po uznání, po zákonité volnosti, hlásícího se o své spravedlivé dědictví, nenávidícího všelikou libovolnost. Před r. 1848 neměli jsme přece též žádného samostatného volného časopisu, a přece jsme dovedli býti činní, dovedli jsme kus po kusu svých přirozených práv sobě nazpět dobývati z ruky té, která nám je odňala, dovedli jsme vzdor všem protivenstvím krok po kroku docházeti k větší mohutnosti, k většímu uznání. Jestli jsme ale před r. 1848 co strana slabá, ve světě skoro neznámá, jestli jsme co strana skoro na prsty se počítající s takovými prostředky a v tehdejších okolnostech tolik dovedli: proč bychom nedovedli nyní více s lepšími prostředky, v lepších okolnostech, nyní kdežto naše strana již v několika příznivých letech vzrostla tak, že se nedá spočítati!? Varujme se jen té promrzelosti, která tak snadně se zmocní člověka, když několikráte bez prospěchu se byl namáhal, promrzelosti, která tak lehce vším praští a v mrzuté nečinnosti si hoví, promrzelosti, kterou právě nejvíce chtí vzbuditi všichni nenávidící pravou svobodu národů. Všude pozorujeme jejich snahu ustavičným stíháním, poznenáhlým ale jistým smrtícím uskřipováním promrzeti každého, kdo jest jiného mínění nežli oni, aby tak konečně utuchla všechna činnost strany liberální, všechna jiskra budoucího pokroku. Nečiňme jim po vůli, nedejme se promrzeti!

Jest tisícero cest, na kterých můžeme působiti a přispívati ke konečnému vítězství našich zásad, k vítězství strany národní: každá dobrá česká kniha, každý dobře sepsaný článek, jednající o čem koli užitečném, každé zlepšení v průmyslu, hospodářství atd., které třeba jen jednotlivec z nás sám u sebe provede, získání každého jednotlivého člověka pro naše pravdivé zásady, každá nová vědomost a zkušenost, kterou některý z nás z ciziny domů přinese, každý dobrý skutek, který v okolí svém kdo učiníme atd. atd.: všechno to sesílí nás, každá taková věc jest hřebík do truhly absolutismu, jest stupeň jeden ke konečnému vítězství národní strany. Kdo jen poněkud zná historii a běh tohoto světa, ten jistě ví, že žádná politická strana, žádný národ nemůže jinák ke konečnému vítězství přijíti, nežli skrze svou vlastní vnitřní sílu, skrze tu váhu, kterou si dříve sám dobyl, pročež každý pracuje nejlépe k lepší svobodě národu, který pomáhá rozmnožovati jeho vnitřní sílu. Vnitřní síla národu ale záleží v jeho vzdělanosti, mohovitosti, přičinlivosti, mravnosti a zachovalosti, a každý který se o rozmnožení těchto vlastností u svého národu stará, přispívá nejlépe k budoucí svobodě. To tedy čiňme každý ve své domácnosti, ve svém okolí, a žádná moc nemůže nám toho zameziti.

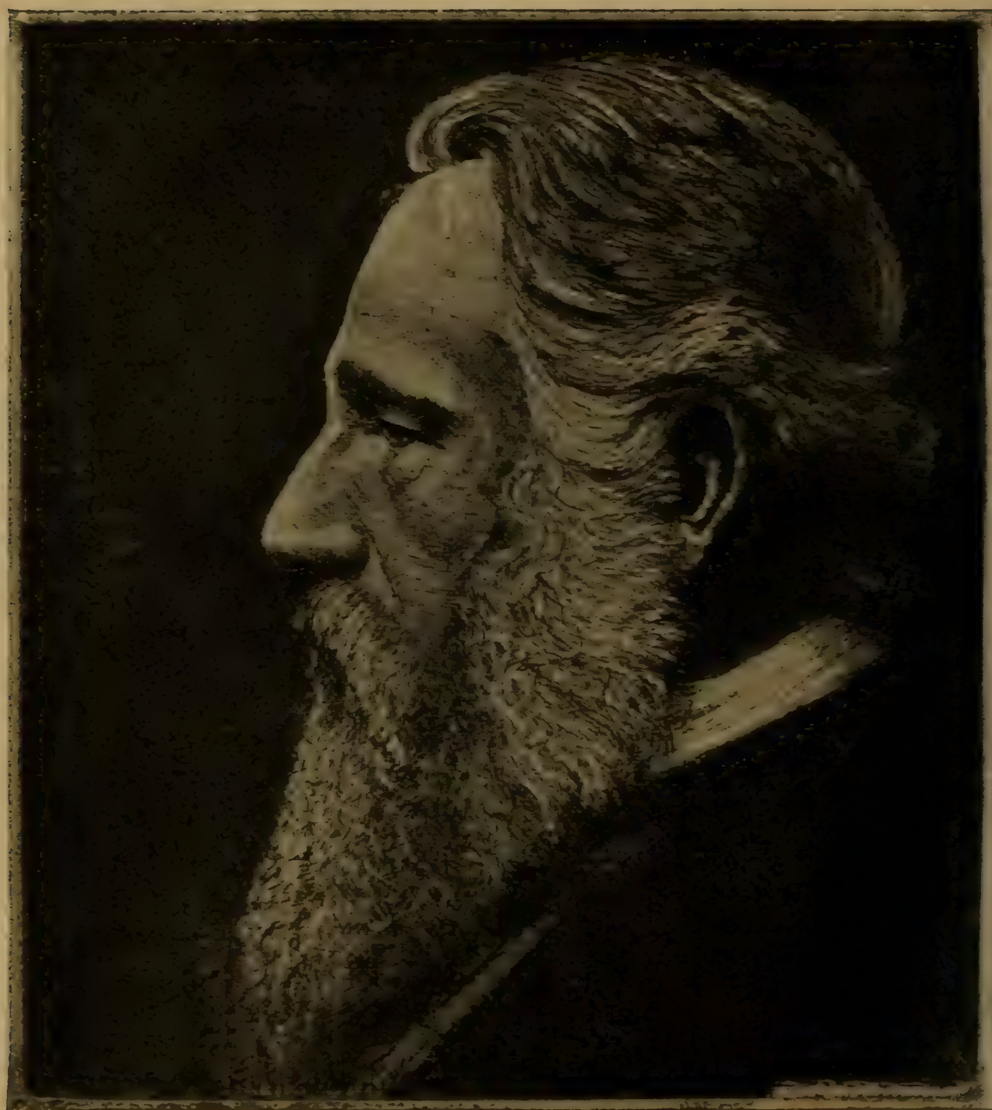
Náš nynější čas jest doba přechodu buď k velikým událostem neb zas ke starému běhu. V několika nejbližších letech bude již rozhodnuto, na kterou z těchto dvou stran se záležitosti Evropy obrátí. Nastane-li opět restaurace předbřeznových 1848 okolností, pak ovšem potrvá snad zas několik desítiletí. A však již od dneška za rok bude hlavní věc rozhodnuta, totiž volbou presidenta francouské republiky. Bude-li tam vyvolen pravý republikán, pak myslím, že všude v Evropě, vyjmouc Rusko, jest konstituční vláda pojištěna. Nyní mnohé vlády jen na toto rozhodnutí ve Francouzích čekají, a do této doby nechtí se zcela upřímně se svým pravým úmyslem vyzraditi, a ačkoli všude dle možnosti udušují liberální strany a zcela libovolně vladaří, přece se ještě neosmělili slíbenou konstituci i z papíru vymazati. Bude-li vyvolen liberální president ve Francouzích, který se nedá jako nyní Ludvík Napoleon reakci za nástroj užívati, pak si tím méně troufati budou zjevně a výslovně zrušiti ústavu, a poněvadž již nemožno bude, zase nové čtyry roky (na 4 roky se volí hlava francouské republiky) chovati se tak neurčitě jako posud, a nepochybně se bude muset alespoň začíti úvod jakékoli konstituce do života.

U nás to dojde brzy zase tam, že pominou mezi námi všeliké rozdíly v politickém smýšlení a že budou všichni věrní Čechové spojení zase v jednu **národní stranu** tak jako to bylo před r. 1848, a jako to již bývalo kolikráte v Čechách za starších dob. Název **národní strana** sluší nám také ze všech jiných nejlépe a ten budiž nyní zase naše společná korouhev, heslo pod kterým si nejlépe rozumíme.

Pochopitelno jest zajistě, že redaktor Slovana s dosti trpkým citem opouští svou dosavadní činnost, které se byl již více let výhradně věnoval, docíliv na ní jistě patrných výsledků: hlavní jeho účel byl až posavad připravovati poznenáhla v národu našem ono smýšlení, bez kterého nelze dojíti svobody, a setrval tak dlouho pokud **možná** bylo, nedbaje mnoho na všeliká příkoří. Nyní se tedy obrátí k jiné literární činnosti, a pokusí se na jiném poli naší posud chudé literatury brousiti svoje síly. Když vláda naše nechtěla snésti a trpěti naši rozumnou a zákonitou opposici, když nechtěla slyšeti důvody a zacpala raději násilím pramen, z kterého se prýštily: dobře tedy umlkněme a uvidíme jak jí záživné bude to hrobové ticho všech jejích národů, ku kterému je odsoudila.

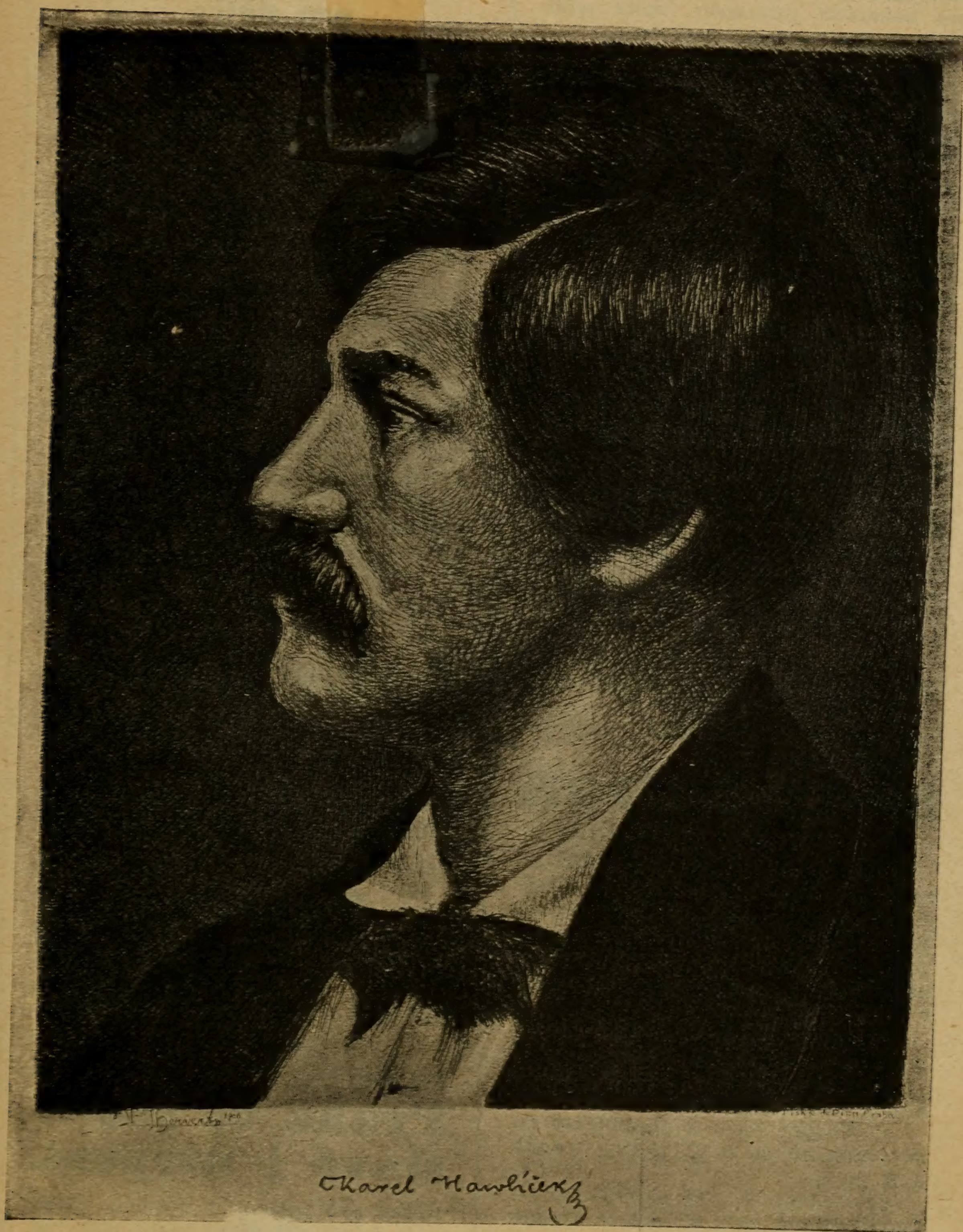
Říkává se obyčejně o vládách: **„že se nic nenaučili a nic nezapomněli“**: národům se ale musí radit, **aby hleděli mnoho se naučit a na nic nezapomenout!**

OBSAH:

SVATOPLUK ČECH.

ZMENŠENÝ ČERNÝ OTISK
LEPTU T. HERVERTA.

KAREL HAVLÍČEK BOROVSKÝ.

ZMENSENÝ ČERNY OTISK
LEPTU T. HERVERTA. :: ::